

Borsodi Csaba – Tüskés Anna

AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KARÁNAK TÖRTÉNETE KÉPEKBEN 1635–2010

Budapest, 2010

AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARÁNAK TÖRTÉNETE KÉPEKBEN 1635–2010

A kar történetét írta:

Borsodi Csaba

A képeket válogatta, a felvételeket és a képaláírásokat készítette,
a bevezetést írta és a kötetet szerkesztette:

Tüskés Anna

Budapest, 2010

Az Egyetem 375 éves fennállásának évfordulója alkalmából kiadja
az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara

© Borsodi Csaba, 2010
© Tüskés Anna, 2010
Budapest, 2010

ISBN 978-963-284-169-4

Borítóterv: Káposztás Csaba

Tördelés: Bessenyei János

Nyomdai munkák:

Tartalom

Dezső Tamás: Előszó	6
Tüskés Anna: Bevezető	8
I. A nagyszombati egyetem bölcsészettudományi kara (1635–1777)	9
II. A budai, majd pesti királyi egyetem bölcsészettudományi kara az I. Ratio Educationis-től a reformkor kezdetéig (1777–1825)	45
III. A pesti egyetem bölcsészeti kara a reformkorban a szabadságharc végéig (1825–1849)	69
IV. A neoabszolutizmus időszaka (1849–1867)	87
V. A dualizmus kora (1867–1918)	101
VI. Nyugatosok a bölcsészkaron	156
VII. Az I. világháború végétől a II. világháború végéig (1918–1945)	171
VIII. A kar története az egyetemi reformig (1945–1948)	197
IX. A kar a Rákosi-korszakban (1948–1956)	201
X. Forradalom a bölcsészkaron (1956)	217
XI. A Kádár-korszak bölcsész kara (1957–1989)	229
XII. A rendszerváltozástól napjainkig (1989–2010)	257
A kar dékánjai	281
Felhasznált irodalom	284
A képek forrása	285

Előszó

Sapientia aedificavit sibi domum. A Bölcsesség 1635. május 12-én Karunk és vele együtt Egyetemünk megalapításával Magyarországon is *felépítette a maga házát*. Ez a ház mára már hatalmas palotává, a szellem palotájává, vagy templommá, a tudás templomává nőtt. Lehet, hogy falai nem olyan pompásak, mint más palotáké, nem csillognak a modern üvegtől és acéltól, de a patina 375 éves hagyományunkból eredő küldetésstudatot rejt maga alatt.

Az ELTE Bölcsészettudományi Kara mára Magyarország egyedülálló intézményévé vált. Szinte minden mérhető területen az ország vezető intézménye lett: a miénk az ország legrégebbi, legnagyobb, legkiválóbb és legsokszínűbb kara.

1. Történelmi múlt és hagyomány

„Minden más eszköznél előbbre valónak tűnt föl előttünk, hogy Tudományos Egyetem emeltessek, ahol a harcias nemzet lelkülete megszelídüljön és az egyházkormányzásra és az állam szolgálatára alkalmas emberek képeztesse.” Pázmány Péter Esztergom bíboros érseke ezen bevezető sorok kíséretében alapította meg a Bölcsészeti Kart (Filozófiai Fakultást) és vele együtt az egyetemet 1635. május 12-én Nagyszombatban.

1686-ban, amikor a keresztény hadak visszafoglalták Budát a töröktől, a Kar 50. születésnapját ünnepelte. Alumnusai részt vettek a főváros visszavívásában (például gróf Esterházy Pál nádor, Bercsényi Miklós, aki a Budánál tanúsított hősiessége miatt ezredesi rangot kapott, vagy Miskey István), a török elleni harcokban, vagy a Rákóczi-szabadságharcban (mint az előbb említett Bercsényi Miklós gróf, Rákóczi tábornoka). A Kar jezsuita korszakában (1635–1773) híres magyar nemesi családok sarjai (köztük 16 Esterházy gróf és báró, 26 Révay gróf és báró, valamint olyan további főrendi családok sarjai kaptak *baccalaureus* vagy *magister* fokozatot Karunkon, mint például a Batthyány, Nádasdy, Serényi, Zichy, Nyáry, Keglevich, Sennyey, Pongrácz, Koháry, Illésházy, Berényi, Forgách és Barkóczy családok. Alumnusaink harcolhattak a napóleoni háborúkban és az 1848-as szabadságharcban. A Trefort-kertben áll azoknak a tanároknak az emlékműve, akik életüket áldozták az I. világháborúban. A II. világháború is megszédte áldozatait a Karon: sokan áldozták életüket azért, amiben hittek, vagy nem hittek. 1956. október 25-én a Kar akkori dékánját, I. Tóth Zoltánt hivatalos útján, amikor a Kar követeléseit akarta kézbesíteni, az Akadémia utcában agyonlőtték.

Alumnusaink a reformkorban a nemzet zászlajára hímezheték a haladás ügyét. A 20. század elején a Bölcsészkarról kikerülő nyugatosok – Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Hatvany Lajos, Juhász Gyula, Szabó Dezső, Tóth Árpád, Kuncz Aladár, Laczkó Géza, Osváth Ernő, vagy Dienes Valéria – a magyar történelem korszakait formáló hatást gyakoroltak a magyar társadalomra. Ezt a hagyományt a mai napig őrizzük. Szinte fel sem tudjuk sorolni azokat a korszakos gondolkodókat, akik nálunk végeztek, és ebből a forrásból merítették azt az erőt, amely nagy tettekre sarkallta őket. Közöttük volt Antall József, Magyarország rendszerváltozás utáni első szabadon választott miniszterelnöke is.

Elmondhatjuk, hogy az egyházakon és egyházi intézményeken kívül talán nincs is Magyarországnak még egy olyan intézménye, mint a bölcsészkar, amely 375 éve folyamatosan működik, és ilyen hatást gyakorol a magyar társadalom, tudomány, oktatás és közélet szinte minden területére.

2. A Bölcsészettudományi Kar az ország legnagyobb kara

Az elmúlt 375 évben a Kar képe sokat változott. Az eredeti 1635-ös 56 fős első évfolyammal szemben ma 8 000 hallgatójával, 16 intézetével, 64 tanszékével, 59 BA szakirányával, 98 MA szakjával, 5 doktori iskolájának 71 doktori programjával az ország legnagyobb és legpatinásabb karának számít. Ez a Kar egymagában adja az egész magyarországi PhD-diploma kibocsátás 16%-át. Képzési portfóliónk a bölcsészettudományok területén messze a legnagyobb az országban, de egész Európában, sőt talán az egész világon is párját ritkítja.

3. Kiválóság

Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a bölcsészkar csak a múltjából él, csak a múltja ilyen dicsőséges. A naprakész statisztikai adatok alapján – immáron negyedik éve – az Oktatási és Kulturális Minisztériumnak a Heti Világgazdaság Diploma mellékletében publikált hivatalos rangsora alapján Magyarország 70 felsőoktatási intézményének 168 kara rangsorában a bölcsészkar az abszolút első helyet foglalja el. Ez a naprakész statisztikai adatokon nyugvó kiváló értékelés az oktatói és hallgatói kiválóságnak köszönhető. A magas felvételi ponthatárok mutatják, hogy a bölcsészettudományok területén nálunk tanul a legkiválóbb diákok jelentős része. Az oktatói és hallgatói kiválóságból következik, hogy ez a Kar a magyar humán tudományosság fellegvára, itt képezzük a jövő humán véleményformáló értelmiségének színe-javát.

4. Sokszínűség

Amellett, hogy mi vagyunk a magyar nyelv, irodalom, kultúra és történelem művelésének elsősorú fellegvára, a Bölcsészettudományi Kar Magyarország legsokszínűbb kara is. Azzal, hogy közel 60 nyelvet tanítunk, mi hozzuk be Magyarországra a világ szinte minden kultúráját, és ugyanakkor mi visszük ki a nagyvilágba a magyar kultúrát. Magyarországon egyedülálló módon mi képezzük le a világ sokszínűségét. A Bölcsészettudományi Kar mint egy modern Babel tornya mutatja a nyelvi sokszínűséget, ahol azonban a világ nyelvei nem bábeli zűrzavarban, hanem bölcs harmóniában élnek egymás mellett. Nincs a világnak egyetlen olyan zuga sem, amelyről a Kar egy szakavatott oktatója ne tudna érdemben nyilatkozni, véleményét mondani. Nincs a világnak egyetlen vallása, civilizációja sem, amelynek ne lenne szakértője közöttünk. A Bölcsészkar falai között mint egy mikrokozmosz, szabadon jelenik meg az egész világ, annak minden gondolata, eszméje, véleménye és vallása.

Végigolvasva ezt a könyvet hajtsunk fejet elődeink tettei, Magyarország haladásáért folytatott munkájuk eredményei előtt. Ha ezután végigtekintünk Karunk mai állapotán, a fentiekben részletezett eredményein, úgy érzem, nem kell szégyenkezniük elődeink előtt.

Kelt Budapesten, 2010. október 11-én, a Kar alapításának 375. évében

Dezső Tamás
dékán

Bevezető

375 éve alapította a nagyszombati egyetemet teológiai és bölcsészeti karral Pázmány Péter esztergomi érsek. „Gyakran aggódva bírálva magunkban, hogy [...] hogyan segíthetnénk a legnemesebb magyar nemzet tekintélyén, a többi segédeszközök között az jutott elsőnek eszünkbe, hogy állítsassék a tudományoknak valami egyeteme, amelyben a harcias nemzetnek bátorsága is szelídülne és az egyház kormányzására, az állam igazgatására alkalmassá képeztetnék.” Ezekkel a szavakkal foglalja össze Pázmány Péter az egyetem fő célját az 1635. május 12-én kelt alapítólevélben. Majd így folytatja: „Hogyha pedig idő folytán Isten megszabadítván Magyarországot a török járom alól, alkalmasabb hely található az egyetem számára, szabad legyen a társaságnak ezt a mi alapítványunkat az egyetemmel együtt máshova áttenni.”

A többször nevet és helyet változtató egyetem történetével számos könyv és tanulmány foglalkozik. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara a 375 éves évfordulóra olyan könyvvel emlékezik, amelyben az egyetem és a benne működő kar történetét, az alapító, az uralkodó, a dékánok és a tanárok gyakran vitákkal teli munkáját festmények, grafikák, metszetek és érmek sorozatában mutatja be. A kar történetében jelentős eseményeket és személyeket ábrázoló mintegy kétszáz dokumentumot és alkotást időrendbe állítottuk, s az egyetem történetében bekövetkezett fontosabb változások mentén tagoltuk. Dokumentumokból és képzőművészeti alkotásokból válogattunk, hogy megrajzolhassuk a kar történetének főbb eseményeit, és felvillantsuk az ebben kiemelkedő szerepet játszó személyeket. Főleg 18–19. századi sokszorosított grafikai anyagot közlünk – több esetben első alkalommal –, amelyet a szűkebb szakmán kívül nem ismer és méltat az utókor.

A grafikák jelentős része a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának gyűjteményében található. Emellett válogatásunk olyan fontos műveket is tartalmaz, amelyeket más közgyűjtemények vagy magánszemélyek őriznek. Arra törekedtünk, hogy ne csak a tankönyvekben és egyetemtörténeti művekben kiadott, jól ismert portrékat gyűjtsük össze, hanem a kevésbé ismert ábrázolásokat is. A képekhez olyan leírásokat illesztettünk, amelyek érzékeltetik a magyar felsőoktatás, ezen belül az egyetem bölcsészettudományi kara történetének fordulópontjait. Célunk, hogy az ábrázolások és a szövegek kölcsönösen értelmezzék és erősítsék egymást, és mind verbálisan, mind vizuálisan képet adjanak az egyetem bölcsészettudományi karának múltjáról.

Tüskés Anna

I. A nagyszombati egyetem bölcsészettudományi kara (1635–1777)

A kezdet és a XVII. századi korszak

„Minden más eszköznél előbbrevalónak tűnt föl előttünk, hogy Tudományos Egyetem emeltessék, ahol a harcias nemzet lelkülete megszelidüljön és az egyház-kormányzásra és az állam szolgálatára alkalmas emberek képeztessenek” – Pázmány Péter, Esztergom bíboros érseke, egyetemünk Nagyszombatban 1635. május 12-én kelt alapítólevelében írja e sorokat. Zivataros történelmi időkben került sor egyetem alapítására a Magyar Királyságban. Az alapító érsek maga is érezhette, hogy az idő nem kedvez a nyugalomnak, hiszen aggodását és egyben reményeit is mutatják az alapítólevél további mondatai: „ha idő múltával (ha Isten a török igától megszabadítja) alkalmasabb város találkoznék az Egyetem számára, szabadságában álljon a Jézus Társaságnak ezt a mi alapításunkat [...] máshová átvinni, úgy azonban, hogy az esztergomi egyházmegyén kívül ne kerüljön [...] Ha pedig [...] az Egyetem Magyarországon nem állhatna fenn tovább, hanem külső és belső ellenség [...] erőszakából [...] a Társaság atyái távoznának [...] köteles legyen a Társaság [...] Magyarországon kívül magyar kispapok használatára fordítani az adományozott 100 000 forint tőkét és kamatát úgy, hogy belőle papságra alkalmas ifjak neveltessenek és kötelesek legyenek felszentelésük után Magyarországra visszatérni [...] Változatlan akaratumk, hogy ha a kispapnevelés megszűnik, a tőlünk átruházott összeg gyümölcseit a Társaság atyái az Egyetem előbbi használatára fordítsák, és az Egyetem folytatódjék. Köteles lesz a Társaság arra is, hogy Nagyszombatban még ebben az 1635. évben egy filozófiai kurzust kezdjen, a következő években pedig állandóan három filozófiai kurzus legyen etikával és matematikával együtt a skolasztikus teológia két professzorával.”¹

Mint az idézetekből is kiderül Pázmány Péter jezsuita egyetemet alapított Nagyszombatban, oktatási rendszerét, szervezetét az 1599-ben elfogadott és a jezsuita generális által kibocsátott *Ratio Studiorum* szabályozta. A rendelkezésre álló anyagiak egyselőre egy kétkarú intézmény létrehozását tették lehetővé. Ennek az intézménynek az első működő fakultása a bölcsészeti kar volt, amely ünnepélyes keretek között 1635. november 13-án nyílt meg, az alapító Pázmány Péter, illetve egyházi és vi-

lági előkelőségek jelenlétében. Jászberényi Tamás páter ünnepi beszédben méltatta az alapító érdemét, másnap Palkovics Márton logikaprofesszor előadásával kezdte meg formálisan is működését az egyetem és a kar.

A kar működése, szervezete

A munkáját megkezdő jezsuita egyetemen a bölcsészeti karon folyó tanítás célja a hallgatók felkészítése volt a magasabb teológiai tanulmányokra. Ennek megfelelően az 1770-es van Swieten-féle reformokig a képzés három fő tárgyat jelentett: a logika (logica), a fizika (physica) és a metafizika (metaphysica) tudományát. Ez egyben három tanárt is jelentett. Kiegészítésként még a hit- és erkölcsstan (ethica), valamint a matézis (mathesis) tárgyak szerepeltek. 1635-ben 8 jezsuita növendék és 48 külső (externi)² hallgató kezdte meg tanulmányait a nagyszombati egyetem filozófiai fakultásán.

A kar élén álló professzort dékánnak nevezték, a jezsuita korszakban azonban nem választották, hanem a jezsuita rend tartományfőnöke nevezte ki. Tisztségét addig viselte, ameddig e posztra alkalmasnak találták. A korszakban a dékán nem a kar tanárai közül került ki, hanem a teológiai fakultás egy professzorát nevezték ki erre a posztra. A jezsuita korszak legvégén, 1770-től honosodott meg a később is érvényben maradt szokás, hogy a dékánt a kar tagjai saját kebelükből választották, és tisztsége legfeljebb három évre szólt.

A tanév 1636-tól ünnepélyes keretek között szentmisével kezdődött november 3-án. Az előadások néhány nap múlva indultak, s ezek csak csütörtökön, vasárnap és az egyházi ünnepeken szüneteltek, tanév végi szünet szeptemberben és októberben volt, nyáron nem, vagy csak kivételesen, július 22-től, az ún. kánikulai szünet idején, amikor az óraszámot csökkentették. Ez a szokás (a „kánikulai szünet”) Mária Terézia uralkodása idején megszűnt.

A nagyszombati források hiányosságai miatt az oktatás módszeréről keveset tudunk, de valószínűleg igazodott az általános jezsuita gyakorlathoz. Az első évben logikát tanultak, valószínűleg Aristoteles logikai könyveit olvasták, bár Szentpétery Imre munkájában arról ír, hogy eltérhettek attól, hogy eredetiben olvassák. A második évben Aristoteles fizikai és csillagászati műveit tár-

gyalták, és mellette matematikát is tanultak. A harmadik évben az antik tudós metafizikája és lélektana volt a tananyag alapja, és mellette etika. A gyakorlat az volt, hogy Aristoteles műveiből szemelvényeket olvastak, az anyag nagy részét a kommentátorok tankönyvei adták. A Regula szigorúan megszabta a foglalkozások rendjét: előolvasás (praelectio), olvasás (lectio), kis összefoglalás (reflexio), ismétlés (repetitio), vita (disputa). A kar életében ebben a korban nagy szerepet játszottak az ún. nyilvános vitatkozások, amelyek ünnepélyes körülmények között közönség előtt bonyolódtak le.

A bölcsészeti karon két fokozatot szerezhettek a hallgatók: a baccalaureatust (prima laurea) és a magiszterséget, vagy doctoratust (suprema laurea). A fokozatok megszerzésére az engedélyt az egyetem kancellárja adta meg. A képzés második évének végén zajlottak a baccalaureusi (borostyánkoszorús) vizsgák, és ezek végén a baccalaureus-avatás. A karon logikából, fizikából kellett téziseket írni és kinyomtatva vitára bocsátani. A jelöltnék négy tanár előtt kellett vizsgáznia. Ez egy kisebb diplomának felelt meg. A vizsgák és az avatás is ünnepélyes keretek között folytak. A promótiót az avató tanár (promotor) irányította.

A második fokozat, a „legfelsőbb babér”, a magiszteri vagy doktori cím megszerzésére a karon, a harmadik év befejezése után, újabb vizsgák letételével volt lehetőség. A vizsga a baccalaureuséhoz hasonlóan nyilvános vitában zajlott, a filozófiából vett tételnek az egyetem aulájában történő megvédésével. Az új magiszterek, doktorok avatását megelőzte a licentia megadása. A doktoravatást a promotor folytatta le, a jelöltek palliumot, vagyis vörös selyemmel bélelt, violaszínű vagy egészen vörös köpenyt viseltek, négyszögletű vörös doktori kalappal, gyűrűvel és könyvvel. Nevüket bevezették az egyetem promótiós könyvébe. Az egyetem ún. nagyszombati korszakában (1635–1776) 3502 baccalaureusi és 1605 magiszteri oklevelet adtak ki a bölcsészeti karon. A karon doktorátust szerettek az „artium liberalium et philosophiae magistri” címet viselhették.³

A fokozatok megszerzéséhez megadott kérdéseket kellett megoldani. 1642-ben fizikából például a következő kérdést tették fel: „A harangok meghúzása a viharok ellen babonás dolog-e, ahogyan az eretnekek mondják, és vajon fizikai vagy erkölcsi segítséget nyújt-e?” Matematikai kérdés ez volt: „Noé idejében mennyi víz árasztotta el a földkerekséget?” E kérdések láthatóan olyanok voltak, hogy csak meddő viták folytathatók le róluk, a megoldást nem lehet megtalálni. Úgy tűnik tehát, hogy itt elsősorban a vitakészség lemerése volt a fontos.⁴ Voltak persze olyan témák is, amelyek megfoghatóbbak. Tolvay Ferenc például „A nagyszombati egyetem eredete és fejlődése a kezdettől 1660-ig” címmel adta ki munkáját.

A hallgatók többsége azonban fokozatok megszerzése nélkül fejezte be tanulmányait. A bölcsészeti karon elsőként 1637-ben avattak baccalaureust és doktort. Az egyetemi anyakönyv szerint Christophorus Kalchschmidt jezsuita rendtag volt az első fokozatszerző. Az egyetem által kiadott első eredeti oklevél szerint Székelyi Maylád Miklós volt az első baccalaureus 1637-ben. A két állítás közötti ellentmondás – mint azt Szógi László írja a 2003-ban kiadott egyetemtörténetben – talán úgy oldható fel, hogy Kalchschmidt azok közül a grazi hallgatók közül való, akik az egyetemi munka megindulásakor átjöttek Nagyszombatra és ő így nyerte el a baccalaureátust elsőnek, az Erdélyből származó Maylád Miklós viszont Nagyszombatan végezte a gimnáziumot, majd beiratkozott a bölcsészeti karra, elvégezte azt, egy időben kapott baccalaureátust Kalchschmidtrel és utána szerzett doktorátust. Maylád tehát a nagyszombati növendékek közül szerezte meg elsőként a fokozatokat.⁵

A nagyszombati egyetemen készített feljegyzések arról tudósítanak, hogy 1638. november 3-án a tanév megnyitáskor, már az egyetemi tanács előtt ott hordozták a két sceptrumot – gazdagon ékesített díszbotot – az egyetemét és a bölcsészeti karét. Karunk sceptrumát Xavéri Szent Ferenc (1506–1552) szobra díszíti. Ő (volt) a kar védőszentje. 1622-ben avatták szentté.

A kar élete a XVII. századi Magyarországon egyáltalán nem volt nyugodtnak és biztonságosnak mondható. A működés megkezdése után néhány évvel, 1644-ben I. Rákóczi György erdélyi fejedelem hadai elől kellett menekülniük a hallgatóknak, de amikor a fejedelem 1645-ben bevonult Nagyszombathba szigorú intézkedésekkel óvta a jezsuiták intézményeit a zsákmányoló szövetséges svéd hadaktól, és külön levélben tiltotta meg a szerzetesek bántalmazását. A tanítást a hadak elvonulását követő pestisjárvány okán csak 1646 januárjában kezdték újra, és 1652-ig csak a bölcsészeti kar működött. 1647-ben a Magyar Királyság országgyűlése hozott veszélyt az egyetemre, mivel a rendek és a világi papság egy része a jezsuiták Magyarországról történő kitiltását javasolta. E veszély elmúltá sem hozott azonban sokáig nyugalmat. 1663–1664 között a török támadás akadályozta a tanítást, az csak a vasvári béke megkötése után indult újra. 1679-ben ismét a pestisjárvány akadályozta az oktatást, és csak 1680. április 29-én kezdődött meg a munka. Három viszonylag békés esztendő követően 1683-ban Thököly Imre kurucjai jelentek meg Nagyszombatan. Nem voltak olyan kíméletesek, mint I. Rákóczi György hadai. Elhurcolták Szarka Gáspár és Topos Ferenc tanárokat. Mindketten a fogságban haltak meg. A török újabb támadása után csak 1685-ben folytatódott ismét az oktatás. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca alatt a kar működése zavartalan volt – amennyire az a háborús viszonyok mellett lehetséges. 1707-ben a nem tanító je-

zsuita rendtagokat kiűzték Nagyszombathból, és Cseles Márton tartományfőnök munkácsi fogságba került, szabadulása után sem térhetett vissza Nagyszombathba, Sárospatakon halt meg 1709-ben. Mindezek ellenére a kar működése 1685-től kezdődően folyamatos volt.

A XVIII. század

A XVIII. században az ország teljes újjáépítése, gazdasági és kulturális elmaradottságának megszüntetése kötötte le a kormányzat és a rendek figyelmét. Ebbe természetesen az oktatás rendszerének áttekintése is beletartozott. A politikai igazgatás újjászervezése a bírósági reform mind-mind új típusú képzést igényeltek, és nem kis anyagi ráfordítást is. A század egyben az állam szerepének a megváltozását is eredményezte. A felvilágosodás eszméje, a közjó iránti fokozott figyelem, magával hozta azt is, hogy az állam a felsőoktatás életébe is fokozottabban bele kívánt szólni. A nagyszombati egyetem – mint Magyarországon az egyedüli – különös figyelmet érdemelt, és a magyar rendek ennek megfelelően foglalkoztak vele. Az 1712/15-ös és az 1722/23-as országgyűlésen is tárgyaltak az egyetemről. Főleg az utóbbi országgyűlésen az oktatást új területekre is ki kívánták terjeszteni. A jezsuiták vezette egyetemről azonban nem volt elvárható, hogy megbontsák a képzés hagyományos szerkezetét és új az állam számára fontos tárgyak tanítását vezessék be. Ezt a változtatást csak uralkodói rendelkezésre lehetett megvalósítani.

A Habsburg-országok – így a magyar – egyetemeinek megújítása Mária Terézia uralkodásához köthető. A felvilágosodás eszméjének hatására a bécsi udvarban születő egyetemi reform kezdeményezője Gerhard Van Swieten holland orvos volt. Van Swieten a leydeni egyetemen tanított, majd 1745-ben Mária Terézia hívására került a bécsi udvarba, ahol udvari orvos, az udvari könyvtár vezetője és az orvosi kar tanára lett. 1749-ben javaslatára került sor a bécsi egyetemen az orvosi kar reformjára, majd 1752. június 25-én adta ki Mária Terézia a teológiai és filozófiai tanulmányok szabályozását előíró rendeletét. Ez a rendelet a bécsi egyetemen a filozófiai képzést két évre szállította le és részletesen előírta az előadandó tananyagot. Az állam tehát igen erőteljesen bele kívánt szólni a képzésbe. Elég világossá vált az is, hogy a nagyszombati egyetem sem maradhat meg változatlan képzési rendszerrel. A hazai reform a béccsel ellentétben azonban – ahogy Szentpétery Imre fogalmazott – csak némi előkészítéssel történt meg.⁶ Az egyetem vezetése értesült arról, hogy az udvar a bécsi egyetem tanulmányi rendszerét kívánja Magyarországon is alkalmazni. Kéry Borgia Ferenc rektor 1753. július 4-én a primáshoz küldött felterjesztésében már azt írja, hogy elkészítették a tanulmányok reformálásának tervét „legtöbbnyire al-

kalmazkodva a Bécsben behozott új tanulmányi szabályzathoz, amennyire a körülmények engedték [...] némely dolgokat melyek nálunk be nem vezethetők, hallgatással mellőzve”.⁷ A rektor megírja azt is, mit kell mellőzni a bécsi gyakorlatból: a filozófiában és a spekulatív teológiában a nyomtatott szövegek alapján történő magyarázatot, a filozófiai magisteri fokozat elnyerésének öt évre való emelését és a tanulmányi igazgatói poszt megszüntetését. Ezek a legfontosabb eltérések, de kisebb tanulmányi változtatások megtételét sem javasolja Kéry B. Ferenc.

Mária Terézia 1753. október 16-án leiratot intézett gr Csáky Miklós esztergomi érsekprimáshoz és Thonhauser Teofil atyához az osztrák–magyar jezsuita rendtartomány provinciálisához. Ezekben a levelekben az érintettekkel tudatja, hogy a következő tanévtől a bécsi és az egyéb német tartományi egyetemeken és akadémiákon bevezetett új tanulmányi rendszert a magyarországi intézményekben is meg kell honosítani. A gyakorlatban azokkal a módosításokkal, amelyeket a rektor javasolt.

Az 1753/54-es tanévtől a bölcsész fakultás tanulmányi idejét két évre szállították le. Ez természetesen a kar számára nem volt kedvező, s emiatt folyamatosan kérték a hároméves képzés visszaállítását. A reform ettől eltekintve távol állt attól, hogy gyökeresen átalakítsa a nagyszombati egyetem és benne a kar oktatási és belső szerkezetét, de ettől függetlenül igen nagy jelentőségűnek tekinthető egyetemünk és karunk életében is. Az egyetem alapítása óta ez volt az első alkalom, hogy az állam beavatkozott az egyetemnek a jezsuita rend vezetése alatt álló részének irányításába. Ennek elvi jelentősége van, egy új korszak előkészítése kezdődött itt meg.

Mária Terézia és az udvar azonban nem kívánt megállni e felemás reformoknál. Az udvar felvilágosult gondolkodói, van Swieten, Sonnenfels előterjesztéseiből, írásaiból világosan kiolvasható, hogy gyökeresen eltérő oktatási, nevelési elképzeléseik vannak, mint a jezsuitáknak. A nagyszombati egyetem, ha meg akarta őrizni kivívott helyét a birodalom egyetemei között, egyre kevésbé engedhette meg magának, hogy ne alkalmazkodjon az új időkhöz. Egyre sürgetőbbé vált az átfogó reform, amely az oktatás és az egyetem, a kar belső szerkezetének igen jelentős átalakulását hozta magával. A többi egyetemhez képest kissé késésben, de 1770-ben ez a reform megtörtént. A reform felülről, az udvarból érkezett és az alaptételeket ott dolgozták ki. A *Norma Studiorum* előírásai szerint a nagyszombati egyetemnek a bécsi egyetemen bevett tanulmányi és egyéb szokásokat kellett alkalmazni minden eltérés nélkül. Emellett a másik egyértelmű cél, az állam szerepének a megnövekedése, az irányítás az államé, a jezsuitáknak pedig csak az alkalmazás, a tanítás az állam által megszabott módon történő végzése. Ezt Mária Terézia már 1769. július 17-i

diplomájában is kifejezte, amikor a földvári apátság birtokait és jövedelmeit az egyetemnek adományozta, az egyetemet pártfogása és igazgatása alá (sub peculiarem nostram [...] protectionem et directionem) veszi.⁸

A reform lépesei: az 1770. október 24-i királynői elhatározás, amíg az új egyetemi magisztrátus nem jön létre, consistoriumot nevezett ki, az esztergomi nagyprépost elnöke alatt, a kari directorokból. A kari igazgatók posztját a nagyszombati egyetemen ekkor állították fel. A rendelet új tanárok kinevezését és vele új tantárgyak oktatását rendelte el a filozófiai fakultáson. 1770. november 7-én megtörtént az új szabályzat által előírt dékánválasztás, az első a nagyszombati egyetemen. Megszűnt a kinevezett dékánok korszaka. A reform részleteiről a Magyar Királyi Helytartótanács már 1769. december 14-i átiratában informálta a kart. Eszerint a bölcsészeti kar a jövőben a következő tanárokból (tantárgyakból) álljon: egy tanára legyen a logikának és a metafizikának, egy a kísérleti fizikának, egy a mathesisnek, egy az etikának, egy a héber, egy a görög nyelvnek, egy a világi történelemnek és ékesszólástannak, egy a politikai és kamarai ismereteknek. Ezenkívül egy tanítója (magistere) a német s egy a francia nyelvnek, egy a táncnak és egy a vívásnak. A magisterek kinevezése az egyetem főigazgatójává előlépett gróf Fekete György joga lett. A helytartótanács közölte azt az uralkodói elhatározást is, hogy a filozófiai és teológia tanulmányokat továbbra is jezsuiták lássák el, de azt is kimondta, hogy bármely más rendű és rangú alkalmas egyének is alkalmazhatók. Megszűnt a jezsuiták egyeduralgó szerepe a filozófiai fakultáson, bár e tény nem jelentette a világi elem azonnali megjelenését. Az új tantárgyak a világi történelem és a politikai és kamarai ismeretek egyértelműen a felvilágosult államhatalom újabb térnyerését mutatták. A reformot a jezsuiták elfogadták, de csak rövid idő állt rendelkezésükre, mert XIV. Kelemen pápa „a keresztény világ békéjének és nyugalmanak megszerzése, táplálása és megerősítése végett” 1773. július 21-én kiadott brévéjével a jezsuita rendet feloszlatta. Ezzel véget ért egyetemünk történetének jezsuita korszaka, de nem értek véget az állam által szorgalmazott reformok.

Az új szervezeti formában – választott dékán, kinevezett kari igazgató (Schoretits Mihály orvoskari tanár) –, rövidebb tanulmányi idővel, az állam által jelentősen befolyásolt tantervekkel folytatódó képzés bár korszerűbb volt, mint korábban, mégis újabb reformokra szorult. Az államosított egyetem tanrendszere az 1770-es változtatás óta megmaradt, az 1777-ben kiadott *Ratio Educationis* a bölcsészkar oktatási ügyeivel kevésbé foglalkozott, mindenestre igen fontos volt annak az elvnek a kimondása, hogy az egyetem nemcsak szakiskola abban az értelemben, hogy az egyházi és világi hivatalok ellátására képez, hanem a tudományok művelésére

és a nemes törekvéseknek a hazában való elterjesztésére is alkalmassá akarja tenni az ifjúságot. Ezért új tanszékek felállítását is elrendeli a filozófiai fakultáson. Ezek az oklevél, a címertan, a pecséttan, a mezőgazdaság, a kísérleti fizika és mechanika, a felsőbb mennyiségtan, az építészet, földismeret, a vízműtan, és az esztétika. A *Ratio* külön is hangsúlyozta a hazai történelem előadását, az egyetemes és oknyomozó magyar történelem tanszékén.

A képzési reformok mellett egyre többször vetődött fel az egyetem székhelyének a kérdése. Nagyszombatot maga az alapító érsek is ideiglenes székhelynek tartotta, mint azt az alapítólevél mondatai is jelzik. A török kiűzése óta már eltelt nyolcvan év, az ország központjának számító Budát és az érseki székhelyet, Esztergomot már nem fenyegette semmilyen veszély. Valószínűleg Niczky Kristóf a szerzője annak részletes tervzetnek, amely az egyetem székhelyének a kérdését vetette fel 1769-ben. A tervzet címe egyértelműen elárulja, hogy a szerző hol javasolja az egyetem további működését: *Planum Universitatis Regiae in der Freystadt Ofen*. Ez a terv 1769-ben nem valósult meg, de a jezsuita rend feloszlása ebben is új helyzete teremtett. 1774-ben az udvari bizottság azt ajánlotta, hogy Pestre helyezték az egyetemet az Anton Erhard Martinelli tervei szerint 1716-ban épült invalidusok házába (ma: Fővárosi Önkormányzat, Városház u. 11.). Mária Terézia nem ellenezte az egyetem elköltöztetését Nagyszombatról, de nem Pestre, hanem Budára, és ragaszkodott ahhoz is, hogy előbb az egyetem tanulmányi rendjét alakítsák ki, hogy az oktatásban a vallás és az állam érdekei érvényesüljenek. Tekintettel arra, hogy ez hosszabb időt vett igénybe, a költözés egyelőre elmaradt. Az udvar bizottságot küldött ki, annak megvizsgálására, hogy a három szoba jöhető helyszín – Buda, Pest, Nagyszombat – milyen anyagi hatásokkal jár. A vizsgálat szerint Nagyszombat kerül a legkevesebbe és Pest a legtöbbbe. Az összeállítás szerint Budán közel 20 000 forinttal, Pesten majdnem 130 000 forinttal kerül többbe a működés, mint Nagyszombatban. Buda városa ezért ingatlanokkal és pénzzel is hajlandó segíteni az egyetem átköltözését – mondta ki a városi magisztrátus, sőt a várost a nagyobb közbiztonság érdekében ki is fogják világítani. Felajánlották az egyetem számára a vár lábánál lévő városi kórházat is, ahol az orvosi kar gyakorlati képzést folytathat. Buda városa az udvar által kiküldött bizottság kérdéseire válaszolva kifejezetten kérte, hogy az egyetemet Budára hozzák. A Niczky Kristóf vezette bizottság végül 1776. december 22-én az egyetem Budára helyezését javasolta a királynőnek. Mária Terézia ezzel egyetértett. Az uralkodói igen után 1777. január 16-án ült össze az újabb vegyes bizottság, amelynek a feladata már a költözés és az egyetem egyéb kérdéseinek a megtárgyalása volt. Javaslatait

Mária Terézia jóváhagyta és a helytartótanács 1777. február 27-én értesítette a nagyszombati egyetemet, hogy a királynő az egyetemet Budára helyezte. Ezzel lezárult az egyetem nagyszombati korszaka.

A kar jelentős tanáregyéniségei

A korszakban a mai értelemben vett tanszékekről nem beszélhetünk. 1635-ben egyetlen tanárral Palkovich Mártonnal (1606–1662) indult meg az oktatás. Palkovich három év után a teológiai karon tanított tovább, miután az első évfolyamot a szokásoknak megfelelően végigvitte a karon, és hat esztendőn keresztül az egyetem rektora is volt.

A megmaradt források azt nem teszik lehetővé, hogy a kezdeti időszakban rekonstruálni lehessen a teljes oktatói kart, de a bölcsészeti kart vezető Jászberényi Tamás nevét ismerjük, bár ő nem tanított a karon. Az irodalomtörténet európai hírű szerzőként tartja nyilván Nádasdi Jánost (1614–1679), jelentősebb munkái: *Reges Hungariae a S. Stephano, ad Ferdinandum III*. Posenii 1637, *Maria Mater Agonizatum* 1641, München, magyarul 1648, Nagyszombat. A század második felében Szentiványi Márton (1633–1705) és Cseles Márton (1641–1709) neve ismert. Mindketten történetíróknak tekinthetők. Cseles 1694 körül Rómában volt magyar gyóntató és jelentős forrásfeltáró munkát végzett a vatikáni levéltárban. A kar dékánja volt (1689–1691) az adatgyűjtő jezsuita történetírói iskola egyik legnevesebb tagja, Hevenesi Gábor (1656–1715) Nagyszombatról a bécsi Pázmáneum élére került. Hatalmas forrásgyűjteménye az Egyetemi Könyvtárban található.

A XVIII. század első feléből hosszabb ideig hiányoznak a jelentős tanáregyéniségek. Az ismert tudósok közül a később említendő nem jezsuita korszakban Katona István tanított az egyetemen, mellette érdemes azonban még kiemelni néhány tanár munkásságát. Horváth János (1732–1799) filozófiát tanított, de emellett ter-

mészettudományos tankönyveket is írt, pl. a *Physica generalist*, vagy a matematika területén az *Elementa matheseost*, amely 1773-ban jelent meg és Augsburgban, illetve Velencében is kiadták. Hasonlóan a filozófia területéről indult, de szintén matematika-fizika könyveivel vált ismertté Makó Pál (1724–1793), aki Ürményi mellett a *Ratio Educationis* megfogalmazásában jutott szerephez. Kétségtől azonban Katona István (1732–1811) volt a legismertebb, aki életében európai hírű alakja volt a magyar történetírásnak, bár munkássága már a jezsuita rend feloszlása után teljesedett ki. A *Historia critica regum Hungariae* sorozat első kötete 1779-ben jelent meg, az utolsó köteteket 1817-ben adták ki, már Katona halála után. A 20 kötetes mű Magyarország addigi történetének feldolgozását tartalmazza, a korszakban igen magas színvonalon. Katonát azonban 1784-ben nyugdíjazták, azzal az indokkal, hogy nem tudott előadni németül.

Jegyzetek

- ¹ Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának története 1635–1985. Szerk. Diószegi István, Bp. 1985. 9–10. p. (Továbbiakban: ELTE BTK története 1635–1985.)
- ² *Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1635–1701*. Szerk. Zsoldos Attila, Bp. 1999. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 11.) X. táblázat.
- ³ Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–2002. Szerk. Szögi László, Bp. 2003. 37–38. p. (Továbbiakban: ELTE története 1635–2002.)
- ⁴ ELTE története 1635–2002, 40. p.
- ⁵ ELTE története 1635–2002, 39. p.
- ⁶ Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Története. IV. kötet, Bp. 1935. 28. p.
- ⁷ Szentpétery i. m. 29. p.
- ⁸ Szentpétery i. m. 37. p.

1. Pázmány Péter esztergomi érsek, az egyetem alapítója

Pázmány Péter esztergomi érsek, bíboros, a magyarországi ellenreformáció vezető alakja 1635-ben egyetemet alapított teológiai és bölcsészeti karral Nagyszombatban. Az egyetem oktatási rendszerét, szervezetét az 1599-ben elfogadott, és a jezsuita rendi generális által kibocsátott *Ratio Studiorum* szabályozta. A rendelkezésre álló anyagok egy kétkarú intézmény létrehozását tették lehetővé. Ennek az intézménynek az első működő fakultása a bölcsészeti kar volt, amely ünnepélyes keretek között 1635. november 13-án nyílt meg, az alapító Pázmány Péter, valamint egyházi és világi előkelőségek jelenlétében.

2. Az egyetem alapítólevele

Nagyszombatban 1635. május 12-én került sor az egyetem megalapítására. „Minden más eszköznél előbbrevalónak tűnt föl előttünk, hogy Tudományos Egyetem emeltessek, ahol a harcias nemzet lelkiülete megszelidüljön és az egyházkormányzásra és az állam szolgálatára alkalmas emberek képeztesse. [...] Ha idő múltával (ha Isten a török igától megszabadítja) alkalmasabb város találkoznék az Egyetem számára, szabadságában álljon a Jézus Társaságnak ezt a mi alapításunkat [...] máshová átvinni, úgy azonban, hogy az esztergomi egyházmegyén kívül ne kerüljön [...]

2.

Ha pedig [...] az Egyetem Magyarországon nem állhatna fenn tovább, hanem külső és belső ellenség [...] erőszakából [...] a Társaság atyái távoznának [...], köteles legyen a Társaság [...] Magyarországon kívül magyar kispapok használatára fordítani az adományozott 100 000 forint tőkét és kamatát, úgy, hogy belőle papságra alkalmas ifjak neveltesse és kötelesek legyenek felszentelésük után Magyarországra visszatérni [...]. Változatlan akaratunk, hogy ha a kispapnevelés megszűnik, a tőlünk átruházott összeg gyümölcsseit a Társaság atyái az Egyetem előbbi használatára fordítsák, és az Egyetem folytatódjék. Köteles lesz a Társaság arra is, hogy Nagyszombatban még ebben az 1635. évben egy filozófiai kurzust kezdjen, a következő években pedig állandóan három filozófiai kurzus legyen etikával és matematikával együtt a skolasztikus teológia két professzorával.”

3. II. Ferdinánd

4. II. Ferdinánd király megerősítő oklevele

Megerősítő oklevelében II. Ferdinánd király kiemeli, hogy Pázmány Péter az egyetem alapításáért „egész Magyarországra nézve nagy érdemeket szerzett.”

3.

4.

5.

6.

7.

5. A nagyszombati egyetem zászlaja

A nagyszombati egyetem zászlaja Szűz Máriát ábrázolja ölében a gyermek Jézussal. Mária könyvet, Jézus pedig országalmát tart a kezében. Mária fején korona, lábánál balra Pázmány Péter, jobbra a jezsuita rend címere. A zászló felirata: *Patrona Hungariae et mater Universitatis Tyrnaviensis.*

6. A nagyszombati egyetem bölcsészettudományi karának díszbotja (pedum)

A nagyszombati egyetem történetéről készített feljegyzések arról tudósítanak, hogy 1638. november 3-án a tanév megnyitáskor az egyetemi tanács előtt ott hordozták a két sceptrumot (gazdagon ékesített díszbotot): az egyetemét és a bölcsészeti karét. A bölcsészettudományi kar sceptrumát Xavéri Szent Ferenc (1506–1552) szobra díszíti. Ő volt a kar védőszentje.

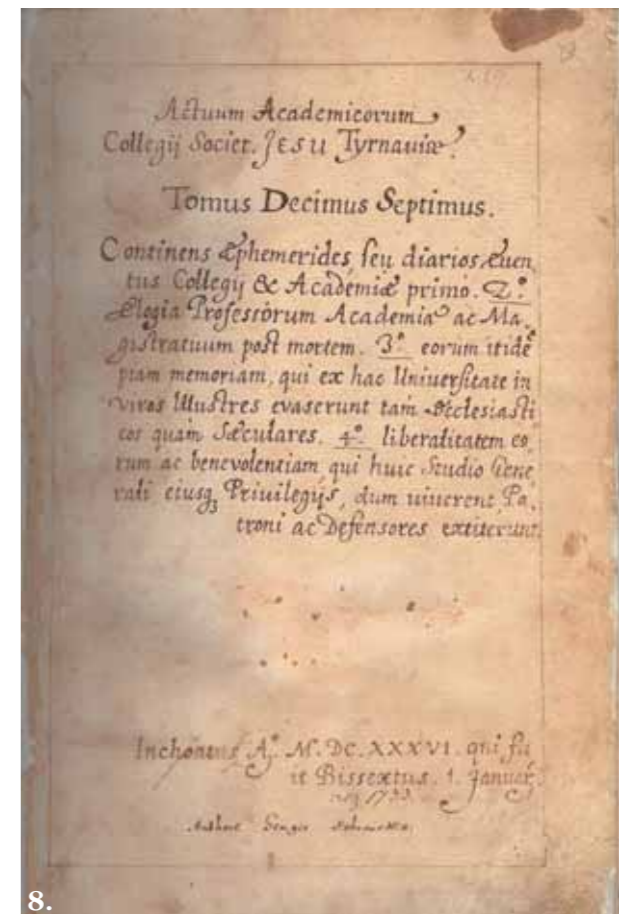
7. A nagyszombati egyetem pecsétje, 1635

A nagyszombati egyetem *Facultas oratoriájának* pecsétje Szűz Máriát ábrázolja ölében Jézussal. Mária könyvet, Jézus pedig országalmát tart a kezében. Mária fején korona, jobbán magyar címer. A pecsét felirata: *Patrona Hungariae et mater Universitatis Tyrnaviensis.*

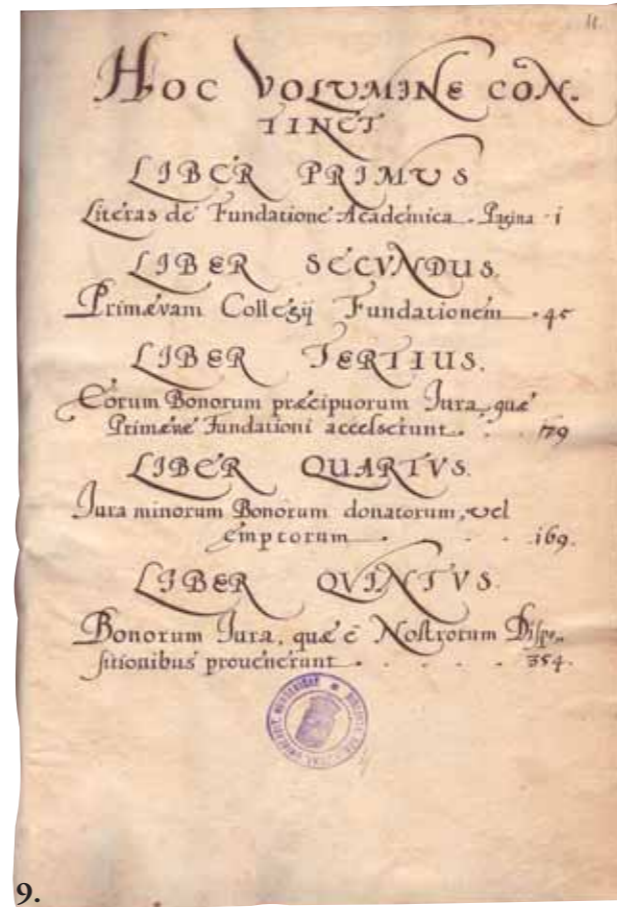
8. Actuum academicorum Collegii Societatis Jesu Tyrnaviae, 1636–1640

Dobronoki György rektor által 1636. újev napján megkezdett napló. A bejegyzések 1640. május 6-án félbeszakadnak.

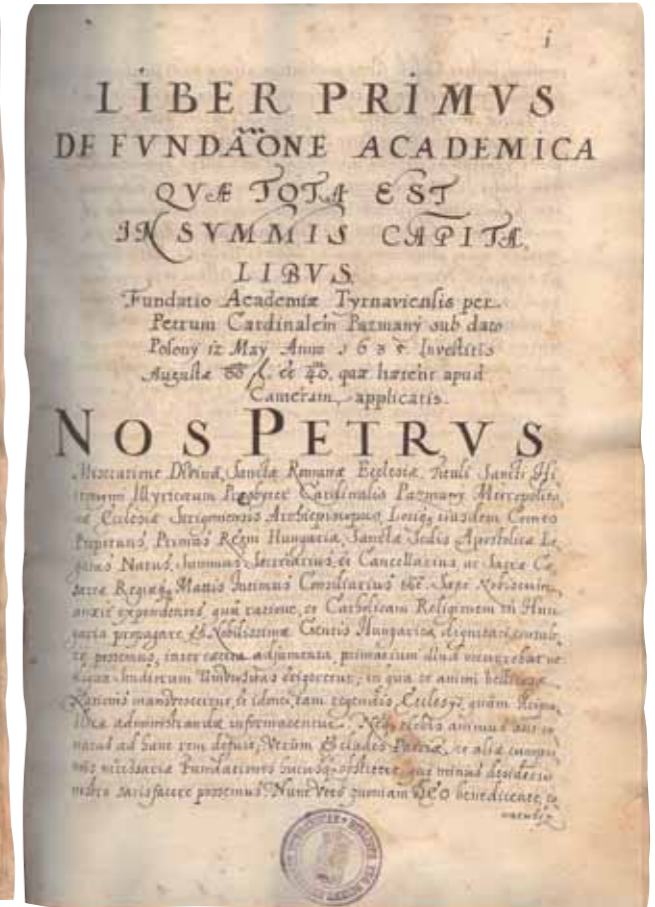
9. A nagyszombati egyetemre és a jezsuita kollégiumra vonatkozó iratok gyűjteménye, 1632–1675

8.

9.

10.

10. Lippay György esztergomi érsek

A nagyszombati egyetemi templomot 1637. augusztus 30-án szentelte fel Lippay György egri érsek Keresztelő Szent János tiszteletére. Lósy Imre esztergomi érsek alapítványát 15 ezer Ft-tal kiegészítve Lippay 1649. július 31-én megalapította a nagyszombati egyetem jogi karát, amit 1667. január 17-én nyitottak meg. Az érsek többször részt vett az egyetemi vitatkozásokon (disputációkon), például 1654-ben gróf Csáky Zsigmond téziseinek defenziója alkalmával.

11. Nagyszombat látképe a 17. században

Nagyszombat a 17. században a magyarországi katolikus egyház és az ellenreformáció központja, Pázmány Péter székhelye.

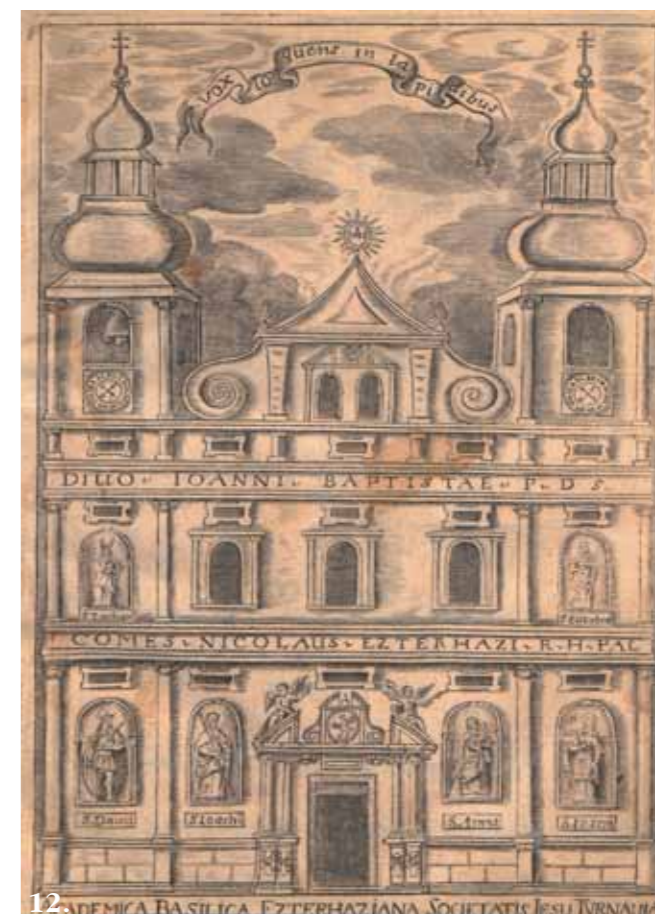
11.

12. A nagyszombati egyetemi templom

A nagyszombati Keresztelő Szent János-székesegyház vagy más néven Egyetemi templomot a jezsuiták és Pázmány Péter kérésére Esterházy Miklós nádor építtette 1629 és 1637 között barokk stílusban családi temetkezőhelyként. A templom terveit feltehetőleg Giovanni Battista Carlone, császári főépítész készítette, a kivitelezést előbb Antonio Carlone, majd később Pietro Spazzo vezette. Az egyetemi templom elkészültét Pázmány már nem érte meg. Az első misét Lósy Imre esztergomi érsek celebrálta, majd este ünnepélyesen átvitték az Esterházy család hét tagjának tetemét a templomba, és itt helyezték végső nyugalomra őket. A felszentelés másnapján természettudományos konferencia volt, melyen Lippay és Lósy is részt vettek. Harmadnap Salamon király templomépítéséről adtak elő színdarabot a jezsuiták, a negyedik nap tartották az egyetem huszonnégy végzett hallgatójának promócióját.

13. A nagyszombati egyetem filozófiai és teológiai kara

1643 és 1716 között épült, otthont adott az osztálytermeknek, a könyvtárnak, a nyomdának és a patikának. Később építették hozzá a laboratóriumokat és a csillagvizsgálót. Jelenleg a Szlovák Hadtörténeti Levéltár épülete.

12.

13.

14.

14. Lósy Imre esztergomi érsek

1620-tól Pázmány Péter állandó helyettese volt és maradt az érsek haláláig. Jelentős összeget hagyományozott a jogi kar felállítására a nagyszombati egyetemen. A Nagyszombatban tartott zsinat alkalmával 1638. június 16-án egyházfők kíséretében részt vett a physicus hallgatók disputációján.

15. Székelyi Miklós téziskönyvének címlapja, 1638

1631–1638 között a nagyszombati collegiumban, majd az egyetemen tanult Székelyi Maylád Miklós, aki Lósy Imre esztergomi érseknek ajánlva adta ki téziskönyvét 1638-ban. Az 1637-es baccalaureusok között a legelső volt, s 1638. augusztus 4-én elsőként avatták az egyetem bölcsészdoktorává. A téziskönyv mintegy ötven filozófiai tételt tartalmaz, a tételek után egy-egy problémafelvetéssel. Székelyi Miklós később országbíró, Zólyom- és Komárom vármegyei főispán, Lippay György primás titoknok, a királyi ügyek igazgatója és a szent korona ügyésze lett.

15.

16.

16. Forgách Ádám gróf, újvári várkapitány és országbíró

1635. november 13-án részt vett a nagyszombati egyetem ünnepélyes megnyitásán. 1644–1645-ben I. Rákóczi György felkelése megzavarta és megszakította az egyetemi oktatást, s a harcoktól való félelem miatt a tanárok és a diákok szétszóródtak. Májusban a felkelő sereggel egyesült svéddek elfoglalták a várost, majd Forgách Ádám újvári generális császári seregei kiszorították őket.

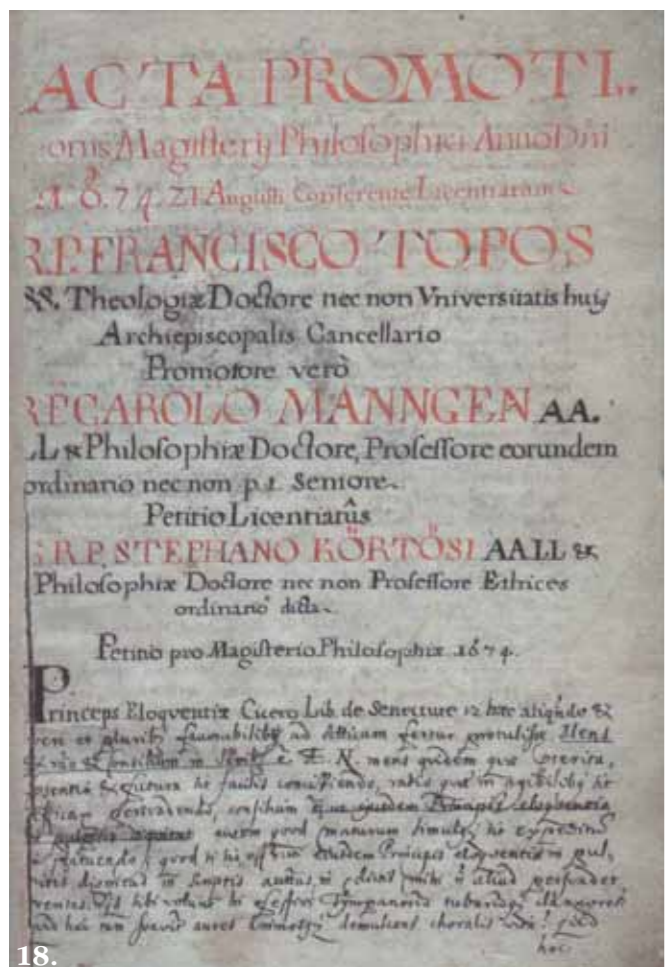
17. III. Ferdinánd király

III. Ferdinánd király 1656. december 2-án elrendelte az eskütételt a szeplőtelen fogantatásra, amelyet az egyetem rektorai, dékánjai, professzorai és magisterei 1657 júniusában tettek le először, s aztán évente megújították. A baccalaureus- és doctorjelöltek is letették az esküt az avatás előtt. Az eskütételt II. József törölte el 1782-ben.

17.

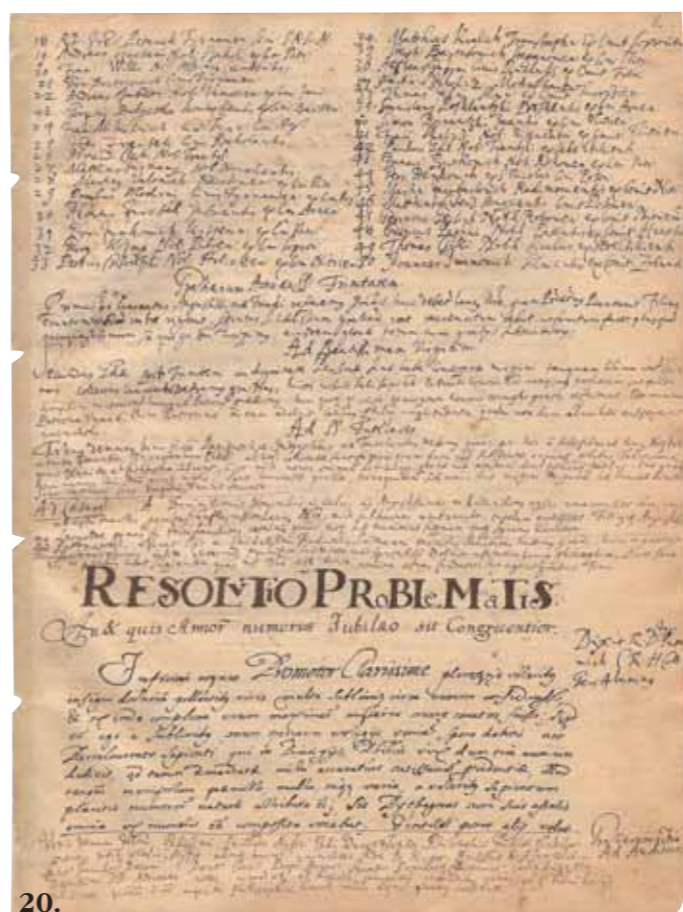
18.

18. Promótiós könyv részlete, 17. század
 1770-ig a jezsuita rend tanulmányi szabályzata szerint a kari dékán kötelessége volt a promótiós könyv vezetése, amely az avatások és a nyilvános események alkalmával tartott beszédek, és azok névsorát tartalmazza, akik a karon doktoráltak.

19

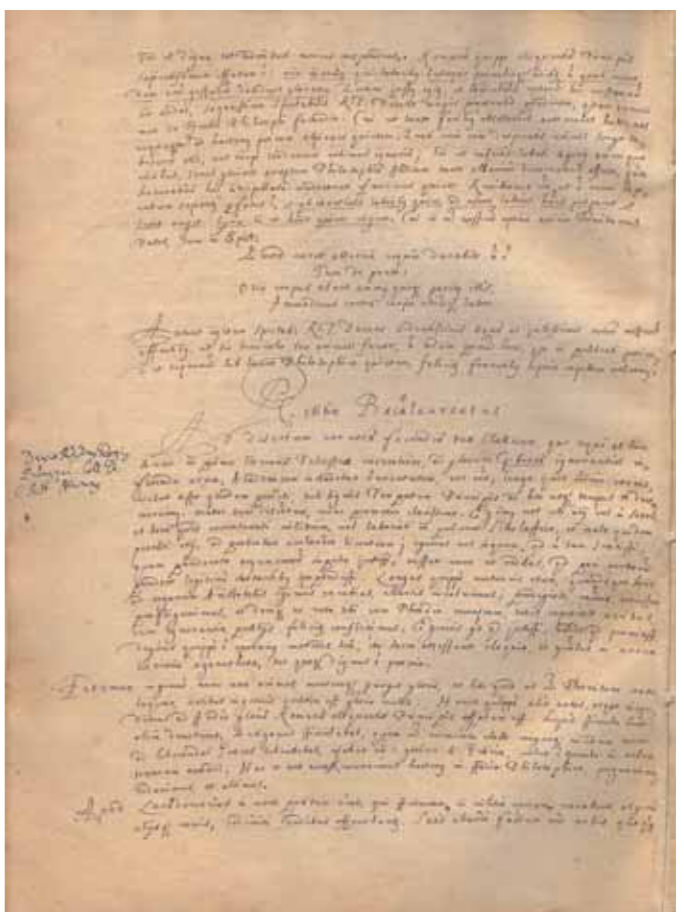
19. Mihotsa Mihály téziskönyvének címlapja és illusztrációja, 1659
 Mihotsa Mihály erdélyi nemes, bölcséletet tanult a nagyszombati egyetemen. Barcsay Ákos erdélyi fejedelemnek ajánlotta téziseit 1659-ben.

20.

20. Acta promotionis Magisterii Philosophici, 1674-1702

21. Szarka Gáspár: Regulai a Jesus Társaságának. Nagyszombat, 1681. Címlap
 Szarka Gáspár teológus, a nagyszombati egyetem bölcsészeti karának tanára 1668-tól 1671-ig. 1683-ban Thököly Imre hadai elhurcolták; fogságban halt meg Hrussó várában.

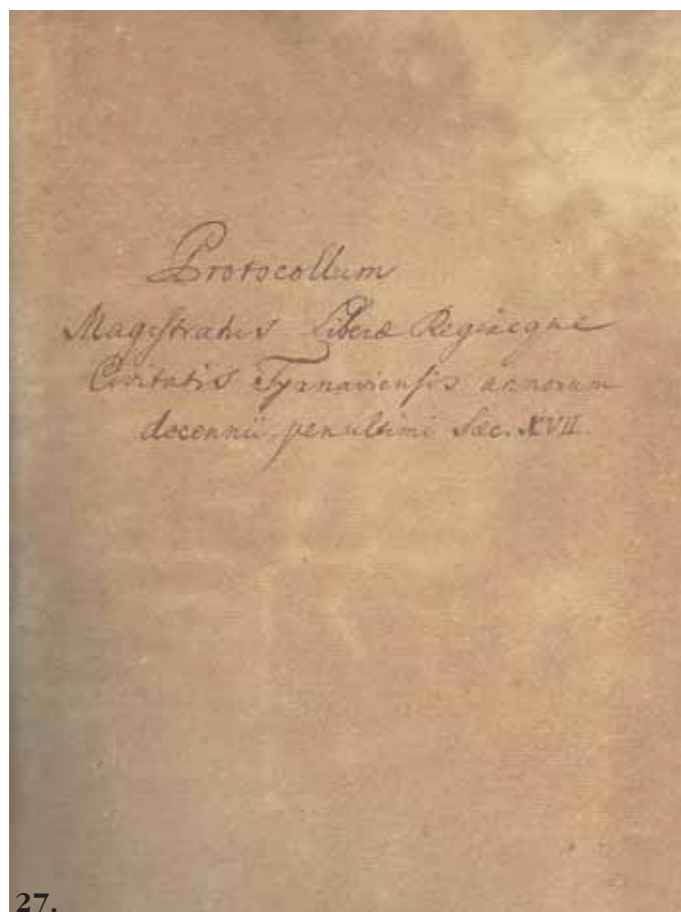

21.

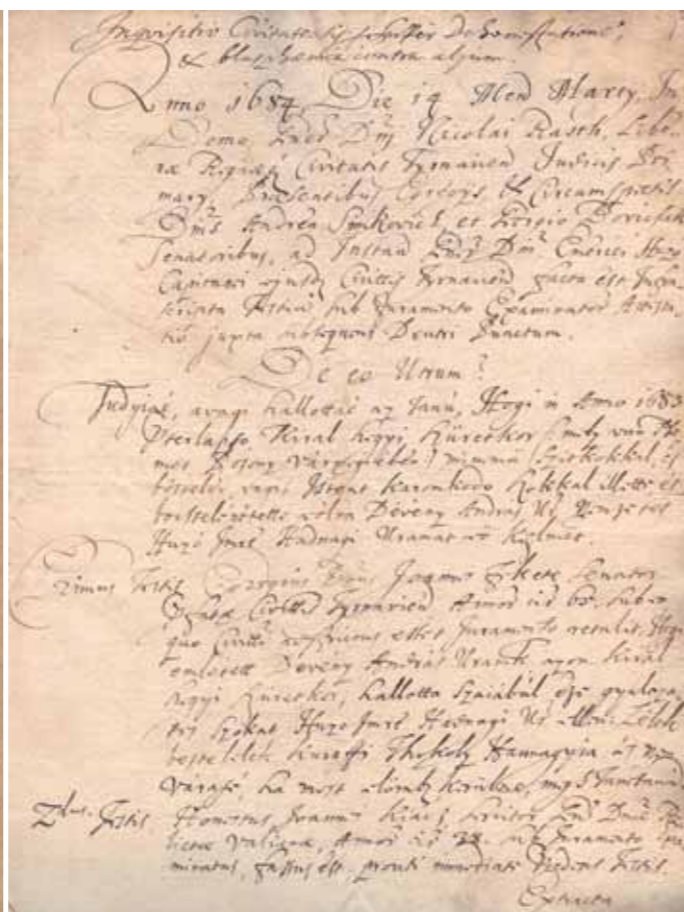

27.

28.

27. Protocollum magistratus liberae regiaeque civitatis Tyrnaviensis, 1684–1687

28. Norssich Imre tézislapja, 1740 körül

Norssich Imre Pozsegában született, 1736-ban filozófiai baccalaureus, 1737-ben filozófiai magiszter, 1740-ben teológiai baccalaureus címet szerzett a nagyszombati egyetemen.

30. Bercsényi Miklós kuruc főgenerális

A nagyszombati egyetemen tanult, majd Esterházy Pál nádor oldalán kezdte katonai pályáját. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc során megparancsolta, hogy a nagyszombati collegiumnak és egyetemnek ne essen bántódása, melynek következtében a tanulmányok nem szüneteltek az egyetemen. 1705-ben a szövetszert rendek főgenerálisa lett, és a szenátus első tagja. 1706-ban a császárral folytatott nagyszombati béketárgyalásokon a kuruc küldöttséget vezette.

31. A nagyszombati ütközet, 1704

1704. december 24-én Nagyszombat alatt vesztett csatát II. Rákóczi Ferenc segítséggel maradt hada Heister generális serege ellen.

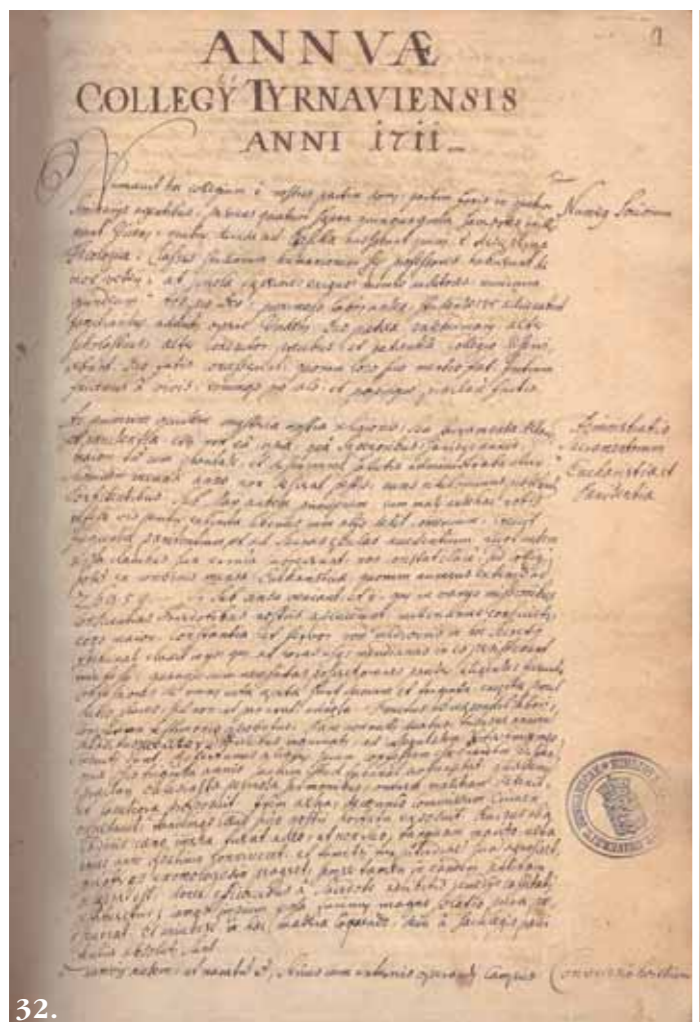

30.

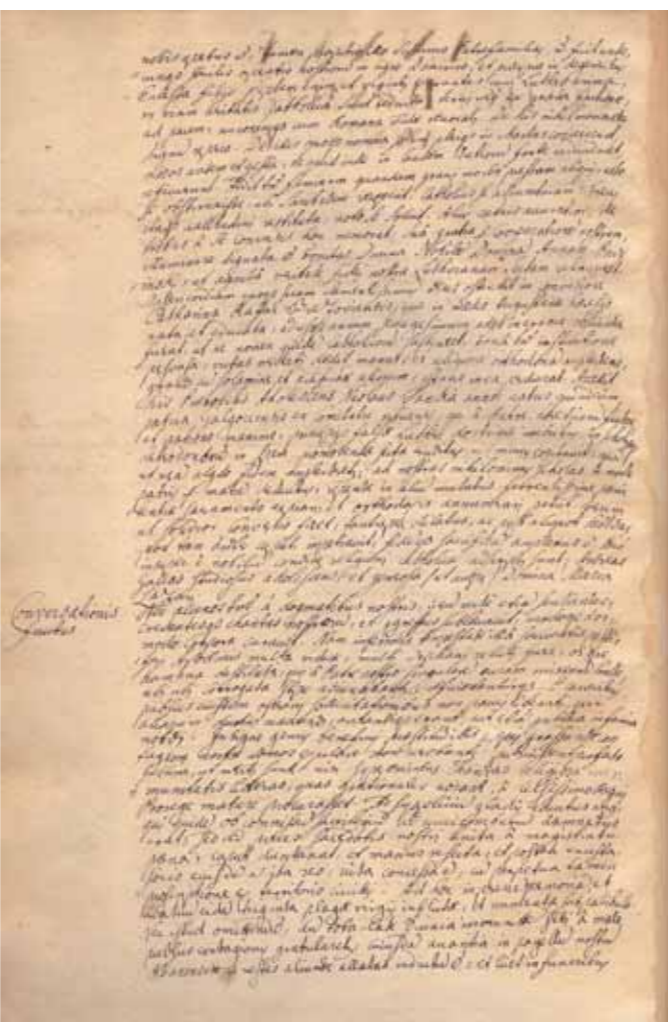

31.

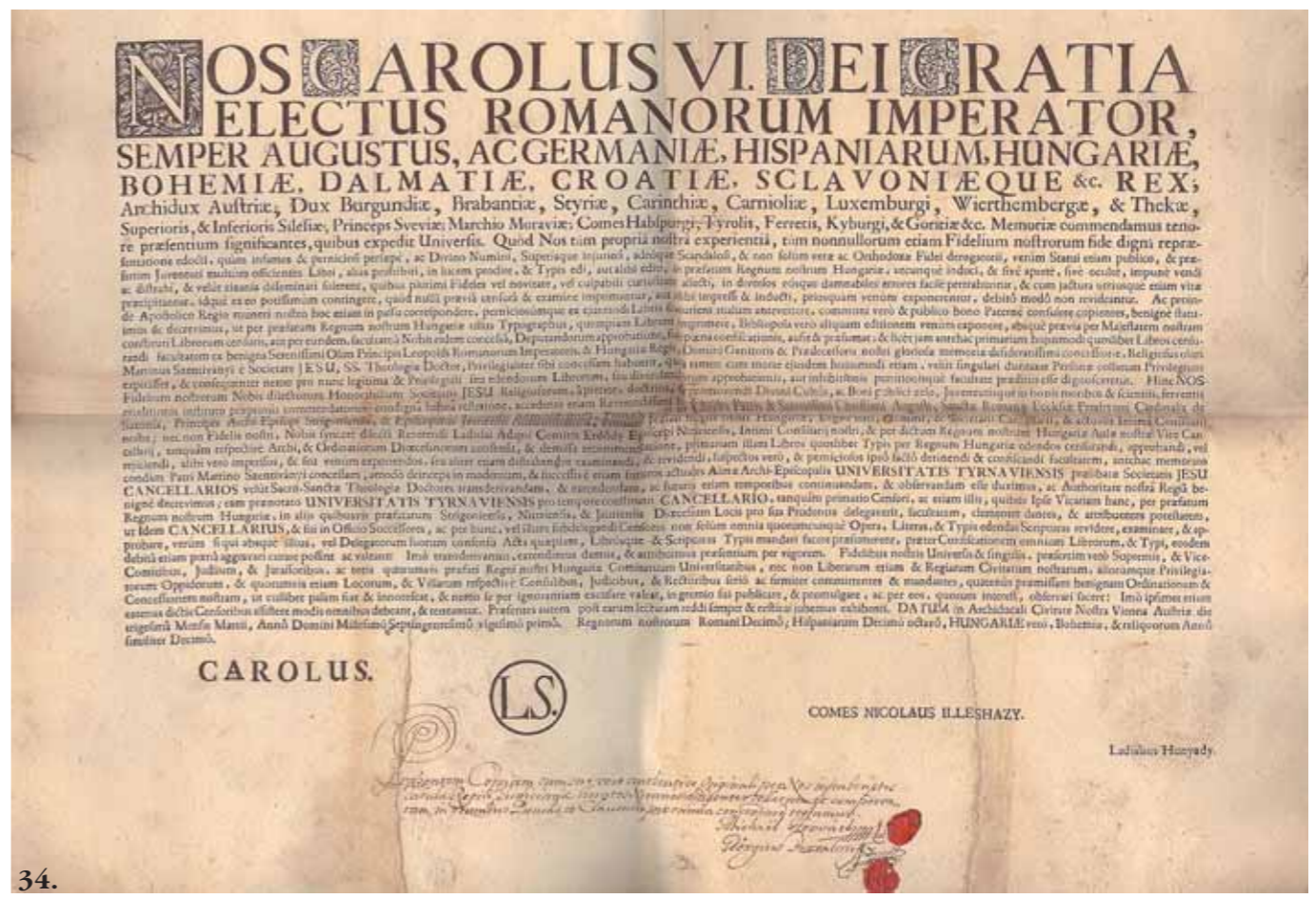
32.

33.

32. Annuae Collegii Tyrnaviensis, 1711–1765

33. Perbegg József egyetemi tanár
Bölcséleti doktor, jezsuita áldozópap, Pozsony városi, majd udvari orvos, helytartótanácsi tanácsos. Az 1714–1715-es tanévben a bölcsészeti kar dékánja.

34.

34. III. Károly oklevele a nagyszombati egyetem kancellárjához cenzori jogköre ügyében, 1721. március 30.

35. III. Károly király
III. Károly 1733. március 17-i iskolareformja a filozófiai tanfolyamnak két, a teológiaiának három évre való összevonását hozta be az addigi három, illetve négy év helyett a papnevelő intézetekben. Ezt az egyetemre is kiarták terjeszteni, de ez két évtizedig nem valósult meg.

35.

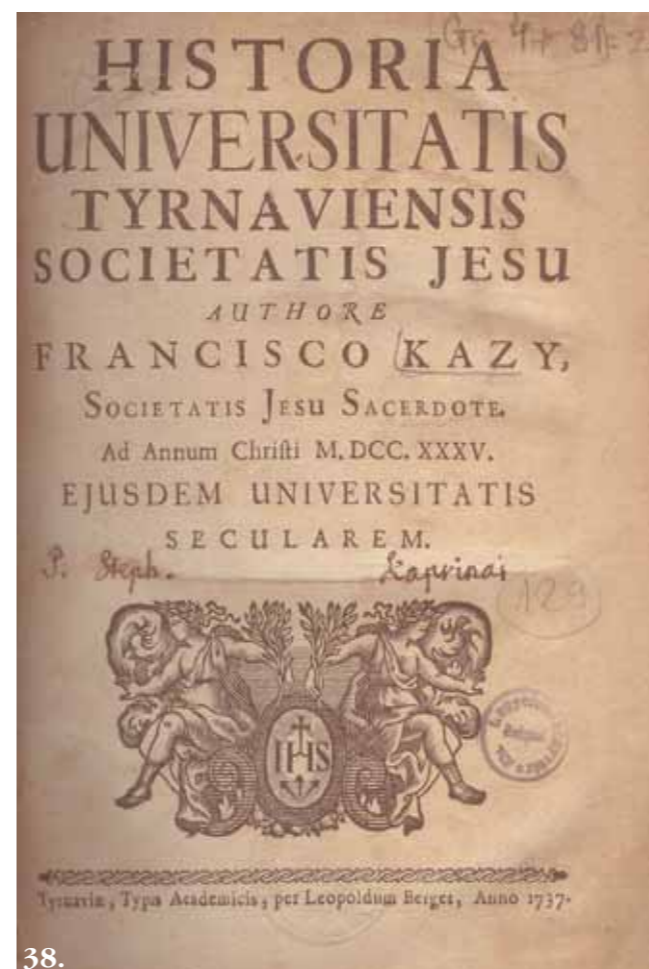
36. Amadé László költő

A bárói család fia a jezsuiták győri, majd nagyszombati iskolájában tanult. Ezt követően Grácba ment a filozófiai magiszteri fokozat megszerzésére (1724–1725), ahol iskolatársa volt Faludi Ferencnek.

37. Bél Mátyás evangélikus lelkész, polihisztor

Nyelvésztellel, történelemmel, földrajzzal és mezőgazdasággal egyaránt foglalkozott. Legismertebb, ma is forrásértékű munkája az öt kötetben megjelent *Notitia Hungariae novae historico-geographica* (Az új Magyarország történeti-földrajzi ismertetése, Bécs, 1735–1747). Bél kéziratait és kiadott műveit is felhasználta a pesti egyetem 1791-ben felállított magyar nyelv és irodalom tanszékének első tanára, Vályi András Magyarországnak leírása (1796–1799) című, háromkötetes földrajzi lexikonának munkálataihoz.

38.

38. Kazy Ferenc: *Historia Universitatis Tyrnaviensis Societatis Jesu*. Tyrnaviae, 1737. Címlap

Kazy Ferenc iskoláit Nagyszombatban kezdte, 1738-tól többek között a trencsényi, illetve a pozsonyi jezsuita rendház főnöke, az 1740-es években két alkalommal kollégiumi igazgató Nagyszombatban. A nagyszombati egyetem bölcsészeti karának tanára 1728-tól 1732-ig. Elégiákat írt a magyar történelem főbb eseményeiről, feldolgozta a magyar történelem jelentős személyiségeinek életét, megírta a 17. századi Magyarország és a nagyszombati egyetem első száz évének történetét.

39.

39. A nagyszombati egyetem allegóriája, 1742

A nagyszombati egyetem kiadásában megjelent, *Calendarium Tyrnaviense ad annum Jesu Christi MDCCXLII* című kiadvány Franz Leopold Schmittner által Bécsben készített címlapmetszeten a nagyszombati egyetem allegóriáját ábrázolja. Könyvtárszobában, asztal mellett Pallas Athéné ül, kezében és mellette mértani és csillagászati eszközökkel. Pajzsa és lándzsája a jobb oldali falnak támasztva állnak. Az oszlopok által tartott architektúra bal felső részén pajzson Maria immaculata, „Protegente” felirattal. Középen a magyar címer, „Auxiliante” felirattal. Jobb oldalt fent a Habsburg címer, „Favente” felirattal. A nőalak lábánál pajzson két kéz által tartott nyitott könyv látható, „Immota stabit” felirattal. A pajzs alatt a nagyszombati egyetem és templom látképe, „Sapientia aedificavit sibi Domum” (Prov. 9:1) felirattal.

40.

40. Mária Terézia királynő

Mária Terézia az orvosok és bábák képzésére a nagyszombati egyetemet orvosi fakultással egészítette ki. 1777-ben kiadta az első általános és teljes oktatási rendeletet, a *Ratio Educationis*-t. E törvény a korábbiaknál jóval nagyobb hangsúlyt helyezett a reáliák oktatására. A rendelkezés felsorolja azokat a tanárokat, akik a bölcsészeti karon újonnan felállított tanszékek anyagát fogják előadni. Közöttük található a természetrajz, a mezőgazdaságtan, a kísérleti fizika és mechanika, a felsőbb matematika, valamint az építészet, geodézia és hidrotechnika, az alkalmazott matematika (gyakorlati mértan) tanára is. Tandíjat vezetett be az egyetemen. Még nagyobb jelentőségű intézkedés volt az egyetem áthelyezése Budára. Mária Terézia a nagyszombati „érseki” egyetemet királyivá nyilvánította, és 1777-ben a budai várba helyezte át.

41.

41. Hell Miksa csillagász, matematikus, fizikus

Az 1753-ban megépült nagyszombati csillagvizsgáló tervezője. A csillagvizsgáló építését Zsolnáról irányította leveleivel.

42. Gerhard van Swieten báró, császári főorvos

Mária Terézia udvari orvosa, az udvari könyvtár igazgatója és a bécsi egyetem orvosi karának tanára. A nagyszombati egyetemi oktatás újjászervezésének egyik fő irányítója.

42.

43. Csáky Miklós gróf, esztergomi érsek
 1753-ban Mária Terézia kinevezte Csáky Miklós esztergomi érsekprímást Magyarország tanulmányi felügyelőjévé, és felkérte, hogy felügyelje és kialakítsa az 1754-től bevezetendő új tanulmányi rendszert.

43.

44. Barkóczy Ferenc gróf, esztergomi érsek
 A bölcséletet Nagyszombatban, a teológiát Rómában végezte. 1730-ban mint nagyszombati növendékpap védte meg bölcséleti tételeit, és „sub auspiciis imperatoris” magisterré avatták. 1762-ben a magyar korona egész területén levő tanintézetek főfelügyelőjévé nevezték ki. A ráruházott tisztet nagyon komolyan fogta fel. Nem volt híve a jezsuita iskolarendszernek, és reformokat tervezett bevezetni az egyetemen, amit azonban 1765-ös halála megakadályozott.

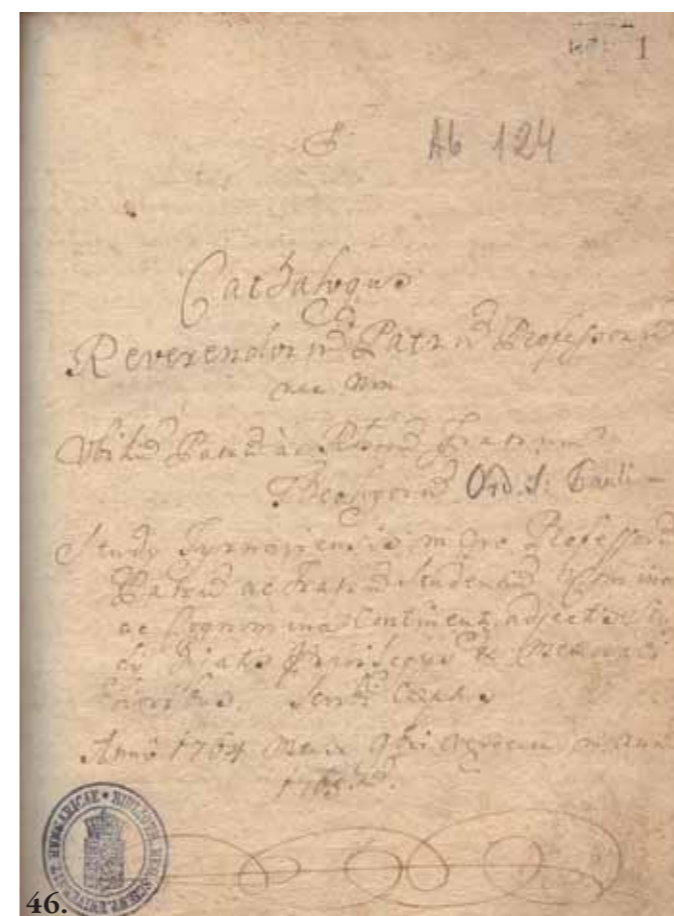
44.

45. Joseph von Sonnenfels politikus, egyetemi tanár
 Az 1763-ban létrehozott politika tanszék első tanára. A politikai tanulmányokat folytató diákok számára Mária Terézia által alapított ösztöndíj díjazottjainak vezetője. Bírálta a Mária Terézia trónra lépésekor uralkodó tanulmányi viszonyokat, és kifejtette az állami feladatok kiterjesztésének szükségességét az oktatásügyre.

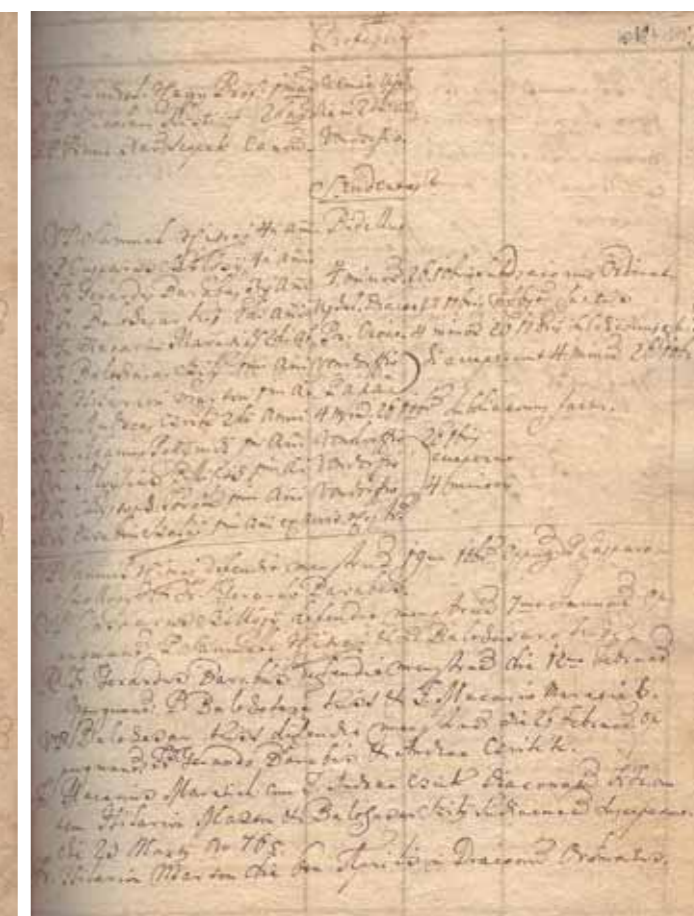
46. Catalogus reverendorum patrum professorum necnon venerabilium patrum ac rectorum fratrum theologorum studii Tyrnaviensis, 1764–1782

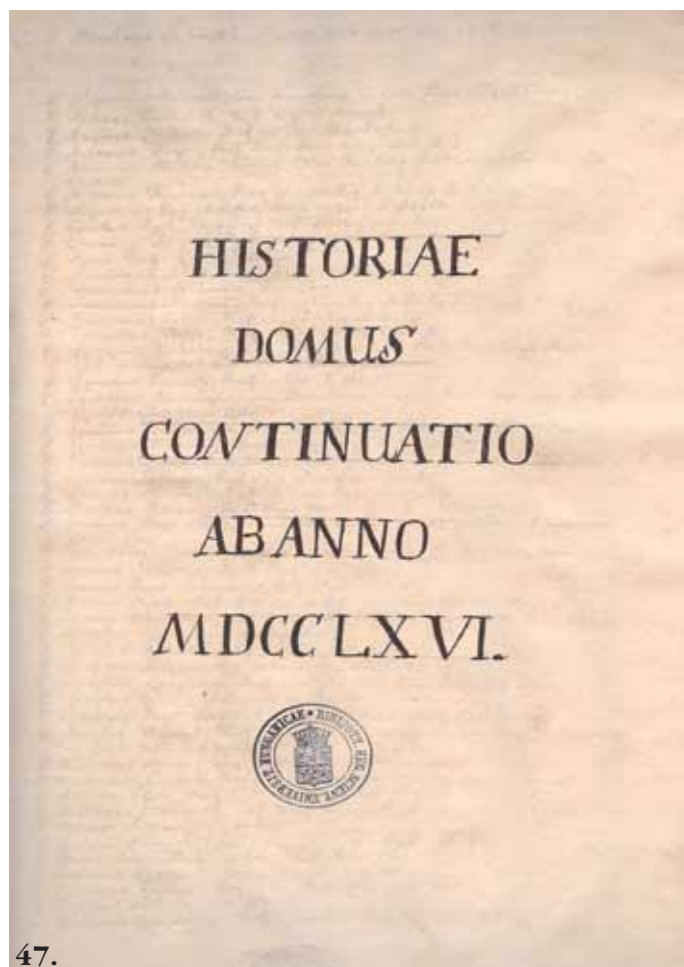
45.

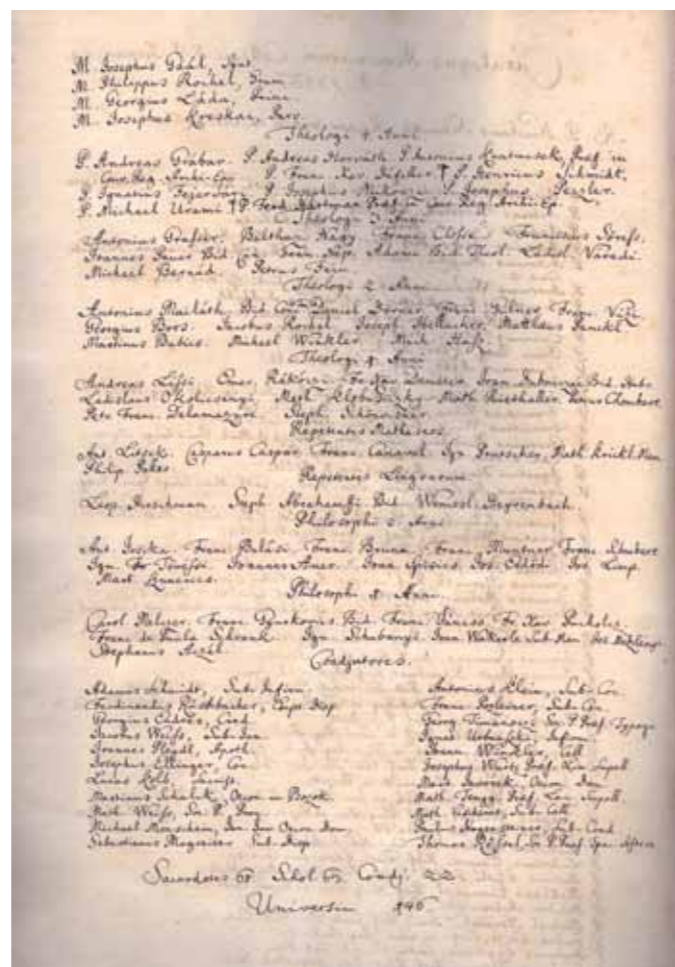
46.

47.

47. Historia domus Tyrnaviensis, 1766–1772

48. Katona István történétíró, kanonok, egyetemi tanár 1758-tól teológiát tanult a nagyszombati egyetemen, 1761-ben pappá szentelték. Rendi próbaévet Egerben töltötte, utána visszakérült Nagyszombatba, ahol kinevezték az egyházi szónoklattan tanárává. A jezsuita rend feloszlása után nem kellett távoznia az egyetemről: az uralkodó őt nevezte ki a Bölcsészettudományi (akkori nevén Filozófiai) Kar történelem tanszékének tanárává. Katona a történelmet kötelező tárgyként oktatta, s emellett egy ideig világi szónoklattan is tanított. II. József rendelkezései nyomán Katonát elégtelen német nyelvi előadókészsége, illetve a magyar történelem oktatásának megszüntetésére hivatkozva 1784-ben nyugdíjazták. Fő műve a 42 kötetes *Historia critica regum Hungariae*, mely nélkülözhetetlen forrása és összefoglalása a magyar történelemnek.

48.

49.

49. Kovachich Márton György jogtörténész, levéltáros A nagyszombati egyetemen filozófiát, jogot és teológiát tanult. 1786–1787 között szerkesztette a felvilágosodás jegyében megszólaló első magyar tudományos hetilapot, a *Merkur von Ungarn*t. Munkájával megalapozta a magyar állam- és jogtörténeti forráskutatást.

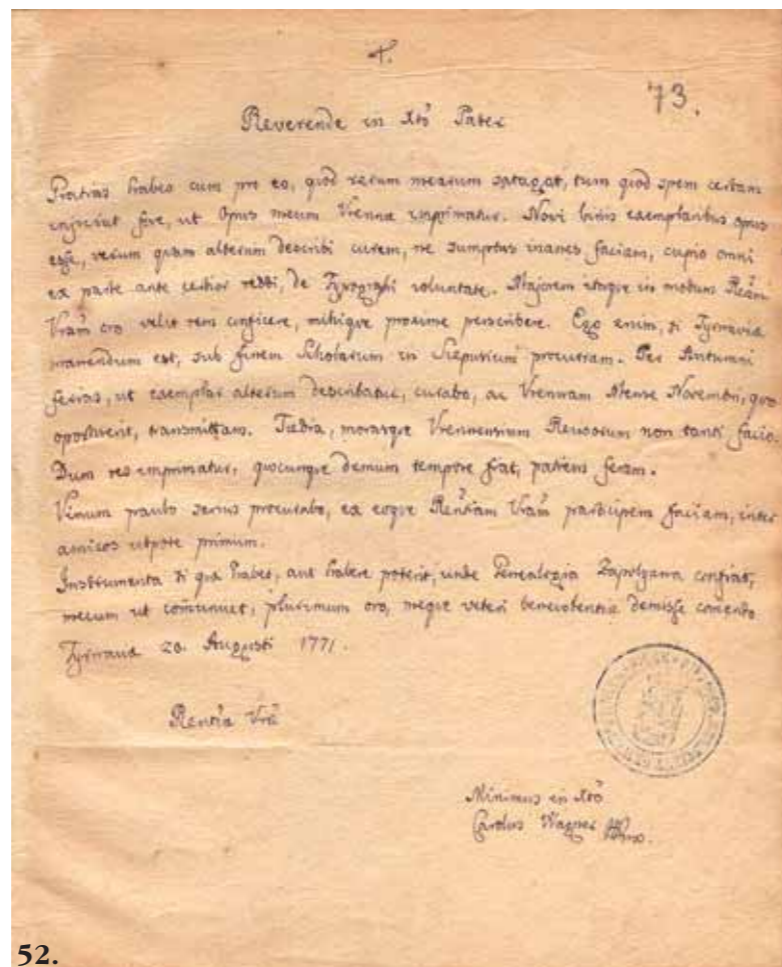
50. Tobias Philipp Gebler báró, államtanácsos 1759-től belső titkos tanácsos, 1762-től udvari tanácsos. 1763-ban nemességet nyert és az udvari iroda cseh-osztrák részének alkancellárja lett. Mint államférfi főleg a tudomány, az iskola-, a vallás- és a cenzúra-ügy körül szerzett érdemeket. 1770-ben a Szent István rend tagja lett.

50.

51. Fekete György gróf, alkancellár
1770-től 1784-ig az egyetem és az összes tanulmányi ügy főigazgatója volt. 1774-től az egyetemi ügyek rendezésére kiküldött királyi biztos (commissarius). Feladata a négy egyetemi karnak szóló tanulmányi tervezet bevezetése a nagyszombati egyetemen.

52. Wagner Károlynak, a címer- és pecséttan tanárának levele Pray Györgyhöz, Nagyszombat, 1771. augusztus 20.

52.

53. Horányi Elek
irodalomtörténész, piarista szerzetes, egyetemi tanár
Főbb művei az 1145 magyar író és tudós életrajzát tartalmazó lexikon (*Memoria Hungarorum*, 1775–1776), melynek megírására a külföldi tudósoknak a magyarországi művelődést lebecsülő véleménye indította. Ebben méltatja többek között Bossányi Farkas, nagyszombati filozófiaprofesszor *Tripartitum iuris philosophici* (1706) című kézikönyvét. További jelentős műve például a magyar szent koronáról szóló értekezése (*De Sacra Corona Hungariae*, 1790) és a piarista rend tudósainak életrajza, két kötetben.

54. Kluch József püspök,
egyetemi tanár
Nagyszombatban tanult bölcséletet és teológiát. 1773–1774-ben a nagyszombati egyetem etika tanszékének tanára.

54.

55.

55. XIV. Kelemen pápa

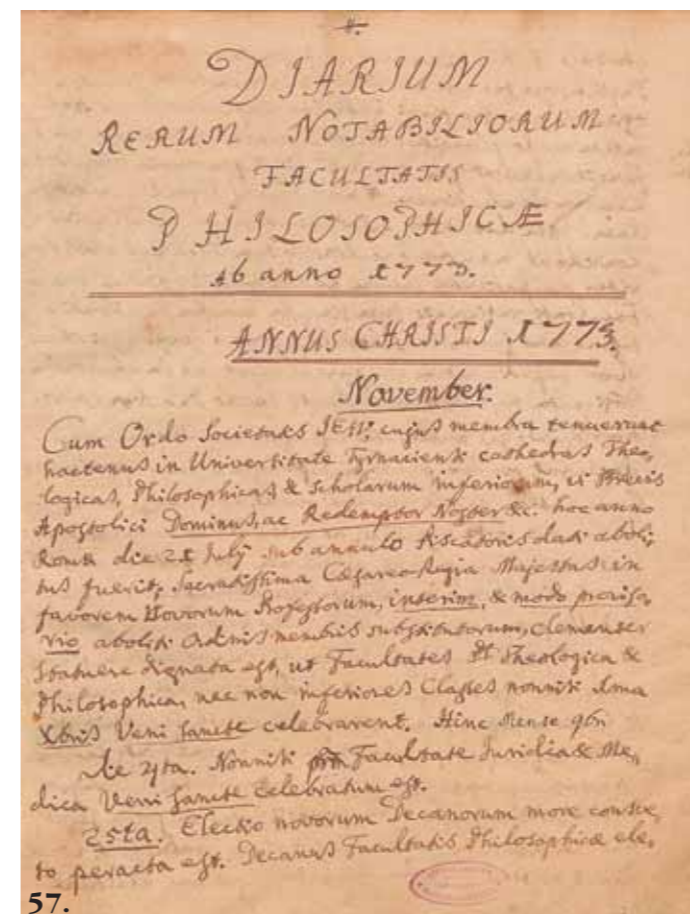
1773. július 21-i keletkezéssel XIV. Kelemen pápa kiadta a *Dominus ac Redemptor* („Urunk és Megváltónk”) kezdetű brevét, amellyel felszólta a jezsuita rendet.

56. A jezsuita rend eltörlése, 1773

Mária Terézia országaiban a jezsuiták rendjük eltörlését követően többnyire egyházmegyes papok lettek, sok helyen azonban megmaradtak egyetemi és gimnáziumi katedrájukon. A rend megszüntetése után a nagyszombati egyetem teljesen az állam igazgatása alá került, tanárhiány miatt azonban nagyjából újra a volt jezsuitákat nevezték ki. Így például a jezsuita rend eltörlése után is megmaradt a bölcsészeti karhoz tartozó astronomia tanszékén Weiss Ferenc jezsuita csillagász.

56.

57.

57. Bölcsészeti diárium – dékáni napló – első lapja 1773-ból

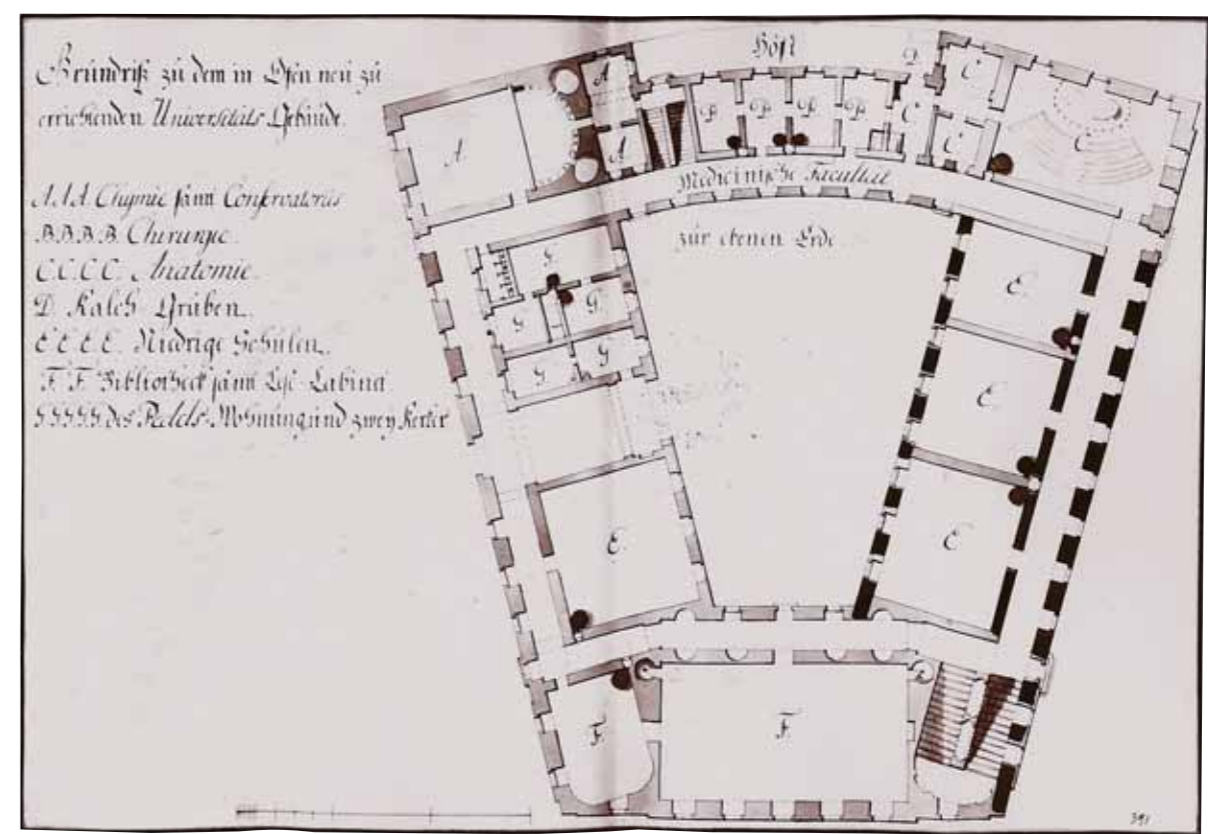
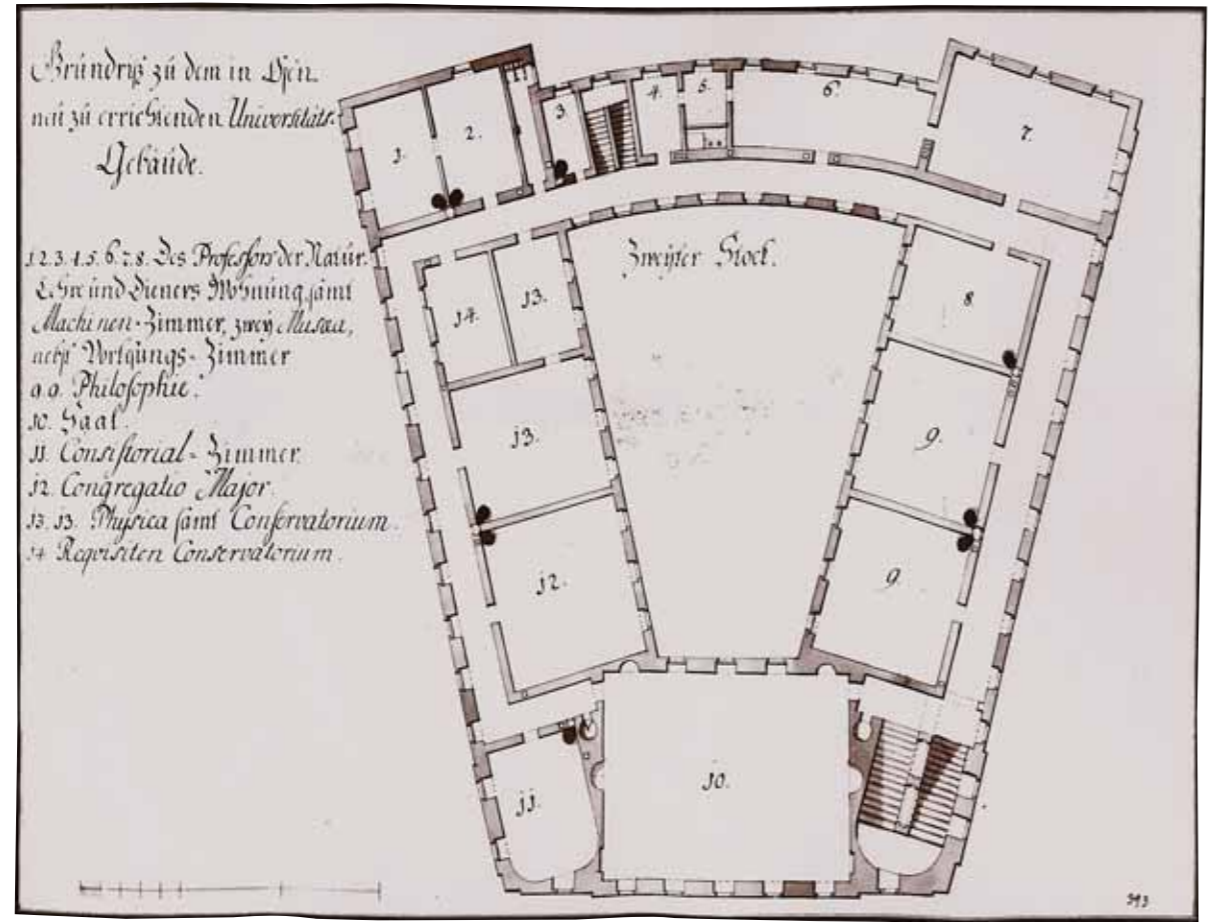
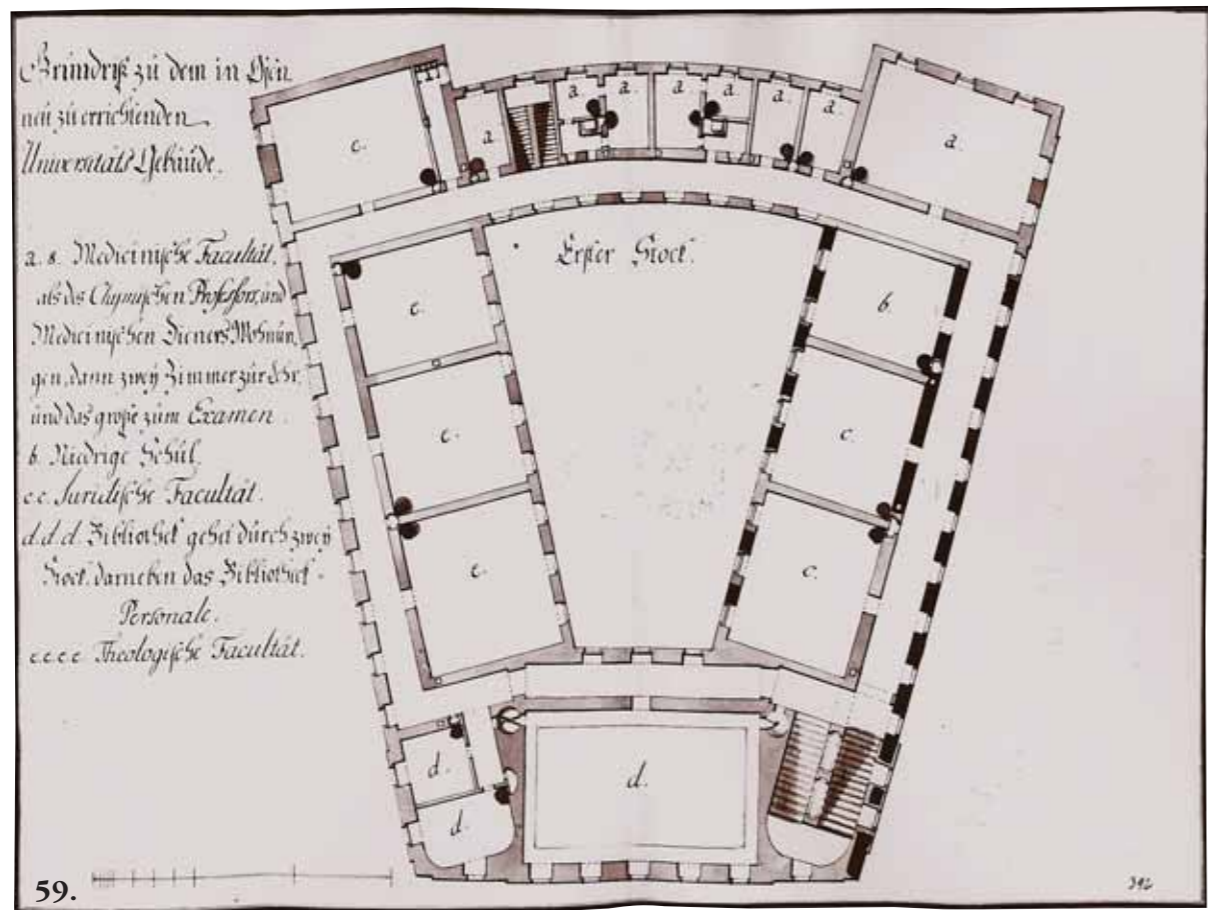

58.

58. Ürményi József báró, az egyetem elnöke

Közép- és felsőfokú tanulmányait Nagyszombatban végezte. Az 1773-ban megszüntetett jezsuita rend tanárai megmaradhattak állásukban, de az új tanítási rendszer kidolgozása Ürményire várt. Erre a célra készült Ürményi József, Tersztyánszky Dániel és Makó Pál szerkesztésében a Mária Terézia által 1777-ben kiadott *Ratio Educationis*. Ürményi kiállt amellett, hogy egyetlen egyetemünk „csakis az ország szívében, a legelső városban található meg a felvirágzás feltételeit.” Ürményi a Pestre áthelyezett egyetem elnöke (*praeses universitatis*) volt.

Auszug und Ballance der Kosten, welche so wohl zu den in Tyrnau, als auch zu Pest und Wien errichtenden Gebäuden, ersähen werden möchten.

In Tyrnau.		In Pest.		In Wien.	
Art	Costen	Art	Costen	Art	Costen
Die Errichtung des Universitätsgebäude	6000 15	Die Errichtung des Universitätsgebäude	92352 10	Die Errichtung des Universitätsgebäude	7718 -
Die Errichtung des Professors	3104 18	Die Errichtung des Professors	20000 -	Die Errichtung des Professors	97257 58
Die Errichtung des Bibliothek	11074 50	Die Errichtung des Bibliothek	100000 -	Die Errichtung des Bibliothek	20000 -
Die Errichtung des Saal	52000 -	Die Errichtung des Saal	6000 -	Die Errichtung des Saal	7780 48
Die Errichtung des Conservatorium	3162 34	Die Errichtung des Conservatorium	63765 -	Die Errichtung des Conservatorium	9232 20
Die Errichtung des Congregatio Major	500 -	Die Errichtung des Congregatio Major	80700 -	Die Errichtung des Congregatio Major	37418 5
Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	2940 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	20000 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	379458 49
Summa	80715 31	Summa	200000 57 10	Summa	110608 21
Summa	150392 7	Summa	329865 3	Summa	352792 24
In Tyrnau werden einige Kosten verachtet als zu einem Saal	30247 42	In Pest werden einige Kosten verachtet als zu einem Saal	329865 3	In Wien werden einige Kosten verachtet als zu einem Saal	110608 21
Die Errichtung des Saal	6000 15	Die Errichtung des Saal	100000 -	Die Errichtung des Saal	7718 -
Die Errichtung des Bibliothek	3104 18	Die Errichtung des Bibliothek	20000 -	Die Errichtung des Bibliothek	97257 58
Die Errichtung des Conservatorium	3162 34	Die Errichtung des Conservatorium	6000 -	Die Errichtung des Conservatorium	7780 48
Die Errichtung des Congregatio Major	500 -	Die Errichtung des Congregatio Major	63765 -	Die Errichtung des Congregatio Major	9232 20
Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	2940 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	80700 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	37418 5
Summa	150392 7	Summa	200000 57 10	Summa	352792 24
Summa	110608 21	Summa	329865 3	Summa	43317 -
Die Errichtung des Saal	6000 15	Die Errichtung des Saal	100000 -	Die Errichtung des Saal	7718 -
Die Errichtung des Bibliothek	3104 18	Die Errichtung des Bibliothek	20000 -	Die Errichtung des Bibliothek	97257 58
Die Errichtung des Conservatorium	3162 34	Die Errichtung des Conservatorium	6000 -	Die Errichtung des Conservatorium	7780 48
Die Errichtung des Congregatio Major	500 -	Die Errichtung des Congregatio Major	63765 -	Die Errichtung des Congregatio Major	9232 20
Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	2940 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	80700 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	37418 5
Summa	150392 7	Summa	200000 57 10	Summa	352792 24
Summa	110608 21	Summa	329865 3	Summa	43317 -
Die Errichtung des Saal	6000 15	Die Errichtung des Saal	100000 -	Die Errichtung des Saal	7718 -
Die Errichtung des Bibliothek	3104 18	Die Errichtung des Bibliothek	20000 -	Die Errichtung des Bibliothek	97257 58
Die Errichtung des Conservatorium	3162 34	Die Errichtung des Conservatorium	6000 -	Die Errichtung des Conservatorium	7780 48
Die Errichtung des Congregatio Major	500 -	Die Errichtung des Congregatio Major	63765 -	Die Errichtung des Congregatio Major	9232 20
Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	2940 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	80700 -	Die Errichtung des Reperitum Conservatorium	37418 5
Summa	150392 7	Summa	200000 57 10	Summa	352792 24
Summa	110608 21	Summa	329865 3	Summa	43317 -

60.

59. Georg Karl Zillach építész tervei az Egyetem új, budai épületéről, 1776

60. Kempelen Farkas költségvetése az átköltötetésre, 1776

II. A budai, majd pesti királyi egyetem bölcészettudományi kara az I. Ratio Educationis-tól a reformkor kezdetéig (1777–1825)

A budai korszak (1777–1784) és a II. József-i korszak (1780–1790)

1777 nyarán a nagyszombati egyetem felszereléseit szekerekre rakták, majd a Vágon és a Dunán hajókon, tutajokon Budára szállították. Budán az egyetemet a királyi palotában helyezték el. A vár trónterme lett az egyetem aulája. A tanévet a szokásnak megfelelően november 3-án az új helyen megkezdték. Az átköltözés nemcsak helyváltoztatást jelentett, hanem minőségi ugrást is, az érseki egyetem királyi egyetemmé alakult és méltó helyre az ország szívébe került. Az 1777/78-as tanévet az egyetem elkezdte, de az építkezések elhúzódása miatt az ünnepélyes megnyitásra csak 1780 tavaszán került sor. 1780. március 15-én kelt Mária Terézia ünnepélyes beiktató levele a *Diploma Inaugurale*, lényegében az egyetem második alapítólevele. 1780. június 25-én országos ünnepségek közepette adta át Pálffy Károly alkancellár a királynő képviselőjében a rektornak a *Diploma Inauguralét*.

II. József az ifjúság nevelésének ügyét különösen fontosnak ítélte, ezért személyesen kívánt meggyőződni a budai egyetem helyzetéről. 1781-ben és 1783-ban is meglátogatta az intézményt. Az általa oly szükségesnek tartott reformokat az egyetemi képzésben is meg kívánta valósítani. Látogatásai és főleg Bretschneider könyvtárnok jelentései alapján úgy látta, hogy meg kell vizsgálni az egyetem helyzetét. A feladattal Ürményi Józsefet bízta meg. Ürményi alapos vizsgálatot folytatott és megállapításai azt tartalmazták, hogy közel sem olyan rossz a budai egyetem oktatása, mint azt a korábbi, gyakorlatilag feljelentő levelek jellemezték. A bölcészeti karról megállapítja, hogy derék férfiak tanítanak ott, általában jól megy a munka, de javítani szükséges a kar felszereltségén, pótolni kell a hiányokat. Ürményi javaslatait II. József 1784. május 26-i rendelete tartalmazza. Eszerint az egyetemes történet tanítását áthelyezték a bölcésztkarra, és bevezették több tantárgy német nyelven történő oktatását. II. József rendelte el 1782. szeptember 19-i rendeletével az Institutum geometricum (Mérnökképző Intézet) felállítását a bölcésztkar keretében. Az Institutum 1857-ig volt a bölcésztkar része, és a műszaki egyetem elődjének tekinthető. 1784 őszi félévétől a karon bevezették a bécsi egyetem bölcészeti

tanulmányi rendjét (*Entwurf für das philosophische Studium*). A rendelet újra három évre emelte képzés időtartamát és új tanárok kinevezését jelentette be. II. József reformáló kedve továbbra is megmaradt uralkodása végéig. Szentpétery Imre idézett művében sommás véleményként azt írja: „Annyi bizonyos, hogy a magyar egyetemi tanügy történetének alig van még egy olyan korszaka, amely jónak és rossznak, hasznosnak és ártalmasnak olyan keverékét hozta létre, mint a »kalapos király« uralkodásának pár esztendeje.”¹

II. József nevéhez fűződik az egyetem újabb költöztetése is, tíz éven belül a második. Igaz most közelebbi helyre, a Duna másik oldalára, Pestre. Az uralkodó úgy határozott, hogy az ország legfőbb hivatalainak Budára kell költöznie. A Magyar Kamara, a Helytartótanács és a Kúria mellett Buda az egyetem számára szűknek bizonyult, így Pest városa lett az egyetem új székhelye. A bölcészeti kar a Curia utcába a Királyi Kúria volt épületébe költözött. (Az épületet a 19. században lebontották.)

A végleges székhelyen. A pesti (budapesti) királyi tudományegyetem

II. József halálát követően a magyar országgyűlés bizottságot küldött ki a közoktatás ügyében. A bizottság hosszú időt szentelt az egyetem és így a kar ügyeinek is, de leginkább a helyzet felmérését végezte el, komoly reformterveket azonban nem készítettek. Leszögezték, hogy a tananyagot változtatni kell, megállapították, hogy mely tárgyak fontosak és melyek kevésbé, és egyes tanszékek összevonására tettek javaslatot. A bizottság munkálatainak is eredménye az 1806-ban kiadott ún. *II. Ratio Educationis*.

Az első *Ratiótól* eltérően ez elég részletesen foglalkozott az egyetemi oktatás ügyeivel. A karra vonatkozó legfontosabb lépés az oktatás idejének két évre történő újbóli leszállítása volt. Az I. Ferenc-i reakció időszakában jelentős változások a háborús helyzet miatt nem történtek a karon. A tanárok kinevezésének mozdítórugója a megbízhatóság, az uralkodóhoz való feltétlen hűség volt. A kar előkészítő jellegét nem változtatták meg, továbbra sem sikerült egyenjogúsítása, noha 1816-ban újra három évre emelték a képzési időt, hogy 1826-ban is

mét két évre csökkentsék. Ez a folyamatos változtatás bizonytalanságot eredményezett a karon, és állandósította a tantervi zavarokat. A korszakot a teljes központosítás és az osztrák egyetemi oktatási rendszer kritikátlan átvétele jellemezte. Az egyetem és a karok autonómiájáról nem beszélhetünk, a tananyag és az oktatás módja is szigorú cenzúra alatt állt.

A hároméves képzés visszaállítása új tanterv kidolgozását igényelte a bölcsészeti kartól. A kar 1817-ben szintén bizottságot küldött ki e feladat levégzésére, amely annak rendje és módja szerint kidolgozta a tervezetet, a kar megvitatta, továbbküldte az egyetemi magisztrátusnak, ez pedig felterjesztette a Magyar Királyi Helytartótanácsához. A helytartótanács 1817. szeptember 23-án tartott ülésén tulajdonképpen meg sem tárgyalta azt, hanem új leirattal visszaküldte az egyetemnek. Ebben az állt, hogy a bölcsészeti kar rögvest üljön össze és a november 1-jével bevezetendő hároméves tanfolyamnak a II. József császár alatt volt bécsi tanrendszert vegye mintául és azt az 1817-es bécsi rendszerrel kombinálva minden vitatkozás mellőzésével nyújtsa be a Helytartótanácsnak. Mindezt két héten belül. A kar természetesen ennek megfelelően járt le.

A kar jelentős tanáregyéniségei

A jezsuita rend feloszlatása, az egyetem államosítása, a jozefinista egyetempolitika új helyzetet teremtett a tanári karban is. Nem járt azonnal a volt jezsuiták távozásával, de megjelentek más rendek tagjai és a világi tanárok, a jozefinizmus pedig meghozta a nem katolikus vallású oktatók kinevezésének lehetőségét is. Az „államosítás” utáni első években a kar 12 professzorából nyolc egyházi volt, közülük hat jezsuita. A korszak további időszakában ez az arány változott, de továbbra is jelentős többségben voltak a katolikus vallásúak, és viszonylag nagy számban a szerzetesek. Az állami egyetemen sor került a „tanszékek” létrehozására. Persze nem a mai értelemben vett tanszékek voltak ezek. E korban egyetlen tanár jelenti a tanszéket.

A korszak első felének kiemelkedő egyéniségei voltak az 1773–1784 között történelmet tanító Katona István (1732–1811), aki életében európai hírnév alakja volt a magyar történetírásnak, bár munkássága már a jezsuita rend feloszlatása után teljeseedett ki. A *Historia critica regum Hungariae* sorozat első kötete 1779-ben jelent meg, az utolsó köteteket 1817-ben adták ki, már Katona halála után. A 20 kötetes mű Magyarország addigi történetének feldolgozását tartalmazza, a korszakban igen magas színvonalon. Katonát azonban 1784-ben nyugdíjazták, azzal az indokkal, hogy nem tudott előadni németül. Katonát Koppi Károly (1784–1794) követte, akinek azért kellett lemondania, mert beleke-

veredett a Martinovics-mozgalomba. 1796-tól a cseh származású világi pap Trenka Mihály Alajos (1796–1805) lett a történelem tanára, majd pedig Keresztury József (1810–1825). Előbbi jelentéktelen szerepe töltött be a tudományban, utóbbinak tankönyve jelent meg. Az oklevéltan tanára a „királyi történetírói” rangot elért Pray György (1777–1785). A magyar történelem tanítására az ő *Historia regum Hungariae* című könyvét használták, ami erősen az udvar hivatalos álláspontját tükrözte. A jozefinizmus éveiben került a karra az esztétikát oktató Werthes Frigyes (1784–1792), az oklevéltan tanáraként az evangélikus Cornides Dániel (1785–1787) működött, akit korai halála akadályozott meg ígéretes pályájának kibontakozásában. Őt a szintén evangélikus Schwartner Márton követte 1788-ban, aki az 1790-ben nagyváradi kanonokká kinevezett Pray Györgyöt a címer- és pecséttan tanári állásában is követte. A két katedrát egyesítve 1823-ig állt a tanszék élén. Schwartner halála után nem töltötték be a tanszéket, helyettes tanárként Horvát István tanított 1846-ig, utána fia Horvát Árpád kapott megbízást helyettesítésre. A történeti segédtudományok az említettek munkássága révén európai színvonalú lett a pesti egyetemen. Pray is és Schwartner is kitűnő tudós volt.

Az oklevéltan mellett külön katedrája volt a címer- és pecsétannak. Első tanára Wagner Károly (1777–1784) az Archivum Regni korábbi igazgatója lett, szintén volt jezsuita. Utóda Pray György lett 1790-ig. Az újonnan létesített érem- és régiségtan tanszéken a kiváló jezsuita régész Schönvisner István (1777–1794) tanított, aki Pannonia régészeti emlékeinek feltárásában végzett maradandó értékű munkát. Emellett az Egyetemi Könyvtár őre, majd 1795-től igazgatója volt. Tanszékét pályázat útján a horvát származású ferences Katancsich Péter nyerte el. 1800-ig volt professzor, akkor nyugdíjba vonult. Kiváló tudós és nagy hatású tanár volt az esztétika tanára a 26 éves korában kinevezett evangélikus vallású Schedius Lajos. Schedius 1792 és 1842 között, ötven éven át volt a kar tanára és az esztétika tanszék vezetője, a kar dékánja és az egyetem rektora is – és végül az akadémiai tagságot is kiérdemelte.

A XVIII. század utolsó évtizedének kezdetén került sor az ország egyetlen egyetemén a magyar nyelv tanszékének létesítésére, és ezzel egy időben megindult a magyar nyelvű oktatás kivívásának mintegy öt évtizedes küzdelme. Ez a tanszék karközi jelleggel, egyéves tanulmányi idővel igyekezett feladatának, a magyar nyelv megtanításának megfelelni. A tanszéket Vályi András neves nyelvtudós és statisztikus vezette 1801-ig. 1802-től Révai Miklós piarista vette át a munkát 1807-ig. Révai halála után súlyos törés következett be a magyartanításban. Czinke Ferenc nem volt méltó az elődökhöz, egy, a nemzeti nyelv szempontjából igen fontos időszakban.

1829-ben bekövetkezett halála után öt évig nem neveztek ki senkit, 1835-ben a kiváló diplomatikus, történész Horvát István vette át a magyar tanszéket 1846-ig. A neveléstan 1814–1824 között volt tantárgy a bölcsészkaron. Krobot János adta elő a tárgyat. A karon belül a német nyelvi képzés II. József uralkodása idején kapott tanárt 1785-ben, de nem lett rendes tanszék. Haliczky András tanította a német nyelvet és irodalmat 1792–1827 között. 1806-ban került sor a francia nyelv és irodalom tanítására fizetési előadó alkalmazásával 1806-tól 1819-ig Francois Roussel tanított, majd Lemouton pesti nyelvmester kapott megbízást, aki 1823-tól angol nyelvi előadásokat is tartott. 1816-ban megkezdődött az olasz nyelv és irodalom tanítása is.

Nem lenne teljes a történetünk, ha a reáltárgyak kiváló bölcsészkarai művelőiről nem ejtenénk szót. A természettan (fizika) oktatása a korszakban Horváth Ker. János (1769–1791) kezében volt, akiről már korábban is megemlékeztünk. Utóda Domin József (1791–1801) néhány tankönyvet írt. A matematikaoktatásban jelentős változás állt be. A *Ratio* óta három tanszéke is volt. Az ún. felsőbb matematikát Mitterpacher József (1774–1788) adta elő, utóda a nála sokkal nevesebb tudós Pasquich János lett (1788–1797).

Elsősorban csillagászattal foglalkozott, jelentős művei e tárgyban születtek. Az elemi matematikát a már említett Dugonics András (1774–1808) oktatta. A harmadik matematikakatedrát, az alkalmazott felsőbb matematikát elsősorban az építészet, a vízműtan és a földismeret céljaira hozták létre. Első vezetője Rausch Ferenc (1777–1800). Ő lett az igazgatója az 1782-ben létrehozott Institutum Geometricumnak. Tanszéke elsősorban a mérnökképzést szolgálta. A csillagászat fontos része volt a karnak, a tanszék mellett az egyetemi csillagvizsgálót is irányított a tanszék vezetője, Weiss Ferenc (1770–1785), aki nemzetközi hírnevű tudós volt, haláláig töltötte be posztját. Utóda az Európa-szerte ismert Taucher Ferenc lett (1785–1806). Rövid ideig volt a karnak természetrajz tanszéke 1777–1784 között, majd az orvosi karhoz csatolták. Vezetője Piller Mátyás volt. A *Ratio* után felállították a mezőgazdaságtan tanszéket. Mitterpacher Lajos 1777 és 1814 között állt a tanszék élén, bár a jozefinista érában nem működött. Mitterpacher nevéhez fűződik az egyetemi botanikus kert első tervének kialakítása.

Jegyzetek

¹ Szentpétery i. m. 151. p.

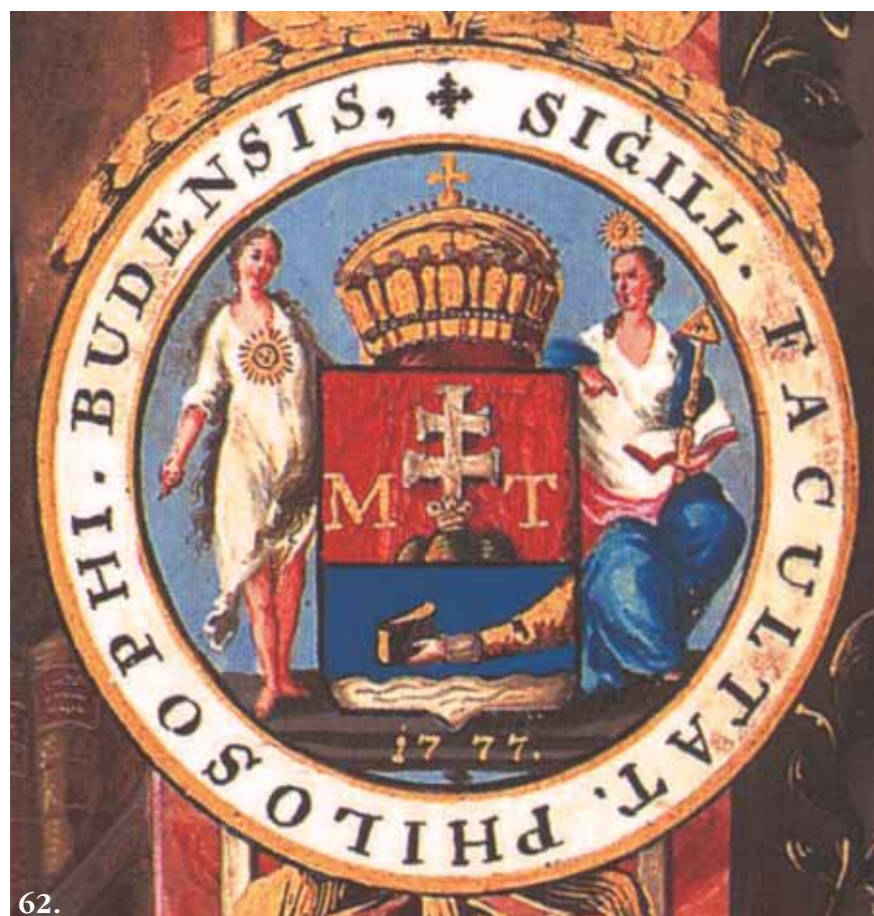

61. *61. Budapesti kir. Palota. (H. Schönbauer del. J. W. Schönbauer sculp.)*

UNIVERSITAS LITERARUM
MARIA THERESIANA REGIA
BUDAIE.

61.

62.

61. A budai királyi palota, mint az egyetem épülete

Mária Terézia királynő 1777-ben Nagyszombatból Budára tette át az egyetemet, és a bölcsészeti kart a királyi palotában helyezte el. Új helyén azonban csak néhány évig maradt a kar, mert az egyetemnek 1784-ben II. József által elrendelt Pestre helyezésekor a királyi kúria régi, a mai Ferenciek térién lévő, 1898-ban lebontott épületébe került. Itt maradt 1805-ig, amikor a mai központi épület (Egyetem tér 1–3.) helyén álló épület harmadik emeletére helyezték át, és ott is maradt hosszú ideig.

62. A bölcsészettudományi kar pecsétje, 1780

A vágott pajzs felső vörös mezejében zöld hármás halmon elhelyezett aranykoronából kiemelkedő ezüst kettős kereszt, Mária Terézia királynő nevének kezdőbetűivel kísérvé. A kék alsó mezőben jobbra nyúló, ezüsttel szegélyezett aranyruhas kar, amely feketekötésű, aranszélű csukott könyvet mutat fel. A pajzstalpban a Dunát, a pajzsra a magyar Szent Koronát helyezték el. A pajzsot balról az Igazság álló, jobbról a Bölcsesség ülő alakja tartja. A pajzsot SIGILL[UM] FACULTAT[IS] PHILOSOPHI[CAE] BUDENSIS körirat veszi körül.

63.

64.

63–64. A budai egyetem ünnepélyes megnyitása, 1780

Az építkezések elhúzóda miatt az egyetem ünnepélyes megnyitására 1780 tavaszán került sor. 1780. március 15-én kelt Mária Terézia ünnepélyes beiktató levele, a *Diploma Inaugurale*, mely lényegében az egyetem második alapítólevele. 1780. június 25-én országos ünnepségek közepette adta át Pálffy Károly alkancellár a királynő képviseltében Winterl Jakab József rektornak a *Diploma Inauguralét*.

65.

65. II. József császár, magyar király

Az 1777-es új tanulmányi szabályzatban rögzített egyetemi tanrendszer kialakítása II. József uralkodása idején az eredetitől eltérő irányba terelődött. 1781 augusztusában a király meglátogatta a budai egyetemet, majd 1783 áprilisában ismét Budán volt. 1782-ben eltörölte a szeplőtelen fogantatásra való eskütételt. Az egyetem 1783-ban Budáról Pestre költözött. 1784. május 26-i rendeletében II. József az egyetemes történelem tanítását megszüntette a jogi karon, és áthelyezte a bölcsészeti karra. Az általános természetrajz tanszék viszont megszűnt a bölcsészeti karon, és mint különös természetrajz az orvosi karra került. A rendelet 57. pontja szerint csak olyanokat neveznek ki egyetemi professzorságra, akik képesek német nyelven tanítani. A király létrehozta a német nyelv és irodalom tanszéket. A bölcsészeti karon megalakult az Institutum Geometricum. Az 1785-től behozott bölcsészeti tanulmányi rendszer említi új tanárok kinevezését a bölcsészeti karra, és bevezeti, hogy az 1753 óta kétéves bölcsészeti tanfolyam újra hároméves lesz.

66. Katanchich Péter egyetemi tanár

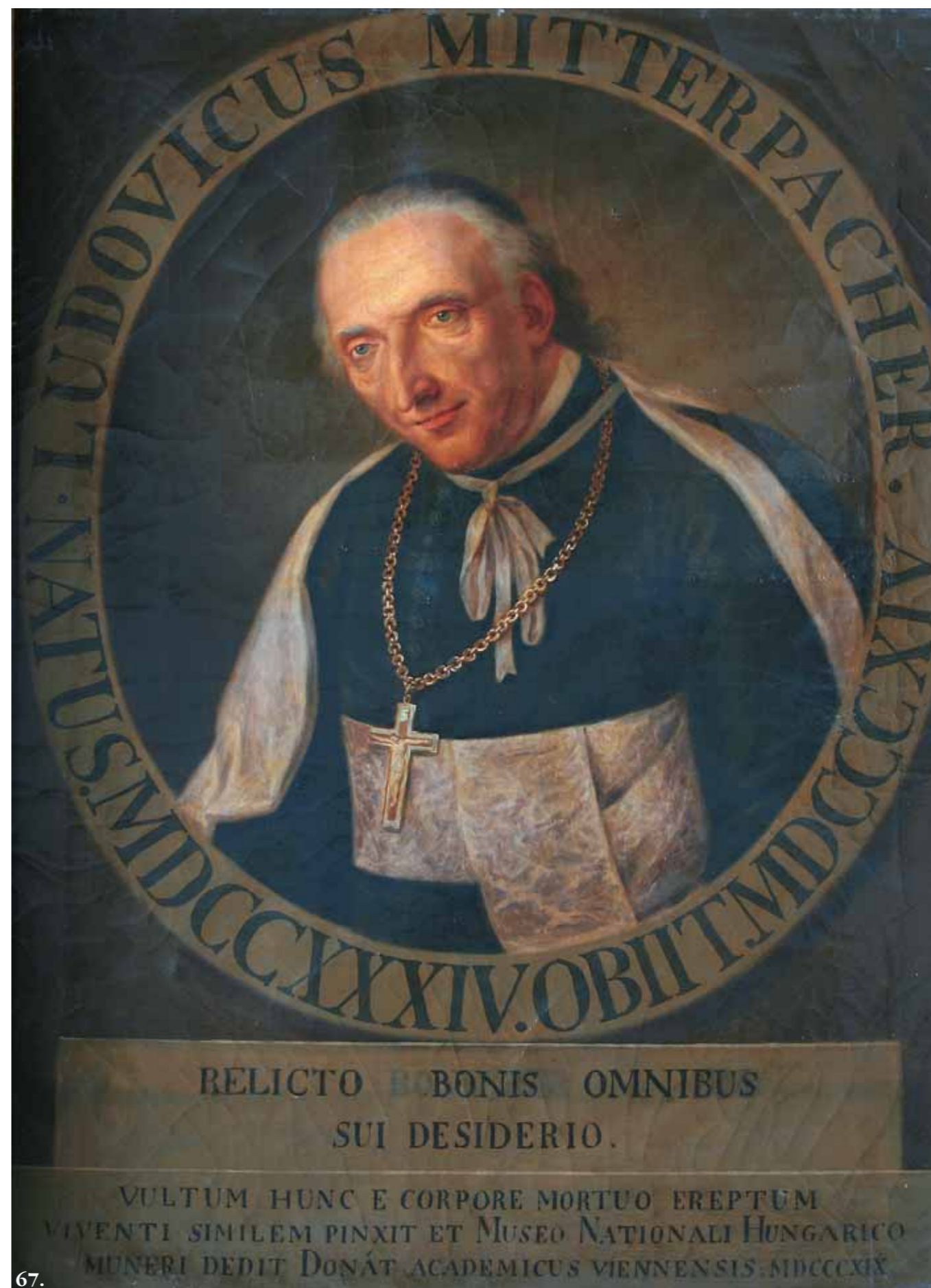
Régész, történész, ferences szerzetes, előbb a zágrábi gimnázium tanára, majd a pesti tudományegyetem 1777-ben létrejött Érem- és Régiségtani Tanszékének vezetője, 1795–1800 között az Egyetemi Könyvtár másodőre. Németről latinra fordította és tankönyvként használta Joseph Hilar Eckel *Kurzgefasste Anfangsgründe zur alten Numismatik (Elementa Numismaticae veteris)* című numizmatikai munkáját. Megkezdte a római kori emlékek összegyűjtését, s többek között az ő nevéhez fűződnek az első régészeti feltárások Magyarországon. Azonosította a római Lugio település helyét a mai Dunaszekcső területén.

67. Mitterpacher Lajos természettudós, egyetemi tanár

1774-ben a nagyszombati egyetemen megszerezte a bölcsészeti doktorátust. Amikor a *Ratio educationis* kiadásával egyidejűleg Nagyszombatból Budára, majd Pestre helyezték át az egyetemet, Mitterpacher Lajost bízták meg a bevezetésre kerülő agrártudományok oktatásával. Emellett ő volt az előadója a természetrajznak és a technológiának. Az első hazai agrártudományi tanszék, az „oeconomica ruralis” vezetője és a szervezett agrártudományi oktatás első professzora lett. Több mint három és fél évtizedes oktatói munkássága alatt 1801-ben az egyetem rektora volt.

66.

67.

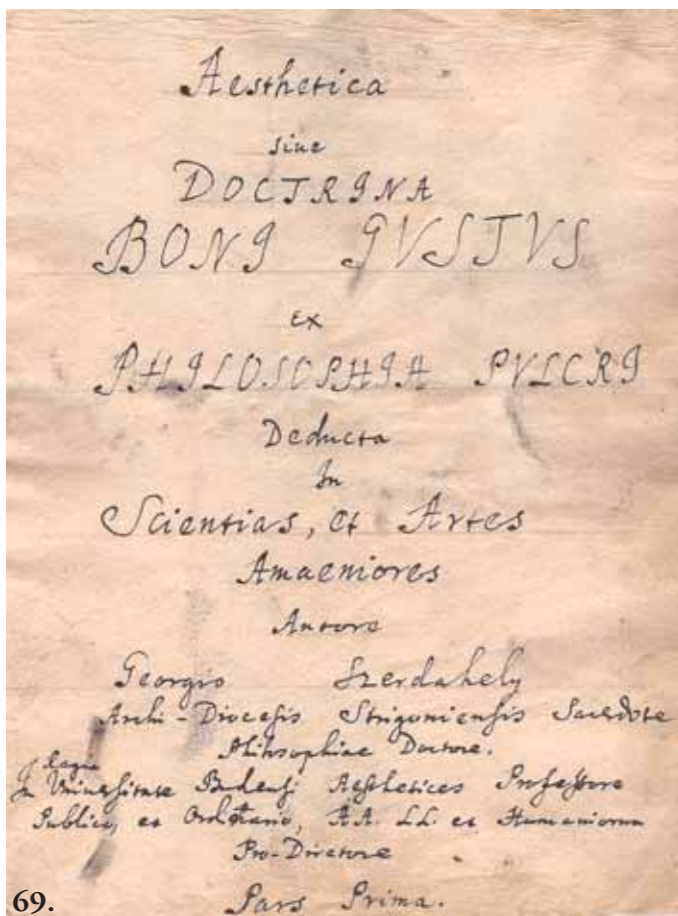

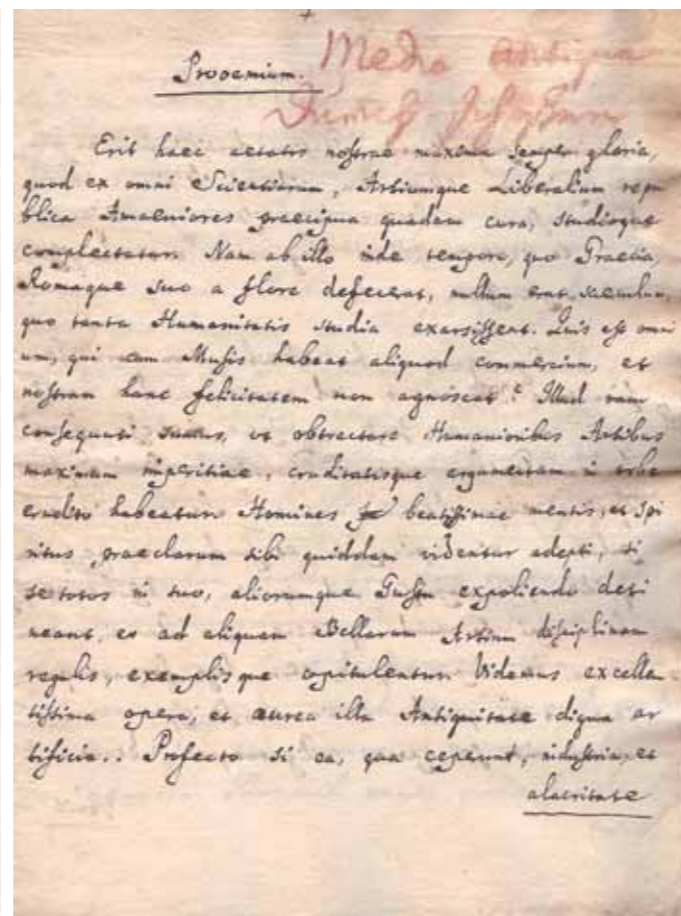
68.

68. Szerdahelyi György Alajos költő, egyetemi tanár
A bölcséletet Bécsben, a teológiát Nagyszombatban végezte. 1774–1784 között a nagyszombati egyetem első esztétika tanára, 1778–1779-es tanévben a bölcséleti kar dékánja. Katedráját az egyetem Budára helyezése után is megtartotta. 1784-ben leköszönt egyetemi tanárságáról. A helytartótanács tanulmányi bizottságának tagja és előadója, nagy része volt a bölcsészeti kar ügyeinek intézésében. Részt vett az 1806-os II. *Ratio Educationis* elkészítésének munkálataiban.

69. Szerdahelyi György Alajos: *Aesthetica sive doctrina boni gustus ex philosophia pulchre deducta in scientias et artes amaeniores*. Egyetemi előadás, 1778

69.

70.

70. Pray György történetíró, apátkanonok, egyetemi tanár
1740-ben lépett a jezsuita rendbe, 1742-ben bölcsészeti tanulmányokat végzett Nagyszombatban. 1754-ben – miután pappá szentelték – a bécsi Theresianumban, majd Győrött, Nagyszombatban, végül Budán volt tanár. 1777-ben a Budára áthelyezett nagyszombati egyetem könyvtárosának nevezték ki. A történettudomány terén széles körű munkásságot fejtett ki, felkutatta a magyar történetírás sok, addig ismeretlen forrását. Ő hívta fel először a figyelmet az egyik legrégebb magyar nyelvemlékre, a *Halotti Beszédre*.

71. Hoffmann Lipót Alajos bölcséleti doktor, egyetemi tanár

A humaniőrák bevégezése után a pesti egyetemen tanult. II. József 1784-ben a Bécsben tartott pályázati vizsga folytán a német nyelv és irodalom tanárának nevezte ki a pesti egyetemre. 1789. május 3-tól erkölcsbölcsészeti leckéket, előadásokat tartott vasárnaponként.

71.

72. Dugonics András író, költő, matematikus, egyetemi tanár

A jezsuita rend 1773-as eltörlése után a piarista Dugonicsot a nagyszombati egyetemre helyezték át matematikatanárnak. Működését 1774-ben kezdte meg, és akkor is folytatta, amikor 1777-ben az egyetemet Budára áthelyezték. 1788-ban egyetemi rektor lett. 1808-ban öreg kora és testi gyengesége miatt nyugalomba vonult szegedi rokonaihoz. Magyar nyelvű matematikai tankönyvet adott ki, s úttörő szerepet játszott a matematikai műszavak magyarításában.

73. Schwartner Márton egyetemi tanár

II. József 1788-ban az oklevéltan („diplomatika”) és a címertan tanárává, valamint az egyetem könyvtárosává nevezte ki a pesti egyetemen. Ezt az állását haláláig betöltötte. Tanítványai között volt Bártfay László és Botka Tivadar. Fő művei: *Introductio in artem diplomaticam praecipue hungaricam* (Pest, 1790), *Statistik des Königreichs Ungarn* (Pest, 1798).

74. Markovics Mátyás egyetemi tanár, helytartótanácsi tanácsos

Bölcseleti tanulmányait a nagyszombati egyetemen végezte. 1774-ben a jogi karhoz neveztek ki segédtanárnak. 1776-ban jogi doktori címet szerzett. 1780-ban az egyházi jog tanára lett. 1790-ben és 1802-ben az egyetem rektora volt. 1806-ban lemondott tanári állásáról, és a királyi tábla bírója, majd a budai helytartó-tanács tanulmányi felügyelőségének tagja, valamint az egyetemi nyomda igazgatója lett.

73.

74.

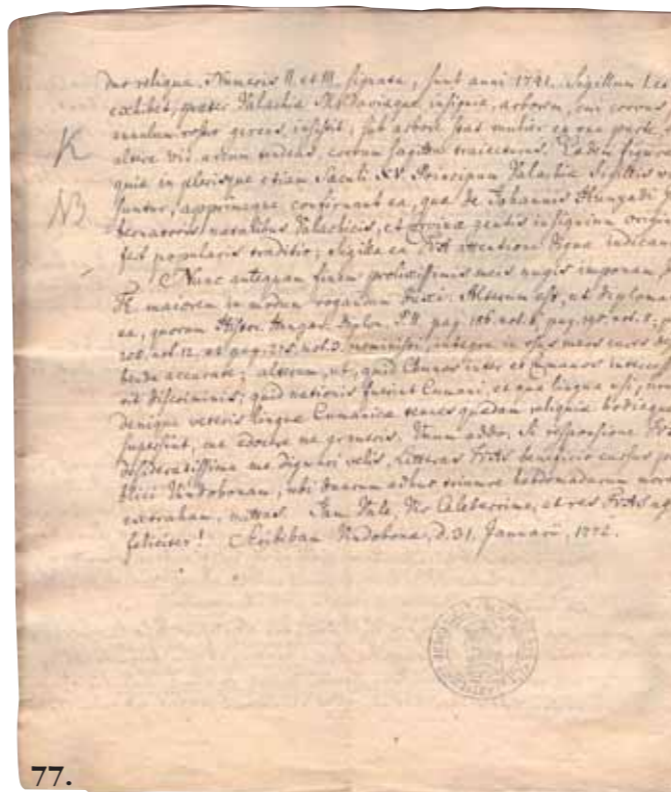

75.

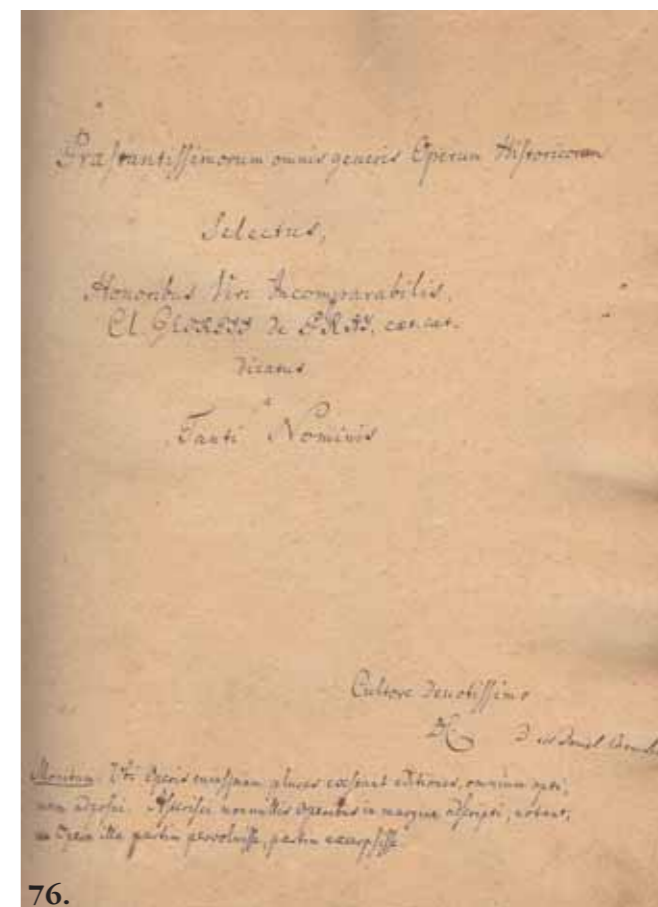
75. Cornides Dániel egyetemi tanár

Felsőbb tanulmányait Losoncon Kármán Mór, Pozsonyban Bél Mátyás vezetése alatt, valamint Erlangenben végezte. 1784 novemberében a diplomatica és heraldika tanárává és könyvtárórré nevezték ki a magyar királyi egyetemen. 1787-ben bekövetkezett haláláig a címertan tanára.

76. Miscellanea historica. Cornides Dániel által összegyűjtött vegyes történeti tárgyú kéziratok, 1647–1752

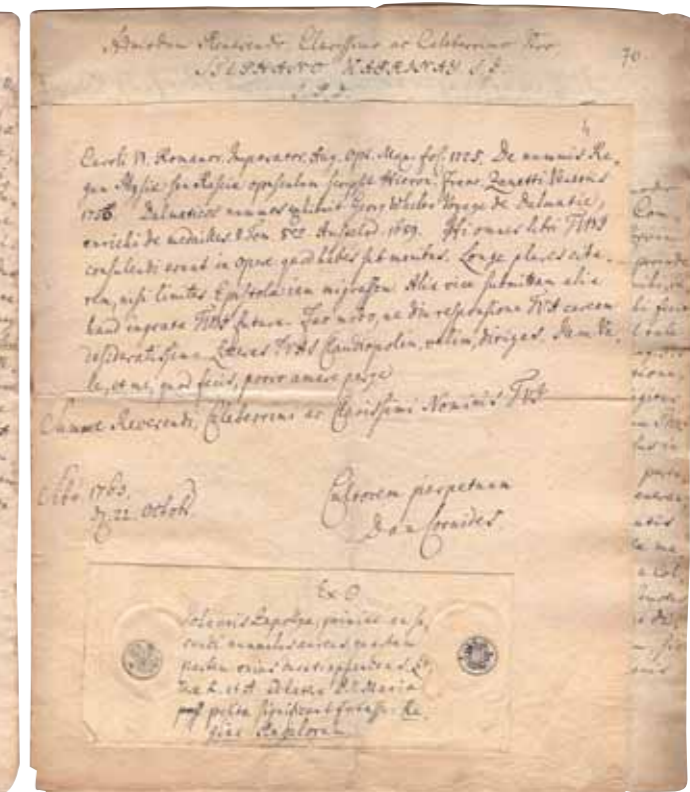

77.

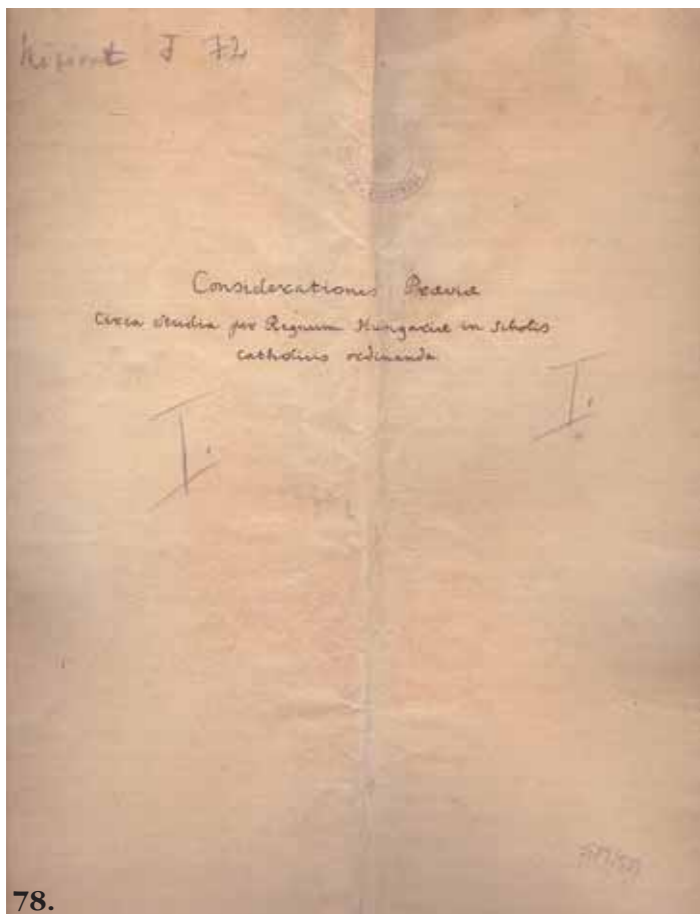

76.

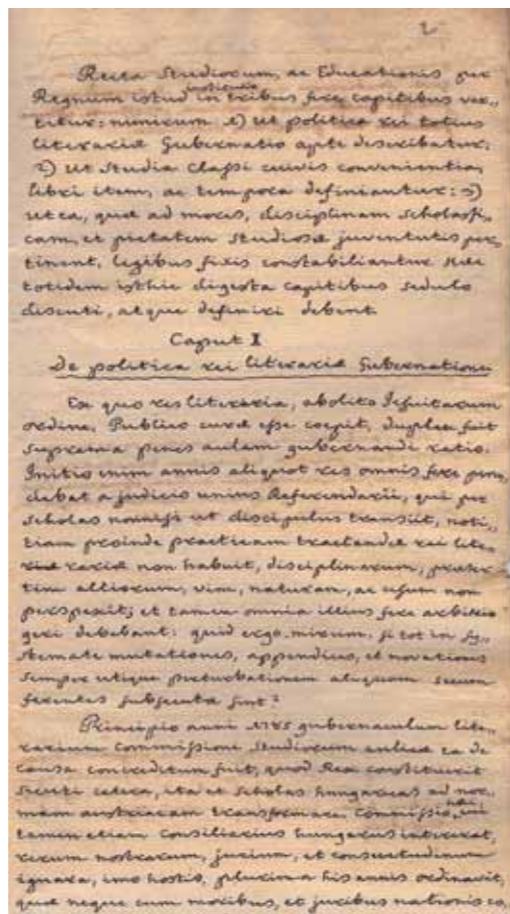
77. Cornides Dániel levele Kaprinay Istvánhoz, Sibó, 1763. október 22.

78.

78. Considerationes Praeviae circa studia per Regnum Hungariae in scholis catholicis ordinanda, 1785

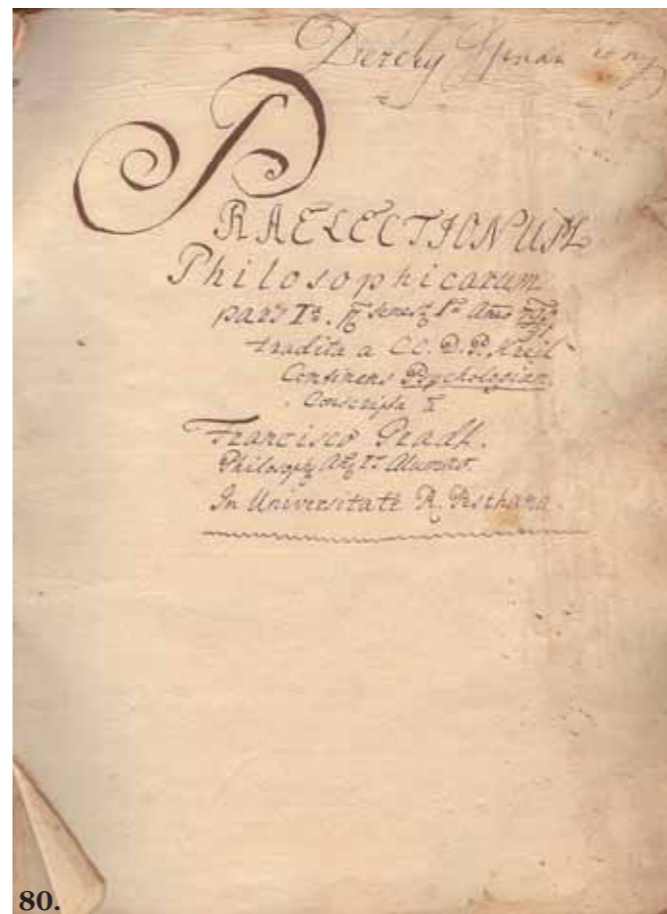
Schaffrath Lipótnak, a bölcsészeti kar dékánjának kézirata az egyetem és a közoktatás főbb kérdéseivel kapcsolatban

79. Mitterpacher József egyetemi tanár (1773–1788), dékán (1776/77) és rektor (1780/81) végrendeletének hitelesített másolata (eredeti: 1788, másolat: 1814)

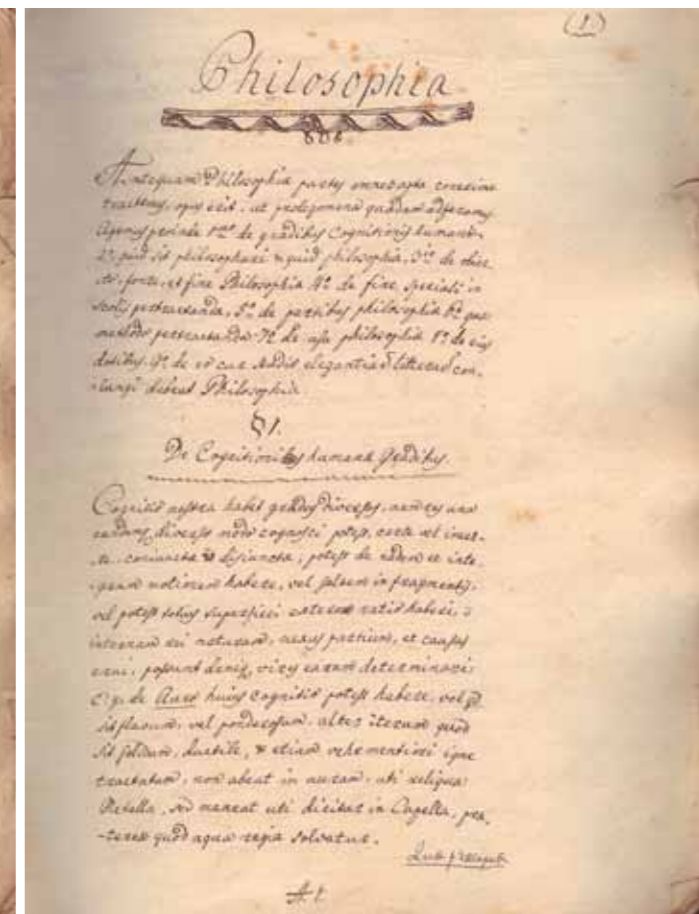
80. Kreil Antal: Philosophia. Egyetemi előadás jegyzete, 1790–1792

81. Acta Regnicolaris Deputationis in Re Litteraria, 1791–1793

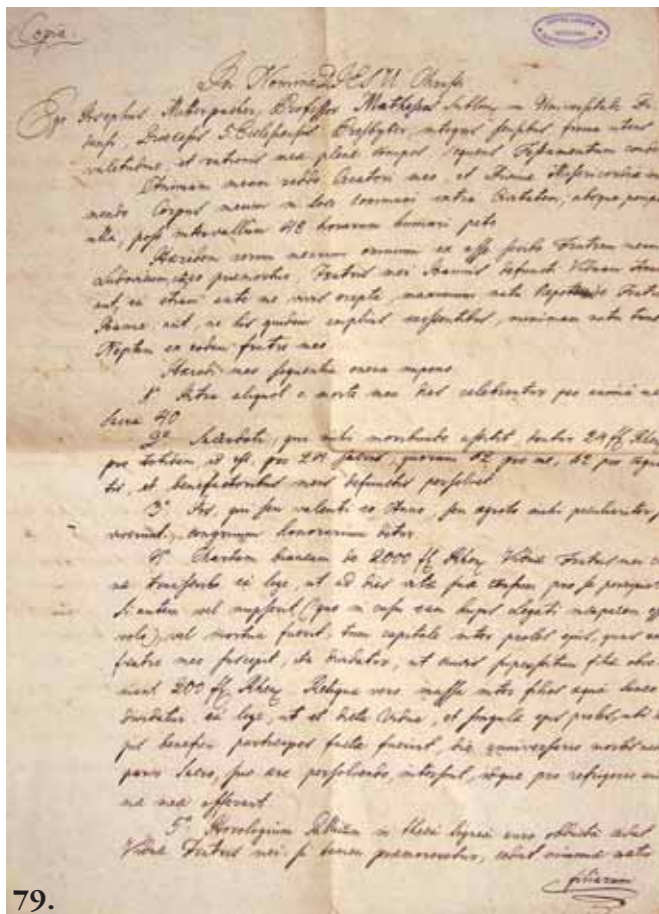
A tanügyi rendszeres bizottság tárgyalásaival kapcsolatos fontosabb iratokról az egyetem részére készített másolatok.

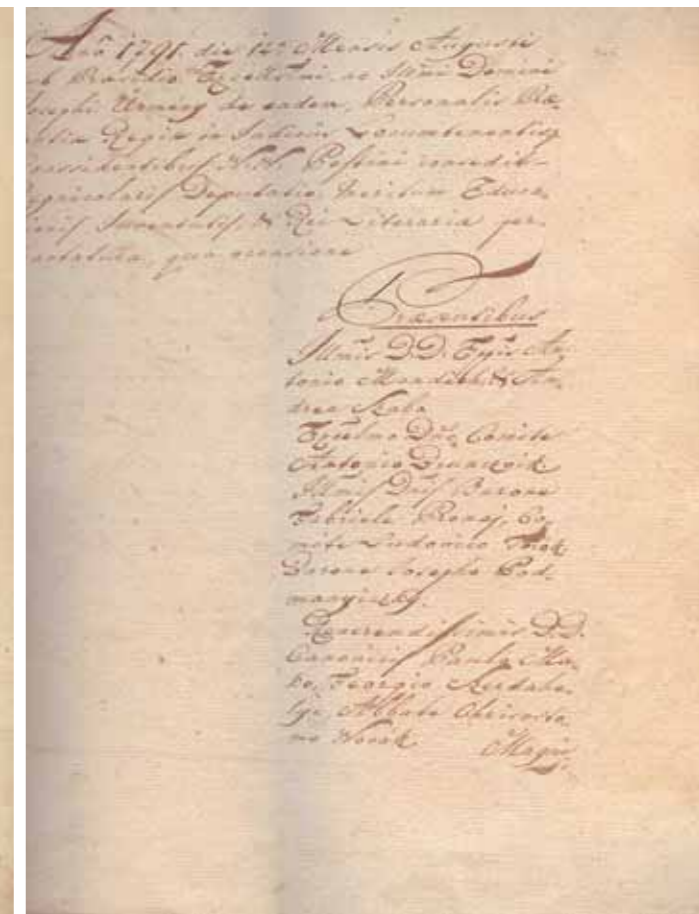
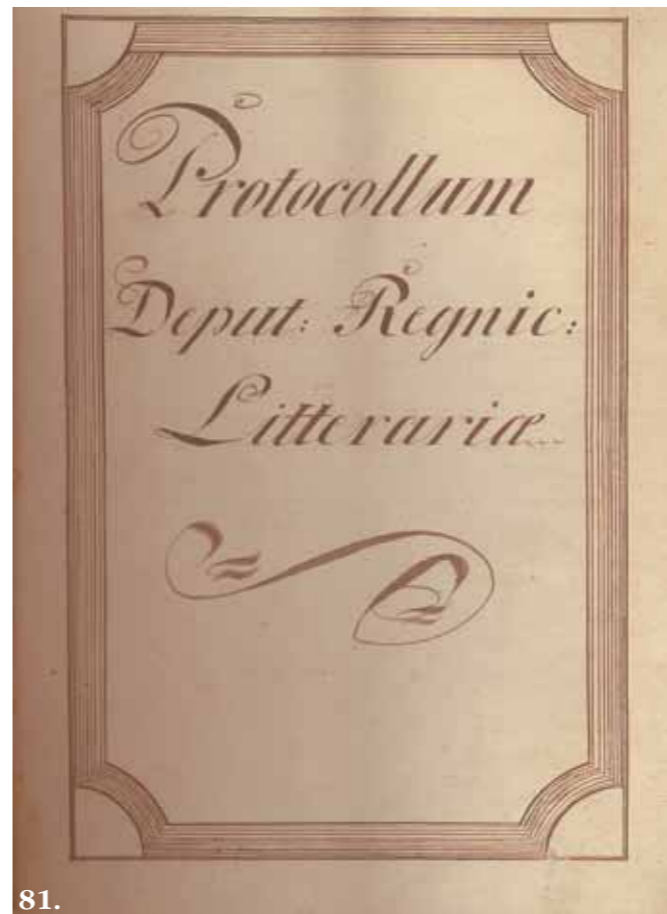
80.

81.

79.

ORDO PRÆLECTIONUM PRO ANNO 1792 IN REG. UNIVERS. HUNG. PESTIENSIS.
IN FACULTATE JURIDICA.

DOCTRINAE	Habere Praelectionem	PROFESSOR	LIBRI	DOCTRINAE	Habere Praelectionem	PROFESSOR	LIBRI
M. C. C.	J. M. C.	RES.	NUMERUS	M. C. C.	J. M. C.	RES.	NUMERUS
ANNO I.				ANNO II.			
ANNO III.				ANNO IV.			

IN FACULTATE MEDICA.

ANNO I.	ANNO II.	ANNO III.	ANNO IV.
Medicina	Medicina	Medicina	Medicina
Chirurgia	Chirurgia	Chirurgia	Chirurgia

IN FACULTATE PHILOSOPHICA.

ANNO I.	ANNO II.	ANNO III.	ANNO IV.
Philosophia	Philosophia	Philosophia	Philosophia
Historia	Historia	Historia	Historia

82.

82. Tanrend az 1792/93-as tanévből

83. Schedius Lajos irodalomtörténész, egyetemi tanár

Egyetemi tanulmányai után azonnal megpályázta és elnyerte a pesti egyetem esztétika tanszékét, 1792. március 31-én. Esztétikai nézeteit tartalmazó fő műve 36 esztendei egyetemi oktatás után, 1828-ban jelent meg, *Principia philocaliae seu doctrinae pulchri* címmel. 1796/1797-ben és 1809/1810-ben a kar dékánja, 1834/1835-ben rektor

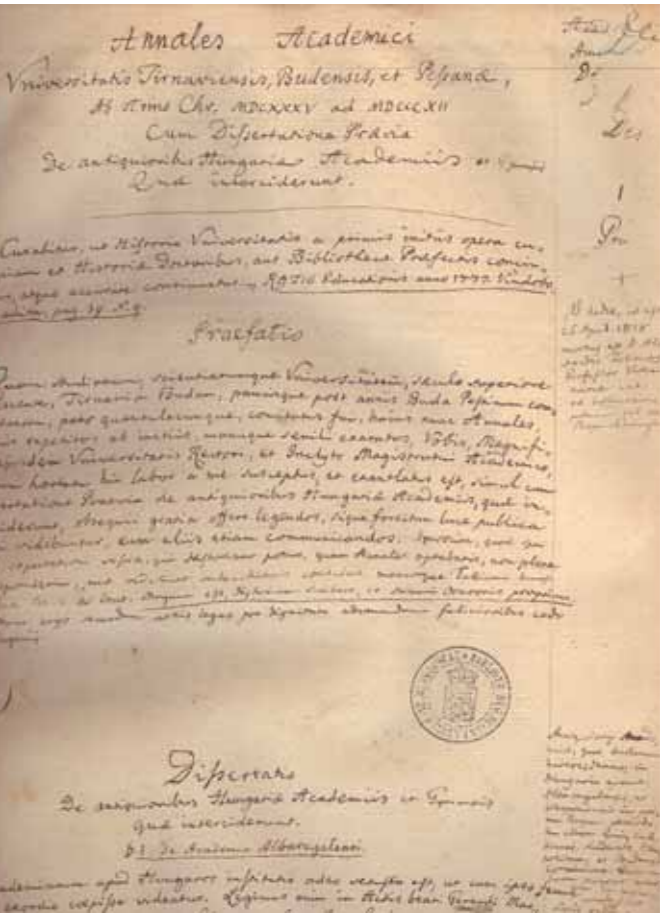
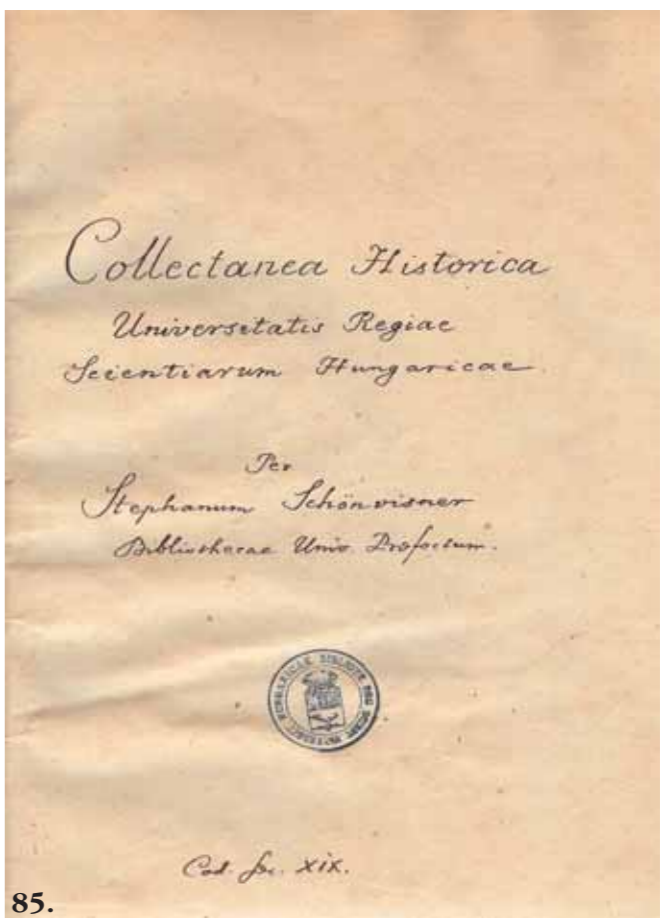

84. I. Ferenc király

1793. szeptember 12-én bejelentette, hogy a pesti egyetemet át szándékozik alakítani a bécsi mintájára. Az új *Ratio Educationis* 1801 végére elkészült, de csak 1806-ban jelent meg nyomtatásban. A bölcsészeti kart érintő intézkedések közül a legfontosabb volt az 1784 óta hároméves tanfolyamnak ismét kétévesre csökkentése. Az intézkedés az akadémiák és az egyetem között fennálló különbségek kiegyenlítését és az akadémiákról az egyetemre való átlépés megkönnyítését szolgálta. I. Ferenc alatt megindult a hittan, a francia, olasz, angol és görög nyelv, valamint a számvitel és a pedagógia tanítása.

85. Collectanea Historia Universitatis Regiae Scientiarum Hungaricae

Schönvisner István kézírata az egyetem történetéről, 1794–1812.

86.

86. József főherceg, nádor

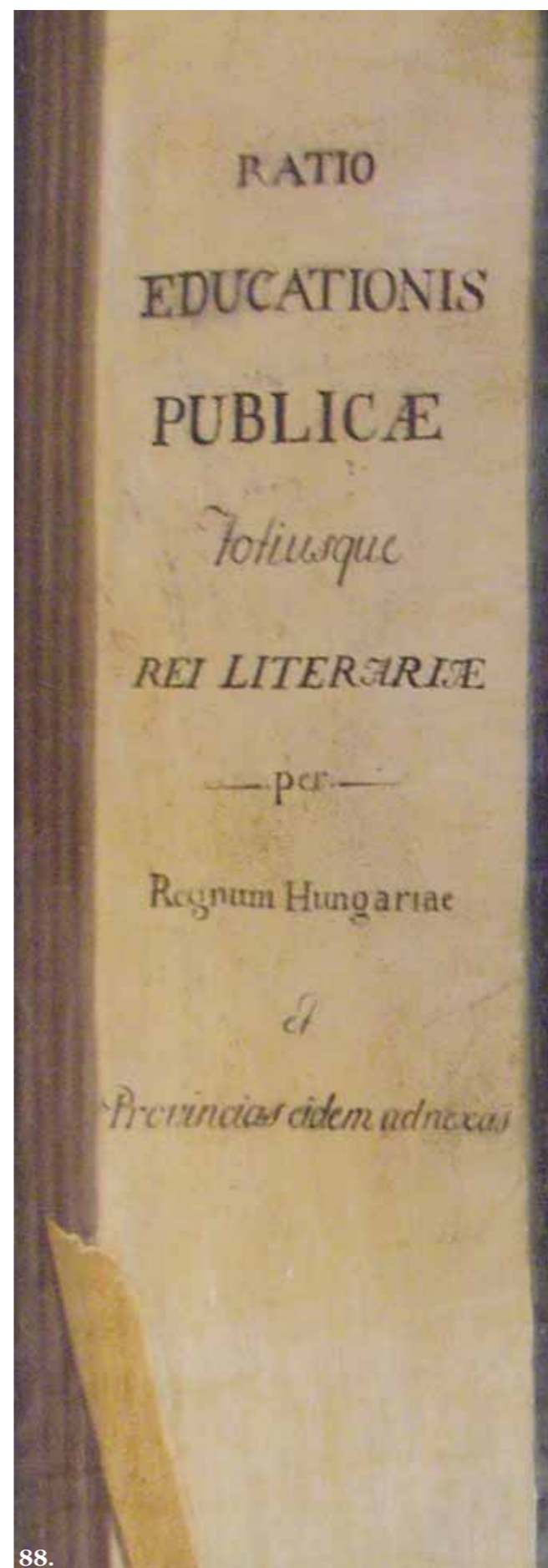
1795-ben felterjesztést adott be a Martinovics-féle összeesküvés után bevádolt Kreil Antal és Koppi Károly egyetemi tanárok ügyében, elítélve az udvari tanulmányi bizottság irányítását az egyetemi tanári kinevezésekben. A nádor kiállt Czinke Ferenc, a magyar nyelv és irodalom tanára mellett, mivel „Az ifjú szónokok gyülekezete a mohácsi mezőn a nyelvek ügyében” című, az 1819-es tanév végén bemutatott színdarabja ügyében vizsgálatot rendeltek el.

87.

87. Révai Miklós nyelvtudós, költő, egyetemi tanár

1801 decemberében meghalt Vályi András, a magyar nyelv és irodalom tanára; magyar nyelvtanának véleményezésére a helytartótanács már ezelőtt felkérte Révai Miklóst. Vályi halála után Révai ugyan nem pályázta meg a megürült állást, mégis kinevezték a tanszékre, amelyet 1802. augusztus 16-án foglalt el. A magyar nyelvtudományban korszakalkotó munkája, az *Elaboratior grammatica Hungarica...* (1803–1805). Révai 1807-ben bekövetkezett halála után Czinke Ferenc vette át a magyar nyelv és irodalom tanszéket.

88.

89.

88. A II. Ratio Educationis, 1806

1806. november 4-én szentesítette I. Ferenc a *II. Ratio Educationis*, amely 1848-ig meghatározta a magyar oktatásügyet. Behatóan foglalkozott az egyetemmel is. Ennek filozófiai fakultása továbbra is megtartotta – a középkori hagyományokra visszavezethető – előkészítő szerepét. A filozófiai osztályok tananyaga azonban természettudományos ismeretekkel bővült. Erre épült a négyéves teológiai, a hároméves jogi és az ötéves orvosi kar.

89. Marczibányi István alispán, a művészetek és a tudományok mecénása

Iskoláit Budán, Pozsonyban, Nagyszombatban és Egerben végezte. 1783 és 1786 között Csanád vármegye alispánja volt. 1800-ban I. Ferenc magyar király és osztrák császár udvari tanácsosává nevezte ki, ezért előbb Pestre, majd Budára költözött. Az 1806-os *II. Ratio Educationis* által elrendelt hadtudományi tanszék felállítását 50 000 forintos alapítvánnyal akarta lehetővé tenni, azzal a kikötéssel, hogy a tanárok kötelesek óráikat magyar nyelven tartani. Alapítványát elutasították a magyar nyelvű tankönyvek hiánya miatt, és javasolták, hogy az alapítvány jövedelmét fordítsa ösztöndíjakra a meglévő katonai akadémiáknál. Végrendeletében létrehozta a róla elnevezett alapítványt a magyar nyelv, irodalom és tudomány támogatására.

90. Stáhl Ignác országos főorvos, egyetemi tanár
1797-ben kezdte meg bölcsészeti tanulmányait a pesti egyetemen, majd orvosi tanulmányokat végzett ugyanitt. 1803-ban szemésmester, 1804-ben sebészdoktor, 1806-ban orvosdoktor, valamint szülész-mester lett. Még ugyanebben az évben a sebészeti tanszék mellé adjunktussá, 1807-ben a boncolástan helyettes tanárává, 1809-ben rendes tanárává nevezték ki. Mint ilyen működött 1827-ig, amikor megbízták a sebészeti tanszék professzorának helyettesítésével. Az 1829–1830-as tanévben az egyetem rektora volt. 1848-ban a kereskedelemügyi minisztériumban az orvosi ügyek osztályának vezetője, majd a Honvédelmi Bizottmány megbízta a katonai egészségügy irányításával.

90.

91.

91. Döbrentei Gábor író, költő, királyi tanácsos

1807-ben – Révai Miklóssal szemben – eredménytelenül pályázott a pesti egyetem magyar nyelv és irodalom tanári állására. Grófi nevelőként 1814–1818 között Kolozsvárott szerkesztette az *Erdélyi Múzeum* című folyóiratot, amelyben egyetemes dráma- és színháztörténeti tanulmányokat közölt. Német, francia és angol nyelvből fordított drámákat. 1830-ban a Magyar Tudós Társaság tagja, 1831–1835 között titkára. Nyelvemlékeket gyűjtött és adott ki.

92.

92. Horvát István történetíró, egyetemi tanár

1799-től a pesti egyetemen három évig bölcséletet, négy évig jogtant hallgatott. 1805. augusztus 28-án bölcséletdoktori oklevelet nyert. Ez idő alatt, különösen pedig 1805–1806-ban eljárt a mezőgazdasági nyilvános leckékre és az orvosi előadásokra is. 1808. november 15-én az egyetem elnöki jegyzőjévé nevezték ki 500 forint évi fizetéssel, majd az egyetemi tanács jegyzőségét is magára vállalta, amelyet 1837. március 14-ig folytatott. 1823. november 1-jétől elnyerte a pesti egyetemen az oklevél-, nemzetség-, pecsét- és címertudomány tanárságát. 1830. május 1-jén a magyar nyelv és irodalom, valamint a tollvezetés (*stylus curialis*) egyetemi helyettes, 1837. február 1-jén rendes tanárává nevezték ki. 1840. október 1-jétől három évig viselte az egyetem bölcséleti karának dékáni tisztét. 1844. augusztus 27-én a király a bölcséleti kar egyik alidősbjévé nevezte ki. 1846. január 3-án az I. éves bölcsészhallgatók ünnepélyt rendeztek a tiszteletére, aranytollal fejezve ki hálájukat tanáruknak. 1846-ban bekövetkezett halálakor az egyetemi ifjúság gyászünnepélyt rendezett tiszteletére.

93. Fejér György történetíró, teológus, egyetemi tanár

1783–1785-ben Budán és Pesten bölcslethallgató volt az egyetemen, ahol Katona István és Koppi Károly tanították magyar történelemre. 1808-ban teológia tanár lett a pesti egyetemen. 1824-ben az Egyetemi Könyvtár igazgatójává nevezték ki, közben 1832–1833 és 1834–1835-ben a dogmatika helyettes tanára volt. 1835-ben *Historia academiae scientiarum Pazmanianae archi-episcopalis ac M. Thersenianae regiae literariae* címmel megírta az egyetem történetét. 1843. áprilisában megvált könyvtárnokságtól, s nyugalomba vonult. Toldy Ferenc mondott felette emlékbeszédet 1865. július 3-án az egyetem nagytermében.

93.

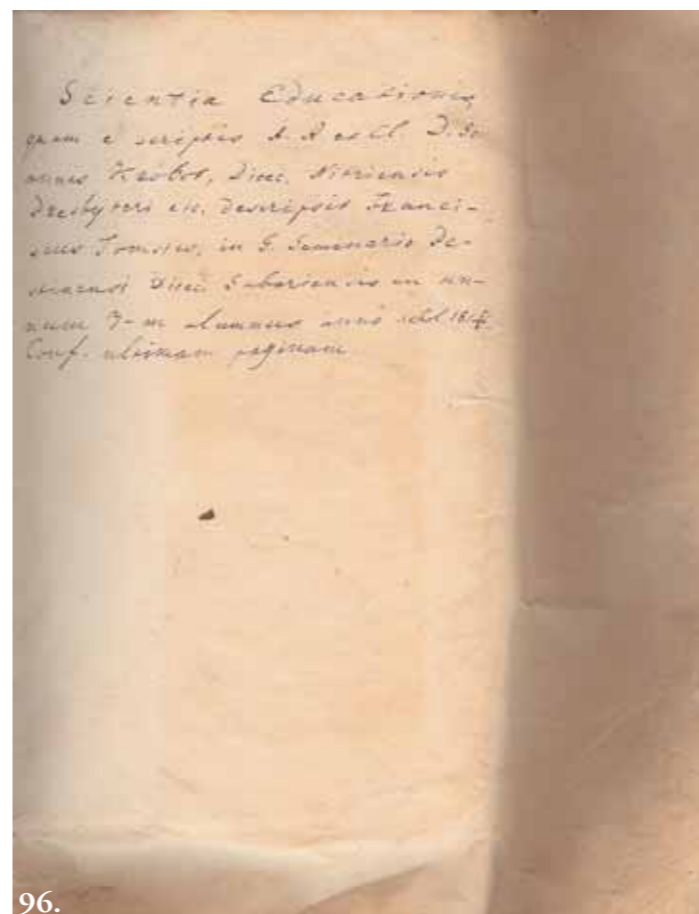

94.

94. Alexandra Pavlovna nagyhercegnő

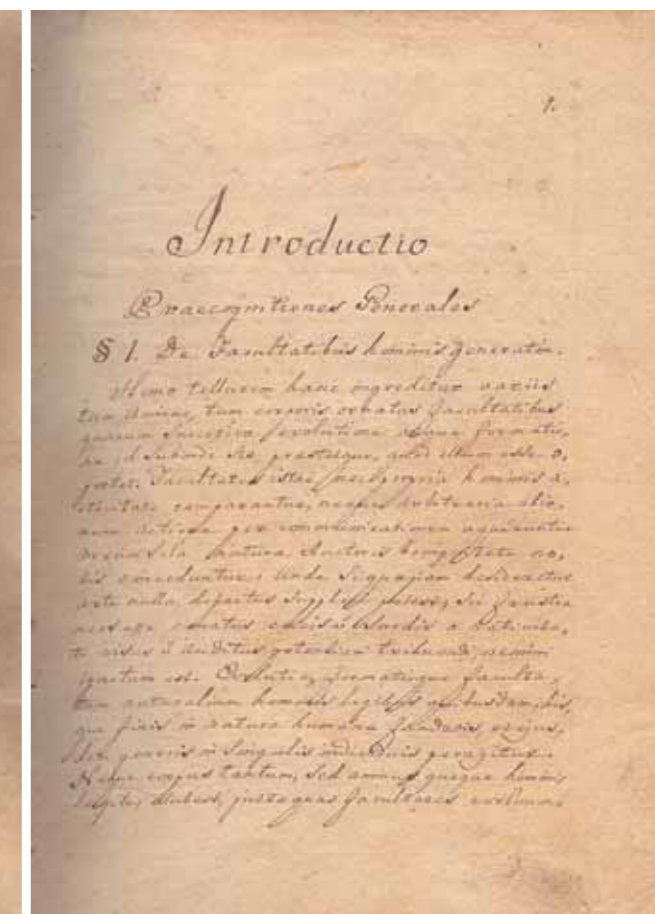
József nádor felesége 1809-ben az orvosi karnak ajándékozta természettudományi gyűjteményét, amely később átkerült a bölcsészkarra.

96.

96. Krobót János:

Paedagogia. Egyetemi előadás, 1815–1816

97.

97. Schmidt György egyetemi tanár

1800–1836 között a gyakorlati mértan tanára a pesti egyetemen. Az 1818–1819-es tanévben rektor, 1833-tól 1836-ig a bölcsészeti kar helyettes igazgatója. 1836-ban ment nyugdíjba.

98.

99.

100.

98. Az egyetem központi épülete

99. Egyetemi zászló 1817-ből

100. Imre János római katolikus pap, filozófus, egyetemi tanár

1805-től a pesti egyetemen tanult. 1808-ban bölcsészdoktori, 1813-ban teológiai doktori oklevelet szerzett, s ebben az évben pappá szentel-

101.

ték. 1822-ben kinevezték a filozófia nyilvános rendes tanárává, ahol elsőként tartott bölcséleti előadásokat magyar nyelven. 1825–1827-ben a bölcsészettudományi kar dékánja volt. Elsősorban a metafizika és a logika kérdései foglalkoztatták, részt vett a Magyar Tudós Társaság filozófiai szótárának szerkesztési munkálataiban. Fő művei: *A bölcselkedés* (1829), *Az ifjú magyar bölcselkedő* (1830).

102.

101. Tognio Lajos orvos, egyetemi tanár

1824-től 1854-ben bekövetkezett haláláig a pesti egyetemen az általános kór- és gyógyszerteran rendes tanára. Amikor az 1850-es tanulmányi szabályzat alapján az orvosi karról a bölcsészkarra átkerült az állattan, növénytan, ásványtan és kémia tanszék, Tognio Lajos orvoskari dékán átadta a bölcsészkarnek a természettudományi múzeumot és a botanikus kertet.

102. A bölcsészettudományi kar dékáni lánc

A mintegy másfél méter hosszú, áttört aranyláncon függő, aranykoronával díszített, zománcozott aranycsillagot, amely az uralkodó képével ellátott emlékérmeket zárja körül, I. Ferenc király 1819-ben adományozta az egyetemnek. Az érem első lapja I. Ferenc király koszorús fejét ábrázolja, a hátlapján MVNIFICENTIA AVGVSTI P P FACVLTATI PHILOSOPHICAE VNIVERSITATIS HVNGARICAE PESTENSIS MDCCCXIX felirat olvasható. Az érem Johann Baptist Harnisch (1777–1826) bécsi éremverő műve.

III. A pesti egyetem bölcsészeti kara a reformkorban a szabadságharc végéig (1825–1849)

1824-ben a bécsi egyetem új tantervet kapott, és nyilvánvaló volt, hogy ezt a pesti egyetemnek is követni kell. Az 1825-ös országgyűlésen és az azt követő években sokat foglalkozott az alsótábla az egyetemi oktatás ügyeivel, de kézzelfogható eredmények nem születtek. Mednyánszky Alajos irányításával bizottságot küldtek ki. Újra kétéves lett a bölcsészeti tanfolyam, ezért készült el az új tervezet, amelyet Krobot János kari igazgató jegyzett. E tervezet 1826-ban a karon oktatott tárgyakat három csoportba osztotta:

1. Első osztályú vagy kötelező tárgyak: ezek hallgatása nélkül felső tanulmányokba nem léphet senki (hittan, filozófia, elemi matematika, fizika, egyetemes és magyar történet). A tantárgyakat a hallgatók a két év alatt kötelesek elvégezni a magyar irodalommal együtt. Ez heti 18 órát jelentett.

2. Második osztályú vagy szabadon választható tárgyak: ezek hallgatása nélkül felsőbb tanulmányokat lehet folytatni, de ajánlatos elvégezni őket. A hallgatónak lehetősége van későbbi tanulmányai alatt ezeket elvégezni (általános természetrajz, mezőgazdaságtan, diplomacia, heraldika, genealógia, numizmatika, kronológia, földrajz, hazai tudománytörténet, esztétika, klasszikus irodalom, görög filológia, felsőbb pedagógia, számvitel, bölcsészet története, polgári építészet, magyar stílus, valamint a német, olasz, francia nyelv).

3. Harmadik osztályú tárgyak: olyan tárgyak, amelyek külön hajlamot kívánnak (pl. asztronómia), vagy a másik három egyetemi karon kívül eső élethivatásokhoz szükségesek (pl. építészet, mértan, vízműtan). Ez az ideiglenes szabályzat azt mutatja, hogy a képzés rendszere gyakorlatilag változatlan, s ez 1848-ig nem is módosult.

A korszak egyik igen fontos kérdése volt a magyar nyelvű oktatás a bölcsészkaron. A kar oktatói sem voltak egységesek ebben az ügyben. A fő problémát az jelentette, hogy a közoktatás és a hivatali ügyintézés nyelve a latin volt, így ha az egyetemen magyar nyelven tanították volna a tantárgyakat az gondot okozhatott volna. 1844-ben, amikor az ország hivatalos nyelve a magyar lett, már nem lehetett kifogás a magyar nyelvű tanítás ellen, de ez nem jelentette azt, hogy azonnal minden tantárgyat magyarul oktattak volna. Magyarul tanították a hittant, a magyar irodalmat és nyelvet, a természetrajzot, történelmet, a mezőgazdaságtant, továbbra is latin ma-

radt a filozófia, a fizika, matematika, vízműtan és építészet előadási nyelve.

A kar jelentős tanáregyéniségei

1848-ig jelentős változások történtek egyes tanszéken, bár az új tanárok felvételét az udvar megszigorította. A filozófia (akkori megnevezése szerint bölcsészettan) tanszékén Handlerla Ferencet Kreil Antal követte, bajor származású lévén idegenként került a posztra, amelyen 1795-ig maradt. Utóda Szűts István szegedi piarista lett 1797–1820 között. Akkor kari igazgató lett, de 1821-ben elhunyt. Szentpétery megfogalmazása szerint a tanszékre nézve nem jelentett emelkedést tudományos tekintetben. Szűtsöt Imre János világi pap követte 1822 és 1832 között. Az első magyar nyelven írt filozófiai mű „A bölcselkedés” két kötete fűződik nevéhez. 1834-ben az uralkodó Verner (Verney) József győri akadémiai tanárt nevezte ki. 1848-ig működött a karon.

A kar élén a szabályoknak megfelelően a kari igazgatók álltak, a dékánság elvileg évente más professzorra jutott, de előfordult, hogy valaki hosszabb ideig töltött be e posztot. Például Petzval Ottó hét, Wolfstein József öt, Horvát István három évig volt dékán. A hallgatói statisztikák változó létszámú hallgatósról tudósítanak. 1775/76-ban 146, 1805/06-ban 174, 1844/45-ben 450 hallgató járt a karra.

Az 1848-as forradalom és szabadságharc és a bölcsészkar

Mint Szentpétery Imre idézett munkájában írja, az 1848-as események meglehetősen váratlanul érték az egyetemet. Március elején még minden a régi mederben folyt, az egyetemi hallgatóság körében azonban már március 15. előtt nyugtalanságot lehetett tapasztalni. (A korszakra vonatkozó egyetemi és kari iratanyag sajnos a Magyar Országos Levéltár 1956-os égésekor elpusztult, ezért szinte forrásanyagként kell használnunk Szentpétery Imrének az egyetem fennállása 300-ik évfordulójára készült, a kar történetét igen részletesen feldolgozó kitűnő munkáját.) „A rektor március 13-án körlevelet intézett a bölcsészeti kar tagjaihoz melyben »nagyon tisztelendő, tekintetes tudós teljes című ura-

105.

105. Cziráky Antal gróf, országbíró, egyetemi elnök

A pesti egyetemen jogot tanult. 1791-ben jogász tanuló társaival magyar egyletet alakított a magyar nyelv és irodalom előmozdítására, melynek élén mint elnök működött. Az 1825–1827. évi országgyűlés által kiküldött közoktatásügyi albizottság elnöke. 1828-ban a pesti egyetem elnökévé nevezték ki, ahol 1829. március 2. tartotta székfoglaló beszédét. Erélyesen fellépett az egyetem tanulmányi szervezetének javítása érdekében. 1829-ben beadott felterjesztésében javasolta a hároméves bölcsészeti tanfolyam visszaállítását, tárgyalta a tankönyvek szükségességét. Az 1830-as években több vizsgálatot indított az ifjúsági társulatok ügyében. V. Ferdinánd 1839. áprilisában fölmentette Czirákyt saját kérelmére egyetemelnöki hivatalától, és „álladalmi s értekezleti” miniszterévé nevezte ki. A Magyar Tudományos Akadémián 1852. december 20-án Pauler Tivadar tartott fölötte emlékbeszédet.

106. Szaniszló Ferenc római katolikus püspök, egyházi író, egyetemi tanár
Tanulmányait a pesti és a bécsi egyetemen végezte, teológiai doktorátust szerzett 1815-ben. 1830–1839 között a pesti egyetem hittan tanára volt. 1848–1849-ben visszavonult a budai, majd az enzersdorfi ferences rendházba. 1850-től nagyváradai püspök volt. Fő művei: *Doctrina religionis christiano-catholicae* (I–IV, Pest, 1832), *Manuale sacerdotum* (Magno-Varadini, 1860).

106.

107.

107. A pesti egyetem fennállásának 50 éves jubileumára vert érem, 1830

A Böhm József Dániel által készített ezüst érem előlapja I. Ferenc király portréját ábrázolja jobbprofilban babérkoszorúval. Körirata: FRANCISCO CAES. AC. REGE. P. P. AVG. A hátlap felirata: VII. CAL. QVINCT. REG. LIT. VNIV. VNG. A. D. MARIA THERESIA. INSTAVRATAE. AN. L.

108.

108. Petzval József mérnök-matematikus, egyetemi tanár

Mérnöki tevékenysége mellett 1832-től matematikát, gyakorlati geometriát, valamint mechanikát adott elő a pesti egyetemen, ahová 1835-ben a matematika nyilvános rendes tanárává nevezték ki. 1836-ban meghívta a bécsi egyetem, ahol 1837-től 1877-ig felsőbb matematikát tanított.

109. Virozsil Antal jogász, egyetemi tanár

1816-ban jogi doktori, majd 1833-ban bölcsészeti doktori oklevelet szerzett a pesti tudományegyetemen. 1832 őszétől 1861 végéig ugyanitt működött mint jogtanár; a jogbölcselet, jogtudományi enciklopédia és a magyar közjog tárgyait adta elő. 1848-ban a magyar mint tanítási nyelv behozatalakor nyugdíjazták a jogi karon, de utóbb visszatért az egyetemre. 1849. december 13-án üdvözlő beszédet mondott Haynau tiszteletére. 1849–1860 között az egyetem rektora. 1862-ben nyugalomba vonult és Bécsbe költözött. Pauler Tivadar tartott 1868. november 2-án emlékbeszédet fölötté a pesti tudományegyetemen.

109.

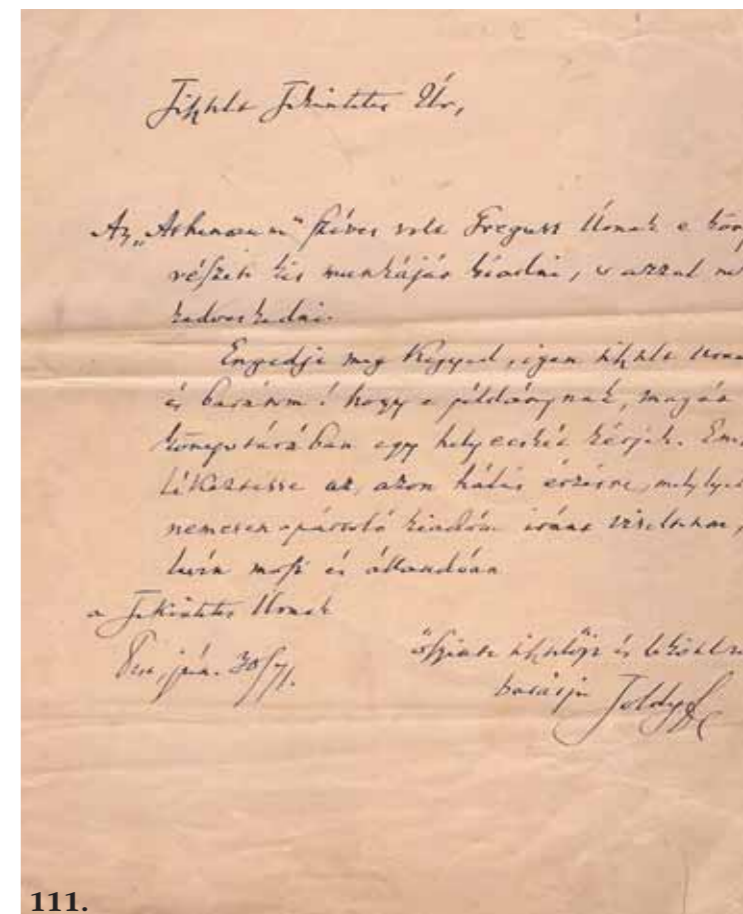

110.

110. Toldy Ferenc, irodalomtörténész, egyetemi tanár, az Egyetemi Könyvtár igazgatója

1819–1822 között a hároméves bölcséleti tanfolyamot végezte a pesti egyetemen. Ezt követően beiratkozott az orvosi karra, s 1822–1827 között ezt a szakot végezte. 1833–1841 között a diaetika rendkívüli tanára volt. 1850-ben az esztétika és egyetemes irodalomtörténet magán-, 1861-től rendes tanára lett. 1863–1865 között az egyetem bölcséleti karának dékánja, 1871/1872-ben rektor.

111. Toldy Ferenc levele, Pest, 1871. június 30.

111.

112.

112. Verner (Verney) József egyetemi tanár

1834. február 25-től 1848 márciusáig a pesti egyetem filozófiatanára. Az 1837/1838., 1838/1839. és 1839/1840. tanévben bölcsészkar-déján, az 1846/1847. tanévben az egyetem rektora. 1840-ben felszólalt a magyar nyelvű oktatás bevezetése ellen. 1848. március 4-én az egyetemi tanács királyi tanácsosi címre terjesztette fel, de miután a helytartótanács március 18-i leirata szerint a tudományegyetemen olyan tanárokat kell alkalmazni, akik a magyar nyelv teljes birtokában adhatják elő tárgyukat, Verney önként lemondott, és nyugdíjazását kérte. Helyére Purgstaller (Palotay) József került.

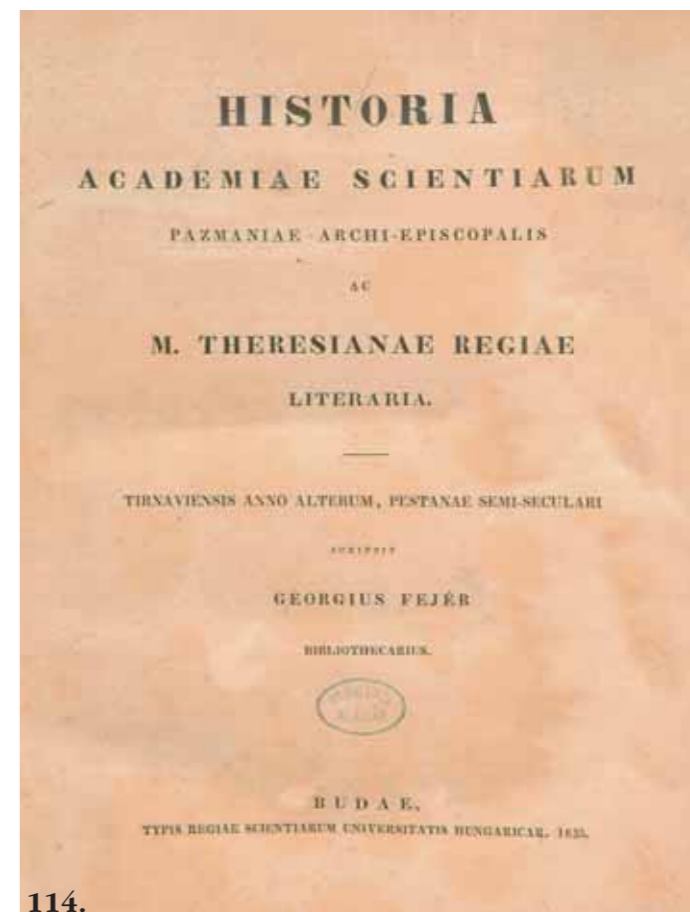
113.

113. Nachtigall Jakab egyetemi tanár

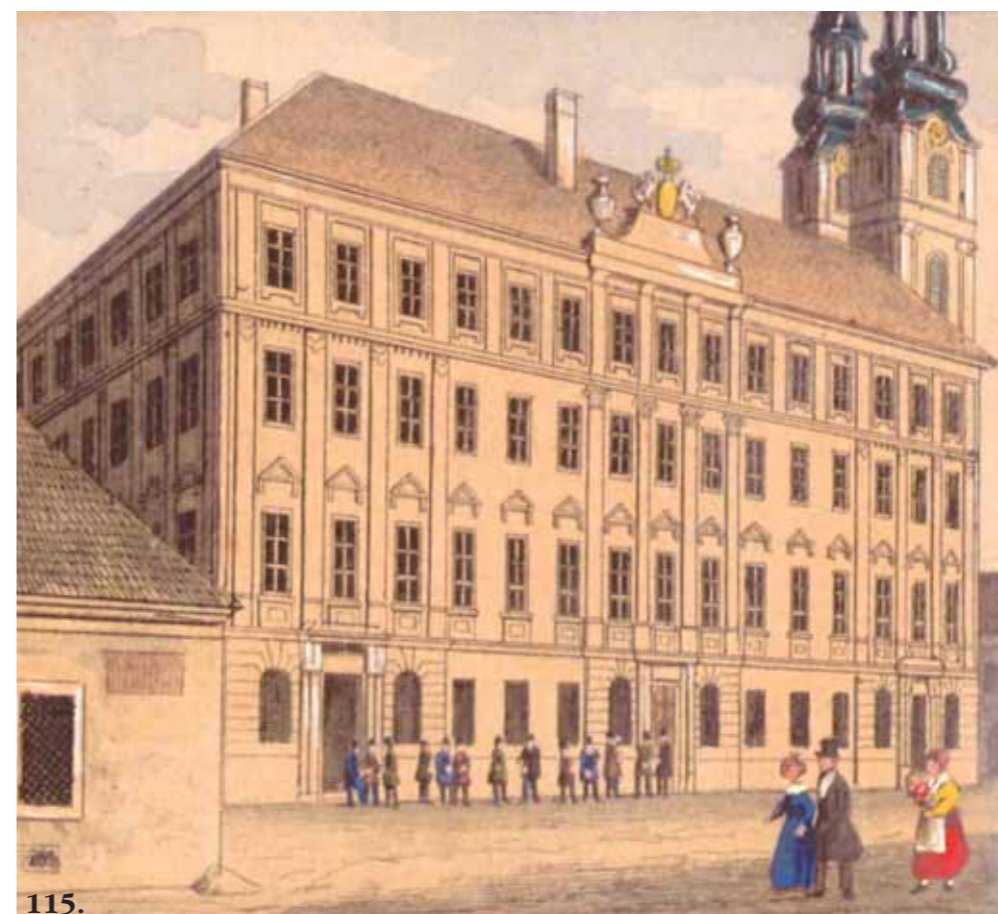
Weszerle Józsefet helyettesítette 1838–1840 között az érem- és régiségtan tanszéken.

114. Fejér György: Historia academiae scientiarum Pazmanianae archi-episcopalis ac M. Theresianae regiae literaria. Budaë, 1835

Az egyetem fennállásának kétszázadik évfordulójára Fejér György által írt latin nyelvű egyetemtörténet

114.

115.

115. Az egyetem központi épületének képe, 19. század eleje

116.

116. Wenzel Gusztáv jogász, történész, egyetemi tanár

Jogi tanulmányait a bécsi és a pesti egyetemen végezte. 1836-ban jogi doktor lett. A pesti tudományegyetemen a bölcsészeti, majd 1838-ban a jogi karon nyert alkalmazást helyettes tanári minőségben. A szabadságharc után ismét a pesti egyetemre került, s 1850-ben a magánjog és bányajog rendes tanárává nevezték ki. 1861-től 1889-ig a magyar magánjogot tanította.

118. Petzval Ottó mérnök-matematikus, egyetemi tanár

1839-től 1883-as nyugdíjazásáig a felsőbb mennyiségtan tanára a pesti egyetemen. Nagy szerepet vállalt a matematikai szakki-fejezések magyarításában. 1843–1846-ban és 1860–1863-ban dékán.

118.

119.

119. Jedlik Ányos természettudós, egyetemi tanár

Pesten szerzett doktori címet 1822-ben; matematikából, fizikából, filozófiából és történelemből szigorlatolt. Később megpályázta az egyetemi tanári állást, és 1840-től a bölcsészeti kar fizika tanszékének vezetője. Lakása az egyetemen, a szertár mellett volt, amelynek bővítését szívéen viselte. 1845-től megkezdődött a magyar nyelvű oktatás az egyetemen, melyhez elkezdte megalkotni a magyar műszaki és természettudományos nyelvhez szükséges szakszavakat. 1846–1849-ben a bölcsészeti kar dékánja. 1848-ban, amikor Pest lövetése megkezdődött, biztonságos helyre mentette a szertárat. 1863–1864-ben az egyetem rektora. 1878-ban egyetemi professzori helyét az akkor 30 éves Eötvös Loránd vette át.

120.

120. Lenhossék József orvos-sebészdoktor, egyetemi tanár

A két bölcséleti évet a pesti egyetemen hallgatta, majd az orvosi karon folytatta tanulmányait; mind az öt évet Pesten végezte kitűnő eredménnyel. 1841-ben orvosdoktorrá avatták. A sebész-doktori szigorlatot 1843-ban tette le. A pesti egyetemen megpályázta és elnyerte a bonctan és élettan számára akkor szervezett tanárségéi állást 1842-ben. Két év múlva az élettan külön tanárségéjét kapott, így Lenhossék a továbbiakban csak a bonctannal foglalkozott. 1852-ben a tájbonctan magántanárává habilitálták. Előadásain a latin nyelv helyett olykor a magyart is használta, s emiatt a Bach-kormánytól intést kapott. 1852-ben átmenetileg megvált az egyetemtől, majd 1859. szeptember 19-én a leíró- és tájbonctan rendes tanárának nevezték ki. A bonctermet, ahol azelőtt olajlámpás mellett dolgoztak, megnagyobbíttatta, és gázvilágítást vezetett be.

122. Arányi Lajos orvos, egyetemi tanár

A pesti egyetemen 1826-tól bölcséletet és jogot tanult; emellett az angol és görög nyelvi, valamint a természetrajzi és kórbonctani előadásokat is hallgatta. A szigorlatok letétele után azonnal tanárségéje volt Bene Ferenc mellett. 1844-ben a kórbonctan rendkívüli tanára lett. 1848. március 17-én az egyetemi tanári testület kiküldött tagjaként Rupp N. Jánossal és Balassa Jánossal együtt Arányi Lajos is aláírta a kilencpontos ifjúsági szabadság, a szabad tantárgy- és tanárválasztás, az idős tanárok nyugdíjazása és az ingyenes vizsgák bevezetése volt. 1848–1849-ben Arányi eleinte önkéntes zászlóalj, később második tábori főorvos lett. Ennek következtében 1850-ben kilenc hónapig felfüggesztették hivatalától. 1861. július elején kinevezték a kórbonctan rendes tanárává. A hetvenes évek elején vonult nyugalmába.

122.

121. Balassa János orvos, egyetemi tanár

1843-tól 1868-ig a sebészet nyilvános rendes tanára a pesti egyetemen. 1848–1849-ben az orvosi kar igazgatója és tanácsos a magyar közoktatásügyi minisztériumban. 1848. március 17-én az egyetemi tanári testület kiküldött tagjaként Arányi Lajossal és Rupp N. Jánossal együtt Balassa János is aláírta a kilencpontos ifjúsági petíciót. A szabadságharc alatt honvédkórház igazgatója, utána fogságba került. 1851-től foglalhatta el ismét a tanszékét.

121.

123.

123. Rupp N. János orvos, egyetemi tanár

1845-től a pesti egyetem államorvostani tanszékének tanára. 1848. március 17-én az egyetemi tanári testület kiküldött tagjaként Arányi Lajossal és Rupp N. Jánossal együtt ő is aláírta a kilencpontos ifjúsági petíciót. 1874-ben a Rupp által előadott államorvostanból leválasztották az újonnan alapított közegészségtant, s Rupp élete végéig (1881) a törvényszéki orvostan előadást tartotta. Tizenegy éven át töltötte be az orvoskari dékáni tiszteletet.

124.

124. Juhász György egyetemi quaestor, 1848

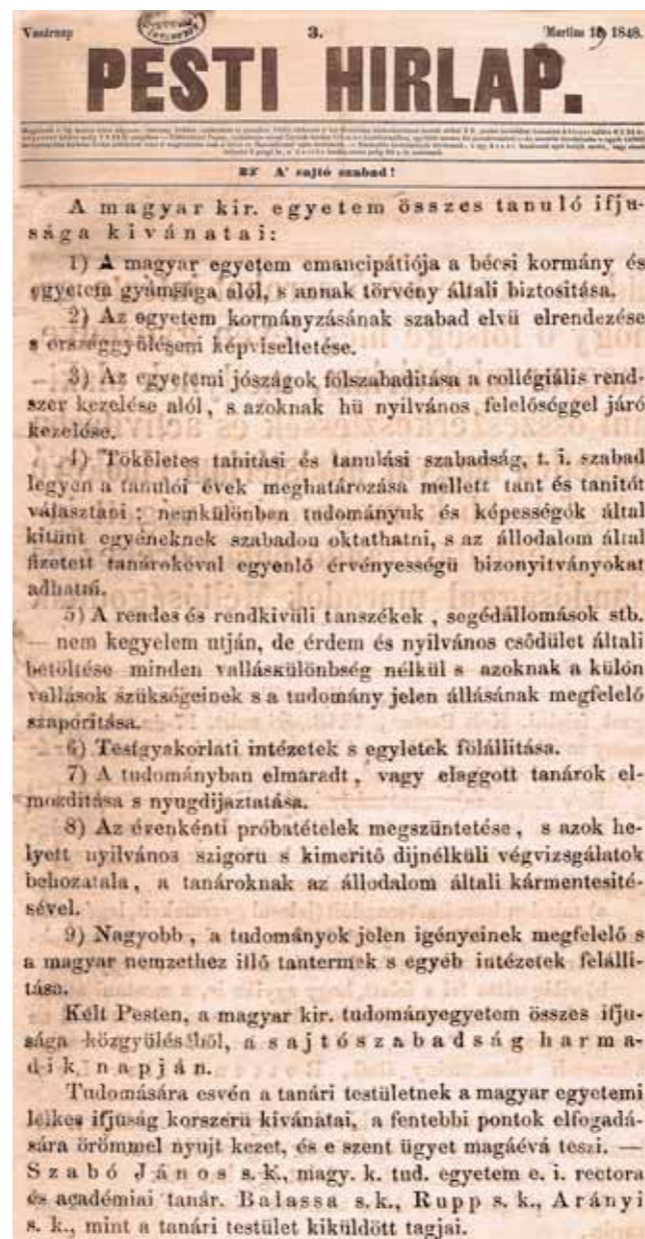
A Quaestura az egyetem egyik központi hivatala, melynek funkciója története során többször változott. Kezdetben gazdasági ügyekkel foglalkozott, később a hallgatók nyilvántartását, tanulmányi, beiratkozással, illetékekkel kapcsolatos ügyeit intézte. Előzménye a Magistratus Academicus szervezetére vezethető vissza. A Quaestura 1861-ben önállósult.

125.

125. Egyetemi hallgató, 1848

1848. március 15-én Pesten fiatal írók, jogászok és egyetemisták játszották a kezdeményező szerepet a forradalom kitörésében. A fiatalok a pesti Pilvax kávéházban tartották összejöveteleiket. Petőfi Sándor, Vasvári Pál és Jókai Mór vezetésével reggel az utcára vonultak, és elindultak a Pilvaxból, hogy csatlakozásra szólítsák fel az egyetemistákat.

126.

126. Az egyetemi ifjúság kilencpontos követelése, Pesti Hírlap, 1848. március 19.

127. Eötvös József író, költő, kultuszminiszter

Egyetemi tanulmányait a pesti egyetem bölcsélet és történelem szakán végezte 1826-tól 1831-ig. 1848-as kultuszminisztersége idején új tanrendszer előkészítésén dolgozott. Különböző javaslatok figyelembevételével elkészítette *A magyar egyetem alapszabályai* című tervezetét, melynek fő elvei a következők: a vallások és felekezetek egyenlősége, a karok teljes egyenlősége, a diákok szabad tanár- és tantárgyválasztása, a bölcsészeti kar kettéosztása bölcsészeti és természettudományi szakra, a magántanári intézmény bevezetése. A tervezet megvalósítására az első kormány lemondása és Eötvös külföldre távozása miatt nem került sor, az ebben megfogalmazott újításokat a Thun-kormányzat valósította meg.

127.

128.

128. A bölcsészeti kar magyar nyelvű tipáriuma, 1848

129. Garay János költő, író, újságíró
1829-től bölcséleti tudományokat hallgatott a pesti egyetemen. 1845. július 1-jétől az Egyetemi Könyvtárban nyert díjnoki állást, ahol 1846-ban is dolgozott. 1848-ban báró Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter a magyar királyi egyetem magyar nyelv és irodalom tanárának nevezte ki. E tisztségből a szabadságharc leverése után eltávolították. 1850 januárjában Geringer Károly báró, akkori országfőnök, az egyetemi tanács, különösen Virozsil Antal rektor közbenjárására, könyvtártisztnek nevezte ki az egyetemhez.

130. Cziráky János császári és királyi kamarás, az egyetem királyi biztosa
A pesti egyetemen jogi tanulmányokat végzett. Tanárai közül nagy hatást gyakorolt rá Horvát István. 1838-ban letette a jogi doktori szigorlatokat. 1848 tavaszán a tudományegyetem kinevezett királyi biztosa.

129.

130.

131.

132.

131. Korizmics Antal püspök, a bölcsészeti kar elnöke
1848-ban a pesti egyetem bölcséleti fakultásának elnöke és igazgatója. Ő volt a bölcsészeti kar utolsó igazgatója, mert az állást 1850-ben eltörölték.

132. Peregriny Elek egyetemi tanár
1837-től nevelő báró Mednyánszky Alajos házában. 1840-ben bölcséleti doktor lett. 1848. december 28-tól a neveléstani tanszék rendes tanára. 1849-ben eltávolították az egyetemről. 1866-ban általános neveléstannal magántanári habilitációt szerzett az egyetemen.

133. Csányi László fő kormánybiztos
1849. január 2-án elrendelte, hogy az egyetemi rektor kiharcolja a katonai csapatok alakult és az egyetem épületében tanyázó egyetemi ifjúságot, előkészületként az előadások megkezdésére az új évben.

133.

IV. A neoabszolutizmus időszaka (1849–1867)

A Thun-korszak

A forradalom bukását követően a birodalmi kormány az olmützi alkotmánynak megfelelően hozzalátott a birodalmi, így a magyar viszonyok átalakításához. A pesti egyetemen ez azt jelentette, hogy mintegy évtizedig a kormány meg tudta megakadályozni, hogy az egyetem magyar nemzeti egyetemé váljon. Azt azonban nem akarta gátolni, hogy az olmützi alkotmányban biztosított tanszabadság bevezetését és az egyetem polgári viszonyok követelése reformját megvalósítsák. Ez azonban nem az Eötvös József által tervezett liberális, hanem a kormányzat által támogatott konzervatív szellemben ment végbe. A birodalom területén véghezvitt oktatási reform Leo Thun vallási- és közoktatásügyi miniszter nevéhez fűződik.

A reform alaptervezetét Franz Exner prágai filozófusprofesszor dolgozta ki 1848 nyarán. Az alap a berlini egyetem Humboldt által kidolgozott rendszere volt. Az egyetem célja Humboldt szerint nem az állam számára szükséges hivatalnokok és általában jó keresztény alattvalók képzése, hanem a tudományok oktatása és művelése a tanszabadság szellemében. Lehetővé kell tenni a hallgató számára a szabad tanárválasztást, az egyetem tanácsának meg kell szabadulnia az oktatás közvetlen állami ellenőrzésétől, az egyetemnek a korábbinál nagyobb, valós autonómiát kell kapnia. Az élet furcsa fintora, hogy a protestáns Exner tervezetét a katolikus konzervatív Thun elfogadta és elfogadtatta az uralkodóval is. Thun magyar szempontból ellentmondásos reformjának lényeges elemei hosszú ideig, egyes elvei talán máig fennmaradtak.

Mit jelentettek ezek az elvek a pesti egyetem gyakorlatában? Az autonómia az adott helyzetben 1860-ig nem valósulhatott meg. A kar élére kinevezett dékán került, az 1848-ban nyugdíjazott, de most visszahívott Reisinger János személyében. Reisinger 1860-ig töltötte be a dékáni méltóságot. Az előadott tárgyak esetében a tanszabadság csak korlátozottan érvényesült. Az oktatás nyelve elméletileg a német volt, de a gyakorlatban ez másképpen alakult. Pl. az 1853/54. évi tanrendben a bölcsészkar 18 tanára

közül 6 magyarul, 3 magyarul és németül, 6 németül, 3 latinul kívánt előadni. A kari jegyzőkönyveket 1853-tól németül vezették. A magyar nyelvű oktatás 1860-ban nyerte vissza teljes jogait az egyetemen és bölcsészkaron is. A tannyelv végleges rendezésére vonatkozó javaslatait 1860 decemberében terjesztette elő az egyetem. Egyértelműen kimondták, hogy az előadásoknál egyedül a magyar nyelvet tartják szükségesnek, s kérték, hogy a magyarul nem tudó tanárokat máshol helyezték el.

Thun közoktatási reformja hazánkban is megteremtette a nyolcosztályos gimnáziumot. A reform egyben magával hozta azt a kívánságot is, hogy erre az iskolatípusra tanárokat kell képezni. Ezt a feladatot csak az egyetem láthatta el, de erre megoldást is kellett találni. 1862-ben megalakult a bölcsészkarhoz csatolt önálló magyar tanárvizsgáló bizottság. Elnöke Purgstaller József, akkor pesti piarista házfőnök. Tagjai között Jedlik Ányos, Toldy Ferenc, Petzval Ottó, Reisinger János, mind a korszak kiváló tudósai. Kivált a kar kereteiből a Mérnökképző Intézet, mely 1857-től önálló Műegyetemként működött. Az egyetem és benne a bölcsészkar 1860-tól nyerte vissza lehetőségét a szabad dékánválasztásra. 1860. február 1-jén közölte a helytartótanács budai osztálya az egyetemmel, hogy engedélyt ad az egyetemi hatóságoknak választás útján történő megújítására. A kar Petzval Ottót választotta dékánnak, ezzel helyreállt a kar autonómiája. A Thun-korszak újítása volt a magántanári intézmény bevezetése is a pesti egyetemen.

Ha röviden akarjuk összegezni ezt a 18 éves időszakot, akkor Szentpétery megállapítását érdemes ismét idéznünk: „A bölcsészeti kar életében mindenképp a legjelentősebb korszakok egyikének kell ezt a két évtizedet tekintenünk, amely a kar tudományos működési körének kiszélesítésével, saját célú munkásságának megalapozásával és szabad kifejlődésének előkészítésével nagy reményekre jogosító jövő alapjait rakta le..”¹

Tanári kar, hallgatók

Világos után a tanári kar sem maradhatott változatlan. A bölcsészeti karról két tanárt, Petzelt Józsefet

és Szabó Imre hittanárt távolították el, Garay János és Purgstaller József kinevezését hatálytalanították, az 1848-ban eltávozott tanárokat visszahívták. A korszakban 25–29 fő volt a tanári létszám. 1857-ben tíz rendes, három rendkívüli, hat helyettes, egy magántanár, két adjunktus és három nyelvoktató tanított. A magyar nyelv és irodalom tanszéken 1860-ban történt jelentős változás, Toldy Ferencet, a magyar irodalomtörténet-írás atyját nevezték ki nyilvános rendes tanárnak. Az egyetemes és magyar történelem tanszékére Reisinger János (1849–1865) került vissza. Aulikus szellemben de végig magyar nyelven tanított. Az oklevéltan tanszékén Horvát Árpád maradt,

egészen 1894-ig tanított. A természettudományos tanszékek közül a fizikán Jedlik Ányos maradt, az orvosi karról átvett kémia tanszékre 1861-ben került Than Károly (1861–1908). Az állattan Margó Tivadar személyében 1861-ben kapott neves magyar tudóst, 1896-ig vezette a tanszéket. A hallgatói létszám kezdetben csökkent, majd a korszak második felében növekedni kezdett.

Jegyzetek

¹ Szentpétery i. m. 463. p.

134.

134. Leopold von Thun-Hohenstein birodalmi vallás- és közoktatásügyi miniszter

Kultuszminiszter 1849–1860 között. Az 1849 novemberében bevezetett „Alapelvek” szerint a tudományosság és a többféle tanítási nyelv alkalmazása a fő cél az egyetemen. Ennek következtében a bölcsészeti karon több német tanárt alkalmaztak, s több tárgyat csak németül vagy magyarul és németül adtak elő. A kormány később is törekedett a német nyelvű előadások meghonosítására, de a hallgatók gimnáziumból hozott alacsony német nyelvtudása miatt ez problémákat okozott. Több, 1848 márciusában magyar nyelvtudás hiánya miatt elbocsátott tanárt visszahívtak. Az 1850-es tanulmányi szabályzat gyökeresen átalakítja a bölcsészkar viszonyát a többi karhoz: a korábbi alsóbbrendű előkészítő jelleg megszűnik, a bölcsészkar a többi karral azonos rangra emelkedik. Az orvosi karról a bölcsészkarra áthelyezték az állattan, növénytan, ásványtan és kémia tanszéket, a mérnöki intézetet leválasztották a bölcsészeti karról. Az 1826 óta kétéves bölcsészkarai képzés ismét hároméves lett. Megszűnt a kötelező tárgyak rendszere. A tanár tantárgyát a tankönyvektől függetlenül, szabadon adhatta elő. Bevezették a magántanári intézményt, a tanulmányi és fegyelmi szabályzatot, valamint a tanrend összeállítását.

135. Id. Szögyény-Marich László császári és királyi kamarás

Bölcsészeti és jogi tanulmányokat folytatott a pesti egyetemen, ahol tizennyolc éves korában a bölcsészet doktorává avatták. 1844-től a magyar királyi udvari kancelláriánál előadó tanácsos, majd helytartósági tanácsos, a magyar tanulmányi bizottság elnöke és udvari kancellár lett. 1849-ben a Windischgrätz által kinevezett „magyar királyi ideiglenes polgári közigazgatás” elnöke, s így az egyetem ügyeinek fő irányítója.

135.

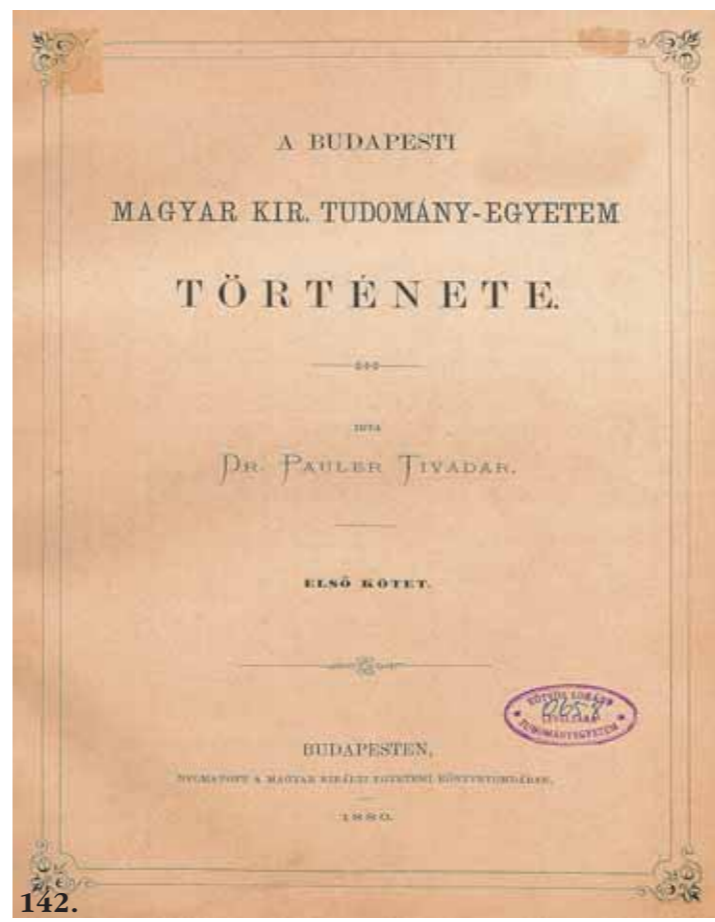

140. Grynaeus Alajos teológiai doktor, egyetemi tanár
1851-től 1853-ig a felsőbb pedagógia helyettes tanára a pesti egyetem bölcsészeti karán, majd 1853-tól 1860-ig a hittan rendes tanára a teológia karon.

140.

142. Pauler Tivadar: A budapesti Magyar Kir. Tudomány-Egyetem Története. Budapest, 1880
Az egyetem történetéről az első magyar nyelvű munkát Pauler Tivadar írta a Diploma Inaugurale kiadásának századik évfordulójára.

142.

143. László Pál mérnöki oklevele, 1853

141. Pauler Tivadar jogász, egyetemi tanár, miniszter
1848-ban a pesti egyetemen tanított észjogot és magyar közjogot. 1852-től 1878-ig a büntetőjog tanáráként dolgozott. 1871–1872-ben Andrassy gróf kinevezésére vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd három évig igazságügyi miniszter. 1878-tól 1886-ig ismét igazságügyi miniszter. Az egyetem autonómiájának, választási jogának visszavívása, valamint a magyar tannyelv teljes helyreállítása nagyrészt neki köszönhető. 1882-ben megalapította a bölcsészettudori ösztöndíjat, amelyre vizsgát tett tanárjelöltek pályázhattak.

141.

143.

145.

145. Hunfalvy Pál nyelvész, etnológus, történétíró

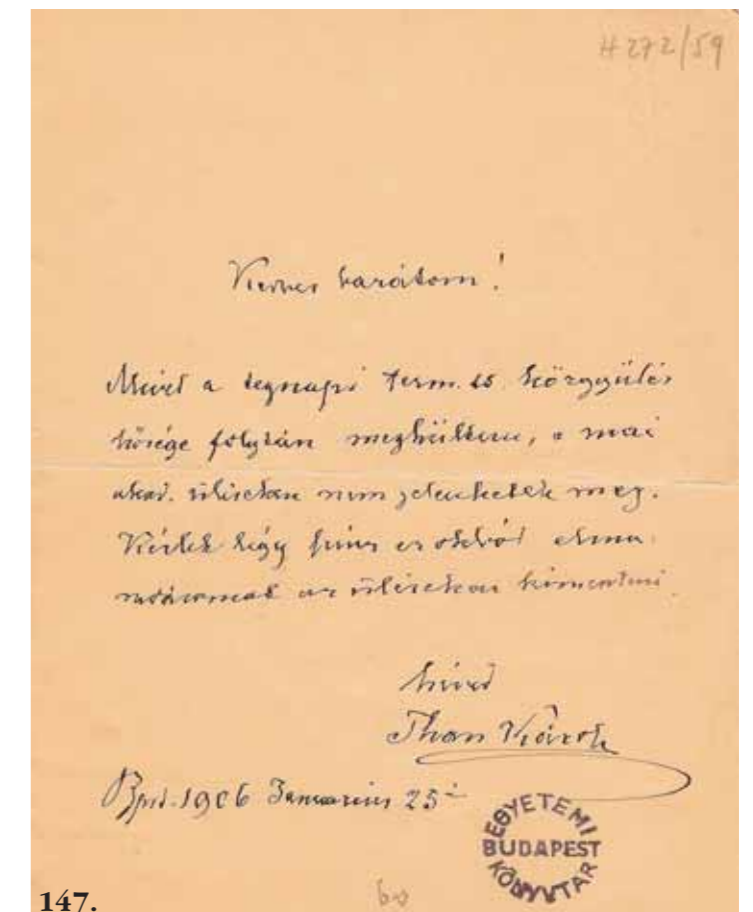
1848–1849-ben az országgyűlés tagja, a debreceni parlament egyik jegyzője. A szabadságharc bukása után egy ideig visszavonult. 1850-ben amnesztiát kapott. Ekkor folyamodott a közoktatásügyi minisztériumhoz, hogy magántanárként előadásokat tarthasson a bölcsészeti karon. Kérését elutasították. Hunfalvy biztatására jött Magyarországra Budenz József német származású magyar nyelvtudós 1858-ban. 1880–1881-ben a bölcsészeti kar tiszteletbeli doktorrá avatta.

146.

146. Than Károly kémikus, egyetemi tanár

1860-tól a kémiai tanszék helyettes tanára a pesti egyetemen, 1862-től 1908-ig a tanszék rendes tanára. 1866/1867-ben a bölcsészeti kar dékánja. Tervei szerint új Kémiai Intézet épült a Trefort-kertben, amely 1872-re készült el. A kémia tanításának módszerét átalakította; előadásával nemcsak megkedveltetni tudta tárgyát, hanem fölébresztette tanítványaiban a kutatásra való hajlamot is. Az egyetemi tanításra vonatkozó nézeteit már 1871-ben az Akadémia elé terjesztette, és 1875–1876. évi rektori beszédében részletesen taglalta a tanítási és tanulási szabadság jelentőségét.

147. Than Károly levele, Budapest, 1906. január 25.

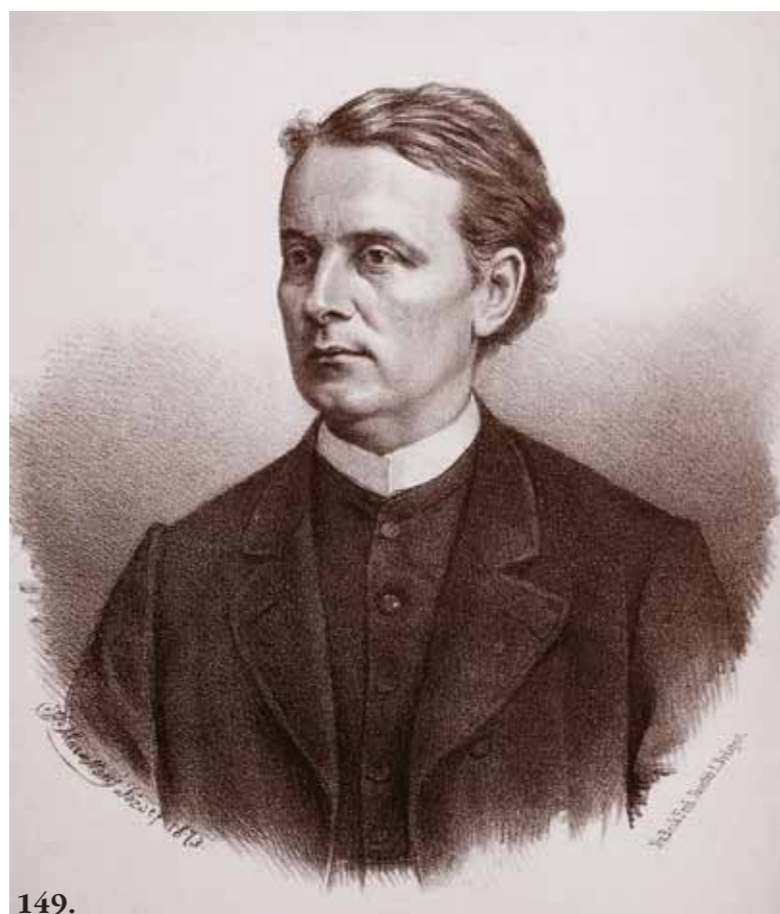
147.

148.

148. Horváth Cyrill filozófus, író, egyetemi tanár
 1860-ban Pestre helyezték, mint piarista rendi kormánytagot és levéltárnokot. 1861–1862-ben a bölcsészettan helyettes, 1863-tól 1884-ben bekövetkezett haláláig rendes tanára volt a pesti egyetemen. 1869-ben a pedagógia tanárát is helyettesítette.

149.

149. Hatala Péter orientalista, egyetemi tanár
 A pesti egyetemen filozófiát tanult, majd 1848-ban honvédeknek állt. Világos után fogságba került, kiszabadulása után papi pályára lépett. 1861-től a pesti egyetem teológiai tanára, 1873–1905 között, nyugdíjba vonulásáig a sémi nyelvek tanára a bölcsészkaron. 1872–1873-ban az egyetem rektora.

150. Erdélyi Vazul nagyváradi görög katolikus püspök

Kérvényt nyújtott be a helytartótanácshoz román nyelv és irodalom tanszék felállítására a pesti egyetemen. A bölcsészeti kar tanító kinevezését javasolta, de a helytartótanács végül rendkívüli tanszék felállítása mellett döntött 1862-ben.

150.

151.

151. Riedl Szende nyelvész, egyetemi tanár

1863-tól az összehasonlító nyelvészet tanára a pesti tudományegyetemen. 1864-ben helyettes tanár, 1866-tól a német nyelv és irodalom nyilvános rendkívüli, 1869-től 1873-ig nyilvános rendes tanára.

152.

152. Stoczek József mérnök, műegyetemi tanár és igazgató

1862-ben önálló bizottság jött létre a gimnáziumi, majd 1863-ban a reáltanodai tanárjelöltek vizsgáztatására. Stoczek József előbb a reáliskolai, majd Toldy Ferenc halála után a gimnáziumi tanárvizsgáló bizottság elnöke és a tanárképző igazgatója.

153. Margó Tivadar orvos, zoológus, egyetemi tanár
Az 1865/1866. tanévben bölcsészkar dékán, 1879/1880-ban rektor.

153.

154.

154. Rómer Flóris régész, művészettörténész, egyetemi tanár

A tudományegyetemen 1863-tól a régészet magántanára, 1866-tól rendkívüli, 1868-tól 1877-ig rendes tanár és királyi tanácsos lett. Egyetemi működése nagyban hozzájárult a régészeti tanszék jelentőségének növekedéséhez. Előadásai és kirándulásai nagy hatással voltak hallgatóira.

155. Somhegyi (Schröck) Ferenc történész, egyetemi tanár

1837-ben avatták bölcséletdoktorrá a pesti egyetemen. 1866-tól az egyetemes történelem rendes tanára. Somhegyi Kerégyártó Árpád Alajossal és Hunfalvy Jánossal együtt javasolta az egyetemes művészettörténet tanszék megalapítását. 1879-ben bekövetkezett halála után az egyetemes történelem ó-, közép- és újkori tanszékre vált szét Trefort javaslatára.

155.

V. A dualizmus kora (1867–1918)

A kiegyezés után hatalmas fejlődésnek indult Magyarország oktatási rendszerét is korszerűsíteni, reformálni kellett. Az 1868-ban megszavazott népiskolai törvény európai viszonylatban is korszerű volt, a felsőoktatásban viszonylag kevesebb tennivalója volt az oktatási tárcának. Thun reformjai, a humboldti modell, a tanszabadság eszméjének elfogadtatása lehetőséget teremtett az egyetemek fejlődésére. A kar életében ez az ötvenéves időszak egyértelműen a fejlődés, a növekedés és az oktatási struktúra teljes kiépítésének a korszaka. Annak a korszerű egyetemnek a létrehozása, amely a középiskolai tanárok magas színvonalú képzését és a tudomány igen magas fokon történő művelését szolgálta. A korszak nagy formátumú miniszterei, Eötvös József, Trefort Ágoston sokat foglalkoztak és tettek a Budapesti Tudományegyetem jobbításáért. Mindketten törvénytervezetet készítettek az egyetem ügyének rendezése tárgyában, amelyekből törvény végül nem született, de elképzeléseiknek egy részét, különösen a bölcsészeti kar vonatkozásában megvalósították. Sokat tettek a kar tanszéki szerkezetének átalakításáért, az oktatást is hátráltató létesítményhelyzet megoldásáért. Eötvös vezéreszméje a tanszabadság volt, mindenekelőtt a kutatás és az oktatás teljes szabadsága. Trefort ugyancsak hangsúlyozta a tanszabadságot, de ennek korlátait is jobban megfogalmazta 1873-as törvénytervezetében. Trefort kisebb összeütközésbe is került szakmai viták kapcsán a bölcsészeti kar tanáraival. A probléma elsősorban a tanárképzés kapcsán éleződött ki. Trefort a tanárképzés érdekeinek is megfelelő tanterv készítését kérte a kartól, amely azonban ettől elzárkózott, mondván, a tanterv készítése célszerűtlen, a kar csak úgy tud eleget tenni kettős feladatának, a tudomány művelésének és tanárok képzésének, ha a tanítási és tanulási szabadság teljes mértékben fennáll.¹ A vita a tanárképzésről, annak szervezeti kereteiről nem ért véget, a dualizmus egész időszaka alatt tartott.

A kar mint intézmény nem kívánta magát teljesen a tanárképzés feladatának alárendelni, közbenső megoldások születtek. A korszakban két szisztéma terjedt el Európában: a francia, amely az egyetemtől független tanárképző intézetet jelentett, valamint a német, amely az egyetemeken folyó és a szemináriumi szisztémára épülő tanárképzést jelentette. Eötvös 1870-ben egyesíte-

ni kívánta mindkét rendszer előnyeit, ezért a bölcsész-karon belül működő, de attól intézményileg független középiskolai tanárképezdét hozott létre. A képezde öt szakosztállyal működött: klasszika filológiai és irodalmi, történelmi és földrajzi, matematikai és fizikai, természetrajzi, neveléstani és oktatástani. A tanárképző tagjai a kar hallgatói lehettek. 1873-ban egyesült a Műegyetem mellett működő reáltanodai képzővel és Középtanodai Tanárképezde néven működött tovább. A működésével azonban nem voltak igazán elégedettek a karon, ezért a professzorok a német minta követését javasolták, a szemináriumi rendszer felállítását. 1878-ban tíz szeminárium létesítésére tettek javaslatot. Ez azt jelentette akkor, hogy valamennyi középiskolai szaktárgy számára szeminárium megalakítását ajánlották. Maga a szeminárium egyszerre oktatási forma és intézmény is volt: a hallgatóknak gyakorlatokat vezettek, és a szeminárium helyiségekkel, könyvtárral, infrastruktúrával rendelkezett. Ide külön tanárokat neveztek ki. Trefort a javaslatot elfogadta, de anyagiak hiányában 1886-ban csak három szeminárium, a történelmi, a klasszika filológiai és a modern filológiai szeminárium kezdett működni. 1891-ben a földrajzi, 1895-ben a matematikai szeminárium követte őket. A szemináriumok mellett intézetek is alakultak, amelyek elsősorban a gyakorlati képzést szolgálták pl. a Kémiai és a Fizikai Intézet. A tudós tanárok képzését célozta a francia mintára létrehozott Eötvös Collégium 1895-ben. A kezdeményezések igen hasznosoknak bizonyultak, de a tanárképzés ügye mégsem jutott nyugvópontra.

A tanárképzés mellett természetesen a kar legfontosabb tevékenysége a bölcsészképzés, a tudósképzés volt. Az egyetemi tanulmányokat doktorálással is le lehetett zárni. A doktori oklevelet a kar állította ki, a tanári szakvizsga után a tanári oklevelet a tanárképezde. A doktori fokozat elnyerésének módját 1873-ban szabályozták és kisebb módosításokkal 1949-ig volt érvényben. A *doctor philosophiae* cím elnyerésének feltétele a kari tanulmányok elvégzése (előbb három, majd 1880-tól négy év) a doktori értekezés nyomtatásban történő benyújtása és egy fő és két melléktárgyból a doktori szigorlat sikeres letétele. A doktori cselekményt *summa cum laude, cum laude, rite* fokozattal minősítették. A kar adományozhatott tiszteletbeli doktori és egyetemi magántanári címe-

ket. Ezt csak az ún. szocialista korban változtatták meg, akkor sem teljesen, s a rendszerváltozás után karunk visszatért ősi gyakorlatához.

A dualizmus évtizedei hozták el azt a lehetőséget, hogy a kar tanszéki struktúrája jelentősen bővüljön, oktatási kínálata gazdagodjék. A hatvanas években a karon a humán területet 13 tanszék, amelyek a történelem, a magyar nyelv és irodalom, a modern nyelv és irodalom, filozófia, klasszika filológia szakterületét képviselték. A természettudományokat 8 tanszék jelentette, valamenyny tudományterületet lefedve. A dualizmus nagyarányú fejlesztést hozott a tanszékek számában. A humán területen: 1882-ben a második filozófia, 1895-ben a filozófiatörténeti, 1874-ben a második, 1895-ben a harmadik klasszika filológia tanszék jött létre. 1870-ben alakult a második magyar történeti tanszék a Mohács utáni magyar történelem tanítására, 1881-ben az ókori történeti tanszék, az újkori egyetemes történeti tanszék és a középkori egyetemes történeti tanszék. 1873-ban jött létre a művészettörténet, 1897-ben a keresztény művészet története, 1898-ban a művelődéstörténeti tanszék. 1872-ben alapította Trefort az altaji összehasonlító tanszéket. A második magyar nyelvtudományi tanszék 1885-ben, a második magyar irodalomtörténeti tanszék 1904-ben jött létre. A legnagyobb fejlődés a modern filológiák területén ment végbe: 1869-ben az olasz és a francia nyelv és irodalom, 1873-ban az indogermán összehasonlító nyelvészet és a sémi filológia, 1886-ban az angol nyelv és irodalom, 1895-ben a horvát nyelv és irodalom, 1916-ban a török filológia kapott tanszéket. A szakosodás továbbvitelét a német nyelv és irodalom tanszék kettéválása is jelezte 1896-ban. A természettudományos tanszékek területén ekkora tanszéki fejlődés nem ment végbe, de itt is létrejöttek új tanszékek: 1870-ben az elméleti fizika, 1878-ban a kísérleti fizika, 1903-ban a gyakorlati fizika, 1881-ben az antropológia, a növényrendszertani 1914-ben, 1870-ben kísérleti kémiai, 1909-ben fizikai kémiai, 1870-ben egyetemes és összehasonlító földrajzi, 1897-ben őslénytani és kozmográfiai tanszék létrehozása történt meg. Az 1867-ben meglévő huszonegy tanszék, 1888-ban harminckilencre, 1914-ben negyvenhétre növekedett. Kevés olyan tudományterület akadt, amelyik nem rendelkezett egyetemi katedrával. Karunk felzárkózott a nagy európai egyetemek hasonló karai mellé.

A kar épületei, elhelyezése

A kar 1805 óta a mai egyetemi főépület (Egyetem tér 1–3.) helyén álló ún. nagyszeminárium harmadik emeletén működött. Ez az épület egyre kevésbé volt képes helyet biztosítani az egyre növekvő hallgatóságnak és a természettudományos képzés laboratóriumi igényeinek.

Az egyetem és a kar is, rangjához, fontosságához mérve méltatlan körülmények között volt kénytelen működni. A dualizmus és sajnos az azt követő korszakok sem tudtak ezen lényegesen változtatni. A magyar felsőoktatás nem követte a mintának tartott német és osztrák felsőoktatást. Az Unter den Lindenen vagy a Karl Lueger Ringen emelt impozáns egyetemi épületek, egy egyetemi campus helyett többnyire más intézmények által kinőtt, használt épületeivel kellett megelégednie. A kiegyezés után a kar tanácsa hiába próbált meg javaslatokat tenni, de még az akkor már világhírű Eötvös Loránd javaslatát sem fogadták el egy város szélén építendő egyetemi campusról. A természettudományos igények kielégítésére a Fűvész- (ma Trefort-) kertben 1871-ben felépült az akkor modernnek számító Kémiai Intézet épülete, 1886-ban a Puskin utcában a Fizikai Intézet, a Múzeum körúton a Természettudományi Intézet épülete (Múzeum krt. 4/A). A természettudományos tanszékek elköltöztetésével valamelyest csökkent a központi épület zsúfoltsága, de ez csak rövid távon volt így. Az Egyetem téri épületek átépítése a Szerb utcai szárny kialakítása sem hozott megnyugtató megoldást. Az Egyetem téri homlokzati rész átépítése sem hozta meg azt az épületbeli növekedést, amire a karnak szüksége volt. Az akkori megoldást, a Múzeum körúti épületeinek felépítését jelentette. A Múzeum krt. 6–8.-ban lévő műegyetemi főépület átalakításával tűnt úgy, hogy a bölcsészkar gondjai megoldhatók. Erre a „honfoglalásra” 1911-ben került sor. Természetesen ezek az épületek sem voltak újak, de segítették a kar elhelyezését, amely így újra egy helyen működhetett, bár ahogy Szentpétery Imre idézett munkájában 1935-ben írja: „Karunk azóta is itt működik, ámbár az eredetileg bőségesnek látszó épületek azóta már szűknek bizonyultak.”² Hosszú, kacsaringós út után karunk közel száz év múlva 2007-ben tért vissza véglegesen Múzeum körúti otthonába.

A korszak tanárai, tudományos kutatás

A 19. század végén kialakított tudományos kutatási struktúrában az egyetemnek meghatározó szerepe volt. Ez volt az a hely, amelynek feladat körébe a tudományos kutatás intézményesen beletartozott. A kinevezett professzorok tudományos teljesítménye adta az egyetem rangját és jelentette az intézmény tudományos munkáját. Karunk a dualizmus évtizedeiben is a kutatás élvonalában állt, a hazai tudományosság fejlődéséhez tevékenyen hozzájárult. A humaniorák területén a filozófiában Medveczky Frigyes, Alexander Bernát, esztétikában Greguss Ágost, Beöthy Zsolt nevét említhetjük. A történet-tudomány területén Salamon Ferenc, Lánffy Gyula, Marczali Henrik, Békefi Remig, Ballagi Aladár, a történeti segédtudományok terén Fejérpataky László. Az ókori

tudományokban Schwarz Gyula, Heinlein István, Mahler Ede, a régészet területén Römer Flóris, Hampel József, Kuzsinszky Bálint, művészettörténetben Henszlmann Imre, Pasteiner Gyula, Czobor Béla.

A magyar irodalomtörténet élén 1875-ig Toldy Ferenc állott, őt a hasonlóan nagynevű tudós, Gyulai Pál követte, majd Katona Lajos és Riedl Frigyes. A magyar nyelvtudományt Hunfalvy Pál, Budenz József, Szinyei József, Simonyi József munkássága fémjelezte. A klasszika filológia kiválósága Ponori Thewrewk Aurél, Némethy Géza, Pecz Vilmos, Ábel Jenő, a németé Heinrich Gusztáv, Petz Gedeon, a szlávé Asbóth Oszkár, Margalits Ede. A sémi filológián Hatala Péter, Goldzieher Ignác alkotott maradandót.

A természettudományos tárgyak tanárai között is kiemelkedő tudósok oktattak. Neves tudós, és a kar elismertségét növelte a matematikus Petzval Ottó, Scholtz Ágoston, Beke Manó, Fejér Lipót, Suták József, Demeczky Mihály, a fizikus Jedlik Ányos és természetesen egyetemünk mai névadója, Eötvös Loránd, Frölich Izidor, Klupathy Jenő. A kémia területén Than Károly, Lengyel Béla, Winkler Lajos, Bugarszky István, Buchböck Gusztáv, a biológiában Török Aurél, Tuzson János, Margó Tivadar, id. Entz Géza, Mágócsy-Dietz Sándor, a földtudományok területén Szabó József, Hantken Miksa, Koch Antal, Mauritz Béla, Papp Károly, a földrajz területén Hunfalvy János, Lóczy Lajos.

A kar hallgatósága

A dualizmus korában fennálló teljes tanszabadság azt jelentette, hogy minden érettségivel rendelkező férfi korlátozás nélkül beiratkozhatott az egyetemre. Ennek ellenére a maihoz képest kisebb volt az érdeklődés a kar iránt. 1867-ben 212 hallgatója volt a bölcsészkarnek, miközben az orvosi kar létszáma 1119 fő. 1913-ban 1457 fő iratkozott be a karra, ezzel szemben 3136 orvos, és 3488 jogász hallgató volt. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy megdöbbentően ötven év alatt a karra járó hallgatók létszáma. A századforduló kérdése volt a nők egyetemi tanulmányainak engedélyezése is. A közoktatási miniszter 1895-ben engedélyezte a nők beiratkozását. A bölcsészkarra az 1895/96-os tanév második félévében iratkozott be az első nőhallgató Glücklich Vilma személyében, majd a következő tanévben még két nő. Nagy tömegben ekkor még nem jelentek meg hallgatónők, a növekedés a világháború előtti utolsó békeévben vált jelentőssé, ekkor már 211 hallgatónő volt a karon. A hallgatóság szüleinek 49%-a értelmiségi, 24,2%-a tisztviselői pályán kereste a kenyerét.

Jegyzetek

¹ ELTE BTK története 1635–1985. 57. p.

² Szentpétery i. m. 559. p.

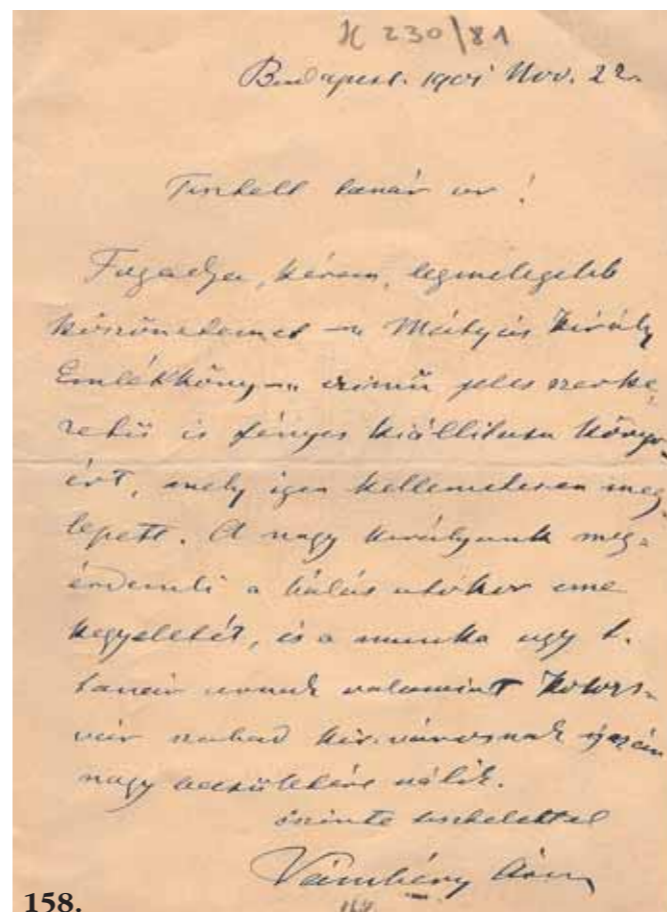

156.

156. Bartal (Bartl) Antal klasszika-filológus, egyetemi magántanár

Az 1867–68. tanév második felében magántanári képesítést nyert római klasszika-filológiából a pesti egyetemen. 1871-től a magyar királyi tanárképzőintézet főgimnáziumának igazgatója. A bölcsészeti kar többször is (1865-ben és 1876-ban) felterjesztette a római filológia rendes tanárrá való kinevezésére. 1902-ben a tudományegyetem doktorrá választotta.

158.

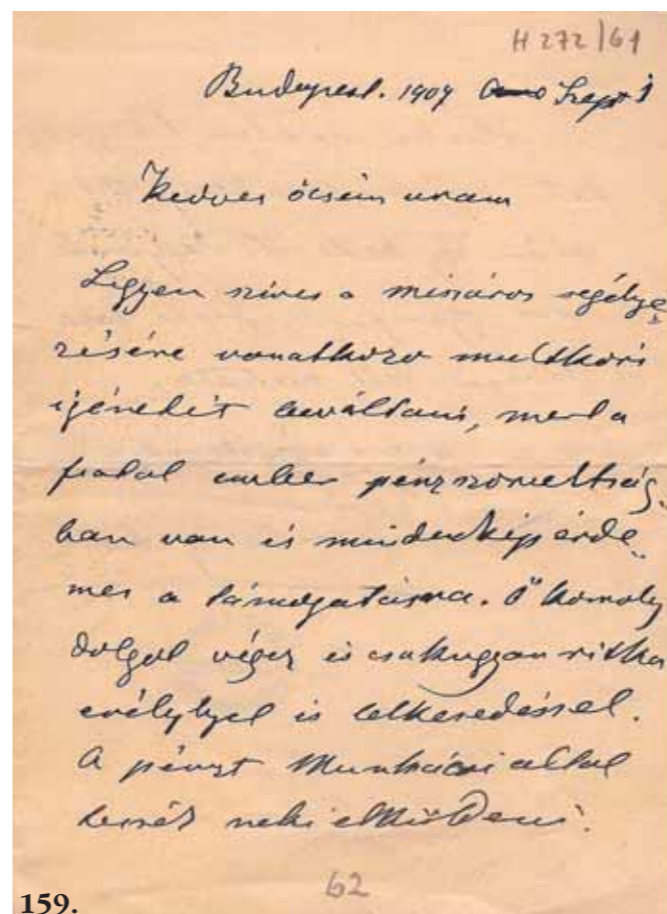
158. Vámbéry Ármin levele, Budapest, 1901. november 22.

159. Vámbéry Ármin levele, Budapest, 1907. szeptember 1.

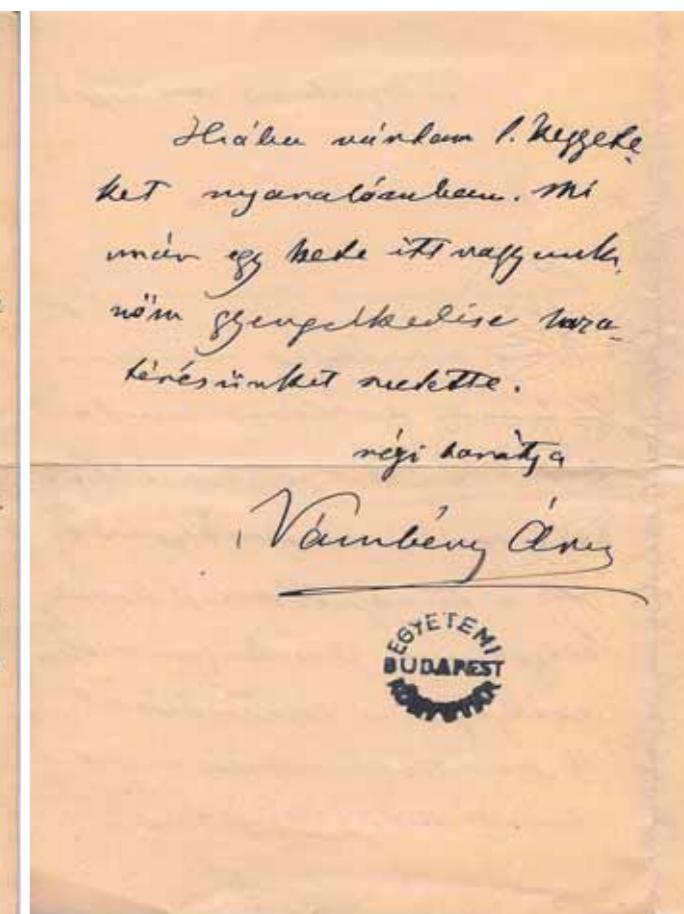

157.

157. Vámbéry Ármin orientalista, egyetemi tanár 1865-től a keleti nyelvek magántanára, s 1868-tól rendkívüli, 1870-től nyilvános rendes tanár a pesti tudományegyetemen, itt tanított 1904-i nyugalomba vonulásáig. Az „ugor–török háború” néven elhíresült nyelvtudományi vitában a magyar nyelv török eredete mellett foglalt állást.

159.

160. Császár Károly egyetemi magántanár
1869-től az alsóbb mennyiségtan magántanára a pesti egyetemen.

160.

161.

161. Hunfalvy János földrajztudós,
egyetemi tanár

1870-től 1888-ban bekövetkezett haláláig a pesti egyetemen alapított földrajzi tanszék tanára. 1875/1876-ban a bölcsészeti kar dékánja.

162. Szepesi Imre klasszika-filológus, egyetemi tanár

A pesti egyetemen tanult. 1870-től 1875-ben bekövetkezett haláláig a klasszika-filológia tanára volt a pesti egyetemen.

162.

163.

163. Greguss Ágost író, esztéta, kritikus,
egyetemi tanár

Eötvös József miniszter 1870-ben az esztetika nyilvános rendes tanárául nevezte ki a pesti egyetemre, s ettől kezdve főleg szakjának élt. Tanítványaira egyaránt hatott tudományával és jellemével. 1879/1880-ban a bölcsészeti kar dékánja.

164.

164. Schvarcz Gyula politikus, egyetemi tanár
Felsőbb tanulmányait részben a pesti egyetemen végezte. Országgyűlési beszédeiben támogatta Eötvös 1870-es egyetemi törvényjavaslatát, melynek egyik fő célja a bölcsészeti és a természettudományos kar szétválasztása és a magántanári intézmény fejlesztése volt. 1894-től 1900-ban bekövetkezett haláláig az ókori történelem rendes tanára a budapesti egyetemen, noha a kar egyáltalán nem jelölte.

166. Az Imre-Reseta Alapítványról szóló bölcsészeti kar alapítólevél, 1870

167. Az egyetem vegytani épülete 1868 és 1872 között épült Friedrich Zastrau tervei alapján a mai Trefort-kertben

168. Pályamunka, 1871

5283 szám. A nemesi Vallás és Közoktatási Magyar Kir. Minisztériumtól
Az Imre-Reseta-féle ösztöndíj alapítvány pesti egyetem részére vonatkozó alapító levél szennel helyben hagyom, és annak a jóváhagyási záradékkal ellátott egy példányát az egyetemi tanácsnak hivathatólag 1869. évi december 12-én 339. sz. alatt kelt feltevésekkel megismerés végett megküldöm, és egyidejűleg tekintettel arra, hogy az Imre-Reseta-féle ösztöndíj alapítványból az egykori jogtulajdonosok által rendelkezésre bocsátott és a kamatok a felmutatott elismerésnek szerint az egyetemi tanács által az egykori iratok további intézkedés végett valóban átadottak, ugyan csak a pesti egyetem tanácsát illetőleg a bölcsészeti kar ezen egy alapítványi részre vonatkozólag minden további felelősség és számvetési kötelesség alól szennel végkép felmentem.
Mivől az egyetem tanácsát további eljárás végett tudósítom. - A közleményeket az alapítólevél természeténél és egyik helyben hagyott példányának kivételével vissza küldöm. Budán 1870. évi március 10-én. B. Esterházy Józsefnek.

166.

167.

406. sz. 1872
III.
A nemzeti szellem hanyatlásának plensége és orvoslása a XIII. sz. száradóban.
Zsig. Magyarországi nemzeti pártjának
Zsig. Magyarországi nemzeti pártjának
A magy. tudományok egyetemi bölcsészettudománykara által
1871. június 25-én keltű magyar köztudományi kérdésre - pályamű.

168.

Előszó.
Búrkodás, és arról először a közelebbiek, hogy egy nemzeti halandó szán, értendő az, s megis egyenesen, egy elcsúszó, egy függő, egy szélvesztő, hogy a tekintetben az országban le-
vő jelek sem méltóaknak vele. Ezt tapasztaljuk, hogy ez az ország
szertek egy szellemiséget lenni, kelttől kezdve az illető nagy
tengeren legelőt ezáltal, kelttől, a mostoha sors az országban
szertek, melyek kelt mintegy megérdemelt!...
Tollam már most, hogy a mi egyes emberek néve, egy szá-
zad, az egy nemzeti szellem kelttől egy szert, mi az országban
nemzeti szellemiséget, mint szellemiséggel, szellemiséggel, s
magyar nemzeti szellemiséggel, mely szellemiséget, nemzeti
kelt, az országban, az országban, megérdemelt, s az országban
Tollam már most, hogy a mi egyes emberek néve, egy szá-
zad, az egy nemzeti szellem kelttől egy szert, mi az országban
nemzeti szellemiséget, mint szellemiséggel, szellemiséggel, s
magyar nemzeti szellemiséggel, mely szellemiséget, nemzeti
kelt, az országban, az országban, megérdemelt, s az országban

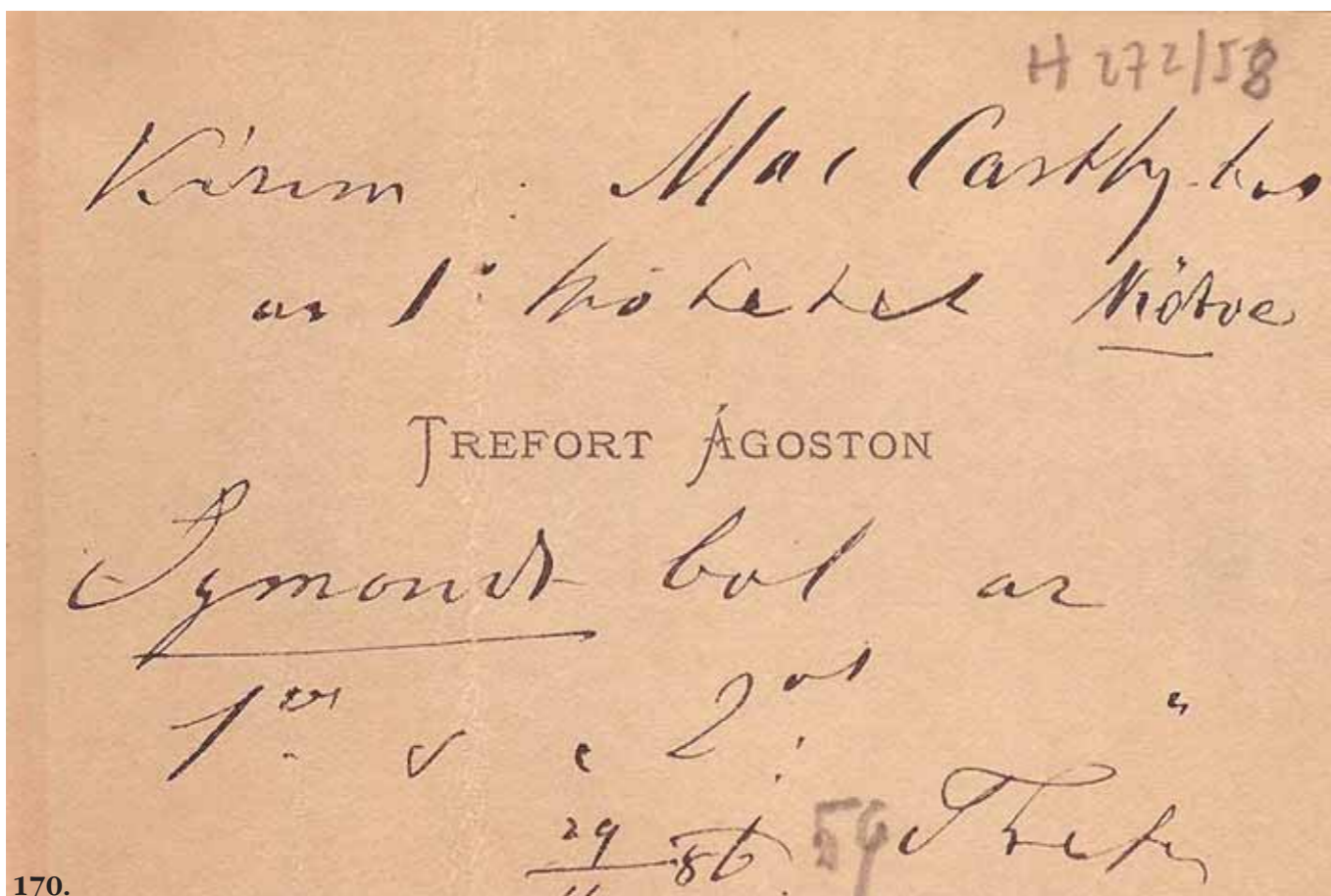

169.

169. Trefort Ágoston művelődéspolitikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter

A pesti tudományegyetem jogi karán kezdte meg az 1833–1834-es tanévet. Az egyetemi tanulmányokat már 18 éves korára befejezte. 1872-től 1888-ban bekövetkezett haláláig vallás- és közoktatásügyi miniszter. A felsőoktatás terén szükségét érezte egy harmadik egyetem vagy legalább egy harmadik orvosi fakultás felállításának. Sokoldalú művelődéspolitikája a modern magyar felsőoktatás megszületését eredményezte. Új tanszékek jöttek létre, felépültek a természettudományi és orvostudományi épületek, kialakultak a művészeti felsőoktatási intézmények. Trefort figyelme a felsőoktatásra összpontosult. Fokozott vonzalommal viseltetett az orvosi és természettudományi szakok iránt. A laboratóriumok számának gyarapításával, felszerelésük korszerűsítésével emelte a felsőoktatás, és különösen az orvostudomány színvonalát. Ekkor készültek el a Műegyetem Múzeum körüli épületei, az Egyetemi Könyvtár, az Orvostudományi Kar, és az Üllői út mentén a „klinikai negyed” épületei. Új tanulmányi és vizsgarendet, fegyelmi szabályzatot hozott létre, melyekkel egységesítette az egyetemek szervezetét. Fontos intézkedése volt, hogy kiterjesztette az egészségügy oktatását a jogi és bölcsészeti karokra. A bölcsészkar történetében kevés olyan időszak volt, amikor annyi kiváló professzor működhetett egy időben, mint Trefort alatt. A bölcsészkar fejlődésére nézve fontos eredménye a szemináriumok intézményének megalkotása és a tanulmányi idő háromról négy évre emelése.

170. Trefort Ágoston névjegye

170.

171. Budenz József nyelvtudós, egyetemi tanár

A pesti egyetemen 1868-ban kapott magántanári kinevezést. 1872 és 1892 között az „ural-altáji”, azaz a finnugor összehasonlító nyelvészeti tanszék tanára volt. Az „ugor–török háború” néven elhíresült nyelvtudományi vitában a magyar nyelv finnugor eredetét képviselte.

171.

172.

172. Henszlmann Imre művészettörténész, egyetemi tanár

1849-ben a forradalomban való részvétele miatt rövid börtönbüntetést kapott, majd Londonba és Párizsba utazott. Magyarországra visszatérve ő vezette a meginduló székesfehérvári és kalocsai ásatásokat. A budapesti egyetem 1872-ben megalakuló művészettörténet és classica archaeológia tanszékén 1872-től nyilvános rendkívüli, 1878-tól 1888-as haláláig nyilvános rendes tanár.

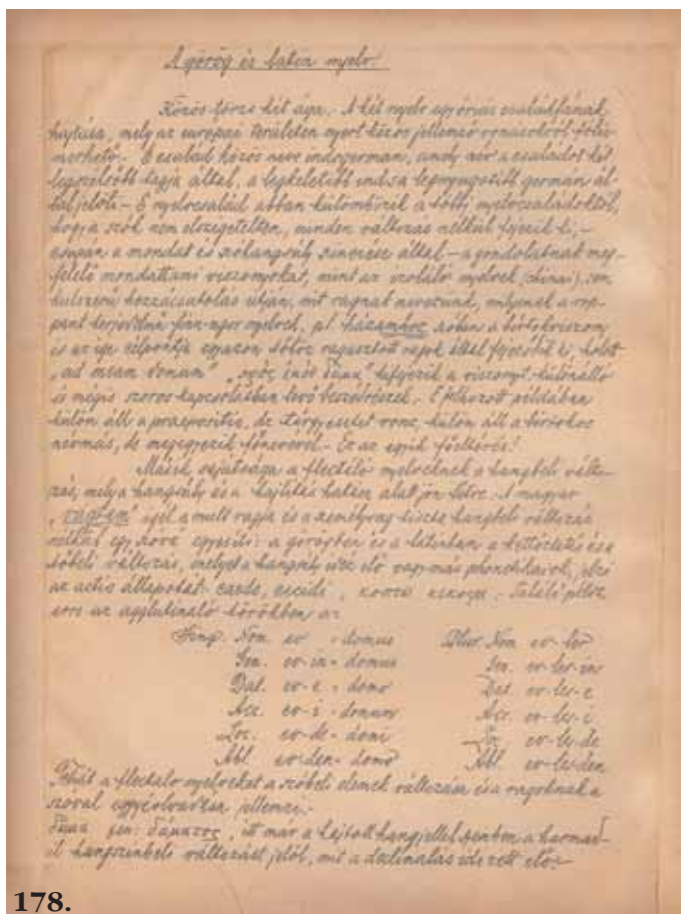

177.

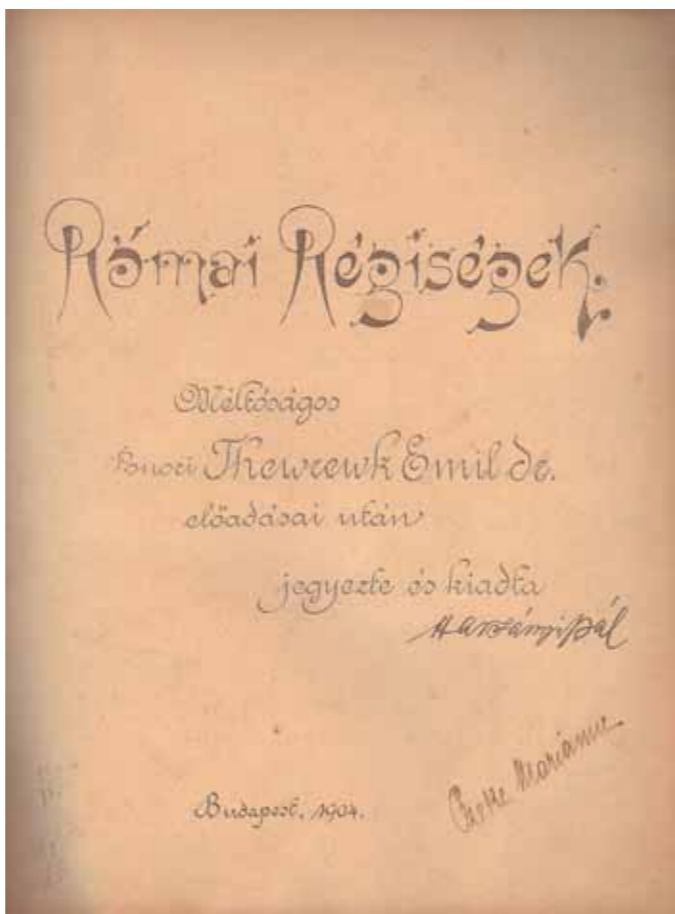
177. Pónori Thewrewk Emil műfordító, klasszika-filológus, egyetemi tanár
 1857-ben beiratkozott a pesti egyetemre, ahol két évig tanult, Télfy János és Halder Konrád voltak a tanárai. 1874-ben kinevezték a klasszika filológia rendkívüli tanárává a budapesti egyetemhez, 1877 után ugyanezen szaknak rendes tanáráként működött. Ebben a pozícióban jelentős eredményeket ért el a klasszika-filológia magyarországi fellendítésében. 1895–1897 között a kar dékánja. Az 1899–1900-es tanévre az egyetem rektorává választotta.

178. Pónori Thewrewk Emil: Latin és görög nyelv. Római régiségek. Egyetemi előadás, 1900, 1904

179. Heinrich Gusztáv irodalomtörténész, egyetemi tanár
 Az egyetemet részben Pesten végezte. 1869-ben német irodalomból magántanári kinevezést szerzett. 1875-től Riedl Szende mellé került a német nyelv és irodalom tanszékre. Riedl halála után, 1873-tól az egyetem német tanszékét vezette. Heinrich a maga közvetlen modorával, egyszerű, keresetlen érintkezésmódjával irritálta professzortársai nagy részét. Hallgatói azonban szerették, s ő, mint például Schöpflin Aladár emlékezése tanúsítja, szívesen segítette tehetséges és szorgalmas hallgatóit. 1887–1890 között dékán, 1903/1904-ben rektor.

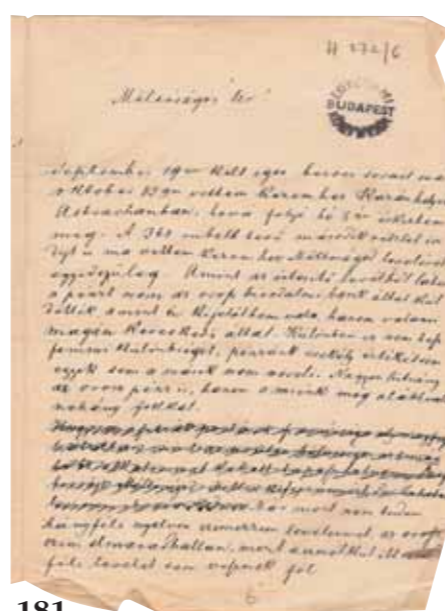
178.

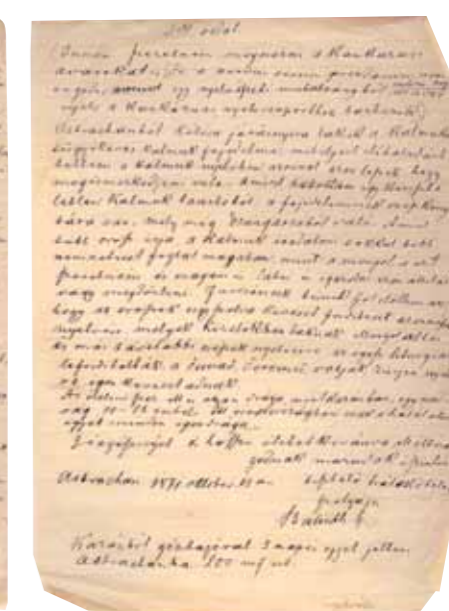
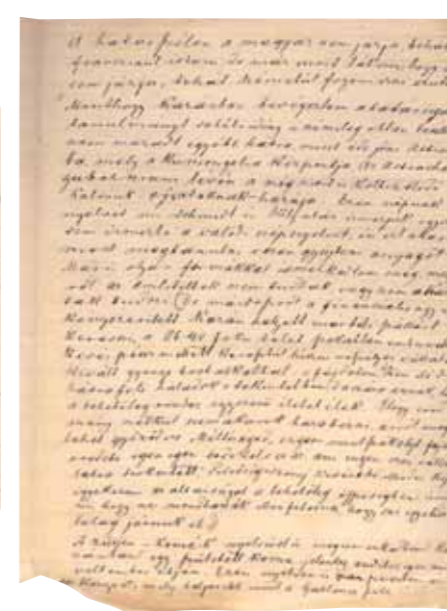
179.

180.

181.

180. Bálint Gábor nyelvész, egyetemi magántanár
 Egyetemi tanulmányait Bécsben, majd Pesten végezte. Megismerkedett Vámbéry Árminnal, aki támogatta, s nagy hatással volt rá. Bálint nemsokára írt egy török nyelvtankönyvet. Joghallgatóként a pesti egyetemen megismerkedett Fogarasi János akadémikussal, aki éppen a magyar nyelv szótárát szerkesztette. 1871–1874 között a mongol és a

mandzsu nyelvet tanulmányozta Oroszországban. Hazatérve 1875-ben mandzsu–mongol nyelvből habilitált és magántanári kinevezést kapott a budapesti egyetemen.
 181. Bálint Gábor levele, Astrachan, 1871. október 13.

182.

182. Kerékgyártó Árpád művelődéstörténész, egyetemi tanár

183.

183. Arany János költő

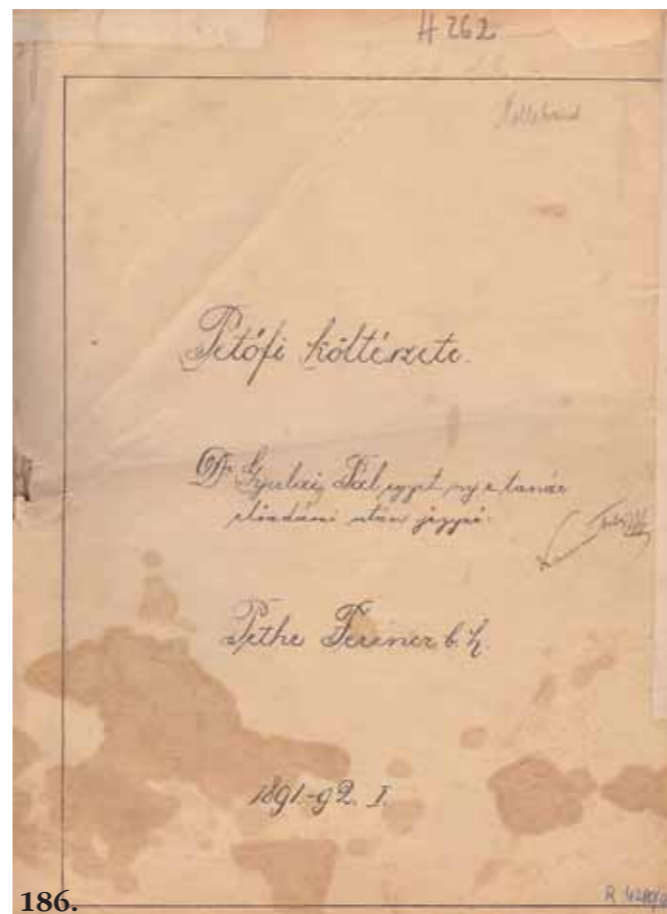
A budapesti egyetem Toldy Ferenc 1875-ben bekövetkezett halála után felajánlotta neki a megüresedett irodalomtörténeti tanszéket, de ő nem fogadta el. Az 1880/1881. évi tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktorrá választotta.

185. Gyulai Pál költő, író, irodalomtörténész, egyetemi tanár 1876-tól között a budapesti egyetem nyilvános rendes tanára a magyar irodalomtörténet tanszéken, Toldy utóda. 1902-ben beadta nyugdíjazási kérvényét és megvált az egyetemtől. Katedrájának örököse Riedl Frigyes.

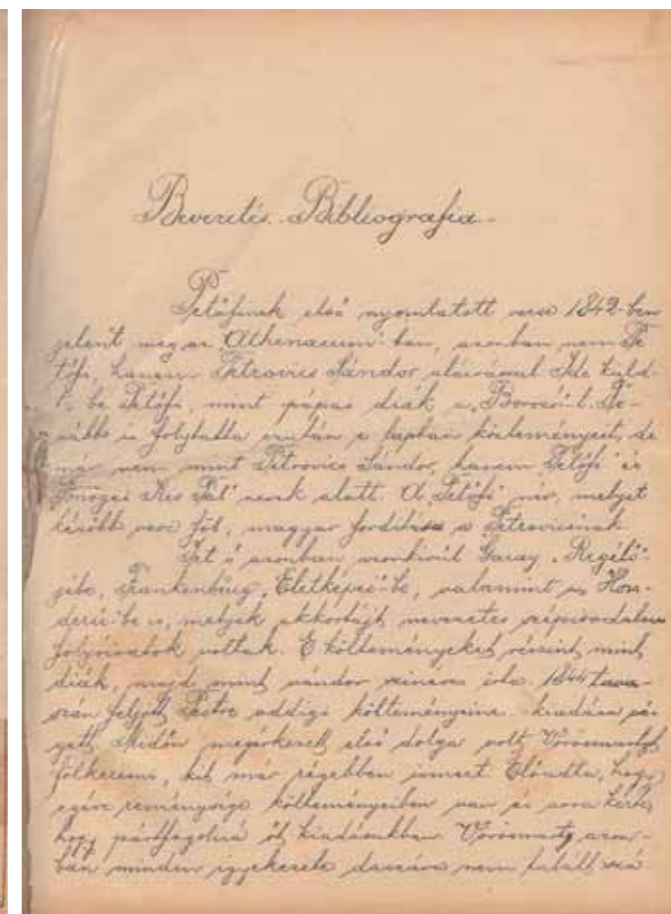
186. Gyulai Pál: Petőfi költészete. Egyetemi előadás. 1891–1892

185.

186.

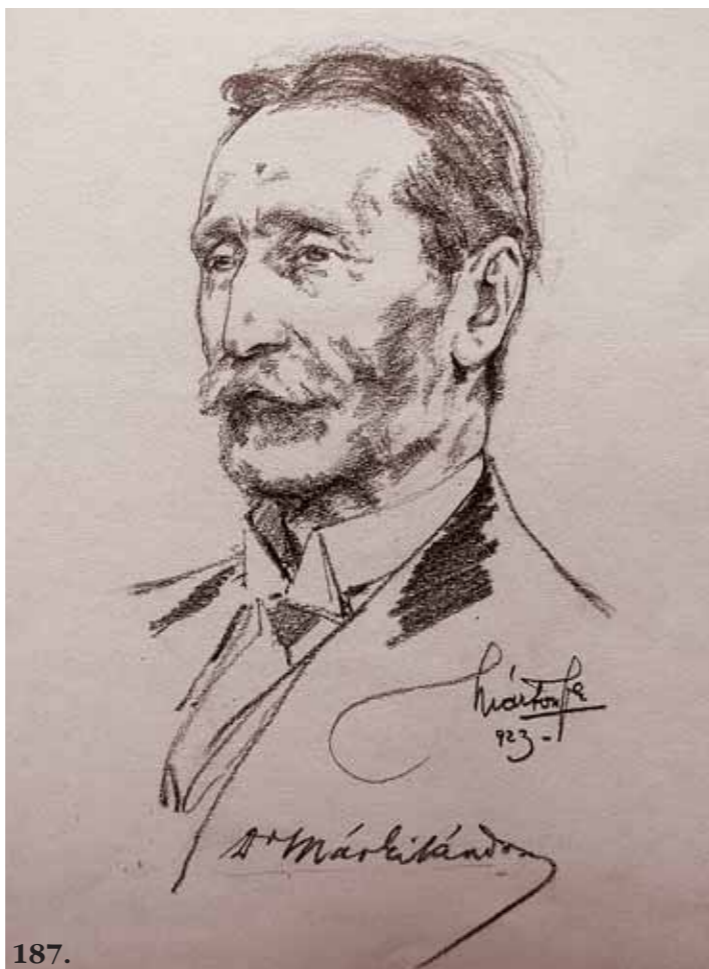
187. Márki Sándor történetíró, egyetemi tanár

Felsőfokú tanulmányait a budapesti egyetemen folytatta 1872–1876 közt. 1877-ben egyetemi doktori címet szerzett. A bölcsészkaron magántanári képesítést nyert Magyarország középkori története tárgyköréből.

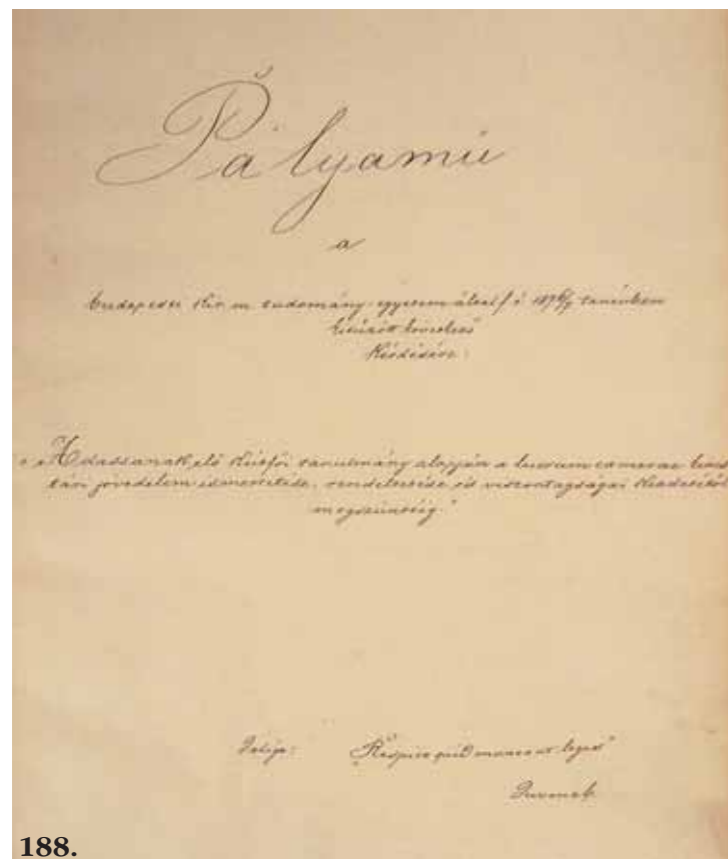
188. Pályamunka, 1877

189. Eötvös Loránd fizikus, egyetemi tanár, vallás- és közoktatásügyi miniszter

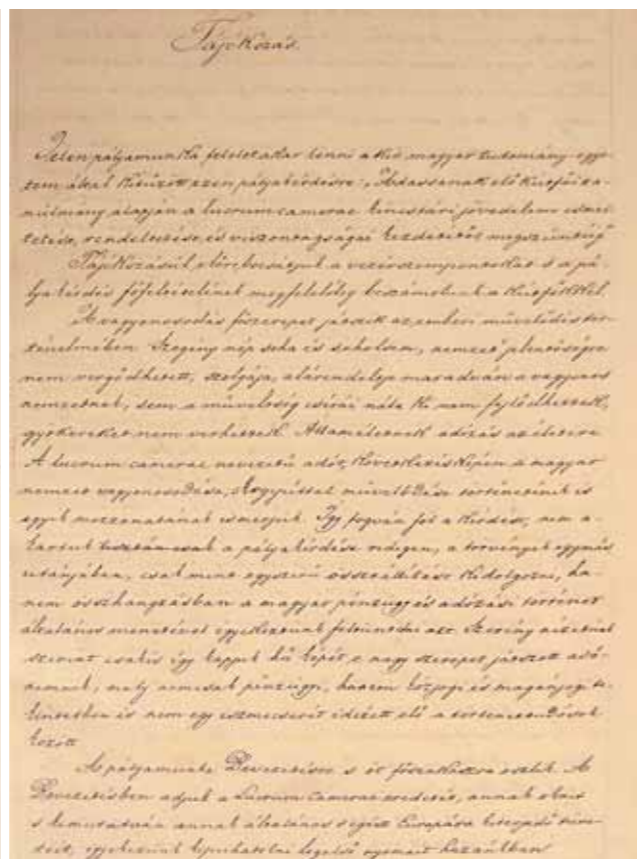
1865-ben beiratkozott a pesti egyetem jogi fakultására, de 1867-ig Petzval Ottónál matematikát is hallgatott, majd Krennek József vezetése mellett az ásvány- és közettannal ismerkedett, Than Károly laboratóriumában pedig kémiai oktatásban részesült. Heidelbergből hazatérve az egyetem laboratóriumában kísérletekbe kezdett, melyekkel a doktori fokozat megszerzésére végzett kutatásokat folytatott. Ezeket az eredményeket nyújtotta be 1871 márciusában magántanári képesítése iránti kérelmében a pesti bölcsészeti karhoz. A kérelmet a Petzval Ottó, Jedlik Ányos és Than Károly professzorokból álló bizottság pozitívan értékelte, és megkapta a magántanári kinevezést. A következő évben már rendes tanárnak, 1878-ban pedig Jedlik Ányos nyugalomba vonulása után, a kísérleti fizikai tanszék vezetőjének nevezték ki, és megbízást kapott az elméleti és kísérleti fizikai tanszék összevonásával létrehozott Fizikai Intézet igazgatói teendőinek ellátására. 1891/1892-ben rektor. 1894. június 10. és 1895. január 15. között vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. 1905-ben lemondott akadémiai elnöki posztjáról, de tudományos tevékenységét az egyetemen haláláig folytatta. Az első gravitációs méréseket az egyetem laboratóriumában, majd a Gellért-hegy tövében és a Ság-hegy tetején, valamint szentlőrinci házának udvarában végezte. 1950-ben róla nevezték el a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemet.

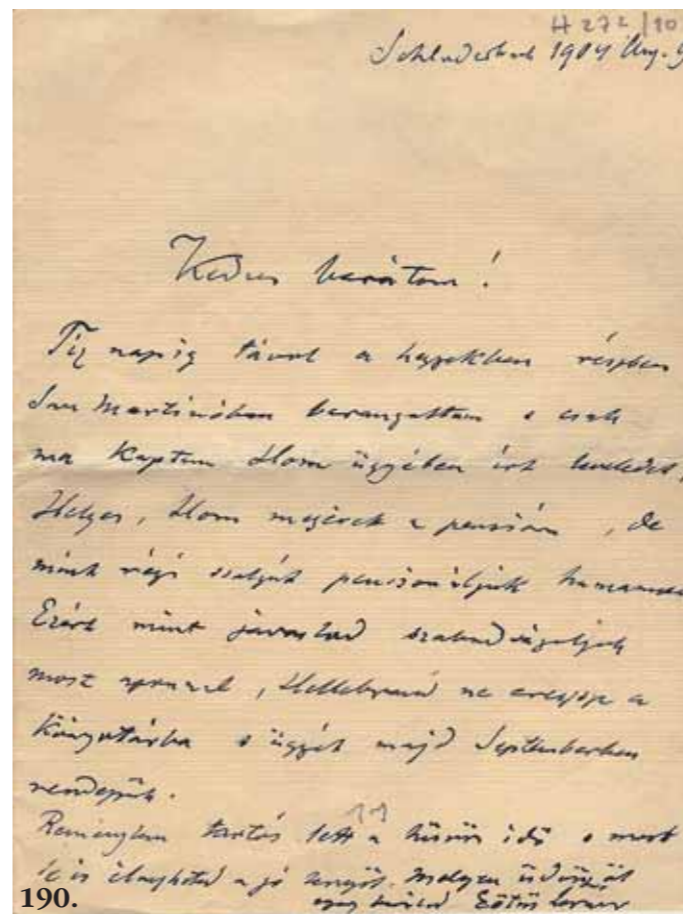
187.

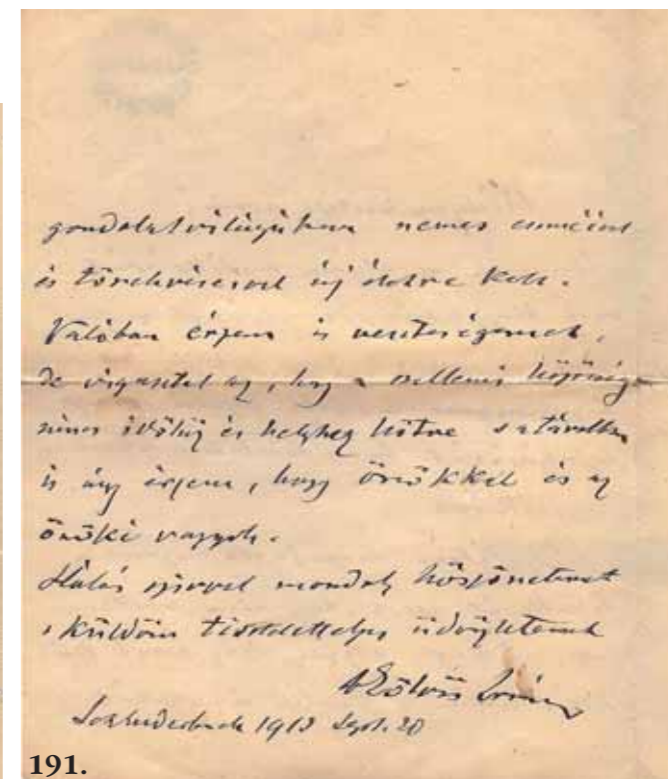
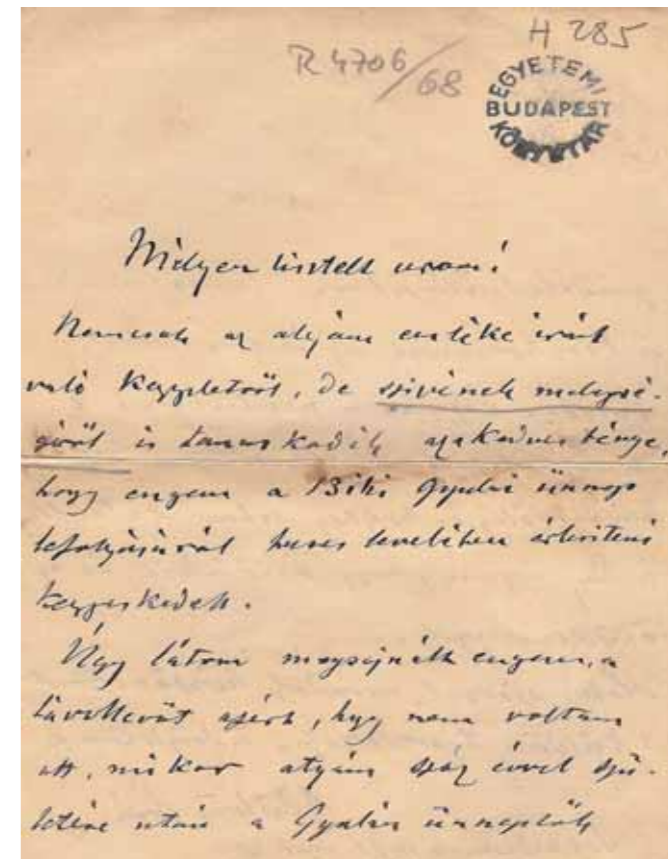
188.

189.

190.

191.

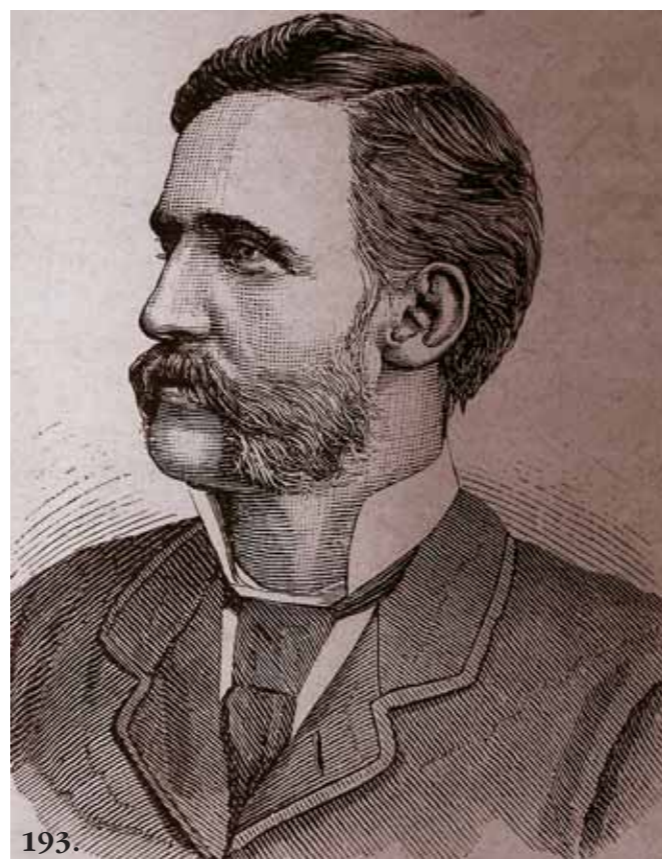
190. Eötvös Loránd levele, Schludersbach, 1904. augusztus 9.

191. Eötvös Loránd levele, Schludersbach, 1910. szeptember 20.

192.

193.

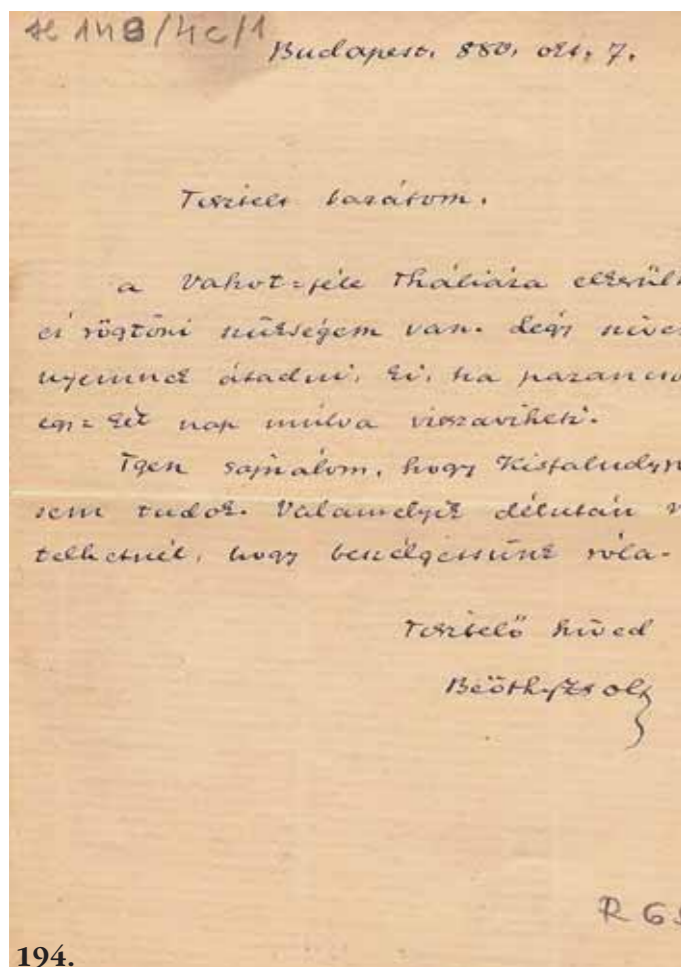
192. Heinrich Alajos germanista, egyetemi magántanár, író

Egyetemi tanulmányait Budapesten és Lipcsében végezte. 1878-ban az ókori föld- és néprajz magántanára lett a budapesti tudományegyetemen.

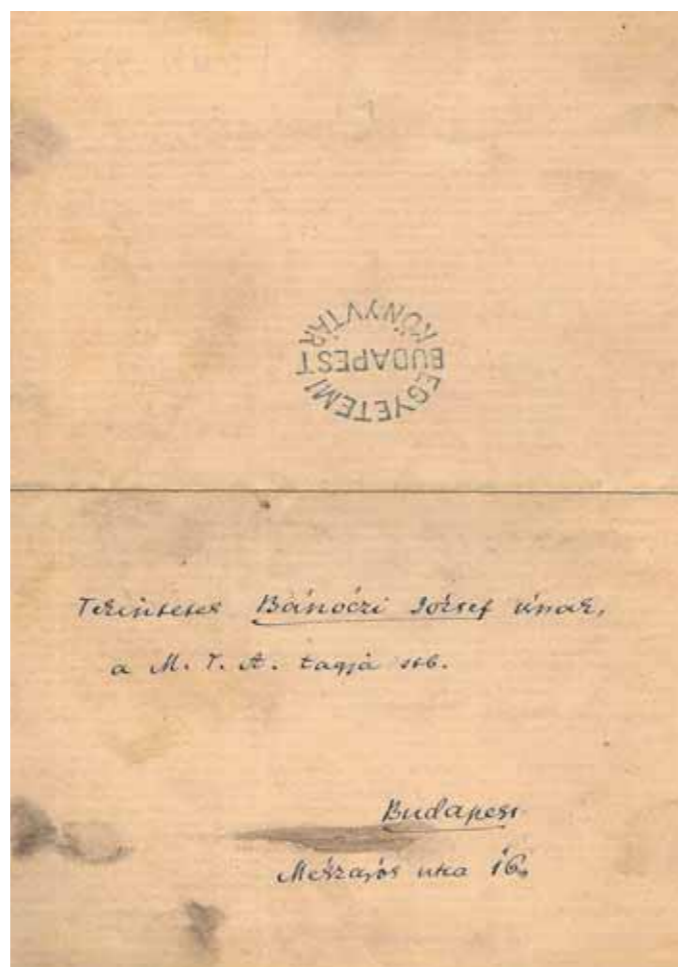
193. Beöthy Zsolt irodalomtörténész, esztéta, egyetemi tanár

A pesti egyetemen jogot hallgatott 1867 és 1870 között. 1875-ben tanári, majd 1877-ben bölcsészdoktori diplomát szerzett. 1878-tól egyetemi magántanárként tanított, 1883-tól az esztétika rendkívüli, 1886-tól haláláig rendes tanára volt a budapesti egyetemen. 1890–1895 között a bölcsészeti kar dékánja. 1893-ban esztétikai, 1911-ben egyiptomi gyűjteményt létesített a bölcsészeti karon. 1915–1916-ban az egyetem rektora.

194. Beöthy Zsolt levele Bánóczy Józsefnek, Budapest, 1880. október 7.

194.

R 63

195.

195. Simonyi Zsigmond nyelvtudós, egyetemi tanár Budapesten, Lipcsében, Berlinben, majd Párizsban folytatott egyetemi tanulmányokat. A Toldy Ferenc 1875-ben bekövetkezett halála után kettéváló magyar nyelv és irodalom tanszéken Simonyi a magyar nyelvtudomány önálló tanszékének első betöltője: 1877-ben magántanár, 1878-tól a tanszék helyettes, majd 1885-től nyilvános rendkívüli tanára.

196. Kondor Gusztáv csillagász, matematikus, egyetemi tanár

Az 1880/81. és az 1882/83. tanévben bölcsészkar dékán.

196.

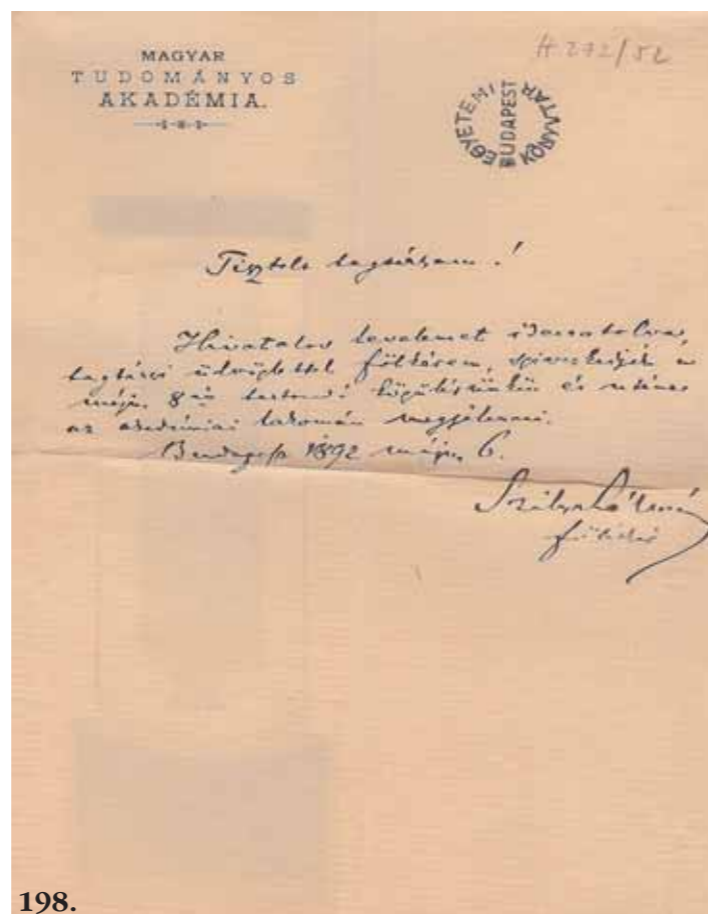
197.

197. Szily Kálmán fizikus, nyelvész, műegyetemi tanár
 1870 és 1889 között a Műegyetem matematikai fizika és analitikai mechanika tanszékének vezetője. Az 1880/1881. tanévben a bölcsészeti kar tiszteletbeli doktora.

199.

199. Keleti Károly közgazdász, statisztikus
 Az 1880/1881. tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktorrá választotta.

198.

198. Szily Kálmán levele, Budapest, 1892. május 6.

200.

200. Pulszky Ferenc politikus, régész, műgyűjtő
 Az 1880/1881. tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktorrá választotta

201.

202.

H. 230/2

Kedves barátom!

Köszönöm igazán kedves híradásod, amellyelhez küldtem legújabb munkámat. Fogadd szívvel, s tedd meg kedvedért a kedves barátodnak, hogy reméltem meg a könyvedben, melynek amint látom rendes munkatársod vagy, vagy pedig az aradi magyar lapban. Nyugodtan a kézbe adhatom!

Minden esetre, hogy papírhordás által továbbra is minél többet tudok elhelyezni. Ha rosznak látszol műveimnek, isd nagyon értékesnek, de ellenkező esetben, természetesen másképp bánj velük. Csak arra óhajtlok figyelmeztetni, hogy a történelmi földrajzommal kapcsolatban eddigeti egész új műveimnél talánkoros munkámban. Az előző évek műveimhez képest, hogy

Adatom annyira volt, hogy elmozdítottam híradásokat; mégsem tettem ki a fesséket sehol sem, mert az a műveimnél állott volna a kedves munkámban, hogy amint csak magyarul, németül, franciául, olaszul s oláhul írtam s hogy

203.

ban, mindent hűszóval feltámasztam.

Nem tudom, hogy fogadják az akadémián aradi magyar lapot. Egyelőre nem is igen érdekel. Önértedem azt mondom, hogy ami csak lehetett tőlem, megírtam; s ez az önértedem az én bennem nem a díj, melyet senki sem látott. Nem is értem a kaplonyához, mert határozottan nem is igazán tudtam erőszakot tenni, s így ajánlatot nélkül kopogtattem a Franklinnal, melynek renomméját egy legalább a szép kiállításról kezdődött. Honosítottam mince; ha 2 év múlva vesztessék le, ami valószínű, felid en fidesem, de feles lesz a legdrágább szereplő németül nyelvezetben is.

Munkámat az a legnagyobb baj, hogy nagyon is nehéz volt. Szándékomban volt egy életrajzi esszéjé adni, de e miatt nagyon is gyakran kellett bíróknak kalálni a tömörítéssel, melylyel rendelkezem. Ha 3-4 kötetben kell vala kidolgozni műveimet, kitűzött könnyebb munkám lett volna.

Szándékomban nem tettem a Nemzeti Hírlapban s a Proh. Lapban, melyet amellyelhez küldtél. Sietve írtam, más egyéb dolgaimmal. Sose is veheted be a munkámat, hogy több lenne a jó alomban, mint a tanulmány.

Tetted veled! Sok öcsésöt állásodhoz!

Ölel szerető barátod
Aladár

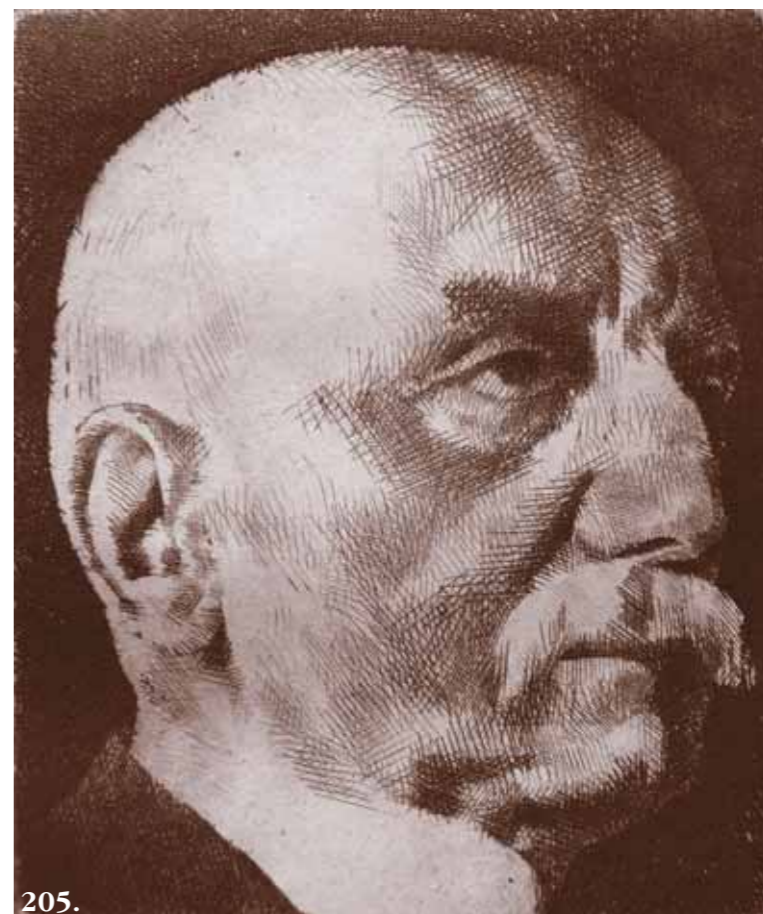
204.

204. Hantken Miksa bányamérnök, egyetemi tanár

1882-ben kinevezték tanárnak a budapesti tudományegyetem újonnan megalapított paleontológiai tanszékére. A tanszéket több mint tíz évig vezette, oktatott és folyamatosan bővítette az egyetem ásványtani, közettani gyűjteményét.

205. Pasteiner Gyula művészettörténész, egyetemi tanár

Egyetemi tanulmányait Pesten és Bécsben végezte. 1876-ban magántanári képesítést, 1885-ben nyilvános rendkívüli tanári kinevezést nyert a budapesti egyetemen. 1890-től 1916-ig, nyugalomba vonulásáig nyilvános rendes tanár. Az egyetemes művészettörténettel foglalkozó első magyar kézikönyv közrebecsátója (A művészetek története a legrégebb időkől napjainkig, 1885). 1893-ban művészettörténeti gyűjteményt létesített gr. Apponyi Sándor adományának felhasználásával. 1905/1906-ban a kar dékánja. Megürült tanszékére Hekler Antal került 1918-ban.

205.

201. Rudolf trónörökös, főherceg

Az 1880/1881. tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktorrá választotta.

202. Ballagi Aladár történész, egyetemi tanár

Tanulmányait a pesti és a heidelbergi egyetemen végezte. 1875-ben a budapesti tudományegyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1877-től 1879-ig a budapesti tudományegyetem magántanára. 1880-tól ugyanitt újkori egyetemes történelmet tanított, 1883-ig helyettes, 1889-ig nyilvános rendkívüli, majd 1924-ig nyilvános rendes tanárként. 1903 és 1904 között a bölcsészettudományi kar dékánja, 1919 és 1920 között az egyetem rektora volt.

203. Ballagi Aladár levele

206. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter 1888-tól 1894-ig közoktatásügyi miniszter. 1888-ban az egyetemhez intézett leiratában fellépett a magántanári intézménnyel szemben, azonban ennek nem lett eredménye. 1889-ben rendelet intézte a budapesti egyetem tanácsához a tanulmányi-, fegyelmi- és leckepezés-szabályzat megreformálására. Ugyanebben az évben elutasította a bölcsészeti kar kérését a francia nyelv- és irodalom tanszék helyett „egyetemes román filológiai tanszék” felállítására. 1891-ben jóváhagyta a földrajzi szeminárium különválasztását a történelmi szemináriumtól. 1892-ben felvetette az újjászervezés szükségességét.

206.

207.

207. Lóczy Lajos földrajztudós, egyetemi tanár

Hunfalvy János halála után, 1889-től a földrajz rendes tanáraként adott elő az Egyetemes Földrajzi Tanszéken, melynek megbízott vezetője lett. Földrajzi szemináriumot is szervezett. Csaknem harminc évig tanított itt. 1904–1905-ben a bölcsészettudományi kar dékánja volt. A tanulmányi kirándulásokat rendszeresítette. Hallgatóival beutazta a Balaton vidékét, a Duna–Tisza közét, bemutatta nekik a félegyházi, soltvadkerti és bugaci pusztákat, végigvezette őket a deliblári homoksvatagon és az Al-Duna zuhatagjain. Külföldi utazásokra is többször elvitte hallgatóit.

208. Semsey Andor nagybirtokos, természetbúvár, mecénás

A Lóczy Lajos egyetemi tanár által hallgatói számára szervezett tanulmányi kirándulások útiköltségeit Semsey Andor körülbelül 100 ezer koronával támogatta. A budapesti tudományegyetem díszdoktorává avatta.

208.

209.

209. Wlassics Gyula jogász, vallás- és közoktatásügyi miniszter

1870-től a pesti egyetemen tanult. 1890–1895-ben ugyanitt a büntetőjog rendes tanárának nevezték ki. 1895-től 1903-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1895-ben megalapította az Eötvös Collegiumot. Minisztersége alatt hét új tanszékkel bővült az egyetem, és felújították a bölcsészeti kar Egyetem téri épületének homlokzatát. 1899-ben szabályzatot adott ki a tanárképző intézet újjászervezésére. 1903–1906-ig ismét tanított az egyetemen.

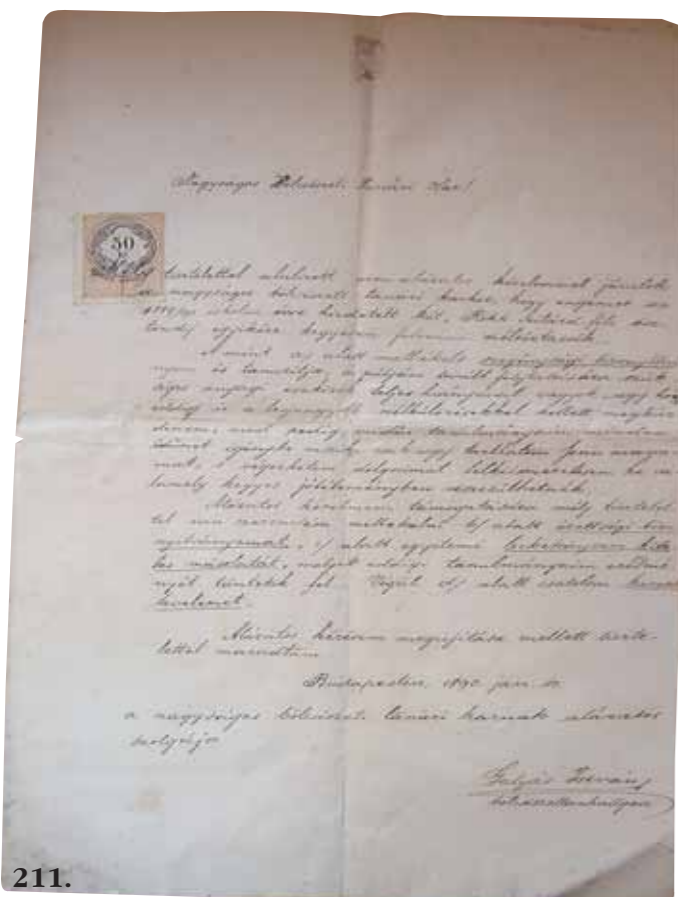

210.

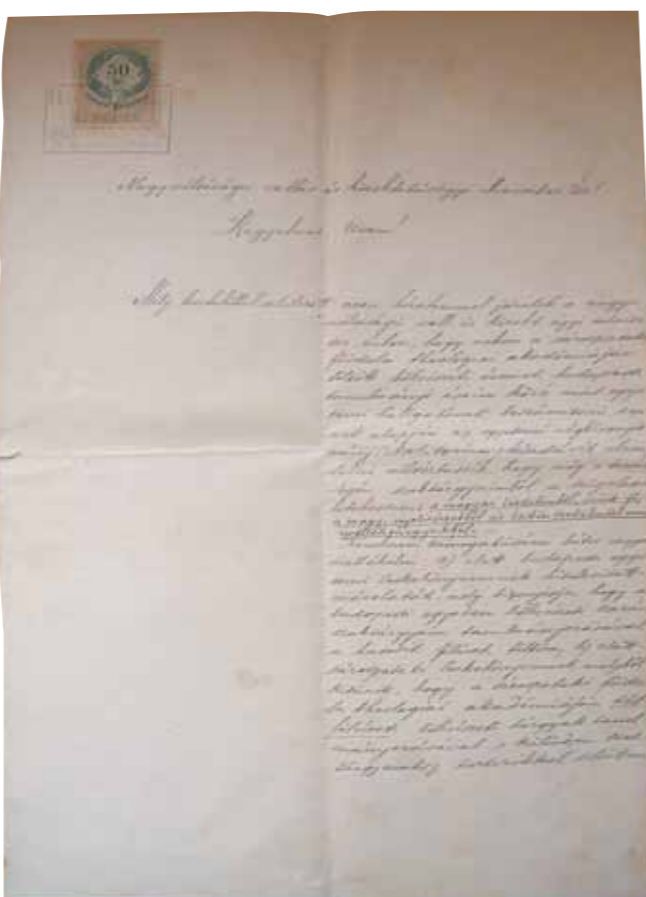
210. Pulszky Károly művészettörténész, egyetemi magántanár

A budapesti egyetem bölcsészkarán magántanári képesítést nyert a képző- és iparművészetek története tárgyköréből. Az Iparművészeti Múzeum őre, majd az Országos Képtár igazgatója.

211. Gulyás István egyetemi kérvényei. Budapest, 1890. január 10. és Budapest, 1892. március 28.

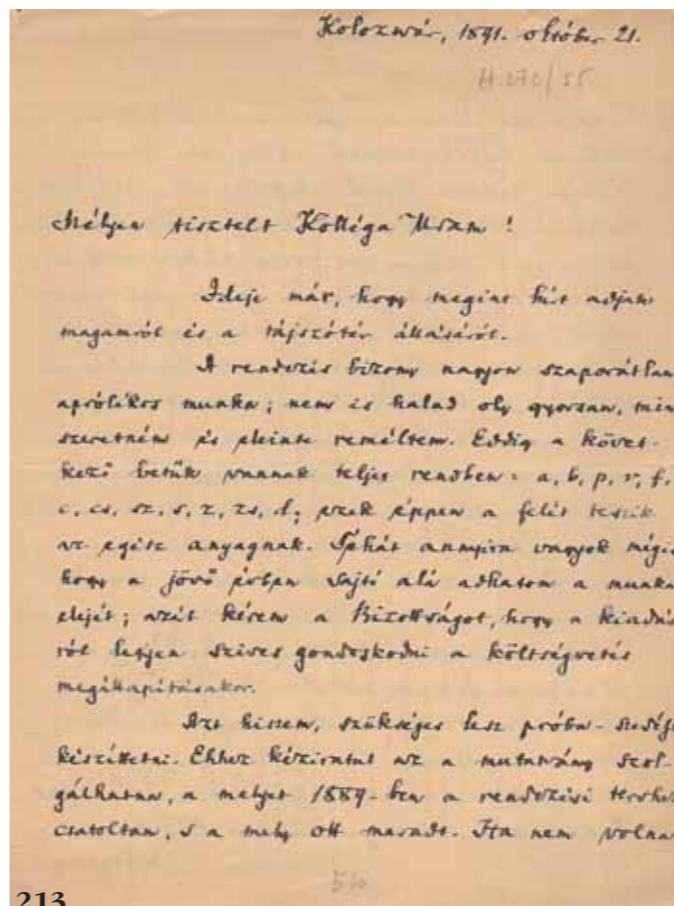
211.

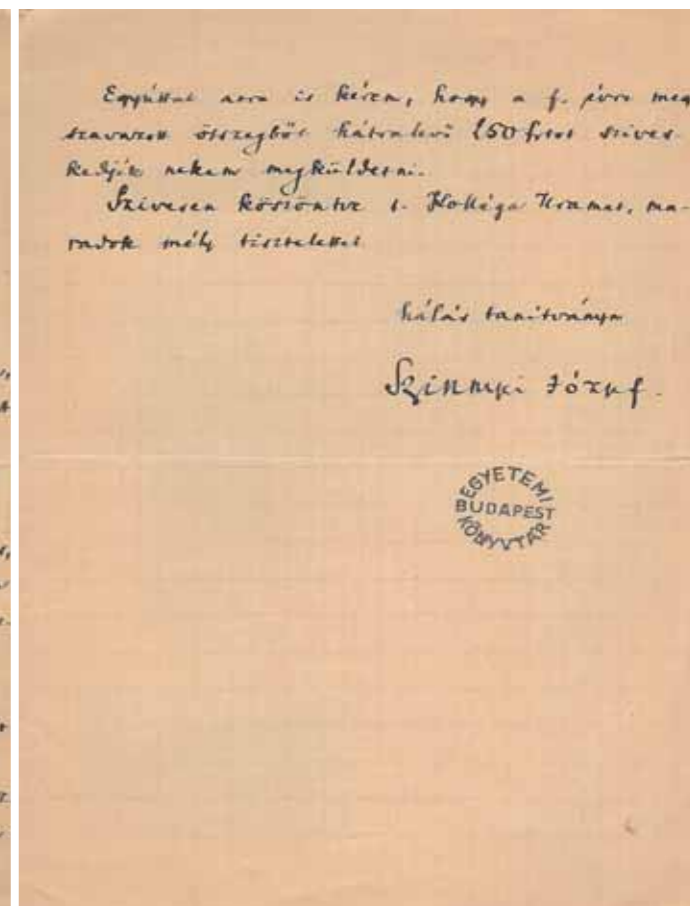
212.

212. Ifj. Szinyei József nyelvész, egyetemi tanár
Érettségi után, 1875–1878 között a budapesti egyetem bölcsészeti karának hallgatója, három évig finnugor nyelvészeti, magyar és német irodalmi tanulmányokkal foglalkozott. 1877-ben egy művelődéstörténeti dolgozatával elnyerte az MTA egyik pályadíját. Budenz József tanítványként ekkor már főként nyelvészeti tanulmányokat folytatott. Finnországból hazatérve 1883-ban a finn nyelv és irodalom magántanára lett a budapesti egyetemen. 1893-ban kinevezték az ural-altaji összehasonlító nyelvészet rendes tanárává, ahol 1928. szeptember 1-ei nyugdíjazásáig tanított. Az 1909/1910. tanévben a bölcsészkar dékánja, az 1923/1924. tanévben az egyetem rektora.

213. Szinyei József levele, Kolozsvár, 1891. október 21.

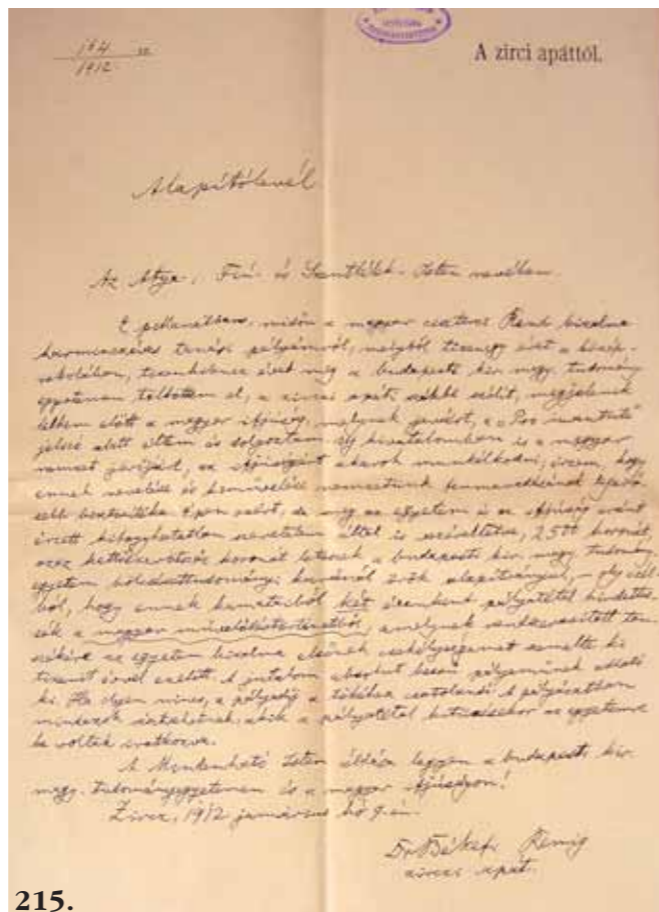
213.

214.

215.

214. Békefi Remig történész, egyetemi tanár
Sikeres tanári vizsgát tett Kerékgyártó Árpád történelem- és Hunfalvy János földrajztanárok előtt a budapesti tudományegyetemen 1882-ben. *Ket hely és környékének néprajza* című munkájával bölcsészdoktori fokozatot szerzett. Monografikus rendtörténeti munkájának *A pilisi apátság története 1541–1814* című, második kötetével elnyerte a hittudományi kar Horváth-féle 300 forintos jutalmát. 1893-ban egyetemi katedrát kapott Budapesten, székfoglaló előadásának címe *Az Árpádkori magyar történelem bölcsselete* volt. Az egyetemen tisztelet és szeretet övezte, tanítványaira mint munkatársakra tekintett, dolgozataikat a *Művelődéstörténeti értekezések* c. sorozatában publikálta. 1895-ben létrehozta a magyar művelődéstörténeti gyűjteményt. 1898-tól nyilvános rendkívüli, 1900-tól nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. Az 1910/1911. tanévben a bölcsészkar dékánja. Zirci apátá váló kinevezését (1911) követően tanári állásáról lemondott, de nyilvános rendes tanári címét megtarthatta.

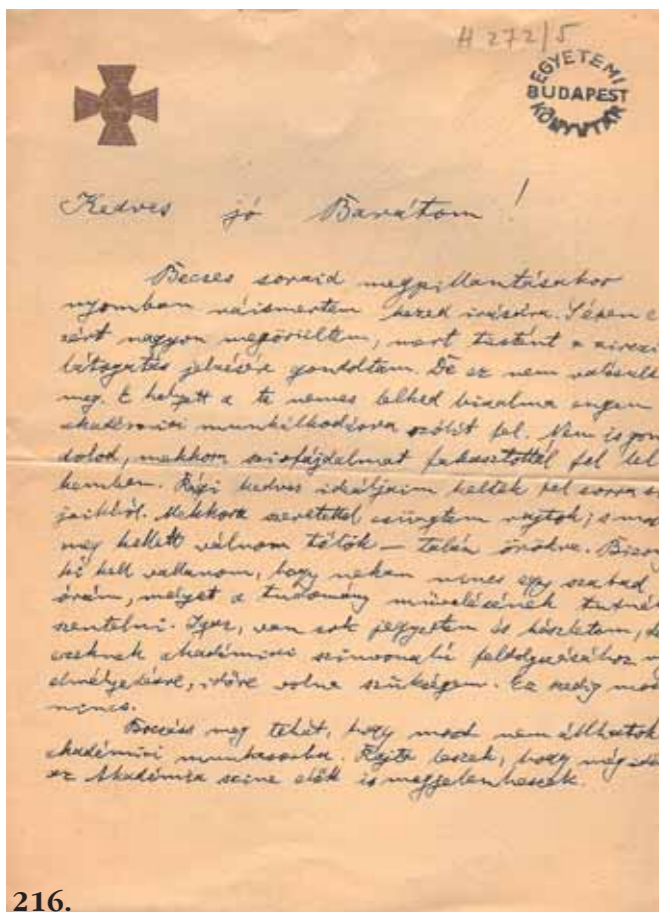
215. A Békefi Remig Alapítvány alapítólevele, 1912

216. Békefi Remig levele, Zirc, 1913. szeptember 30.

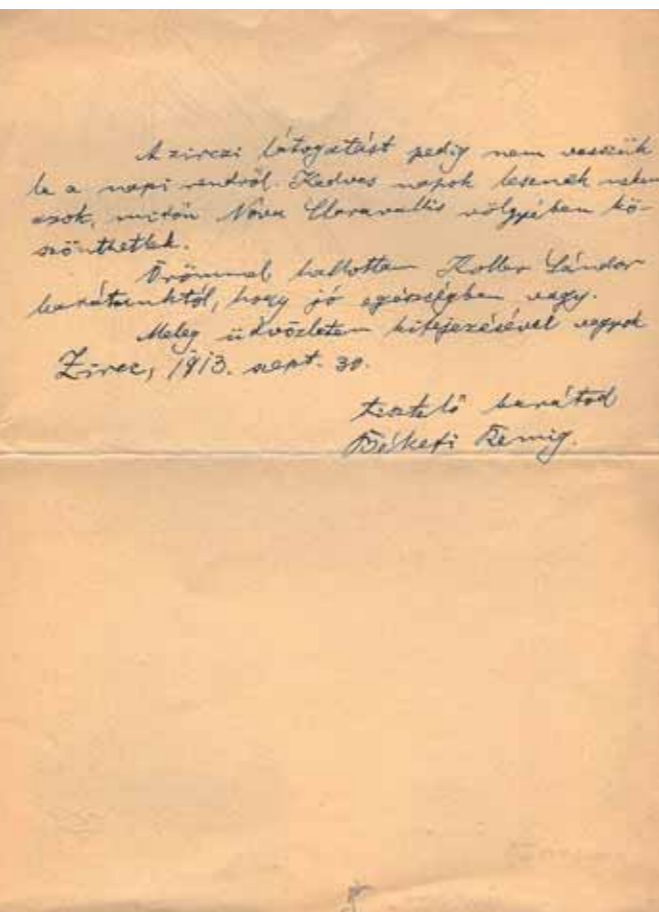
217. Apponyi Sándor műgyűjtő, diplomata
Különös érdeklődéssel kísérte a történeti és művészettörténeti tanulmányokat, és értékes adományának felhasználásával létesült 1893-ban a budapesti egyetem művészettörténeti gyűjteménye.

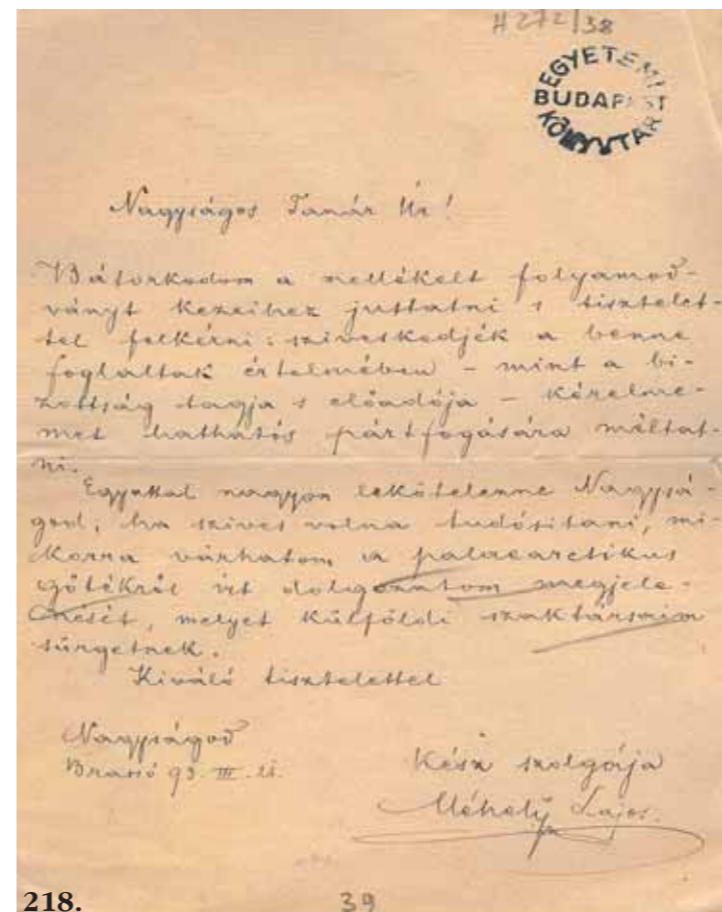
217.

216.

215.

218.

218. Méhelj Lajos egyetemi tanár (1915–1932) és dékán (1927/28) levele, Brassó, 1893. március 21.

219.

219. Jókai Mór író

Ötvenéves írói jubileumának ünnepei sorában 1894-ben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktorrá választotta.

220. Marczali Henrik történetíró, egyetemi tanár

1870-ben a bölcsészeti tanfolyam hallgatói közé iratkozott be a pesti egyetemen, 1875–1878 között külföldi egyetemeken tanult. Hazatérése után a budapesti tanárképző intézet tanára. 1895-ben az Árpád-kori magyar történet nyilvános rendes tanárává nevezték ki a budapesti magyar királyi tudományegyetemen. Politikai állásfoglalása miatt, a Tanácsköztársaság bukása után egy időre szabadságolták, majd 1924-ben végkielégítéssel elbocsátották.

221. Fröhlich Izidor fizikus, egyetemi tanár

A bölcsészeti kar dékánja az 1897/98-as és az 1899/1900-as tanévben.

222. A Bölcsészettanhallgatók Segítő Egyesületének alapszabályai, 1887

223. A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemi Bölcsészettanhallgatók Segítő Egyesületének Gyulai Pált dísztagjává fogadó oklevele, Budapest, 1896. június 3.

221.

222.

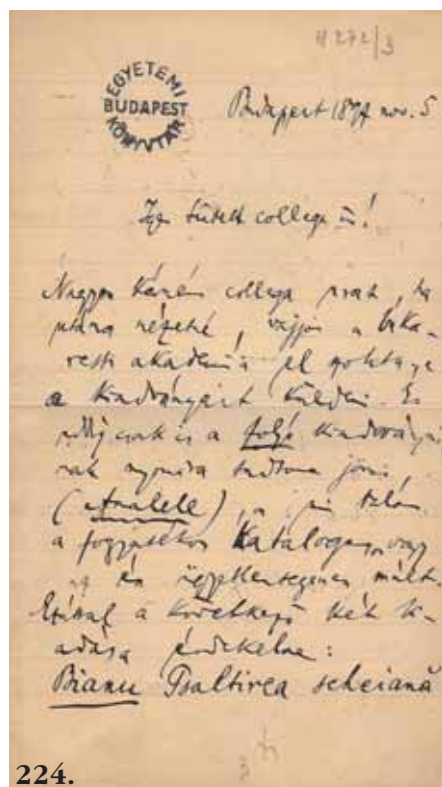

220.

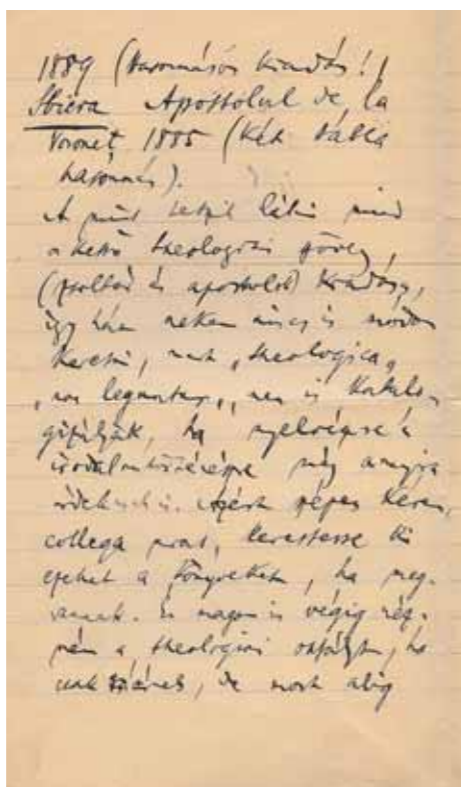
223.

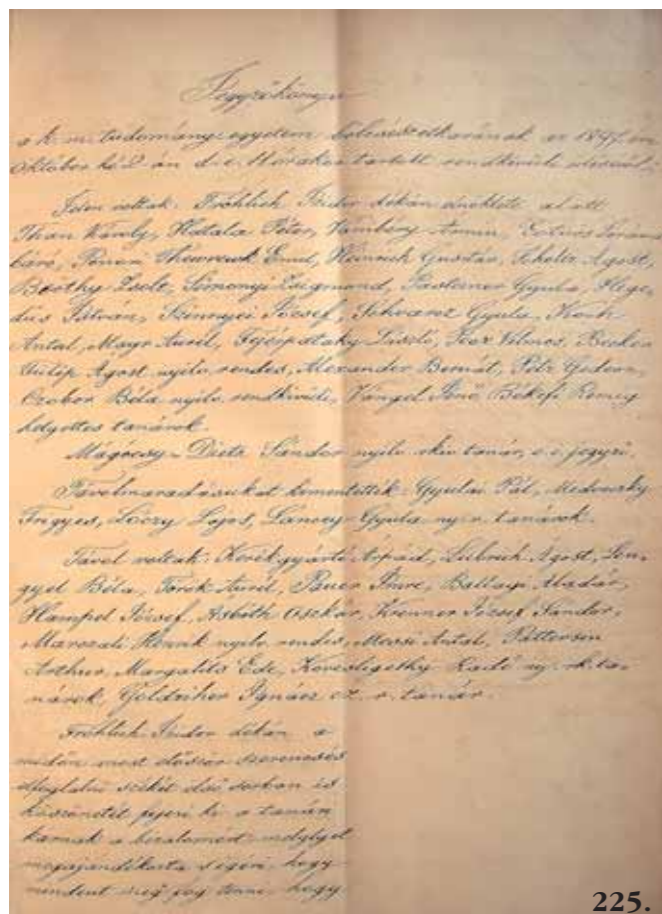
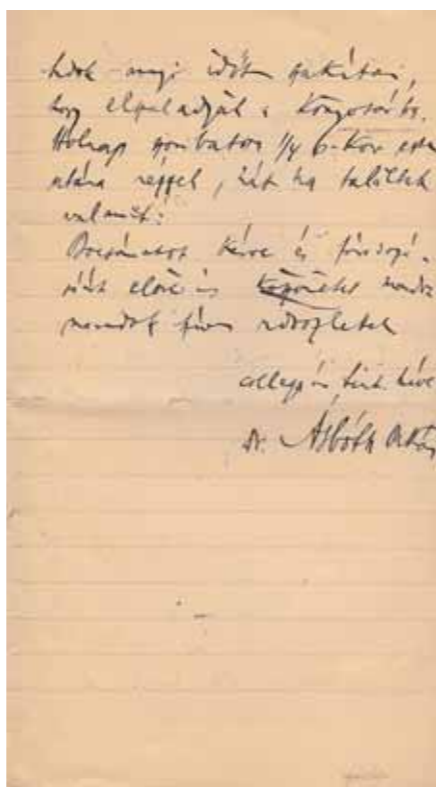

224.

224. Asbóth Oszkár egyetemi tanár (1885–1920) és dékán (1908/09) levele, Budapest, 1897. november 5.

225. Kari tanácsulési jegyzőkönyv

225.

226.

227.

226. Fináczy Ernő egyetemi tanár

Egyetemi hallgató a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem Bölcsészeti Kara klasszika-filológia szakán (1877–1880), ahol tanárai voltak Ponori Thewrewk Emil, Pasteiner Gyula, Hampel József, Goldziher Ignác, Bartal Antal, Bászal Aurél, Greguss Ágost és Kármán Mór. 1881-ben doktorált. 1901-ben meghívták a pedagógiai tanszékre, ahol három évtizeden át, egészen nyugalmába vonulásáig (1930) egyetemi tanár-

ként nagy sikerrel oktatott, és a középiskolai tanárok sokaságát nevelte. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának dékánja az 1912–1913-as, az egyetemen rektora az 1927–1928-as tanévben.

227. A bölcsészkar Történelmi Szemináriumának tanárai és hallgatói, 1898

228. Schönherr Gyula történész, magántanár

A budapesti egyetemen tanult jogot 1883 és 1886 között. 1889-ben államtudományi doktori oklevelet szerzett. 1901-ben a bölcsészkaron egyetemi magántanári képesítést szerzett a 14–15. századi magyar történelem tárgyköréből.

229. Goldzieher Ignác egyetemi tanár (1894–1921) és bölcsészkar dékán (1917/18) levele a Magyar Tudományos Akadémia I. főosztályának, Budapest, 1891. január 2.

228.

Handwritten letter on aged paper with a circular stamp that reads 'EGYETEMI BUDAPEST KÖNYVTÁR'. The text is in cursive and discusses academic matters.

229.

Handwritten letter on aged paper with a circular stamp that reads 'EGYETEMI BUDAPEST KÖNYVTÁR'. The text is in cursive and discusses academic matters.

230. Id. Entz Géza biológus, zoológus, egyetemi tanár

Egyetemi tanulmányait Pesten végezte, ahol 1867-ben szerzett orvosi diplomát. 1901 és 1914 között a budapesti egyetem bölcsészeti karán tanított állattant.

231. Professzorok életrajzát tartalmazó kötet

230.

A tanár vezeték és keresztnév, vallása, születési helye, éve és állapota	Végezet tanulmányai, tanárság előtti foglalkozás, alkalmaztatása és kitüntetései	Tanári minősége, rendes, rendkívüli vagy helyettes, mely tanszéket helyettesít? A tanári kinevezése kelte	Mely tantárgyakat ad elő
Entz Géza Kereszt. Római Kat. (Magyarországi) 1842. m. é.	Magántanári tanulmányait Pesten végezte, ahol 1867-ben szerzett orvosi diplomát. 1868-ban orvosi orvosként működött. 1870. július 22-én szerzett a Magyarországi Orvostudományi Akadémia tagjává választott ki. Helyettes tanár. 1872. szeptember 1-én lett az 1884/85 tanév végéig munkatárs. 1889-ben áthelyezték a Pest. Orvostudományi Akadémia tanár végzettségű munkatárs. 1901. aug. 19-án a budapesti tudományegyetemen a természettudományi tanterv kidolgozására nevezett ki. A Felsője 1896-ban a vasvárosi rendes tanár. 1906-ban szerzett a magy. Kir. udvari tanácsosi címmel tüntette ki.	Rendes tanár. 63100/1901 aug. 19.	Állattant

231.

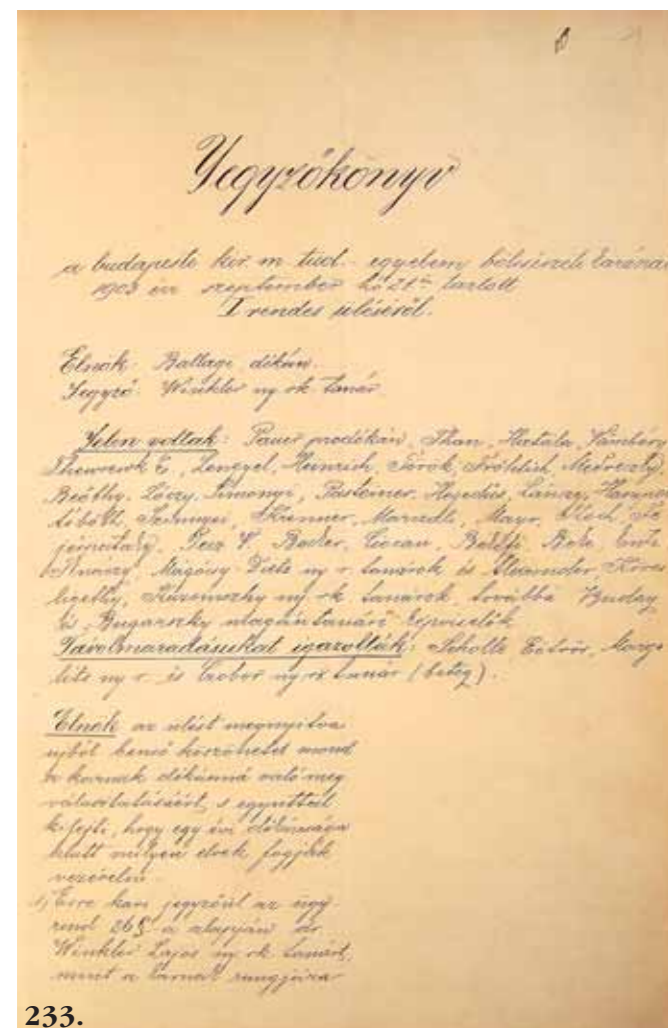

232. Kuzsinszky Bálint klasszika-archeológus, egyetemi tanár

Régészeti és klasszika-filológiai tanulmányokat folytatott a budapesti tudományegyetemen Ábel Jenő, Hampel József és Torma Károly tanítványaként. Bölcsészdoktori (régészeti) oklevelét 1888-ban, görög–latin szakos tanári oklevelét 1890-ben szerezte meg. 1892-ben magántanári képesítést szerzett az ókori művelődéstörténet tárgyköréből. 1901-től az ókori egyetemes történelem nyilvános rendkívüli, 1911-től nyilvános rendes tanára lett. 1914-ben – Hampel József halála után – az összevont régészeti tanszék élére került, s az érem- és régiségtan nyilvános rendes tanáraként oktatott 1930-as nyugdíjba vonulásáig. 1923–1924-ben a bölcsészettudományi kar dékáni feladatait is ellátta.

232.

233.

233. Kari tanácsülési jegyzőkönyv, 1903–1904

234.

234. Index, 1904/05

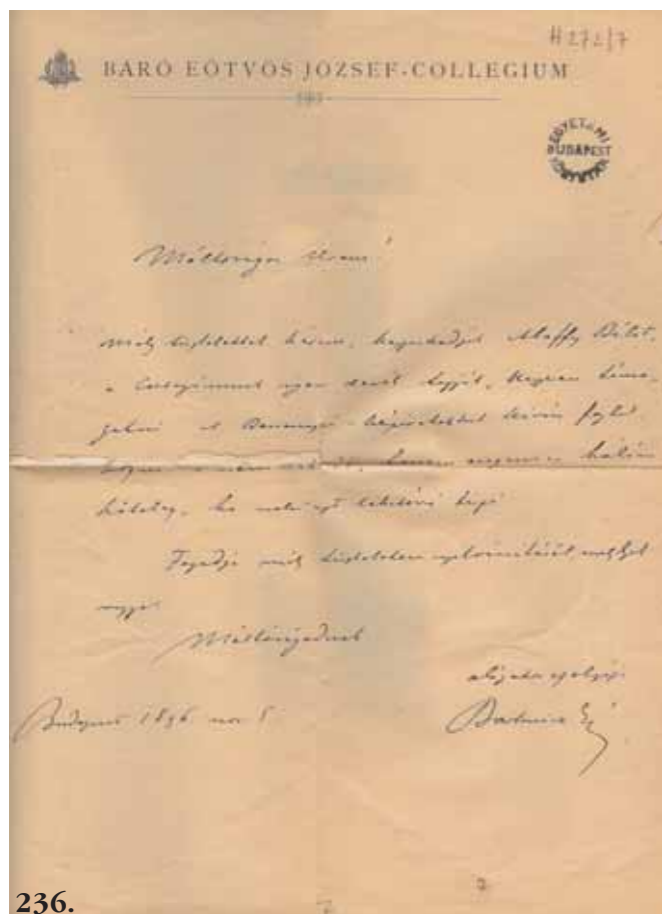

235.

235. Hodinka Antal történész, egyetemi tanár

1891-ben a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán szerzett doktorátust szláv filológiából, magyar történelemből és oklevéltanból, majd 1896-ban teológiai diplomát. 1905-ben magántanári képesítést nyert a magyar és szláv történeti érintkezések tárgyköréből.

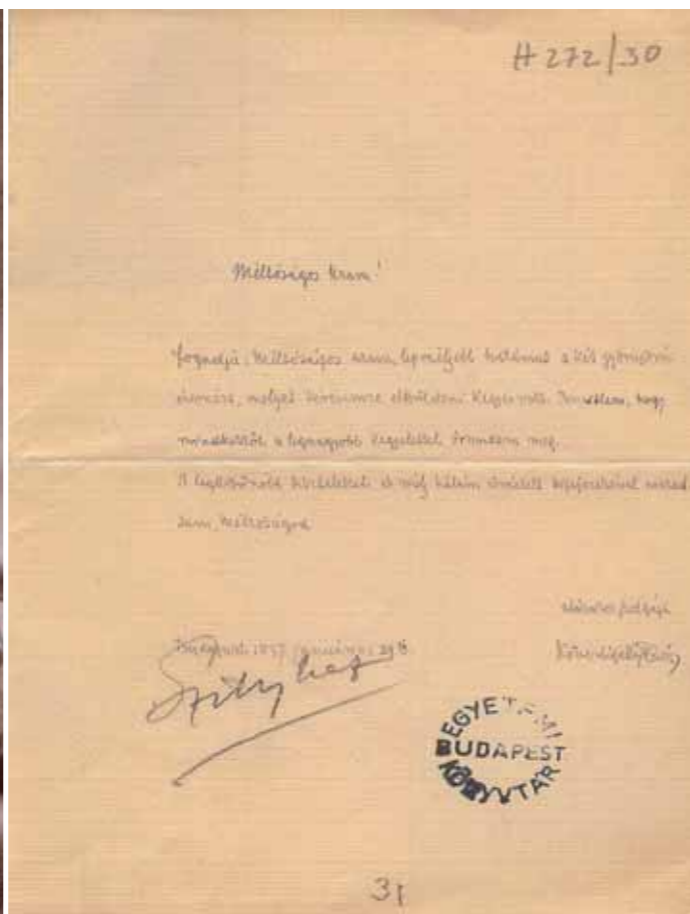
236.

236. Bartoniek Gézának, az Eötvös Collégium igazgatójának és a bölcsészeti kar tiszteletbeli doktorának levele, Budapest, 1896. november 5.

237. Kövesligethy Radó egyetemi tanár (1897–1933) és dékán (1916/17); Kövesligethy Radó levele Szily Kálmánnak, Budapest, 1897. január 29.

237.

238.

238. Apponyi Albert politikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter

1863-tól 1868-ig a pesti és a bécsi egyetemen jogot hallgatott. 1906-tól 1910-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1908-ban elben hozzájárult a budapesti egyetemen a bölcsészeti kar földrajz tanszékének kettéválasztásához, de az új tanszék felállítása nem valósult meg.

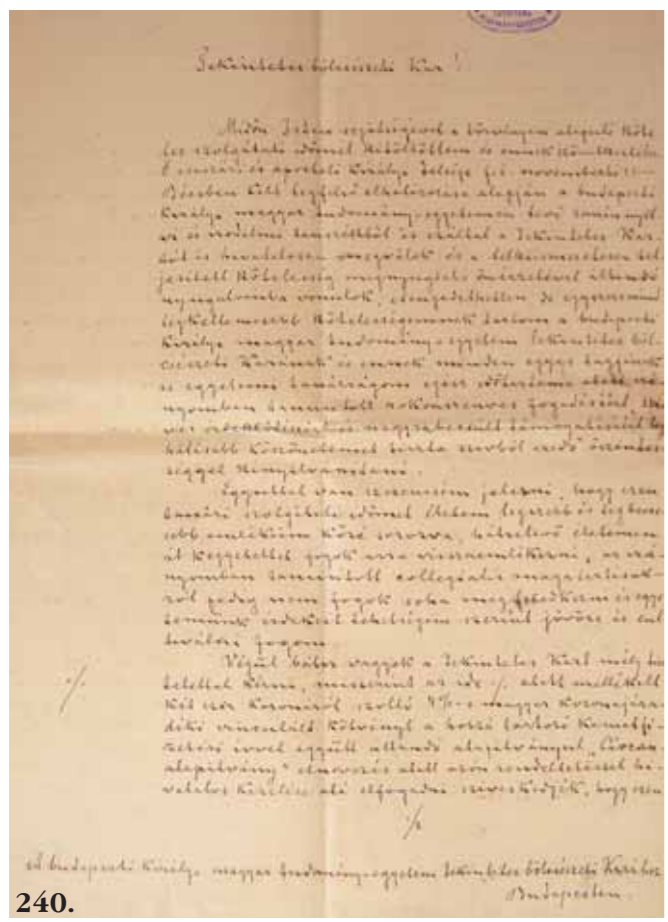

239.

239. Yolland Arthur Battishill irodalomtörténész, egyetemi tanár

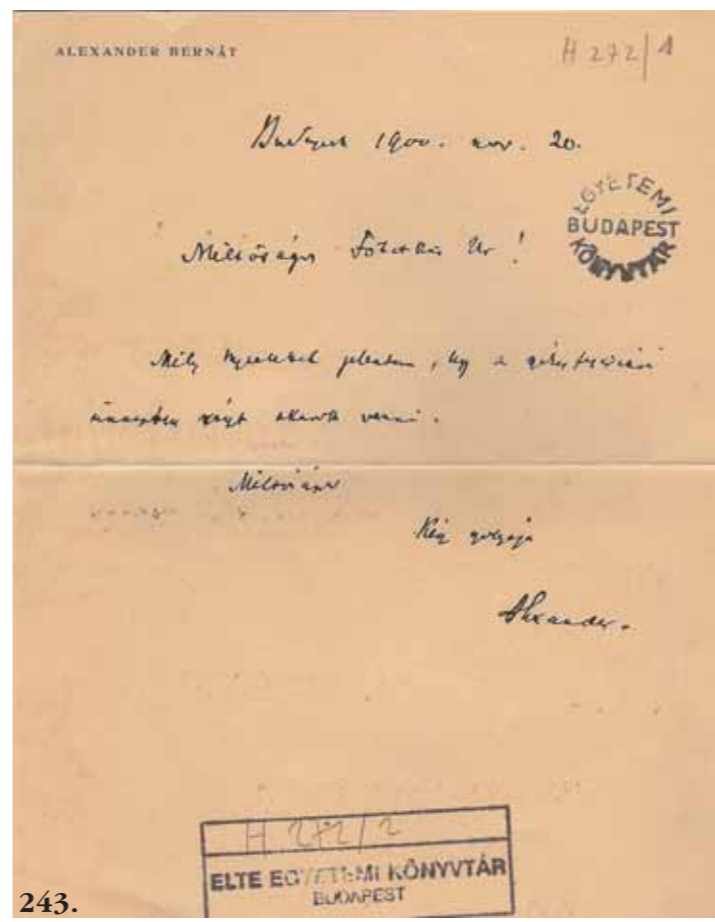
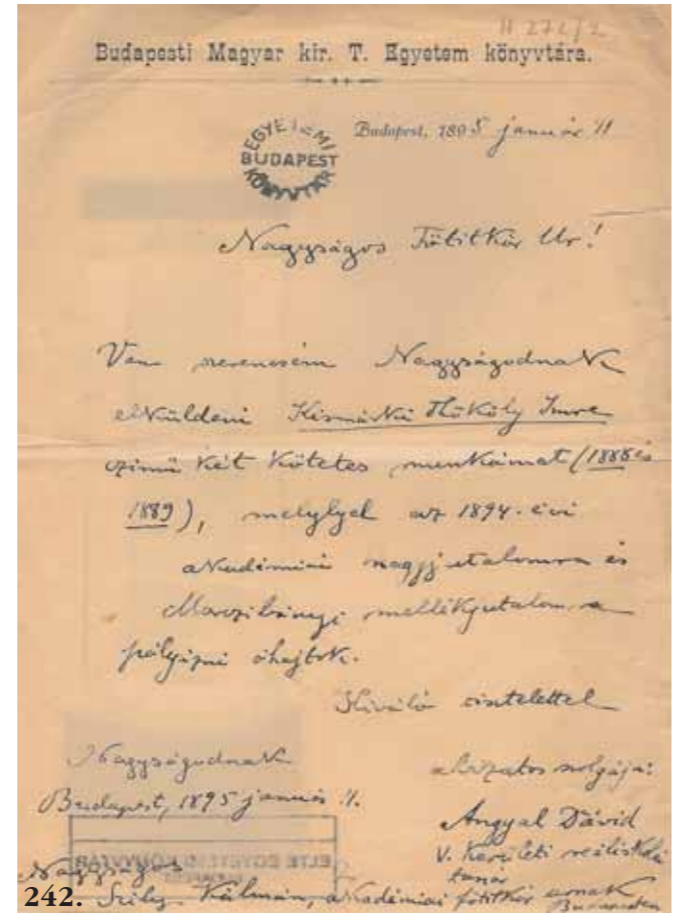
1898-tól a budapesti tudományegyetemen az angol nyelv lektora. 1905-ben bölcsészdoktori diplomát szerzett. 1908-tól az angol nyelv és irodalom nyilvános rendkívüli, 1914–1946-ban nyilvános rendes tanára. Irodalomtörténeti munkássága mellett labdarúgó, magyar nemzetközi labdarúgó-játékvezető. Az 1925/1926. tanévben a bölcsészeti kar dékánja.

241. Angyal Dávid történész, egyetemi tanár
 A budapesti egyetemen bölcsész lett, később tanári oklevelet szerzett. 1896-ban egyetemi magántanári címet szerzett magyar történelemből. 1909–1925 között az újkori magyar történelem, 1925–1929 között az újkori egyetemes történelem tanára volt. 1918–1920 között a bölcsészeti kar dékánja.

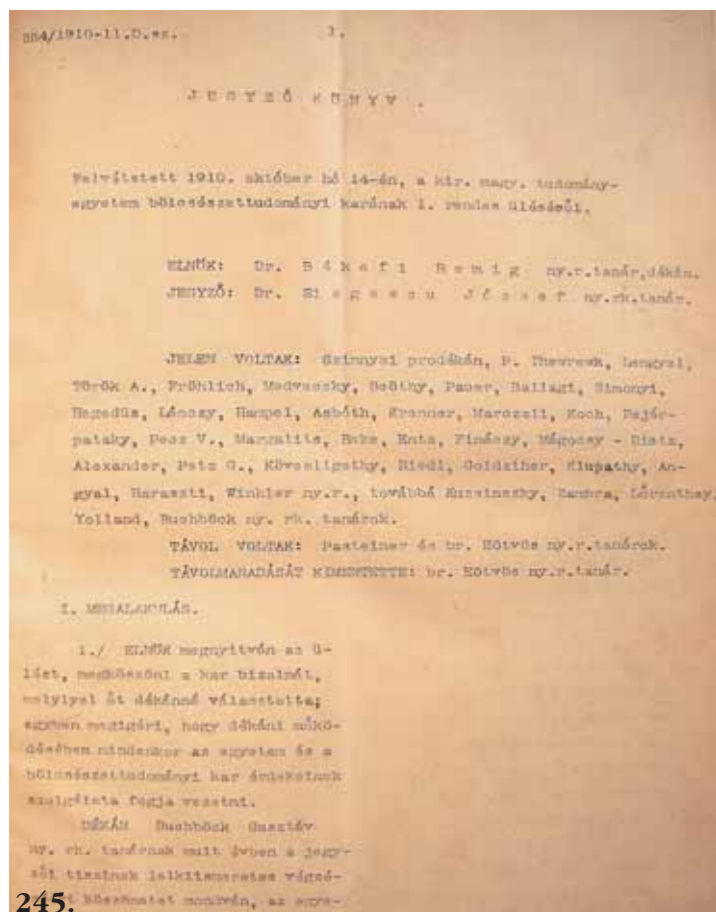
242. Angyal Dávid levele Szily Kálmánnak, Budapest, 1895. január 11.

244. Mikszáth Kálmán író
 Az 1910/1911. évi tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktorné választotta.

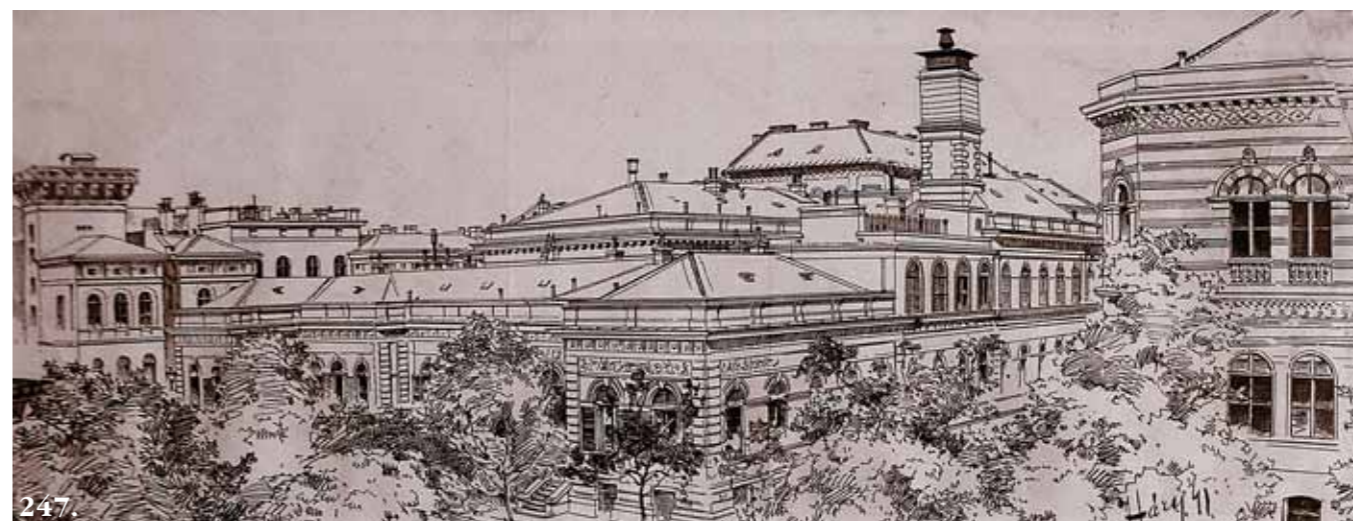
245. Kari tanácsülési jegyzőkönyv, 1910–1911

246. Steindl Imre építész, műegyetemi tanár
 1881–1882-ben Steindl Imre tervei szerint a historizáló eklektika jegyében épültek a műegyetem Múzeum körüli épületei, a bölcsészeti kar későbbi székhelye. A József-műegyetem 1909-es kiköltözése után a bölcsészeti kar beköltözhetett az épületekbe, saját természettudományi épületei mellett. 1911-ben tartották az első kari ülést az új épületben.

247–248. Az egyetem Múzeum körüli épületei
 A természettudományos igények kielégítésére a Fűvész- (ma Trefort-) kertben 1871-ben felépült az akkor modernnek számító Kémiai Intézet épülete, 1886-ban a Puskin utcában a Fizikai Intézet, a Múzeum körüton a Természetrajzi Intézet épülete. (Múzeum krt. 4/A). A Múzeum krt. 6–8.-ban lévő műegyetemi főépület 1911-es átalakításával úgy tűnt, hogy a bölcsészkar gondjai megszüntethetők. Megoldották a kar elhelyezését, és újra egy helyen működhetett. A kar közel száz év múlva, 2002-ben tért vissza a Múzeum körüli épületekbe.

246.

247.

248.

249. Fejér Lipót (eredeti nevén Weisz Lipót) matematikus, egyetemi tanár
 Fejér matematikát és fizikát tanult Budapesten, Berlinben, Göttingenben, Párizsban. 1905–1911-ig a kolozsvári egyetemen, majd 1911-től haláláig a budapesti tudományegyetemen tanított. Munkássága a matematika számos területén meghatározó jelentőségű. Körülötte alakult ki a világhírű Fejér-iskola.

249.

250. Riedl Frigyes: Vezérszavak a magyar irodalom 1848–1867 közti szakaszáról tartott egyetemi előadásaihoz egyik hallgatójának átírásában, 1911/1912.

Utalt a vezérszavakban Riedl vezérszavaihoz, hanem az volt, amelyből kezdés helyett az egész vezérszavak a vezérszavakból, de felvilágosítást is volt lehetősége!

1911/12. II. Vezérszavak. 1848-67.

Felhasználás: 1./ próza /regény/, 2./ tud. szellem, 3./ folyóirat.

Korjelenségek: 1./ Pessimizmus, 2./ realizmus, 3./ psych. ársak, 4./ kritika.

Philosophiai ársak:
 H a d a s h I n r e .

Előszó: Kélessy: Vanitatum vanitas, Herasenyi, Vörösmarty: Gondolatok a könyvtárban, Petőfi: Apostol, Arany: Gené, a hékekongresszus felől, Csakó, Obernyik.

Függő: /1823-64/ Nagy csapás. 1854. elvált Fráter Erzsébet. Jelleme /pessimizmus/. Léleke: "Mint virágok" 1840. Hiányok: 1./ remény kérdő csatlósága, 2./ pessimizmus /Bauer, Dani ársak, Szontagh Pálhoz írt levele/, 3./ pantheizmus /Dalforrás, Májushónap/.
 Az ember tragédiája. 1861.

Kritika: Arany, János P., Tócsa, Nagy I., Szász K., Erdélyi, Kilián K., Palaszy P. Függő: 1./ kib-

- 1 -

250.

Ita, a / Genesis /paradicsom jel/. 2./ 34 könyv /szel jel/.
 2./ világtörténet, tén. Hall és Corvin világtörténete,
 3./ Lukács Mária 1842: "Néhány sz. a szocializmusról" /Köcski jel/, 4./ Victor Considérant /Gyulán jel/, 5./
 Mendelsohn K: Uj Múzeum 1841 /eskim' jel/. 6./ Gibbon /római jel/ Quételst /statistikai/.

Mintái: 1./ talán XVIII.-i 1848. ministerium,
 2./ Byroni Kain /Utassá, fellásadás, emberiség vége, Lucifér/, 3./ Milton /Éva/, 4./ Goethe: Faust /Rejessé, főszereplő, Mephisto - különbség/.

Szerkesztés: Keret álszövegek. Álszövegpszichológiája /Sem mond ellen/ - Adám aktiv. majd bírálat' oszt.

Írások-e az álszövegek v. csak Erdélyi megvilágításai a világtörténetek Palaszy, Arany, Erdélyi, Erdélyi, Kármán, Kármán, Alexander véleménye, Fontos: Madsch levele Erdélyihez, Valószínűsége mellett 10 érv: - /Gásp, Madách Erdélyihez, alábbi nyilatkozatai, Istén nem szűzöl, Lucifér nem, Bay kis remény, Eskimo jelenet, R'uai jelenet, a jelenetek történeti slamei, Ha az a vég nem volna"/ a emberiség fejlődésének főbb momentumai Bukás gyenge miatt, Istén megvilágosítója, Eszközök bukás - folytatás megvilágosítás, Az álszövegek bajai realitások, de Istén kibevit belőlük.

Belső szerkesztés: Álszöveg - 1./ kibrándulás, 2./ nő fellépése, 3./ új ideál.

A Bő, mint az szel szöveg közvetítője, Tal szöveg - ideális javak - Az emberiség vége /21. v. Bartmann/- Plato Álszöveg - Adám tipikus és egyszerű.

Érvelés: Arany hírközlés.
 Hatott red. Kélessy, Bajsa, Vörösmarty.

- 2 -

A 242

A legújabb magyar irodalomtörténete /1867 - 1900/

/; Riedl Frigyes dr. előadása után :/

I.

A jelenkori irodalomtörténetnek előadása rendkívül nehéz feladat. Még pedig több okból. Elsősorban azért, mert hiányzik a perspektíva. Magyon is közelről nézzük még ezt a kort, úgy, mintha egy hegylécet a hegylécétől nézzük és nem a kellő messzeségből; nem tudjuk eldönteni, melyik oszlop a legmagasabb. Másodszor nincs annyi meg a jelenkorhoz azok a szükséges segédesszék, / forrásmunkák; memoírek, életrajzok, ényvallomások / melyekre az irodalomtörténet rendszerint támaszkodni szokott. Harmadik nehézség magának az előadónak személyes ismeretése a jelenkor íróival, akiket most méltatni, megbírálani szándékozunk. Ha igazságos híven beszélünk róluk, attól tarthatok, hogy barátaink megharagvosanak rám, ellenségeim előtt pedig még gyűlöletesebbé leszek. Ha is akarom az egyetemi kötelességet a jelenkori pártharcok, irodalmi forradalmak háborúzó hullámai közt állítani és épen ezért 1867-től 1900-ig beszérelőleg tárgyalom irodalmunkat, mellőzve az 1900 óta eltelt évtizedet.

Ha az 1867-től 1900-ig terjedő korszakot egyszóval jellemezni akarom, azt mondanám: nemzeti-gazdasági korszak. Az egész korszak Deák kiegyezésének gyümölcse. Épen azért a politika uralkodik a kor hangulatán. Szellemének képe az előbbi irodalmi korszakoknak /reform és abszolutizmus/ ellentéte. Nézzük miben különbözik ez a kor az előbbi korszaktól.

R 3763/965

251.

251. Riedl Frigyes: A legújabb magyar irodalom története 1867–1900. Egyetemi előadás, 1910

252. Riedl Frigyes levele, Budapest, 1895. február 1.

R 149/40

Igen figyelt Igazgató Úr,

Fogadja közömmel figyelmek átküldéséért. Legott nagy érdeklődéssel is olvastam. Különösen tettyettek a következő önyvelések: 14, 15 lap (alvó M. György, hetvenkötés Góbiat) 17. lap 20 lap (Mikola - Góbiat). Igen szép Kenyze jellemzése [21 lap felet]. "Lelkét libe önti" (5 lap) szintén új és tartalós.

Nem egyen meggyőzőek a következők: 7 l. (bis hang) 8 l. (föld viril izik), 9 l. (anyai gyentel) 11 l. (Elnb = György), 13. Dávid a jányos

252.

21. l. (Kenye = Elny)

Izive indygettel

Ápr. 1895. febr. 1

Riedl Frigyes

EGYETEMI
 BUDAPEST
 KÖNYVTÁR

R 6566/9m

257. Zemplén Géza kémikus, magántanár
Tanulmányait a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán végezte. A bölcsészkar 1912. május 3-án magántanárnak habilitálta a szénhidrátok, fehérjék és enzimek kémiája tárgyköréből.

257.

Feljelölés	Név, kor, vallás	Halkidőhely	Mely tanterületen végzett tanulmányait	A szigorlat tartóhelye	A szigorlat tárgya és annak részletes tartalmára	A szigorlat állásának eredménye	A felvétel várható napja	Jegyzet
1.	Ráffel Dénes szül. 1874. máj. 28. rom. kath.	Castellóna (Hiszpania) Hiszpania	Az I. szigorlat a biológia és a földrajz tárgyköréből. A II. szigorlat a matematika tárgyköréből. A III. szigorlat a nyelvészet tárgyköréből.	1913. Május 3. 27.	Bölcseztudományok, történelem, nyelvészet, matematika, földrajz, biológia, fizika, kémia, orvostudományok, jog, művészetek, pedagógia, pszichológia, szociológia, filozófia, vallástudományok, gazdaságtudományok, természettudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok.	18. Magyar	1913. Május 3. 27.	
2.	Simonák István szül. 1883. máj. 12. rom. kath.	Raymontparti Magyarország	1914/15. júl. 11. sz. 8. sz.	1913. Május 3. 27.	Feladat: kémia és fizika. Mottó: "A természet minden dologát megmagyaráz." 1. Kémia: a szénhidrátok kémiája. 2. Fizika: a hang terjedése.	18. Magyar	1913. Május 3. 27.	Simonák István szül. 1883. máj. 12. 1913. júl. 11. sz. 8. sz.
3.	Tomcsányi Gyula szül. 1891. jún. 9. rom. kath.	Budapest	Az I. szigorlat a biológia és a földrajz tárgyköréből. A II. szigorlat a matematika tárgyköréből. A III. szigorlat a nyelvészet tárgyköréből.	1913. Május 3. 27.	Bölcseztudományok, történelem, nyelvészet, matematika, földrajz, biológia, fizika, kémia, orvostudományok, jog, művészetek, pedagógia, pszichológia, szociológia, filozófia, vallástudományok, gazdaságtudományok, természettudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok.	18. Magyar	1913. Május 3. 27.	
4.	Molnár István szül. 1898. november 12. rom. kath.	Budapest	Az I. szigorlat a biológia és a földrajz tárgyköréből. A II. szigorlat a matematika tárgyköréből. A III. szigorlat a nyelvészet tárgyköréből.	1913. Május 3. 27.	Bölcseztudományok, történelem, nyelvészet, matematika, földrajz, biológia, fizika, kémia, orvostudományok, jog, művészetek, pedagógia, pszichológia, szociológia, filozófia, vallástudományok, gazdaságtudományok, természettudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok.	18. Magyar	1913. Május 3. 27.	
5.	Bánkó István szül. 1887. máj. 1. evang.	Székesfehérvár	Az I. szigorlat a biológia és a földrajz tárgyköréből. A II. szigorlat a matematika tárgyköréből. A III. szigorlat a nyelvészet tárgyköréből.	1913. Május 3. 27.	Bölcseztudományok, történelem, nyelvészet, matematika, földrajz, biológia, fizika, kémia, orvostudományok, jog, művészetek, pedagógia, pszichológia, szociológia, filozófia, vallástudományok, gazdaságtudományok, természettudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok.	18. Magyar	1913. Május 3. 27.	
6.	Turcsányi Endre szül. 1890. máj. 17. evang.	Budapest	Az I. szigorlat a biológia és a földrajz tárgyköréből. A II. szigorlat a matematika tárgyköréből. A III. szigorlat a nyelvészet tárgyköréből.	1913. Május 3. 27.	Bölcseztudományok, történelem, nyelvészet, matematika, földrajz, biológia, fizika, kémia, orvostudományok, jog, művészetek, pedagógia, pszichológia, szociológia, filozófia, vallástudományok, gazdaságtudományok, természettudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok, művelődéstudományok, közneveléstudományok, sporttudományok, egészségügyi tudományok.	18. Magyar	1913. Május 3. 27.	

259.

258.

258. Lévay József költő, műfordító
Az 1912/1913. évi tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktornak választotta.

260.

259. Bölcsészdoktori szigorlatok

260. Horváth Henrik művészettörténész, magántanár
A budapesti egyetemen szerzett doktori oklevelet. A bölcsészkaron magántanári képesítést nyert a keresztény középkor művészetének tárgyköréből. Főként a középkori magyar művészettel és Budapest művészetével foglalkozott.

261.

261. I. Ferdinánd bolgár cár
Az 1914/1915. évi tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktornak választotta.

263.

263. Iványi-Grünwald Béla festő, magántanár
A nagybányai iskola egyik alapító tagja. A budapesti egyetem bölcsészkarán magántanári képesítést nyert 19. századi magyar történelem tárgyköréből.

262.

262. Förster Aurél klasszika-filológus, egyetemi tanár
A budapesti egyetemen végezte egyetemi tanulmányait 1894–98 között, 1900-ban itt doktorált, 1902-ben ugyancsak itt középiskolai tanári oklevelet kapott. 1915-ben a görög filozófiai irodalom magántanára. 1916-tól magántanárként tanított. 1942-től 1947-es nyugdíjazásáig ismét a budapesti egyetemen tanított.

264.

264. Popoviciu József bölcsészdoktor, magántanár
A budapesti egyetem bölcsészkarán magántanári képesítést nyert román filológia tárgyköréből. Román és szláv nyelvi és irodalmi tárgyú kutatásokat végzett.

VI. Nyugatosok a bölcsészkaron

269. Schöpflin Aladár műkritikus, irodalomtörténész, író, műfordító
Evangélikus teológiai, majd 1894-től a budapesti egyetemen filozófia és irodalom tanulmányokat folytatott.

269.

270. Elek Artúr író, művészettörténész, kritikus
Bölcsészeti tanulmányokat végzett.

270.

271. Osvát Ernő szerkesztő, kritikus, író
1895-től bölcsészeti tanulmányokat folytatott.

271.

272. Szabó Dezső író, kritikus, publicista
Magyar-francia szakon tanult.

272.

273.

273. Mórícz Zsigmond író, újságíró, szerkesztő
 1900-tól a budapesti egyetem jogi és bölcsészeti karán tanult, de tanári
 szakvizsgát nem tett.

275.

275. Juhász Gyula költő
 1902-től a magyar–latin szakon tanult.

274.

274. Babits Mihály költő, író, irodalomtörténész,
 műfordító
 1901-ben beiratkozott a magyar–francia szakra, később a francia
 szakról átment a latinra.

276.

276. Balázs Béla költő, író, filmesztéta, filmrendező
 1902-től a magyar–német szakon tanult.

277. Kosztolányi Dezső
indexe
1903-tól a magyar–német
szakon tanult.

277.

279. Hatvany Lajos író, kritikus, irodalomtörténész
1905-ben a budapesti egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett.

279.

278.

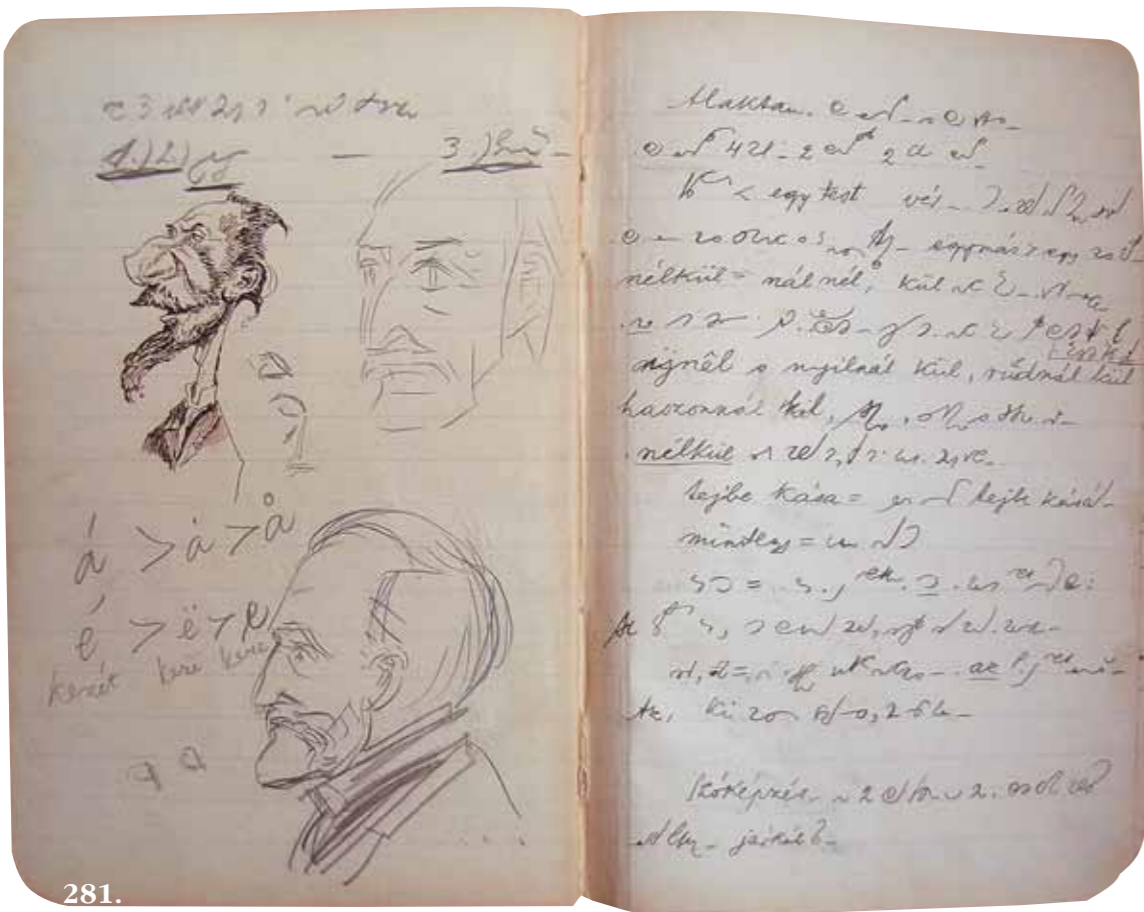
278. Laczkó Géza író
1903-tól a magyar–francia szakon tanult.

280.

280. Tóth Árpád költő
1905–1909 között a magyar–francia szakos hallgató.

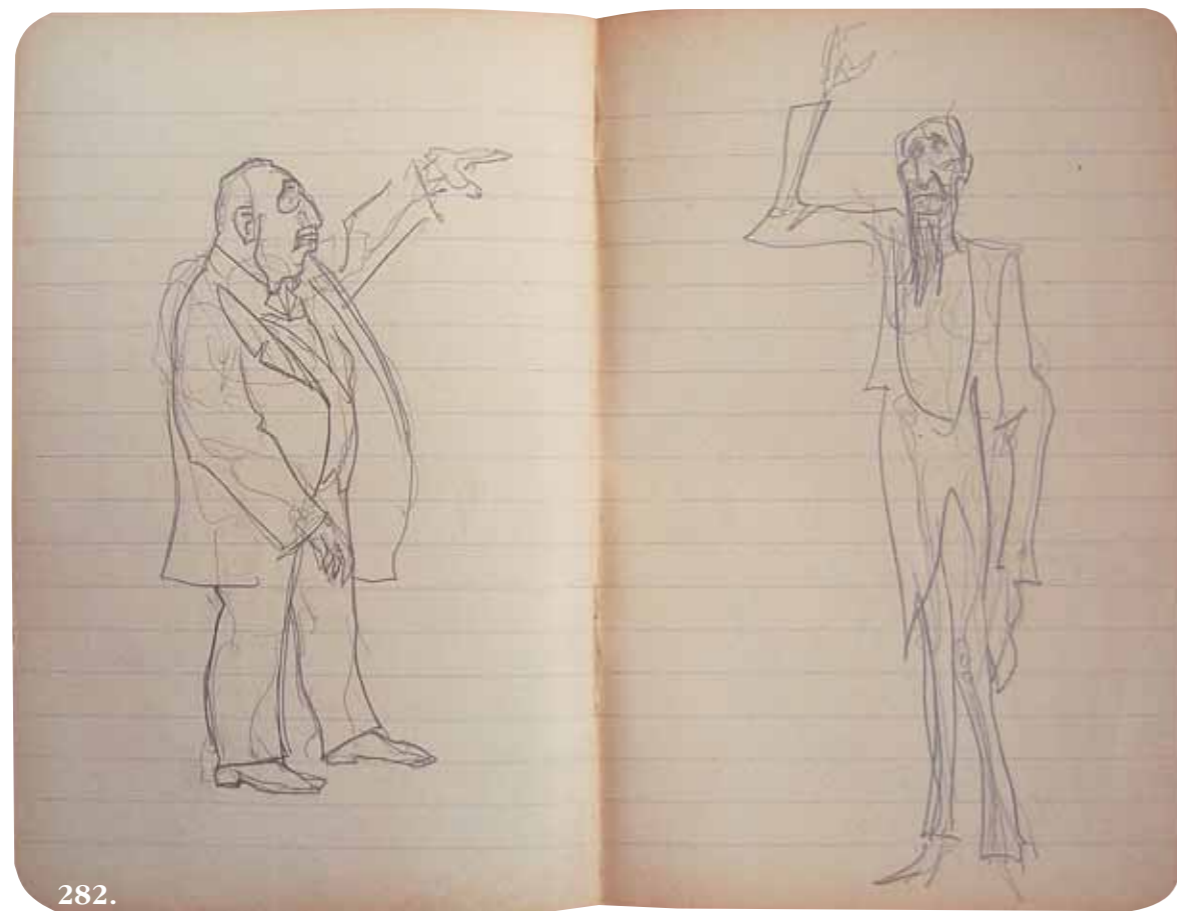

281.

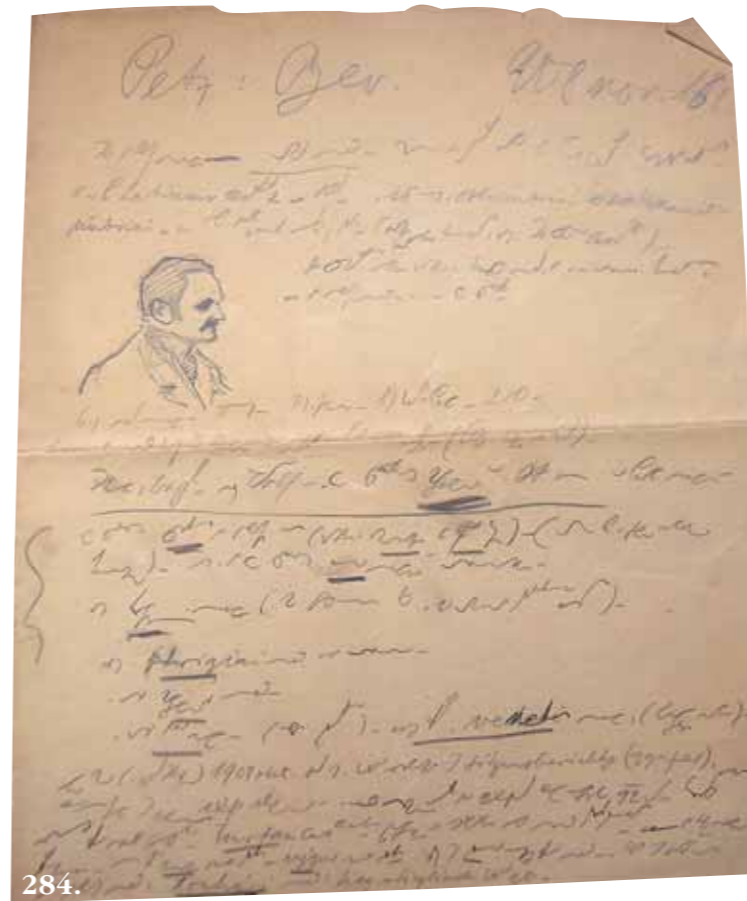
281-284. Tóth Árpád: Egyetemi jegyzetek, feljegyzések, rajzok. Budapest, 1905-1908

283.

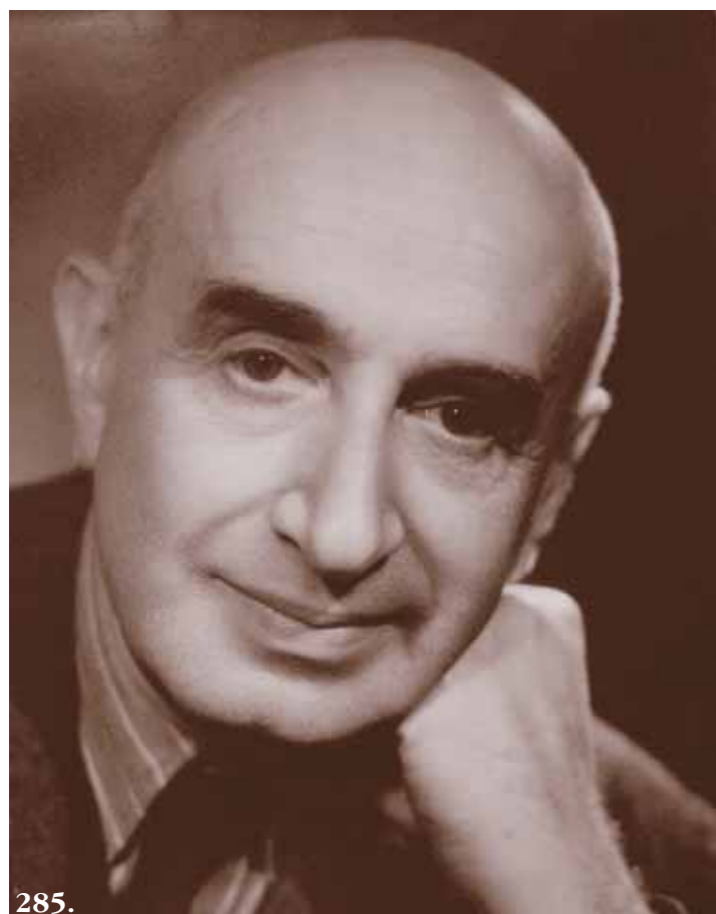

282.

284.

285.

285. Gyergyai Albert irodalomtörténész, egyetemi tanár, író, műfordító
 1911-től a bölcsészkaron tanult. 1950-től az Eötvös Loránd Tudományegyetemen modern francia irodalmat adott elő.

286.

286. Sárközi György költő, író, szerkesztő, műfordító
 A budapesti egyetemen jogi, zenei és bölcsészeti tanulmányokat folytatott, de oklevelet nem szerzett.

287. Németh László író
 1919-ben beiratkozott a magyar-francia szakra, de 1920 tavaszán átiratkozott az orvoskarra. 1925-ben végezte el az egyetemet.

287.

288.

288. Halász Gábor író
 1920–1924 között a magyar-francia szakon tanult.

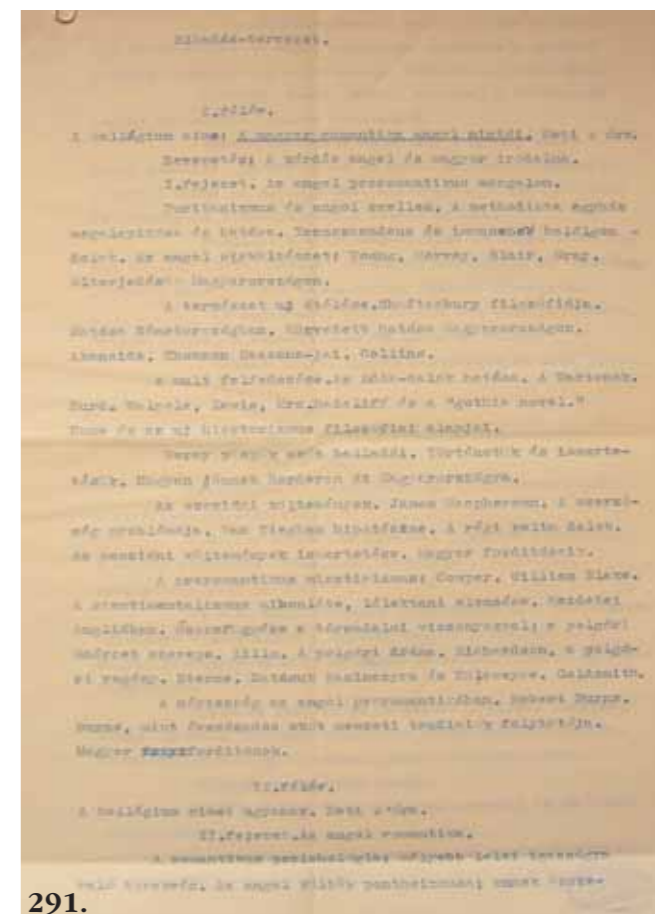

289. Illyés Gyula költő, író, műfordító, szerkesztő
1921 őszén beiratkozott a magyar-francia szakra, de az év végén Párizsba ment.

289.

291. Szerb Antal: A magyar és angol romantikáról szóló egyetemi előadások tervezete, 1930-as évek

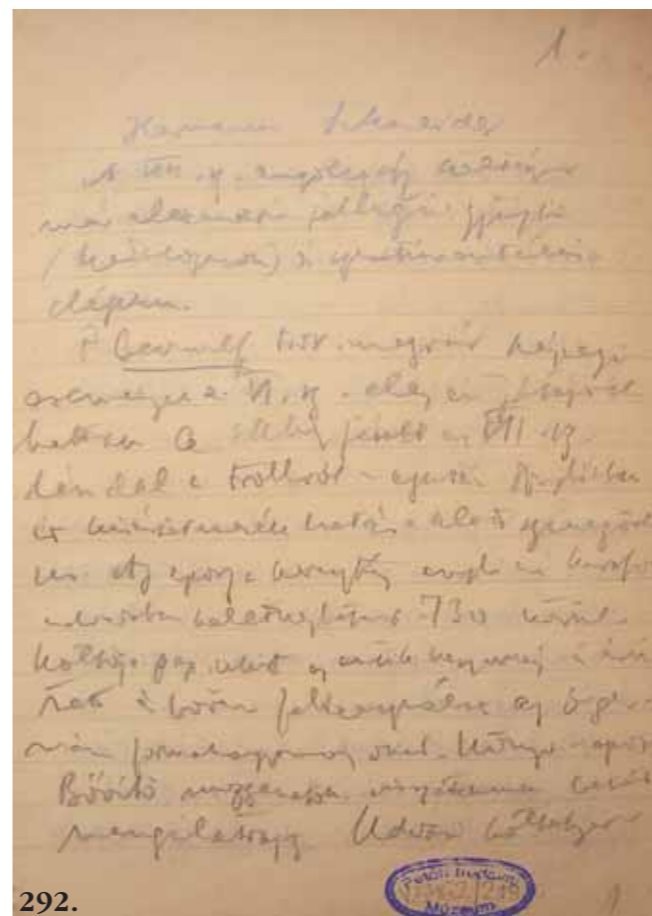

291.

290.

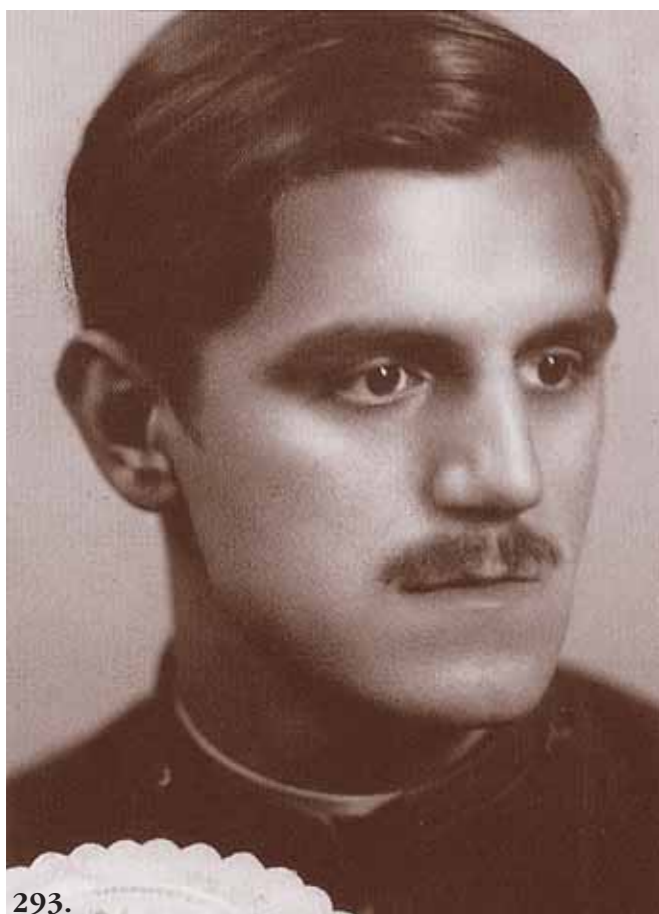
290. Szerb Antal író, irodalomtörténész
1924-ben magyar-német-angol szakos tanári és doktori diplomát szerzett.

292.

292. Szerb Antal: Az európai középkor és a reneszánsz költészete. Jegyzetek egyetemi előadásokhoz, 1930-as évek.

293.

293. Ottlik Géza író, műfordító
1929-től a matematika-fizika szakon tanult, Fejér Lipót tanítványaként szerzett vég bizonyítványt.

295.

296.

294. Jékely Zoltán író, költő, műfordító
1931–1935 között a magyar–francia–művészettörténet szakon tanult.

295. Rónay György költő, író, műfordító, irodalomtörténész
1936-ban magyar–francia tanári oklevelet szerzett.

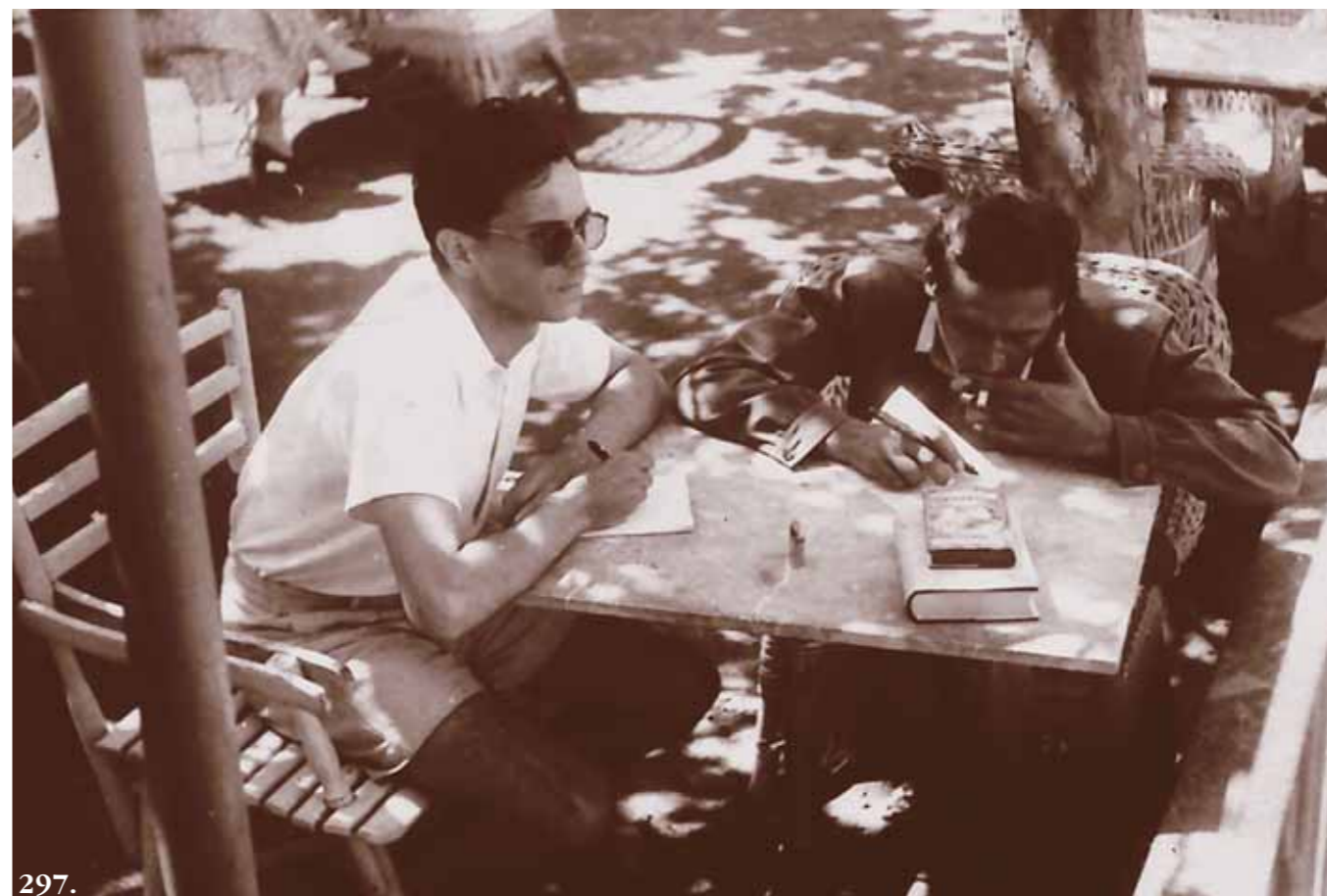
296. Sötér István író, irodalomtörténész
1935-ben magyar–francia–német szakos tanári diplomát szerzett.

297. Devecseri Gábor és Somlyó György költői versenye, Balatonboglár, 1940–1941

Devecseri Gábor 1939-ben diplomázott a Pázmány Péter Tudományegyetem görög–latin szakán. Somlyó György 1945-ben a pesti egyetem bölcsészkarára, 1946 novemberében francia ösztöndíjjal a Sorbonne-ra iratkozott be.

294.

297.

VII. Az I. világháború végétől a II. világháború végéig (1918–1945)

1918. október 17-én a magyar parlamentben Tisza István tragikus bejelentés tett: „a háborút elvesztettük”. A következő egy esztendő történéseit alapvetően ez határozta meg. A Monarchia felbomlása, romjain a nemzetállamok létrejötte, a magyar belpolitikai helyzet bizonytalansága, változásai, a forradalmi hangulat. A budapesti egyetem új helyzetben találta magát. Kolozsvár és Pozsony egyeteme határon kívülre került, az alakulóban lévő debreceni egyetem még nem dolgozott teljes erővel. Az „egyetem” újra a Budapesti Tudományegyetem lett. Az új pártok egy része radikális átalakítást követelt a felsőoktatásban is.

Az egyetem kezdetben jóindulatú várakozással tekintett az új hatalom felé, de hamar összeütközésbe került a kultuszminiszterrel, Lovászy Mártonnal és utódával, Kunfi Zsigmonddal. A miniszter 1918. február 3-án felfüggesztette az egyetem autonómiáját és Jászi Oszkár személyében kormánybiztost nevezett ki az egyetem élére. A kormánybiztos a bölcsészkar autonómiáját is fel kívánta függeszteni, ami ellen a kar tanácsa február 8-án tiltakozott. A kormánybiztos erre felfüggesztette Angyal Dávid dékánt, és Asbóth Józsefet nevezte ki erre a posztra. Létrejött egy reformbizottság a karon, de mielőtt munkáját megkezdte volna, megbukott a Berinkey-kormány és hatalomra jutott a szociáldemokrata és kommunista párt egyesüléséből létrejött Magyar Szocialista Párt. A főhatalmat a Forradalmi Kormányzótanács gyakorolta. A kormány a munkások képzésére az egyetemen belül ún. munkásakadémiákat állított fel. Az egyetem élére Dienes Pál személyében politikai megbízott került. Lépéseket tettek a tanárok lecserélésére, „haladó gondolkodású” oktatók kinevezésére. Tanári kinevezést kapott Babits Mihály, Hauser Arnold, Benedek Marcell, Turóczi-Trostler József, Vadász Elemér, Hevesy György. A kar szinte naponta kapott új rendelkezéseket a kormányzattól. A tanárképző intézet 1919 május végén megszűnt, helyére középiskolai tanárképző intézet lépett, a július 24-i rendelet a Középiskolai Tanárképző vezetőségét a képzés tantervének kialakítására hívta fel. 1919. június 14-én Történelmi Materializmus Kutatóintézet létesítését rendelték el. Július 4-én a nemzetközi „ido nyelv” részére rendelték el intézet felállítását. A politikai-gazdasági zűrzavar közepette elég nehéz volt a kar mű-

ködését fenntartani. 1919. július 31-én a kommün megbukott, vezetői elmenekültek.

A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Kara 1919–1945

A Peidl-kormány közoktatásügyi minisztere 1919. augusztus 5-én visszaállította az egyetem autonómiáját. A bölcsészkar tanácsa augusztus 8-i ülésén Angyal Dávid – a hivatalát újra elfoglaló dékán – javaslatára a következőképpen foglalt állást: „A bölcsészettudományi kar tudomásul veszi a miniszteri leiratot; mint-hogy azonban autonómiáját egyetemünk természeti és történeti jogában gyökerezően vallja, ezt az autonómiát elnyomó kormányokat és intézkedéseket pedig törvényesnek nem tekinti, szükségesnek tartja jegyzőkönyvi kifejezést adni annak a meggyőződésének, hogy önrendelkezési jogunk nem a közölt kormányrendelettel, hanem az erőszak megtörésével azonnal, saját törvényes életerejénél fogva lépett hatályba.”¹ Augusztus 25-én Angyal Dávidot a következő évre újra dékánná választották. Augusztus 13-án rendeleti úton a márciusban eltiltott tanárokat visszahelyezték állásukba, a népbiztos által kinevezettek megbízatását hatálytalanították. Bizottságot állítottak fel az 1918. október 31-e után történtek megvizsgálására. Voltak, akiket megróttak, voltak, akiket nyugdíjaztak, voltak, akiket fegyelmi vizsgálat alá vontak. A tanári kar túlnyomó többsége a helyén maradt.

A tanévet 1920 márciusáig a szénhiány és a politikai helyzet miatt nem lehetett megnyitni. A háború, a forradalmak, a zűrzavar után indulhatott meg újra a kar élete. A trianoni béke hatásai azonban az egyetemet is érintették, kénytelen volt belenyugodni, hogy körülményei szűkösebbek lettek. A húszas évek közepére a helyzet normalizálódott. Az egyetemre történő felvételeknél azonban számbeli korlátozásokat vezettek be. A vallás- és közoktatási miniszter állapította meg a felvehető hallgatók létszámát. Az 1920-as években a bölcsészkarra 300–500 hallgató felvételét engedélyezték. A korszak legjelentősebb kultuszminiszterének Klebelsberg Kunónak a viszonya a Pázmány Péter Tudományegyetemmel nem volt felhőtlen. Az egyetem

túlzottan találta az 1920-as évek közepének létszámcsökkentési rendelkezéseit, a bölcsészkaron 36 állást kellett megszüntetni 1923-ban, 1925-ben további 20%-os csökkentést írtak elő, 1930-ban 6 évre szólóan újabb létszámcsökkentést kellett végrehajtani, 4 tanszéket és 36 segédtanerői állást felszámolni. Zubriczky Aladár rektor 1925. évi évzáró beszédében üzent is a politikának „Bármennyire örül is egyetemünk, ha a magyar kultúra ügyét más egyetemek is szolgálják, azt mégsem nézhetné nyugodtan, hogy ezeket az egyetemeket az ő köveiből építsék. Ez a Pázmány egyetem nővóját leszállítaná, esetleg életerejét gyökerében megtámadná, a vidéki egyetemeken pedig keveset lendítene, mert a Pázmány egyetemen felmerülő hiányt úgysem pótolnák.”² Kérte a párhuzamos tanszékek fenntartását, mert így egy tanszakon belül különféle tudományos irányok fejlődhetnek ki, és a tanszabadság is érvényesül.

Klebelsberg visszautasította a rektor vádjait és az 1925-ös költségvetésbe bekerültek egyetemi beruházások is, de közel sem annyi, amennyire az egyetemnek szüksége lett volna. A miniszter felvetette a bölcsészettudományi kar kettéosztását bölcsészet és természettudományi fakultásra, de ezt a kar elutasította. Klebelsberg a Lágymányoson kívánta felépíteni az új kart a „magyar Dahlemet”. Az 1920-as évek végének gazdasági válsága, a miniszter halála ezt az előremutató tervet megghiúsította.

Egyetemünk 1935-ben ünnepelte megalapításának 300. évfordulóját, fényes ünnepségek keretében. Az országgyűlés az 1935. évi V. törvénycikkben örökítette meg az egyetem érdemeit. „A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem évszázadok viszontagságai közepette is mindig hű maradván alapítójának tudományos célkitűzéseire, hivatásának magasabbrendűségébe vetett hittel, gazdag eredményekkel munkálta és fejlesztette a tudományt s tíz emberöltőn keresztül Isten, Haza és a Tudomány szolgálatára s a nemzet egészének javára nevelte polgárait. A törvényhozás ezért törvénybe iktatja az egyetemnek a magyar tudomány és nevelésügy terén háromszáz éven át szerzett érdemeit.”

A kar sok mindent megőrzött az Eötvös és Trefort időszakában kialakított arculatából, de a kor igényeinek megfelelően változtatások is történtek. A korábbi évtizedekben korlátlanul beiratkozhatott minden érettségizett a karra, most a kar tanári testületéhez kellett beiratkozási engedélyért folyamodni. A felvétel mércéje az érettségi bizonyítvány eredménye volt. A kar minden legalább jó eredményű érettségizettet szeretett volna felvenni, de erre nem kapott lehetőséget. Pl. 1938-ban a jelentkező 347 főből, 300-at felvételre ajánlottak, de a miniszter 210 fő felvételét enge-

délyezte. A húszas-harmincas években általában 200 és 300 fő között mozgott a felvehető száma. 1927-től a nők korlátozás nélkül kerülhettek be a karra a keretszámon belül. A kar a korszellemmel ellentétesen óvta a tanszabadság liberális elvét és ellenállt a kormányzat által támogatott kötött rendszerű oktatást szorgalmazó terveknek. A középiskolai tanári képzésről szóló törvény a tanárjelöltek számára kötelezővé tette négy éven át a tanárképző intézeti tagságot. A kar a bölcsészhallgatók számára kevesebb megkövetést tett. A szabályzatok szerint heti 20 órát kellett a hallgatóknak felvenni, de hogy mely szaktárgyakból és mely egyetemen hallgatják az előadásokat, azt a hallgatók maguk döntötték el. Vizsgakötelezettség a mezei bölcsészhallgatót nem terhelte, csak akkor kellett kollokválnia, ha tandíjmentességet akart. Ebben azonban igazolnia kellett, hogy szaktárgyaiból legalább heti 6 órán jeles eredménnyel kollokvált. Azt azonban hozzá kell ehhez tenni, hogy a karon a tandíj a beiratkozási illetékkel és a tankönyvekkel együtt fél-évenként 140 pengőt tett ki, ami minden egyéb költséget is számítva négy év alatt mintegy 1400 pengőre rúgott, nem számítva a vidéki hallgatók esetében az internátusi díjat. Ez 50–100 pengő között lehetett. (Egy magántisztviselő átlag havi 200 pengőt keresett, és ez biztos megélhetést jelentett számára.) Érdemes volt tehát tandíjmentesnek lenni. A bölcsészhallgatók kb. 60%-a tandíjmentességet élvezett a húszas-harmincas években.

Hóman Bálint miniszter többször sürgette a tanulmányi rend megszigorítását, a tanszabadság új értelmezését. Az 1936-os felsőoktatási kongresszuson a kar tanárai azonban kiálltak a tanszabadság mellett. Németh Gyula, a neves turkológus óvott a divatos jelszavak és eszmeáramlatok hatásától és a tanítás és tanulás szabadságát védelmezte, Kornis Gyula pedig attól óvott, hogy a német és olasz egyetemek újabb gyakorlatát szellemi importcikknek tekintsék. Eckhardt Sándor a kötelező katalógust az egyetemről idegennek nevezte, a kötelező kollokviumot pedig olyan fórumnak, ahol a hallgató, a lelkének felületén lerakódott tételes tudást kritika nélkül reprodukálja.³

A kar már az 1930-as években ismét helyhiánnyal küszködött. Az elképzelések egy új természettudományos campus kialakítására anyagiak hiánya miatt nem valósultak meg. A Múzeum körüli épületekre tervezett emeletráépítés nem történt meg. 1938-ban a Trefortkertben egy szárnyépület készült el, ez a jelenlegi C épület, s a könnyebb tájékozódásért A–G betűkkel látták el az épületeket.

A kar ellenállt a kormányzat terveinek, őrizte a szabadelvű időszakban kialakított eredeti arculatát. Ezen csak az ún. 1948-as reform változtatott. A háború,

az újabb világegés természetesen a kart sem kímélte meg, bár működését egészen a háború végéig fenn tartotta. A kar ellenállt a Szálasi-kormány kitelepítési határozatának, a professzorok kevés kivételtől eltekintve Budapesten éltek át az ostromot. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1944. október 29-én rendelte el az előadások szüneteltetését, de a vizsgákat meg lehetett tartani, a dékáni hivatal Budapest ostromáig működni tudott.

Az oktatási struktúra, nagy tanáregyéniségek

A századfordulón kiépült tanszéki struktúrát, sajnos, az ország anyagi helyzetének alakulása miatt nem sikerült a karnak megőriznie. Az 1923/24-es tanévtől kezdődően fokozatos leépítés kezdődött. Megszűnt az őslénytani, a filozófiatörténeti, a harmadik filozófiai tanszék a harmadik klasszika-filológia, egy matematika, az állattan, az embertan, az ukrán nyelv, az indogermán nyelvészet, az esztétika, a sémi filológia, a keleti népek ókori tanszéke. A kar foggal-körömmel védte állásait, de a költségvetésből törölték e tételeket. A tanszékek megszűnését azonban nem tekintették véglegesnek, az almanachokban ideiglenesen szünetelő tanszékként jelentek meg. Közülük a valóságban csak néhány alakult újjá a harmincas évek második felében.

Új tanszékként jött létre 1929-ben a Kelet-Európa Története tanszék, 1938-ban az Őrégészeti tanszék, 1941-ben a Szociológia tanszék, 1934-ben a Néprajzi tanszék, 1938-ban az Általános Nyelvészeti és Fonetikai tanszék, 1935-ben az Olasz Kultúra Története tanszék, 1938-ban a Belső-Ázsiai tanszék, 1939-ben Szeretlen és Analitikai Kémia tanszék, 1943-ban a Kolloidkémiai és Kémiai Technológiai tanszék, 1940-ben az Emberföldrajzi tanszék és az Általános és Fizikai Földrajz tanszék. A karon 1942-ben 53 intézetet, laboratóriumot, tanszéket, szemináriumot említ a kari almanach.

Karunk tudományos élete rendkívül magas színvonalú volt, kiváló kutatók, oktatók alkották tanári karát, történetének tudományos szempontból legfényesebb időszakát élte, meghatározó eleme volt a magyar tudományos életnek. A filozófia szakterületén Pauler Ákos (1915–1933), Kornis Gyula (1920–1947), Brandenstein Béla (1922–1944), a szociológus Dékány István (1942–1946), az esztétika professzora Négessy László (1923–1932), de már 1911-től a kar professzora irodalomtörténetet tanítva. A pedagógia két neves professzora Finácz Ernő és Prohászka Lajos.

A kar történeti tanszékein a kor magyar történettudományának minden irányzata képviseltette magát és meghatározója a volt tudományágának. Angyal Dávid

(1909–1925) a magyar történelem, 1925–1929 között az újkori egyetemes történelem tanára, Lukinich Imre az új alapítású Kelet-Európa Története tanszék professzora (1929–1949), az oklevéltan területén kiemelkedő munkásságot kifejtő Szentpétery Imre (1923–1950) aki a kar 1635–1935 közötti történetének igen magas színvonalú feldolgozását végezte el, munkája, ma már bizvást mondhatjuk, forrásértékű. Tanított az egyetemen Áldásy Antal (1812–1832) a középkori egyetemes történet professzora, aki a karra hagyta könyvtárát (ez lett a Történeti Könyvtár törzsanyaga), a szellem-történet két legnagyobb magyarországi alakja Szekfű Gyula (1925–1955) és Hóman Bálint (1925–1932), a népiségtörténet legnagyobb magyarországi művelője Mályusz Elemér (1934–1946), a művelődéstörténet és a kora újkori mezőgazdaság-történet kiváló kutatója Domanovszky Sándor (1914–1948), a modern szociológiai irányzatot magas szinten művelő Hajnal István (1930–1949), aki a legnehezebb háborús időkben három évig volt a kar dékánja. Veretes névsor.

Az ókortörténet és a régészet színvonalas munkásságot kifejtő professzorokkal öregbítette a kar hírnevét: Mahler Ede, az egyiptológia, Heinlein István, a görög és római történelem, területén, Kuzsinszky Bálint Pannónia régészetével, utóda Alföldy András ugyancsak a római provincia régészetével foglalkozott. Tompa Ferenc a hazai újkőkor és bronzkor történetét kutatta. A művészettörténetben Hekler Antal és Gerevich Tibor, a néprajzban Györfly István és Visky Károly alkotott maradandót.

A kar irodalomtörténeti tanszékein szintén korszkos jelentőségű tudósok tanítottak: Horváth János, Császár Elemér, Alszeghy Zsolt, a nyelvészet területén Zsirai Miklós, Gombocz Zoltán, Pais Dezső, Laziczius Gyula. A klasszika filológián Förster Aurél, Huszti József, Moravcsik Gyula (1936–1967), a német irodalom és nyelvészet területén Bleyer Jakab, Thienemann (Tass) Tivadar, az anglistikán Yolland Artur Battishill (1908–1946), a francián Eckhardt Sándor (1923–1958), az olaszon Zambra Alajos (1920–1947), a román nyelvészetben Tamás Lajos (1936–1973), a szlavisztikában Melich János, (1921–1941), Kniezsa István (1941–1965), az orientalisztikában a turkológiában Németh Gyula (1916–1965), a tibetisztikában Ligeti Lajos (1939–1972), akik tudományágukban iskolát teremtettek és a korszakban meghatározó, nemzetközi vonatkozásban is elismert tudóok voltak.

A bölcsészkar másik részét ekkor a reáltudományok jelentették. A teljesség igénye nélkül csak néhány jelentős nevet sorolunk fel. A korszak hazai tudományos életében meghatározók voltak: Fejér Lipót, Kerékjártó Béla matematikusok, Oltvay Károly, Tangl Károly, Rybár István, Békésy György a fizika területén (Békésy

már a Harvard Egyetem professzoraként kapott 1961-ben Nobel-díjat, 1941–1946 között volt a kar professzora), Wodetzky József a csillagászat, Szebellédy László, Széki Tibor, Gróh Gyula, Buchböck Gusztáv a kémia, ifj. Entz Géza, Dudich Endre, Tuzson János, Szabó Zoltán a biológia, Mauritz Béla, Papp Károly a geológia, Cholnoky Jenő, Bulla Béla, Mendöl Tibor a földrajz kiváló tudósa volt.

A kar hallgatósága, szervezetei

A két világháború közötti korszakban a politika különböző változásai és irányzatai az egyetemi ifjúság életére is nagy hatással voltak. Számtalan egyesület, szövetség működött karunkon is. A Turul Szövetség kari szervezeti közül a bölcsészkaron az Árpád Szövetség működött.

Szervezetet hozott létre a Katolikus Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szövetsége, a Foederatio Americana. A Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség tagszervezete, a Szent Imre Kör, az Egyetemi Mária-kongregáció. (Ne felejtjük el, az egyetemen katolikus teológiai kar működik, ekkor is.) Külön szervezet fogta össze az elszakított területekről érke-

ző hallgatókat, ez a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Területi Szövetsége, amelynek természetesen volt kari szervezete. A Magyar Protestáns Diákszövetségnek (1922-ben alakult) is létrehozott kari szervezetet. Külön szervezetek foglalkoztak a nehéz anyagi helyzetű hallgatók segítségével. Ilyen volt a Mensa Academica Egyesület, amely a rektor felügyelete alatt működött és kedvezményes ebédet és vacsorát biztosított a rászoruló hallgatóknak. Hasonló módon a Foederatio Americana is tartott fenn menzát, és a protestáns diákegyesületek, valamint az izraelita hallgatók egyesülete is. A karon kiterjedt pályázati rendszer működött a különböző szakterületeken, a korszakban jelentős összegnek számító 50–200 pengős díjakkal. Az 1930-as évek második felében a politika is egyre jobban igyekezett befolyást szerezni az egyetemi hallgatók között is. A szélsőséges mozgalmak azonban nem tudtak a karon jelentős hatást elérni.

Jegyzetek

- ¹ Szentpétery i. m. 629. p.
- ² ELTE története 1635–2002. 275. p.
- ³ ELTE BTK története 1635–1985. 86. p.

298.

298. Zala György és Lechner Jenő: Az I. világháborúban elesett hallgatók hősi emlékműve, 1930. Egyetem tér

299. Horváth Béla: Az I. világháborúban elesett tanárok hősi emlékműve, 1936. Múzeum körút, Trefort kerti Campus

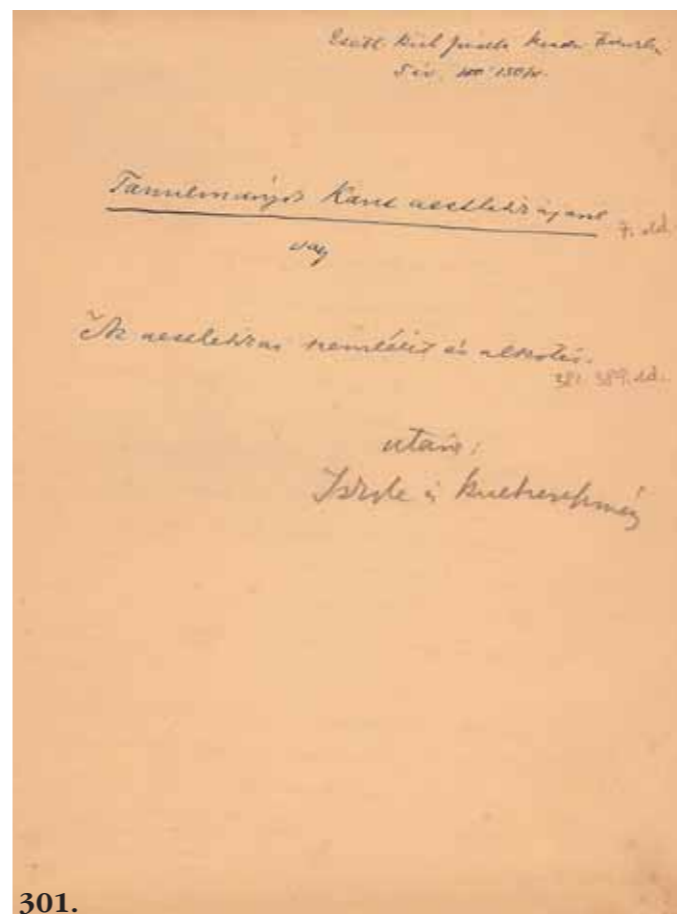
299.

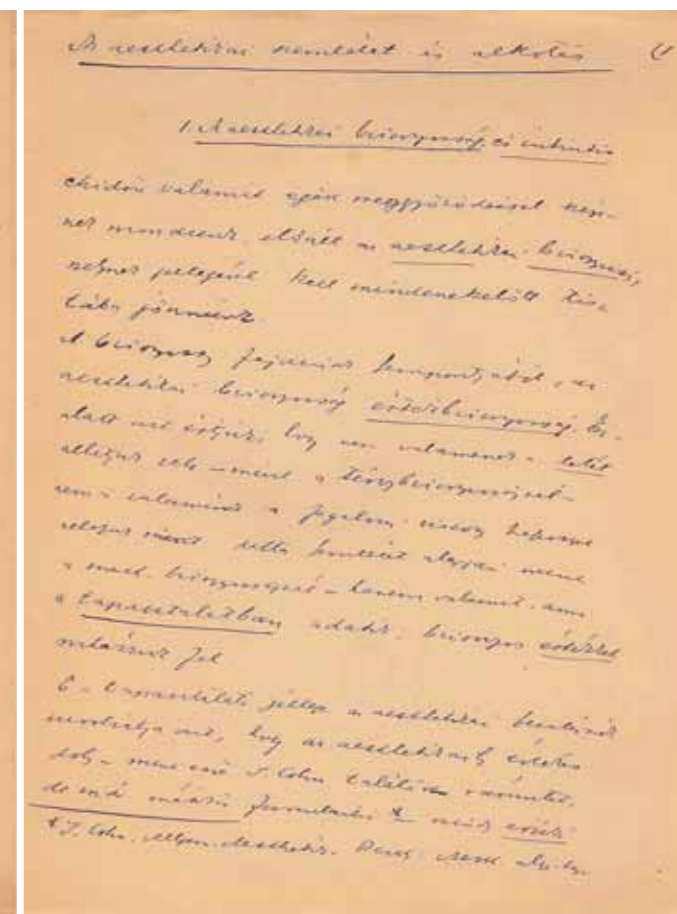

300.

300. Pauler Ákos filozófus, egyetemi tanár; Pauler Ákos egyetemi oklevelének pecsétje
 A budapesti egyetemen szerzett doktorátust. 1915-től 1933-ban bekövetkezett haláláig az egyetem második filozófia tanszékének nyilvános rendes professzora. Számos munkája közül a *Grundlagen der Philosophie* (1925) külföldön is sikert aratott.

301.

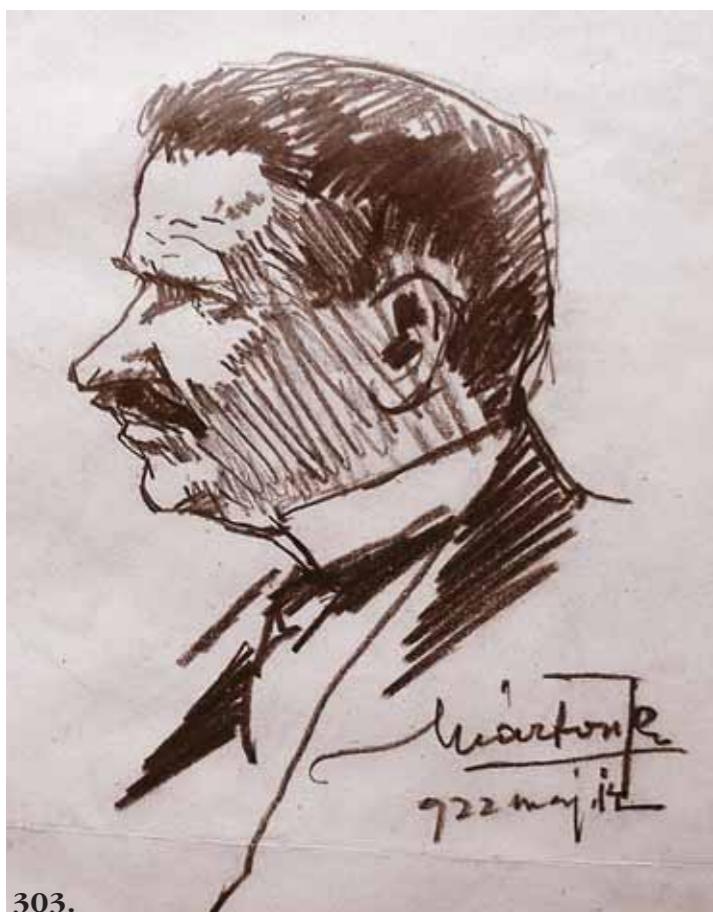
301. Pauler Ákos: Tanulmányok Kant esztétikájáról. Egyetemi előadás

302. Németh Gyula nyelvész, egyetemi tanár
 Tanulmányait mint az Eötvös Collégium tagja 1909-től a budapesti tudományegyetemen végezte, 1913-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1915-ben magántanárrá képezítették, 1916-tól rendkívüli, 1918-tól rendes tanár lett a keleti nyelvek, 1930-tól török filológiai és magyar őstörténeti, 1950-től a török filológiai tanszéken. Az 1932/1933. és az 1934/1935. tanévben a bölcsészkar dékánja, 1947–1949 között rektor. 1965-ben ment nyugdíjba.

302.

303.

303. Melich János nyelvész, egyetemi tanár

1895-ben a budapesti egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett, 1901-ben egyetemi magántanári képesítést nyert. 1911-től a szláv filológiai tanszéken nyilvános rendkívüli, 1921-től 1941-ig nyilvános rendes tanár. Gombocz Zoltánnal együtt írták a *Magyar Etymologiai Szótárt* és szerkesztették a *Magyar nyelv* című folyóiratot és a *Magyar Nyelvtudomány Kézikönyvét*. Az 1935–36. tanévben a bölcsészettudományi kar dékánja.

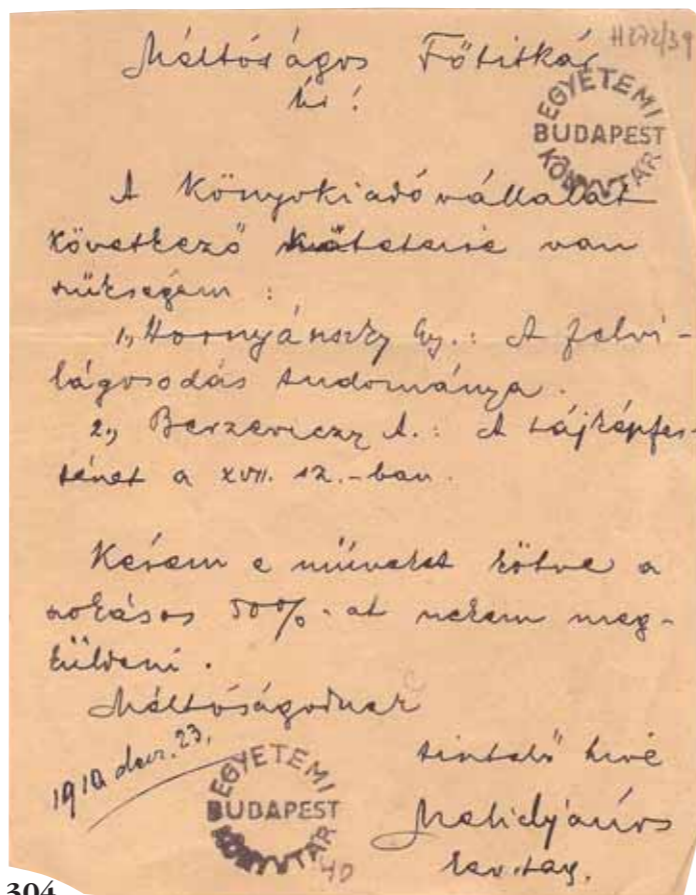

305.

305. Gombocz Zoltán nyelvész, egyetemi tanár

Tanulmányait 1895-től az Eötvös Collégium tagjaként a budapesti tudományegyetem magyar-francia szakán végezte. Nagy hatást gyakorolt rá Szinyei József, a finnugor nyelvész tanára, Simonyi Zsigmond, aki magyar nyelvészetet oktatott, valamint Becker Fülöp Ágost romanista. 1900-ban bölcsészdoktorrá avatták. 1907-ben jelent meg *Régi török jövevényszavaink* című műve, amelyet alapos átdolgozás után 1912-ben német nyelven is kiadást *Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache* címen. 1921-től a magyar nyelvészet tanára volt. 1927-től az Eötvös Collégium igazgatója. Az 1934/1935. tanévben a bölcsészkar dékánja.

306. Gombocz Zoltán képeslapja Szinyei Józsefnek, Párizs, 1909. augusztus 5.

304.

304. Melich János levele, Budapest, 1910. december 23.

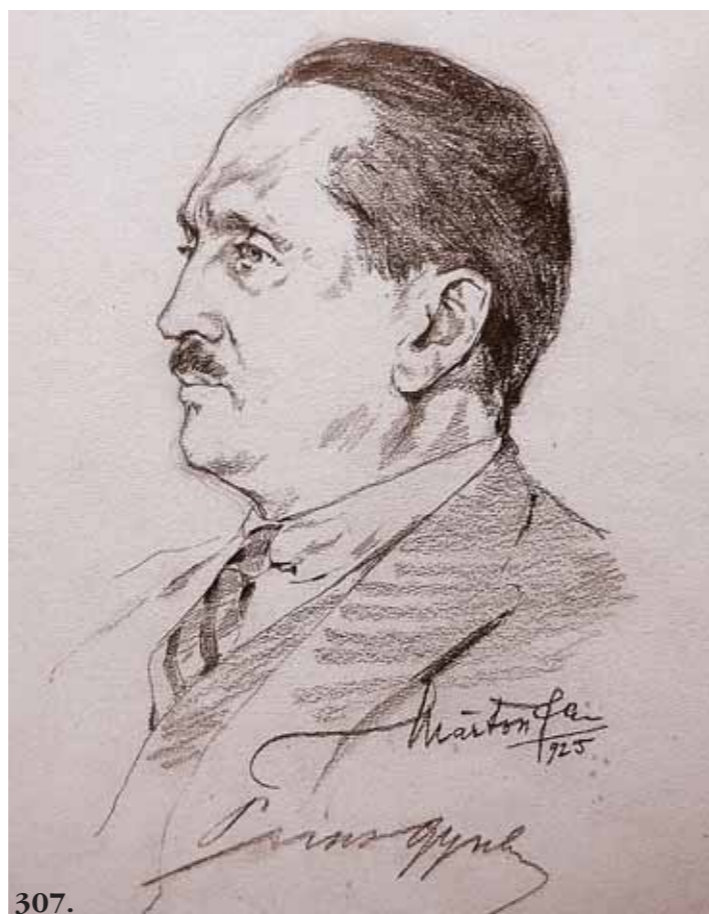

306.

307. Princz Gyula geográfus, egyetemi tanár
 A budapesti egyetemen Lóczy Lajosnál földrajzot tanult. 1904-ben a Földrajzi és Őslénytani Intézetben őslénytanál foglalkozó tanársegédként dolgozott. A bölcsészkaron magántanári képesítést nyert a leíró földtan tárgyköréből. Egyetemi tanár 1919–1923 között.

307.

308.

308. Kornis Gyula filozófus, egyetemi tanár, művelődéspolitikus

Budapesten és Lipcsében folytatott felsőfokú tanulmányokat, 1907-ben szerzett egyetemi diplomát. 1914-ben egyetemi magántanári képesítést nyert filozófiából, s ettől kezdve a pozsonyi egyetem nyilvános rendkívüli, 1916-tól nyilvános rendes filozófiatanára volt. 1920–1947 között a budapesti egyetemen filozófiát, 1932–1934 között pedagógiát tanított. Az 1933/1934. tanévben a bölcsészkar dékánja, az 1935/1936. tanévben az egyetem rektora. 1944-ben letartóztatta a Gestapo. 1945 végén akadémiai tagságát és egyetemi tanári állását megszüntették.

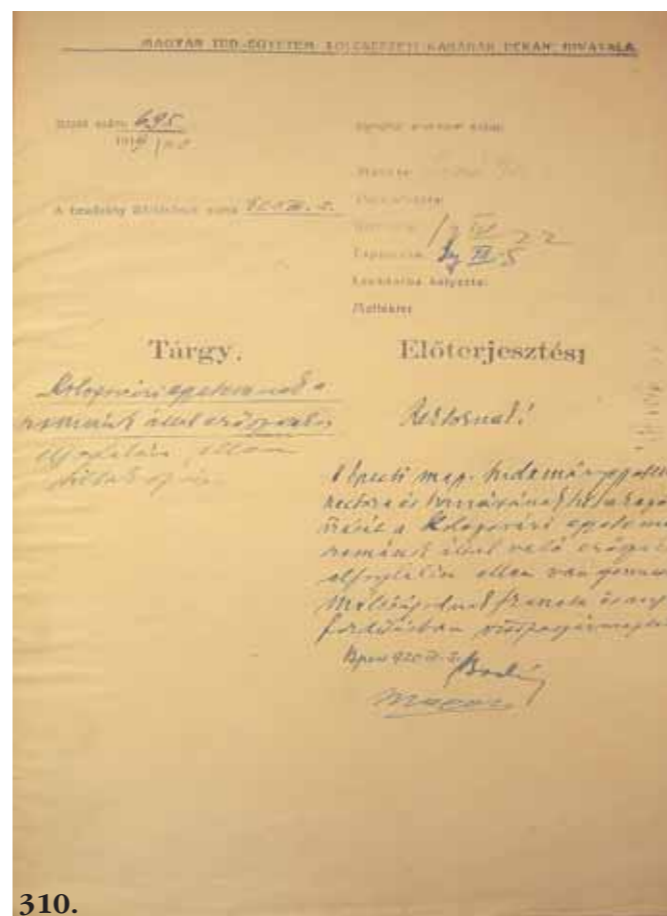

309.

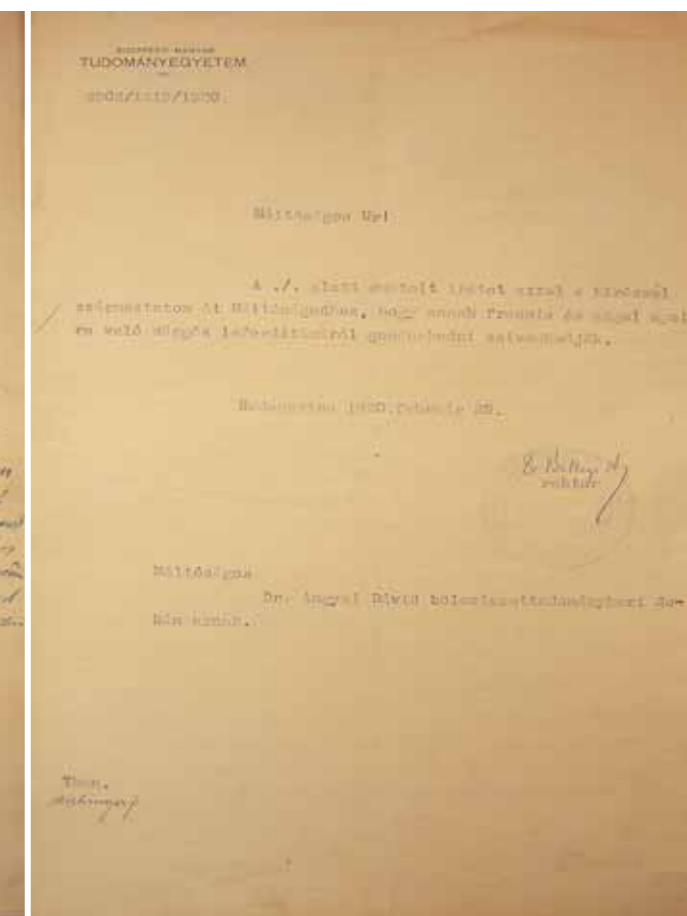
309. Hóman Bálint történész, egyetemi tanár

A budapesti tudományegyetemen történeti tanulmányokat végzett. Bölcsészdoktori oklevelet 23 évesen kapott *Magyar városok az Árpádok korában* című munkájával. Az Egyetemi Könyvtárban kezdett dolgozni, s 1915-ben igazgatóvá nevezték ki. A következő évben, 31 évesen a pesti egyetem magántanára lett. Középkori magyar történelmet tanított. Beszterce 1922-től helyettes, 1925-től 1931-ig nyilvános rendes tanár volt.

310. Ballagi Aladár: Tiltakozás a kolozsvári Bolyai Egyetemnek a románok által történt erőszakos elfoglalása ellen és egyéb kapcsolatos iratok. Budapest, 1920. február 25.; Budapest, 1920. március 5.

310.

311.

312.

313.

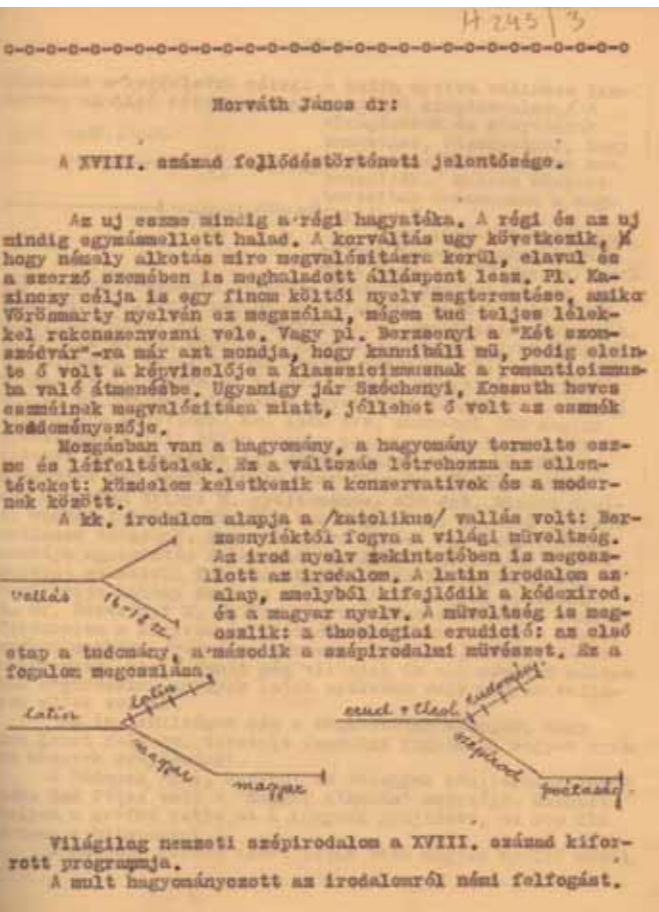
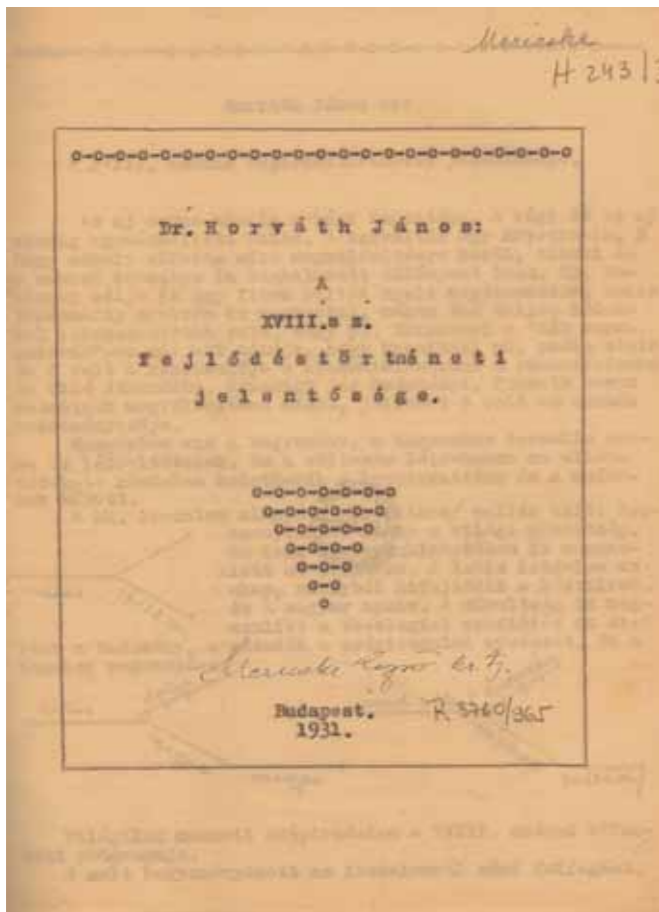
311. Klebsberg Kuno jogász, vallás- és közoktatásügyi miniszter

Jogi tanulmányokat folytatott a budapesti, müncheni, berlini és párizsi egyetemeken. 1898-ban államtudományi doktori oklevelet szerzett Budapesten. Az egyetem elvégzése után az állam szolgálatába lépett. 1922-től 1931-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. 1922-ben létrehozta a Magyar Országos Gyűjteményegyetemet és annak tanácsát, amelynek hatáskörébe tartozott többek között a Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára. A bölcsészettudományi kar hallgatói számára nagy jelentőségű volt a Klebsberg által a tudósutánpótlás biztosítására külföldön létrehozott *Collegium Hungaricum*ok és a külföldi ösztöndíjak rendszere. Klebsberg úgy gondolta, hogy az egyetemekre a legtehetségesebbek jussanak be.

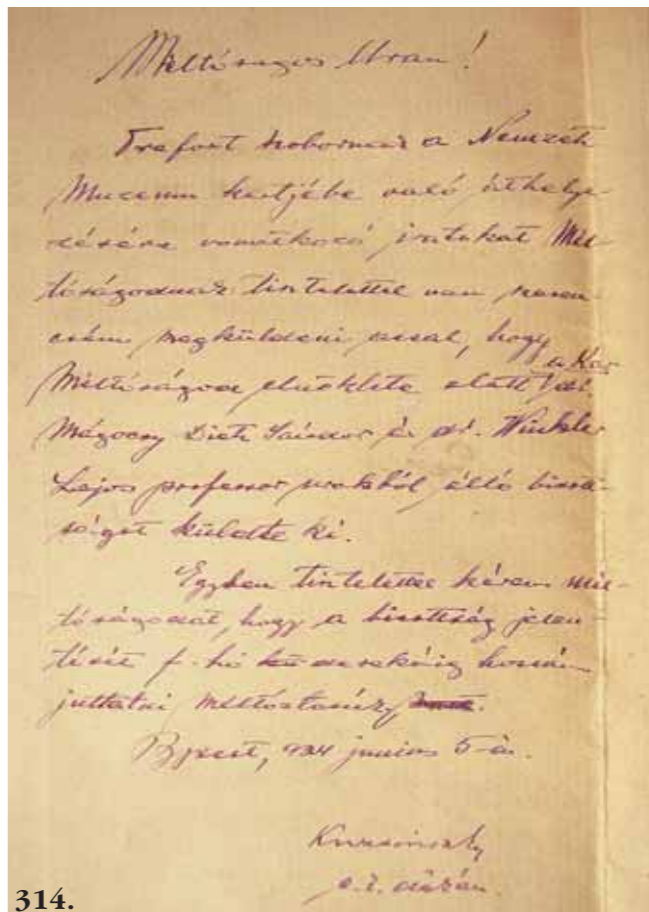
312. Horváth János irodalomtörténész, egyetemi tanár; Horváth János: A XVIII. század fejlődéstörténeti jelentősége. Egyetemi jegyzet, 1931

1897-től az Eötvös Collégium tagjaként a budapesti egyetemen tanult, ahol 1901-ben bölcsészdoktori oklevelet, 1904-ben magyar-francia szakos tanári diplomát kapott. 1923–1948 között az egyetem irodalomtörténeti tanszékének professzora volt.

313. Trefort Ágoston szobra. Múzeum körút, Trefort kerti Campus

314. Kuzsinszky Bálint dékán levele Klebsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a Trefort-szobor Múzeum-kertbe helyezéséről, 1924

314.

315. Hornyánszky Gyula klasszika-filológus, egyetemi tanár

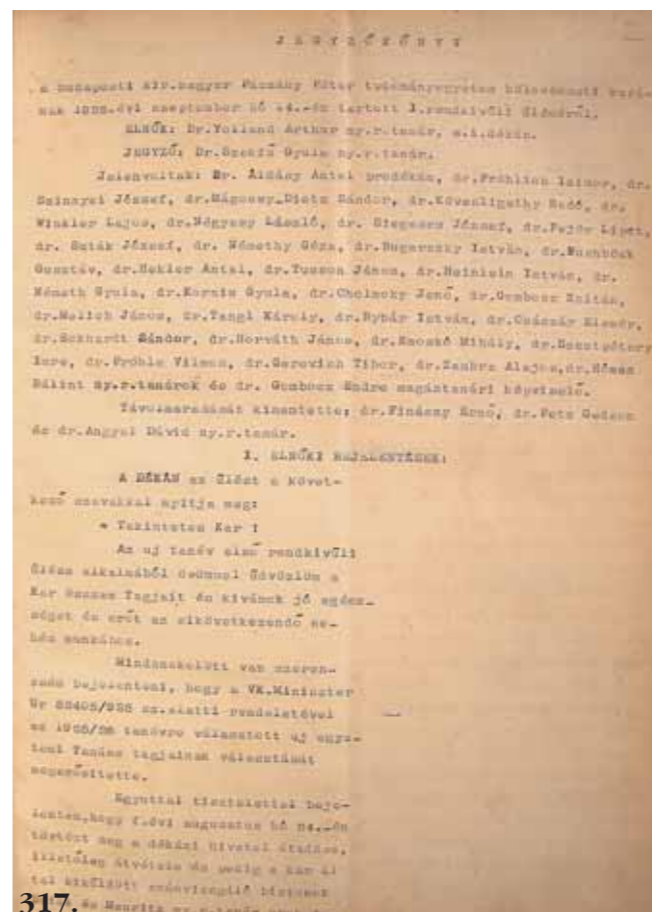
Felsőfokú tanulmányokat a budapesti egyetemen folytatott, 1891-ben bölcsészdoktorátust, 1892-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett. Pónori Thewrewk Emil tanítványa volt, de nem a német klasszika-filológusok módszereit követte, mint mestere, hanem inkább a természettudományos gondolkodás, az angol antropológiai irányzat és a francia szociológiai módszer irányában tájékozódott. Ezáltal próbálta közelebb hozni az antikvitást hallgatóihoz. 1902-ben magántanárrá habilitálták a budapesti egyetemen. 1925-től 1933-ban bekövetkezett haláláig a harmadik számú Klasszika-filológiai Intézet vezetője.

316. Szeberényi Gusztáv bölcsészdoktori oklevele, 1925

315.

317. Kari tanácsülési jegyzőkönyv, 1925

317.

316.

318.

318. Domanovszky Sándor történész, egyetemi tanár
Az 1926/1927. tanévben a bölcsészettudományi kar dékánja, az 1939/1940. tanévben az egyetem rektora.

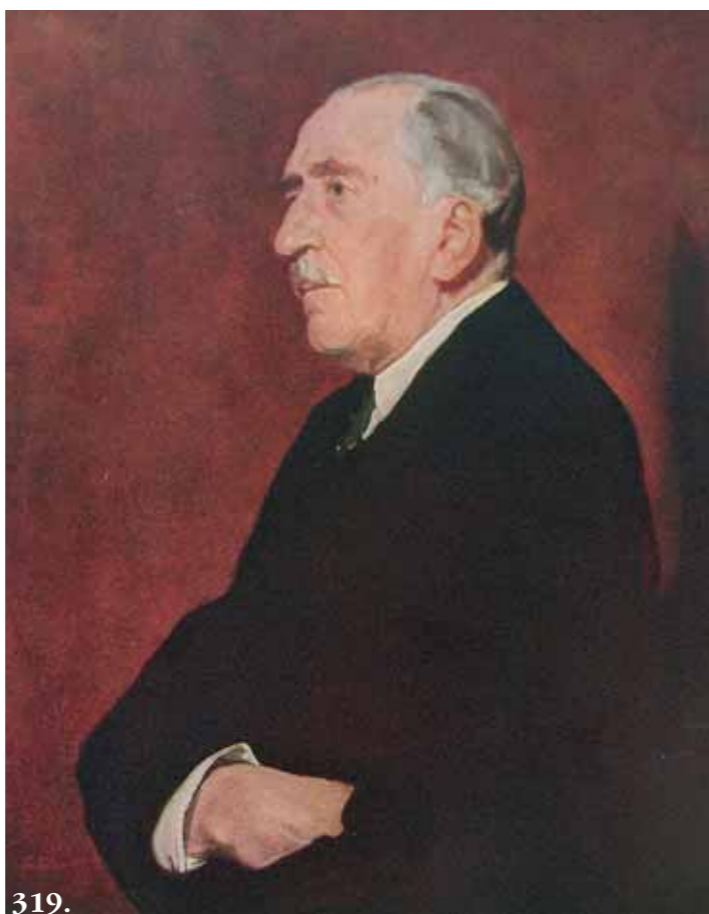

319. Herczeg Ferenc író

Az 1926/1927. évi tanévben a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Kara tiszteletbeli doktorrá választotta.

320. Hajnal István történész, egyetemi tanár;
Mauritz Béla petrográfus, mineralógus, egyetemi tanár

Hajnal István az 1944-től 1947-ig a bölcsészettudományi kar dékánja. Mauritz Béla az 1929/1930. tanévben a bölcsészettudományi kar dékánja, az 1943/1944. tanévben az egyetem rektora.

319.

321.

321. Papp Károly geológus, egyetemi tanár

Az 1930/1931. tanévben a bölcsészettudományi kar dékánja.

322. Papp Károly vasúti féljegy vásárlására jogosító igazolványa az 1916. évre

320.

322.

Az 1932/33 tanév

Az előző év óta, az előző tanév sorszáma	A tanév sorszáma	A tanév sorszáma a jubileumi év feltevése	Állás	Sors
Gombosi Zoltán	3	Gombosi o. t.		
Agyelóti Mária	3	Agyelóti o. t.		
Gombosi Zoltán	1	Gombosi o. t.		
Prézsi János	3	Prézsi o. t.		
Kovács István	3	Kovács o. t.		
Hórváth János	3	Hórváth o. t.		
Humánus István	3	Humánus o. t.		
Zsuzsán István	2	Zsuzsán o. t.		
Székely Ferenc	2	Székely o. t.		
Székely István	2	Székely o. t.		
Klincsik István	2	Klincsik o. t.		
Vasvári István	2	Vasvári o. t.		
Vasvári István	3	Vasvári o. t.		
Vasvári István	2	Vasvári o. t.		
Hornyański István	3	Hornyański o. t.		

első második felére.

A tanév sorszáma a jubileumi év feltevése	A tanév sorszáma a jubileumi év feltevése	Sors
Gombosi o. t.		
Kovács o. t.		
Hórváth o. t.		
Zsuzsán o. t.		
Székely o. t.		
Klincsik o. t.		
Vasvári o. t.		
Vasvári o. t.		
Hornyański o. t.		

Latta:
Bélyeg helye

KIR. MÁTYÁS PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM QUAESTURA

323.

323. Index, 1932/33

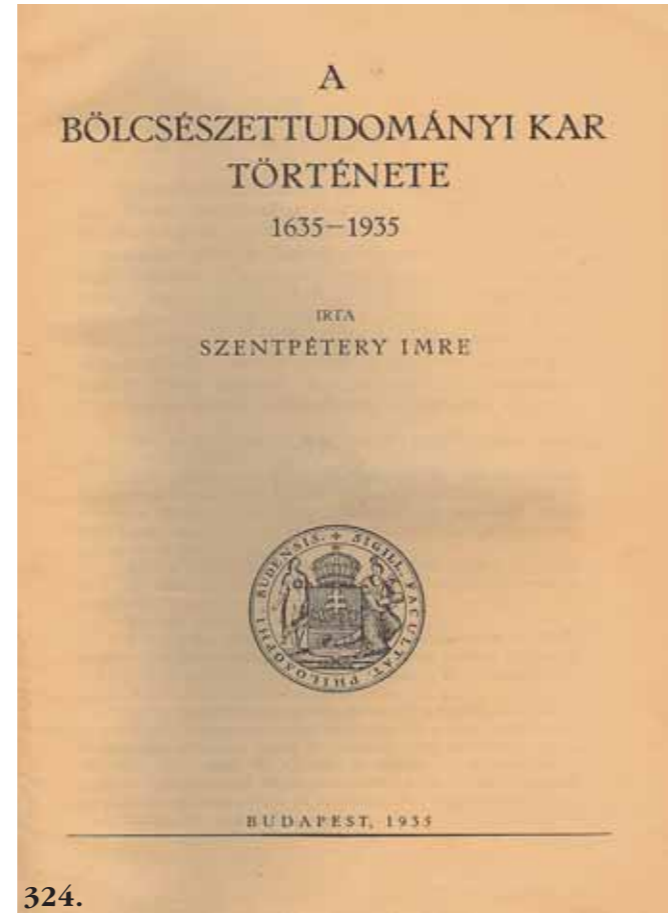
324. Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935. Budapest, 1935

Az egyetem fennállásának háromszázadik évfordulójára Szentpétery Imre által írt kartörténet, 1935

325. Zászló a 300. jubileum alkalmából, 1935

326–329. Az 1935. évi jubileum

Az egyetem, és benne a bölcsészettudományi kar 1935-ben ünnepelte megalapításának 300. évfordulóját, fényes ünnepségek keretében. Az országgyűlés az 1935. évi V. törvénycikkben örökítette meg az egyetem érdemeit: „A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem évszázadok viszontagságai közepette is mindig hű maradván alapítójának tudományos célkitűzéseire, hivatásának magasabbrendűségébe vetett hittel, gazdag eredményekkel munkálta és fejlesztette a tudományt s tüz emberöltőn keresztül Isten, Haza és a Tudomány szolgálatára s a nemzet egészének javára nevelte polgárait. A törvényhozás ezért törvénybe iktatja az egyetemnek a magyar tudomány és nevelésügy terén háromszáz éven át szerzett érdemeit.” Szentpétery Imre megírta *A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935* című művét (A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Története IV. kötet Budapest, 1935).

324.

325.

326.

327.

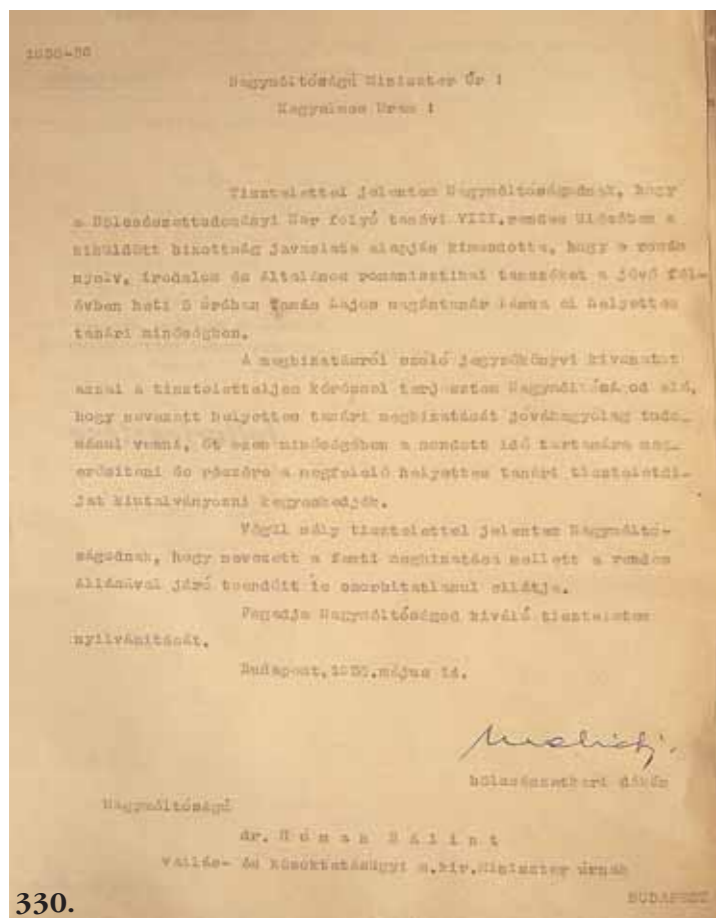
328.

329.

330. Melich János dékán levele Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a román tanszék ellátásáról, 1936

330.

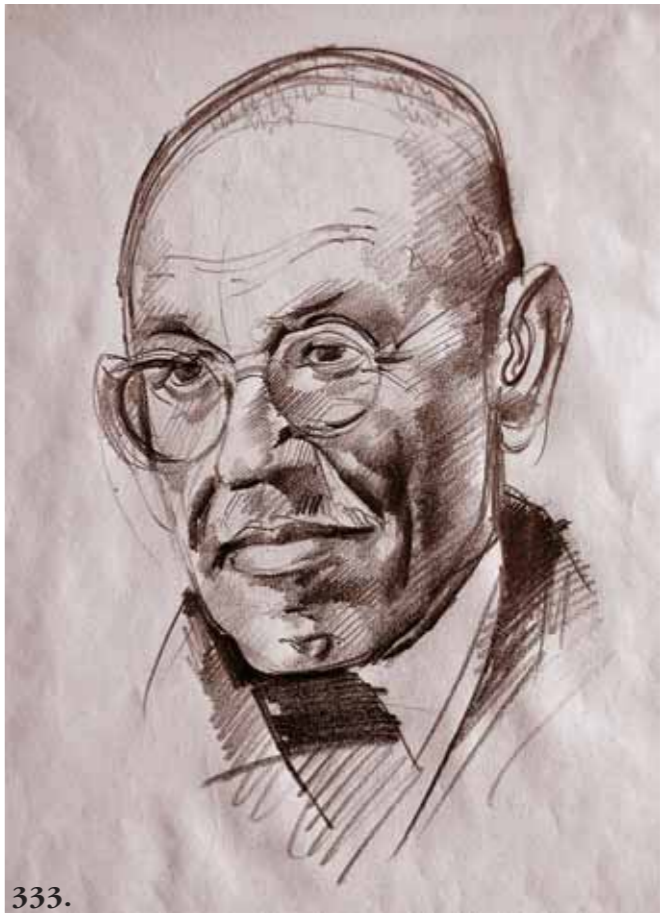
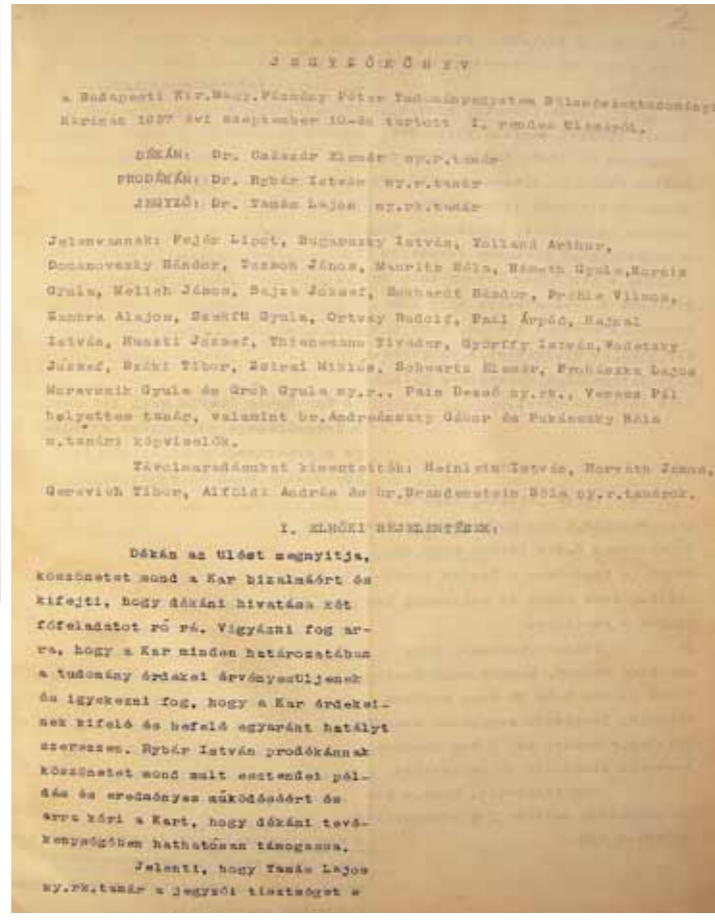
332.

332. Pais Dezső egyetemi indexe

331.

331. Mályusz Elemér történész, egyetemi tanár; Kari tanácsülési jegyzőkönyv, 1937

333.

333. Pais Dezső nyelvész, egyetemi tanár
A budapesti Eötvös József Collegium tagjaként, magyar–latin–görög szakos tanári oklevelet szerzett az egyetemen. 1924-től az Eötvös Collégiumban tanított. 1937–1960-ig a magyar nyelvudomány professzora volt. 1953-ban az 1950-ben megszüntetett Eötvös Collégium visszaállítását javasolta, de erre csak 1956-ban került sor. 1956. november 30-án a kari Forradalmi Bizottság elnöke.

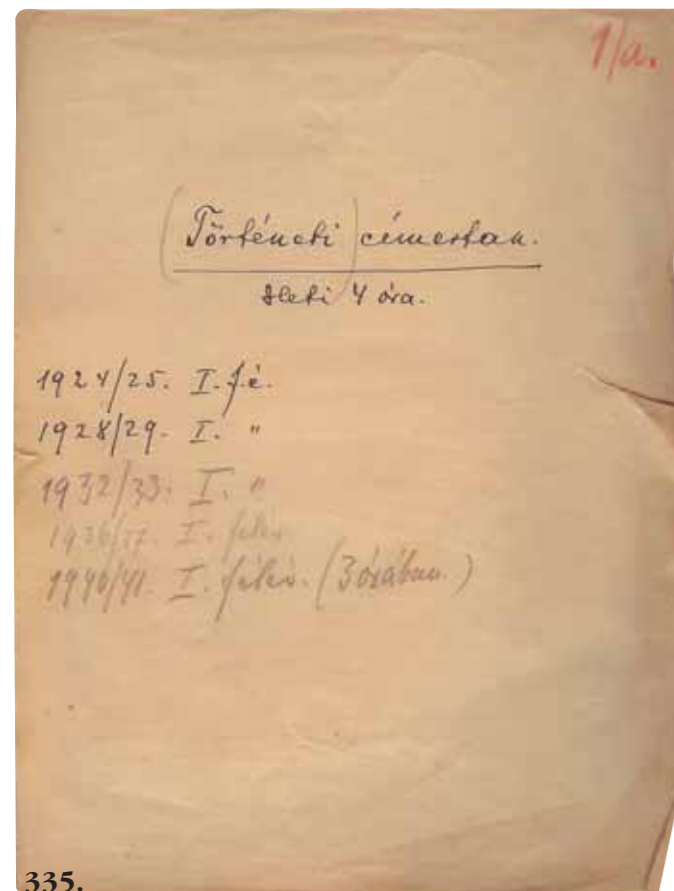

334. Szentpétery Imre történész, egyetemi tanár
Az 1939/1940. tanévben a bölcsészettudományi kar dékánja.

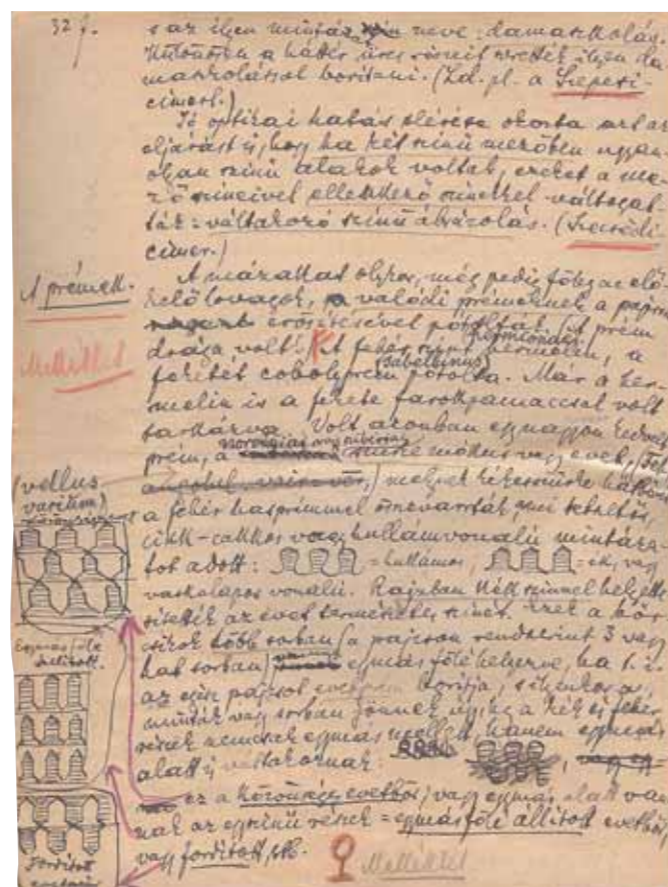
335. Szentpétery Imre egyetemi előadásainak
vázlata, 1927-1929

334.

335.

336. Lukinich Imre történész, egyetemi tanár
1929-1949 közt a kelet-európai történelem tanára volt a budapesti
egyetemen. Az 1943-1944. évi tanévben a bölcsészettudományi kar
dékánja. Az 1948-as egyetemi reform következtében eltávolították az
egyetemről.

336.

337. Ybl Ervin művészettörténész,
egyetemi tanár

A budapesti tudományegyetem bölcsészka-
rán 1931-ben az olasz szobrászat történe-
téből magántanári képesítést nyert. 1941.
július 1-jétől címzetes nyilvános rendkívüli
tanár.

337.

VIII. A kar története az egyetemi reformig (1945–1948)

A Budapestet ostromló Vörös Hadsereg csapatai 1945. január 16–17-én foglalták el a Múzeum körüti egyetemi épületeket. Voltak oktatók, akik az egyetemen éltek át az ostromot, és akik be tudtak járni az egyetemre arra törekedtek, hogy minél gyorsabban meg lehessen kezdeni az egyetemi munkát. Márciustól Hajnal István dékán irányította az a kar életét, áprilistól a kar tanácsának tagjai is bekapcsolódtak. Az egyetem vezetése több szempontból is nehéz helyzetet örökölt. Az épületek súlyos károkat szenvedtek, az összes ablak betört, a tető több helyen megsérült, a szobák, termek beáztak, a csőhálózat megsérült, részben megsemmisült, a felszerelések nagyobb részt összetörték.

Többéves helyreállító munkára volt szükség, hogy az oktatás feltételei megteremtődjenek. 1947 júniusában ülésezhetett először a kari tanács a régi tanácstermben, de az oktatás már jóval hamarabb megkezdődött. 1945 májusában mintegy 1000 hallgatóval indult el az 1944/45-ös tanév második féléve, a vizsgaidőszak július végéig tartott. A munka a korábban megszokott rendben folyt.

A fővárost és az országot ért pusztulás miatt a kar épületeinek helyreállítása csak az 1947/48-as tanévre sikerült. A főépület – Múzeum krt. 6–8. – tetőzetének a helyreállítása 1947 nyarára készült el. A politikai pártok akciókat hirdettek, a kommunisták meghirdették a „Munkások a tudományért – a tudósok a munkásokért” programot. Ennek jegyében került sor a Trefort-kerti épületek rendbe hozására, a MÁVAG munkásai 48 ezer munkárárt ajánlottak fel. Ezzel az akcióval együtt a politika is megjelent az egyetemen.

Ma is sokszor használjuk azt a kifejezést, hogy egyetemünk a magyar felsőoktatás „zászlóshajója”, s erre büszkék vagyunk és lehetünk is. Ez a szerep azonban sok esetben teherrel is járt. 1945 után az egyetem a politikai harcok közepébe került. A magyar politikai elit, különösen a kommunista párt befolyását ki kívánta terjeszteni a „zászlóshajó”-ra. E harcnak számos színtere volt.

Az 1945 utáni megváltozott helyzetben egyre nagyobb igény mutatkozott a tanulás és különösen az egyetemen történő tanulás iránt. Mint a világ többi részén, Magyarországon is megindult a felsőoktatás tömegesedése. Ez a folyamat természetesnek tekinthető, de Kelet-Európában, így Magyarországon együtt járt a megbíz-

hatatlannak tartott értelmiség erőszakos lecserélésének folyamatával. E folyamat a politika, elsősorban az erőszakos kommunista politika eszközévé vált. Jelszóvá sivárodott a munkás–paraszt származású hallgatók arányának növelése, a kizsákmányoló rétegek kizárása az egyetemekről. 1945 és 1948 között ennek az első lépései történtek meg. Alsó- és középfokon megszervezték a dolgozók iskoláját, és az egyetemeken létrejöttek a munkástanfolyamok, a Pázmány Egyetemen először a jogi karon, majd 1947-ben a bölcsészkaron is. A tanfolyami év elvégzése után be lehetett iratkozni az egyetemre rendes hallgatónak. A következő évben már nem tanfolyamot indítottak, hanem megszervezték az ún. esti egyetemi tagozatot (12.700/1947. évi kormányrendelet). A tagozat a nappalival azonos értékű diplomát adott. Az előadások hétköznapi délután négy órakor kezdődtek, heti 16–20 óra volt. Ha valaki a félévben két előadási napról hiányzott, elvesztette a félévét. A kar oktatói nem fogadták lelkesedéssel a bevezetett új formát, de a rendeleteket végre kellett hajtani. Az esti tagozat néhány százalékkal növelte a munkások arányszámát a karon, de a politika számára ez kevés volt. Új eszközként a felvételi vizsgát lehetett használni, amelyet 1946-ban vezettek be. A felvételnél az érettségi, a felvételi írásbeli és szóbeli eredményét, valamint a szociális származást vették figyelembe, meghatározva, hogy melyik származási kategóriából milyen arányban kerülhetnek be hallgatók. Ezzel ki lehetett zárni a kiváló tudású értelmiségi és alkalmazotti származásúakat és a még ennél is „rosszabb” származású hallgatókat.

A munkásszármazásúak arányának növelését szolgálta az ún. szakérettségire felkészítő tanfolyam megindítása. Ennek lényege, hogy a középiskolai képzésben nem részesült dolgozók a középiskola négy osztályát egy év alatt elvégezheték és leérettségizhettek, majd beiratkozhattak az egyetemre. Természetesen egy év alatt nem lehet négy év anyagát elsajátítani, ezért ezek gyakorlatilag szakos előkészítők voltak, hatféle egyetemre való bejutást tettek lehetővé, közülük az egyik a bölcsészkarra való bejutást célozta.

E rendelkezések meglehetősen nagy feszültséget okoztak a karon is. Megnövekedett a lemorzsolódás, sok olyan hallgató volt, akit – úgymond – a „Párt” iskolázott be, meghasonlott önmagával, nem merte vállalni

később a tanulást. Ezek az intézkedések egyértelműen a hagyományos, „normális” egyetemi működés megszakadását jelentették. Súlyosan sértették az egyetem autonómiáját, a felvételi rendszer pedig a szabad tanulás lehetőségét. Az, hogy az egyetem és benne a kar valamennyire még meg tudta őrizni az oktatás színvonalát, a tanári kar munkájának volt köszönhető.

Tanári kar, szervezeti változások

Az új korszak, az új hatalmi elit változásokat hozott a szervezetben is. Új intézetek, tanszékek jöttek létre. Az orosz nyelv oktatása tanszékét kapott, majd 1947-ben létrejött az Egyetemi Orosz Intézet.

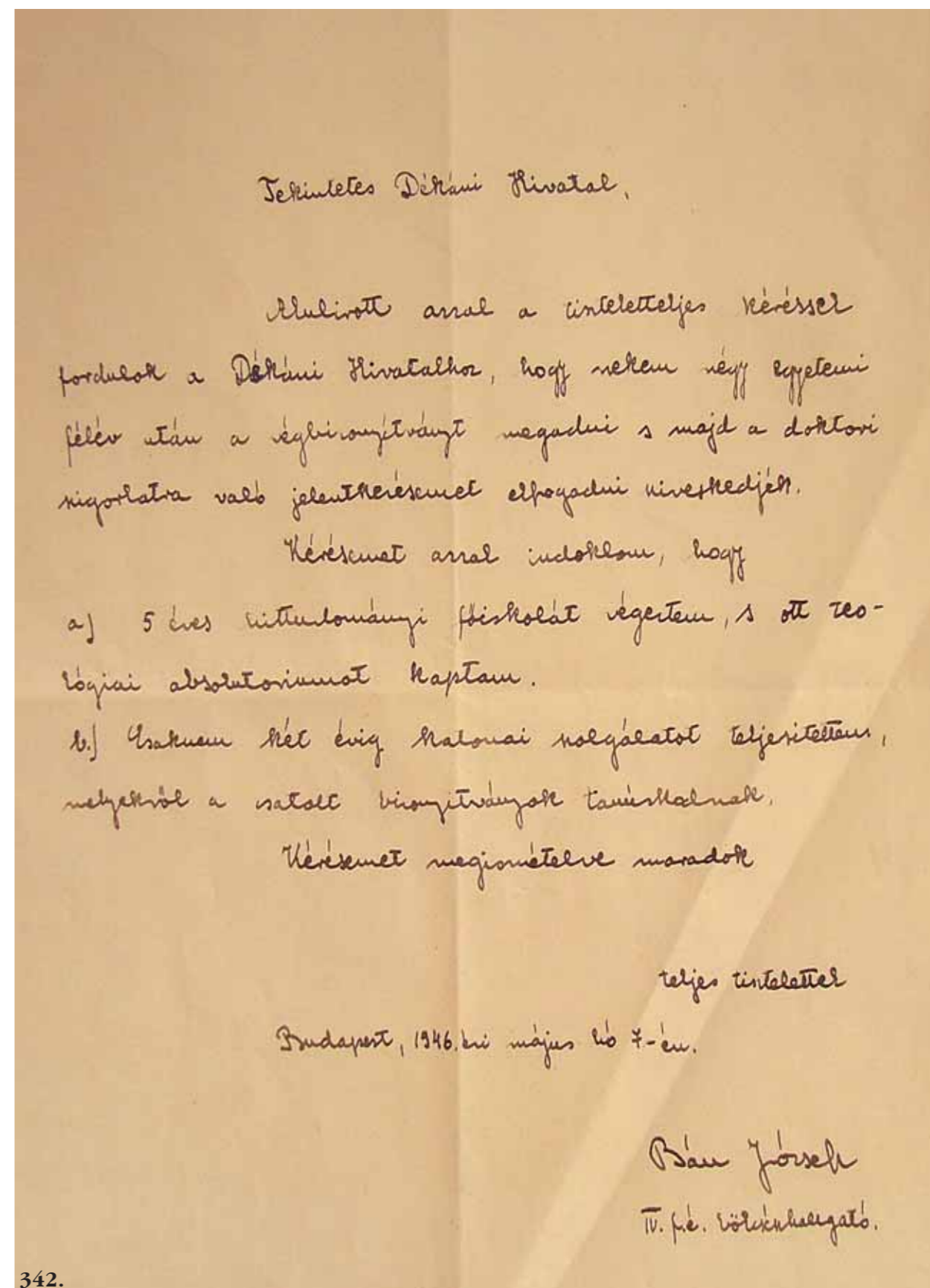
Hozzá kell tenni, hogy ez még nem a túlhajszolt oroszosítás, hanem a normális orosz nyelvi és irodalmi képzés időszaka. Az átalakítás az előbbi vonatkozásban 1948-ban indult meg. 1947-ben az Orosz Intézet mellett létrejött az Amerikai, az Angol, a Finnugor, a Belső-Ázsiai, az Indoeurópai és 1948-ban a Lengyel Intézet. 1947-ben sor került egy új Társadalomtudományi Intézet megnyitására, és a képzés átalakítására. Megerősödött, de még nem vált egyeduralgódóvá a baloldali ideológiák tanítása. A 1946/47. tanév második félévétől bevezették a Marxizmus alapjai c. tantárgy oktatását.

A tanári karban alig volt változás: professzorai közül Ortway Rudolf fizikus és Tompa Ferenc ősrégész a harcok áldozatává vált. 1945 júliustól novemberig tartott az ún. igazolási eljárás. A politika ekkor már erősen beleszólt abba, hogy kit igazolnak, és kit nem. A karon ekkor „még csak” hárman veszítették el állásukat, közöttük Mályusz Elemér. A politikai elit a saját szempontjait figyelembe véve 1945 decemberében 13 professzor kinevezésével igyekezett tért nyerni a karon. Ekkor került a karra Andreánszky Gábor, Bisztray Gyula, Bolgár Elek, Lukács György, Turóczy-Trostler József, Novobáztzy Károly, Oroszlán Zoltán, Riesz Frigyes, Száva Kovács József, Bonkáló Sándor, Trócsányi Zoltán, Wolsky Sándor, Zolnay Béla. 1946-ban Ortutay Gyula, Vadász Elemér, Banner János, Fülep Lajos, Deér József, Szalai Sándor, 1947-ben Marót Károly, Telegdi-Róth Károly, Szemerényi Osvald, Szenczi Miklós, 1948-ban Fogarasi Béla, Várkonyi Dezső, Sárkány Sándor, Kardos Tibor. A kinevezettek politikai felfogásukat tekintve többféle árnyalatot képviseltek, de az oktatói munka szempontjából mindenképpen hátrányos volt a kar számára, hogy politikai játszmák színterévé vált.

A hallgatók

1945-ben 1412 hallgató kezdett tanulni az egyetemen, 1947/48-ban 9000 volt a hallgatók létszáma ebből 3726 hallgató volt bölcsész, ezzel az egyetem legnagyobb karává vált a bölcsészkar. A hallgatóság fele nő volt. Az oktatás tömegesedése, az új hallgatók beáramlása átalakította a diákság szociális összetételét. A zaklatott politikai helyzetben a pártok az egyetemi hallgatók körében is alakították szervezeteiket. Ezek között kemény harc indult meg a hallgatókért, és a karon belül a különböző testületek vezetéséért. Igen élesen szembekerültek a baloldali, elsősorban a kommunisták irányította szervezetek és a polgári, keresztény szervezetek. Ebben a harcban azonban sokkal előnyösebb helyzetben voltak a baloldal erői, hiszen maguk mögött tudhatták a belügyi és az oktatási kormányzat vezető tisztviselőit.

A legerősebb szervezet a karon a MEFESZ volt. Megindult a harc a szervezet vezetésért, amelyet 1947-re a baloldal szerzett meg. A Pázmány Péter Tudományegyetemre ebben a korszakban jelentős számú vallását gyakorló hallgató járt, a tanév még Veni Sanctével kezdődött, az egyházi kollégiumok még működhetek, úgy tűnt, nem sikerült megtörni az egyházakat. Az egyre nagyobb számú vidéki származású hallgatóság számára igen fontosak voltak a kollégiumok. A kar életében az Eötvös Collégium meghatározó volt, őrizte hagyományait, de csak kevés hallgatónak adatott meg oda bekerülni. A nagyobb létszámú hallgatóság elhelyezését szolgálta a népi kollégiumi mozgalom megindítása. Ez a kezdeményezés azonban szintén hamar a politikai játszma egyik újabb színterévé vált. A NÉKOSZ létrejöttével egy sajátos önkormányzaton alapuló, speciális profilú nevelőintézmények létesültek, amelyek bizonyos értelemben a baloldal egyik fontos részévé váltak a hatalomért folytatott küzdelemben. Addig volt szükség a mozgalomra, amíg a fordulat létre nem jött. Azután már nem volt helye egy önálló, öngazgató szervezetnek. 1950-ben tehát a NÉKOSZ-t felszámolták. A karon több népi kollégium alakult: A Kőrösi Csoma Sándor Kollégium (idegen nyelv szakosoknak), Petőfi Sándor (történelem szakosoknak), József Attila (magyar szakosoknak), Dózsa György (társadalomtudomány szakosoknak), Zrínyi Ilona (természettudományi szakosoknak). 1948-ra a kommunista párt céljai nem valósultak meg, növekedett ugyan a munkás-paraszt hallgatók aránya a karon, de közel sem olyan ütemben, ahogy azt remélték.

342.

342. Bán József hallgató levele a Dékani Hivatalhoz végbizonyítvány kiállítása és doktori szigorlat ügyében, 1946

IX. A kar a Rákosi-korszakban (1948–1956)

Az ún. szocialista egyetem kiépítése, működése 1948/49–1953

A hatalom teljes birtokába jutott kommunista párt 1948-tól kezdete megvalósítani az 1947-ben kidolgozott tervének pontjait. Az oktatás kapcsán a jelszó a következő lett: „Meggzúntetni a vagyonos osztályok műveltségi monopóliumát.” Ennek első lépése a közoktatás területén a nyolcosztályos általános iskola bevezetése és az iskolák államosítása. Ez magával vonta a középiskolai képzés átalakítását, ami után az egyetemi reform sem maradhatott el. A reform a tanárképzés kapcsán igen érzékenyen érintette a bölcsész-kart is. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium élén álló Ortutay Gyula bemutatkozó beszédében (1947. március) kijelentette: „az általános iskola fejlesztése, módszeres kiépítése mellett legfontosabb, elsőrendű kötelességünknek tartjuk a felsőoktatás ügyén és a tudományos képzés ügyén segíteni.”

Az MKP által a reformmal szemben megfogalmazott általános elvárások és a reform indoklása következőképpen hangzott: „Az egyetemek szervezeti vonatkozásban elavultak, szakmai tekintetben nem felelnek meg sem a gyakorlat, sem a tudományos színvonal követelményeinek. A világnézeti és politikai vonatkozású egyetemi oktatásban az apolitikus mezbe bujtatott klerikális reakció szelleme dominál. [...] A reform célja a főiskolákat a nép szolgálatába állítani, az egyetemek működését összhangba hozni a népi demokrácia szükségleteivel [...] Általános szempontok és követelmények a következők:

1. Megnyitni az egyetemek kapuit a munkásság és a parasztság számára, biztosítani azt, hogy ne csak esti tanfolyamokon tanuljanak, hanem fokozódó arányban a reguláris (nappali) egyetemi képzésben részesüljenek. E célból a fennálló, érettségien alapuló felvételi rendszer megváltoztatandó és helyébe az összes egyetemeken és karokon felvételi vizsgával helyettesítendő.

2. Oly tanulmányi rend bevezetése, mely az előadások rendes hallgatását kötelezővé teszi. A teljesen meglazult tanulmányi fegyelmi rend helyreállítása. [...] Az egyetemi tanulmányok folyamán egy vagy két idegen nyelv elsajátításának kötelezővé tétele. Különös

figyelem fordítandó az orosz és szláv nyelvek ismeretére.

3. Társadalomtudományi tanszékek felállítása és kötelező társadalomtudományi (gazdasági, politikai, filozófiai) oktatás az összes egyetemeken és karokon. [...]

7. Biztosítandó a tanári karok olyan összetétele, hogy azok a tudományos színvonal követelményeinek és a demokratikus nevelés érdekeinek megfeleljenek. Az ehhez szükséges személyi változások keresztülvi-tele.¹¹

Mint azt már többször említettük, a magyar kommunisták kitüntetett figyelmet szenteltek a Pázmány Péter (Budapesti) Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának. A párt felsőoktatási politikájának legfontosabb bázisává kívánták „emelni” ez. Ahogy megfogalmazták: ezt a kart kell a legjobban „megerősíteni”. A bölcsészeti karok reformjáról szóló elképzelések első sorban a budapesti kart érintették. A másik két bölcsészkar (a szegedi, debreceni) ekkor még jóval kisebb a budapestinél, s elindult bizonyos visszafejlesztésük is.

„I. A reform indokai. A többi egyetemek kötött tanrendjével szemben a bölcsészeti karon ma is a teljes tanzabadság (mindenki azt hallgat és ad elő, amit akar) elve érvényesül, amely a szakképzést teljesen dezorganizálja. [...]

II. Milyen kádereket képezzen az egyetem? A bölcsészeti kar első sorban középiskolai tanárokat, az új négyosztályos középiskola tanárait képzzi. [...] Ezek mellett itt nyerik oklevelüket a levéltárok, a központi könyvtárok, és múzeumok tudományos személyzete, továbbá – a természettudományi osztályon – az ún. C képzésű vegyészek, biztosítási matematikusok, fizikusok és geológusok.

III. A reform különleges jellege. A/ Szervezeti reform. 1. A kötött tanmenetnek a bölcsészeti karon való bevezetése a tanárképző intézetet feleslegessé teszi. [...] A könyvtárosok, levéltárosok, múzeumi őrök stb. képzésére külön szervek állítandók fel. 2. A ma egységes bölcsészeti kar helyett egy humanisztikus és egy matematikát és természettudományokat felölelő kar létesítendő. 3. Bölcsészeti karok Budapesten, Debrecenben és Szegeden működnek. 5. Az ad personam létesített felesleges tanszékek leépítendőek, viszont a ta-

nárképzés szükségleteinek megfelelőleg közgazdasági és társadalomtudományi tanszékek állítandók fel. B/ Tanulmányi reform. 1. A kötött tanmenet bevezetésével lehetővé kell tenni, hogy a hallgató választott szakmájában alapos és rendszere kiképzést nyerjen. A kötött tanrend mellett egy relatív tanszabadság fenn tartandó. [...] 3. A bölcsészeti kar gondoskodik arról, hogy a hallgatók két idegen nyelvet tanuljanak.

IV. Személyi változások a tanári karban. Követeljük a 60 budapesti professzor közül Schwarcz [Elemér], Gerevich [Tibor], Deér [József], Huszti [József], Alszegehy [Zsolt], Lukinich [Imre], Széky [Tibor], Lassovszky [József], Rybár [István] távozását. Ezeknek eltávolításához a Párt közvetlen intervenciója nélkül a kultuszminisztériumé elegendő. A karra behozandók: Molnár Erik, Andics [Erzsébet]. Andicsnak »Legújabbkori egyetemes történet« címmel új tanszék szervezendő.²

A részletek az MKP 1947-es tervezetéből valók, és a tervek néhány apró módosítással megvalósultak. 1949. január 7-én jelent meg a 260/1949. számú kormányrendelet a bölcsészettudományi és természettudományi képzés újjászervezéséről. Ez a bölcsészek számára azt jelentette, hogy az 1949/50-es tanévtől a kar kettévált, és létrejött a csak humántudományokkal foglalkozó bölcsészettudományi kar.

Január 24-én jelent meg a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 600/1949. rendelete az új tanulmányi és vizsgarend szabályozásáról, amely megszüntette a Középkolai Tanárképző Intézetet és a Tanárvizsgáló Bizottságot, valamint teljesen újjászervezte a tanárképzést (ez egyben a kar legfontosabb feladatává is vált), és megszüntette a gyakorló középiskola egyetemhez kötését a tankerületi főigazgató alá rendelve azt. Ezzel az ún. reform a kar feladatává tette, hogy a hallgatókat meghatározott pályákra készítse fel és ezekre jogosító oklevelet adjon ki. Megszűnt az ún. „szabadbölcsészet”, az eddig ide tartozó hallgatóknak is kötelezővé tették a szak vagy tanári szak esetén szaktárgyak (kettő) választását a II. félév megkezdése előtt. Kivétel azonban volt, ez pedig az orosz szak, azzal az indokkal, hogy az orosz nyelv tanulása az alapokról indul az egyetemen. Ez tulajdonképpen igaz volt, mert ekkor még nem volt megfelelő számú orosz tanár az iskolákban. A reform bevezette a kötelező óralátogatást, a kötött tanrendet, a tantervben szereplő előadások, gyakorlatok, szemináriumok esetén, kötelező kollokviumok és gyakorlati jegyek megszerzését is előírva. Emellett megmaradtak az alap-, szak- és a képesítővizsgák is. Egy-két szaktárggyal rendelkező hallgatónak általában szaktárgyanként 10–15 órát kellett hallgatnia, ehhez még a kötelező tárgyak az I–IV. félévben heti 4–6, az V. félévben heti 9 órát tettek ki. Ez termé-

szetesen igen jelentős mennyiségű órát jelentett. Az új tanárképzési szisztéma szükségessé tette a tanszemélyzet létszámának növelését is. A reform után tanári oklevelet és könyvtárosi, levéltárosi, illetve muzeológusi oklevelet lehetett szerezni az új nevű bölcsészettudományi karon.

A dékáni hivatalok keretében felállították a tanulmányi osztályokat. Ezek szerepéről feladatairól sok vita folyt. A kormányzat meghosszabbított karjai voltak, sokszor a dékánokat is utasították az osztályok nagy hatalmú vezetői. Ezek váltak az 1950–1956 közötti időszakban a kizárások, egyetemről való eltávolítások ciklikusan megerősödő folyamatának végrehajtóivá. Az 1949-től fokozatosan felerősödő ellenségkeresés fontos bázisai lettek. Ők kezelték és esetenként készítették az egyes hallgatókról, oktatókról az ún. káderjelentéseket, amelyek az egyes emberek életének meghatározóivá váltak. Ortutay miniszter 1950. január 12-én kelt 1400-228/1949.VI.1. üo. számú rendelete a tanulmányi osztályok feladatait a következőkben jelölte meg: „A tanulmányi osztály a tudományegyetemen a dékáni hivatal egy része. Főfeladata (a dékáni hivatal régi funkcióin: törzskönyvezés, félévlezárás, indexkezelés stb. kívül) a hallgatók szakmai és politikai továbbfejlesztésének biztosítása, az ehhez szükséges előfeltételek megteremtése, a hallgatók fejlődésének állandó figyelemmel kísérése, közülük a tudományos és oktatási munkára alkalmasak kiválasztása, kiemelése, ezek továbbképzésének biztosítása, szociális ügyeinek intézése. Az oktatási munka súlypontjai továbbra is a tanszékek. A tanulmányi osztály feladata és kötelessége az ott folyó oktatási munka nyilvántartása. Észrevételeit a tanszékvezetőkkel megbeszéli, a dékán, vagy szükség esetén a kari ülés elé terjeszti. E célból tájékoztató tárgyalásokat folytat az oktató személyzettel, s azok alapján szükségessé váló rendelkezéseket a tanszékvezető professzor vagy a dékán adja ki. A felmerülő és a megbeszéléseken nem tisztázható vélemények esetén a kari ülés, illetve végső fokon a miniszter dönt. A tanulmányi osztály mellett működik a személyzeti osztály és az adminisztratív csoport. Mindhárom szerv a dékánnak van alárendelve és az egyetemi tanszékek felé adott utasításait csak a dékán adhatja ki. A dékánnak intézkedés előtt az egyes osztályok vezetőit az osztály munkakörébe vágó kérdésekben minden konkrét ügyben meg kell hallgatnia. Abban az esetben, ha a dékán a tanulmányi osztály, illetve a személyzeti osztály vezetőjének véleményével nem ért egyet ez a felterjesztésében részletes indokolásban jelentendő.”³ Nem kell a rendelkezéshez külön kommentár, magáért beszél.

Bevezették a kötött tanterv szerinti képzést, megszünt a szabadbölcsészet, a szabad tanárválasztás le-

hetősége. Kötelező előadásokat és szemináriumokat írtak elő, és kötelező óralátogatást. A „reform” jelentősen megemelte a szaktárgyi óraszámot, ez még nem jelentett volna gondot, de kötelezővé tette az ideológiai tárgyak tanulását, valamint az orosz nyelvet, ezeknek legalább olyan fontosságot tulajdonítva, mint a szaktárgyaknak. Igen fontos cél volt a marxizmus-leninizmus szellemiségének meghonosítása a szaktárgyi képzésben is. A dogmatikus sztálinizmus megjelenésének kezdete ez a magyar egyetemeken.

A rendelkezések megszüntették a doktori cím szerzésének lehetőségét, mondván az egyetemek oktatásának, jegyzeteket írjanak és hagyják a tudományos munkát az akadémiai kutatóintézetekre. Ez egyben természetesen azt is jelentette, más intézkedések mellett, hogy az egyetem – mint egyetem – elveszítette lényegét. Lefokozták emelt szintű középiskolává. 1951-ben a bölcsészdoktorátust (kisdoktori) is megszüntették.

A magyar egyetemek számára azonban ez csak a kezdet volt, a mélypont még csak ezek után következett be. A teljes szovjetizálást az 1950-es évek első éve hozták el. A tanári kar azon részét, akik még a korábbi értékeket képviselték, 1950-ben nyugdíjazták, vagy egyszerűen eltávolították. A tanárok nyugdíját méltánytalanul alacsonyan állapították meg. Az egyetemi életet a félelem légköre határozta meg. 1949 nyaráról kezdve nem beszélhetünk egyetemi önállóságról. Mindent az MDP központi vezetőségének határozatai szabták meg, a felsőoktatásért felelős minisztériumok csak szolgai végrehajtók voltak.

1949-ben a „reformot továbbfejlesztették” az akkor divatos szóhasználat szerint. A fő probléma a hallgatók túlterhelése lett. Az imperialisták keze van ebben is, mondta Rákosi Mátyás: „Tudvalevőleg Rajkék azzal szorították ki a rendőrségről a proletár elemeket, hogy túlzott követelményeket állítottak velük szemben a rendőrségi iskolákban” – írja a pártfőtitkár egy Révainak szóló feljegyzésében. Azért morzsolódnak le a munkás- és parasztkáderek, mert az imperialista ügynök tanárok túl magasra teszik a mércét. A fél éve megemelt óraszámokat csökkentik, a vizsgák egy részét eltörlik. 1950-ben ismét oktatási reformról beszélnek a pártban. Az 1951/52-es tanévben megindították a levelező tagozatot 35 magyar és 29 történelem szakos hallgatóval. Az elkövetkező években e létszámot tovább növelték.

Az 1949-es reform értelmében minden hallgató kétszakos lett, és a gyakorlóévvel a képzés ötévesse vált, 1950-ben a képzést négy évre szállították le. Az 1950/51-es tanévtől áttértek az egyszakos tanárképzésre. Az élő idegen nyelv szakosok másfél szakos képzésben tanultak, fő szakjuk az idegen nyelv lett és mellé

egy ún. kapcsolt szakot vehettek fel, magyart vagy történelmet. A két idegen nyelv szakos képzést nem engedélyezték. Az ún. nyugati nyelvek hallgatói létszámát radikálisan csökkentették. Az angol szakon egyik évről a másikra 1948-és 1950 között 100 hallgatóról 12–15, majd még ennél is kisebb létszámokra csökkent a hallgatók létszáma. Követhetlenné vált oktatók, hallgatók számára a képzés.

A marxizmus-leninizmus érvényesülését az oktatásban is meg kellett erősíteni. Erre megint az ország első számú egyetemét, az akkor már Eötvös Loránd nevét viselő tudományegyetemet szemelték ki. (A korszak politikai légkörében lehetetlen volt megőrizni az egyetem alapítójának, Pázmány Péternek a nevét. 1950-ben különböző nevek merültek fel: Irinyi József, Balassa János, végül egykori diákjának és neves professzorának, karunk tanárának nevét kapta a Budapesti Tudományegyetem) Központi marxizmus-leninizmus tanszék jött létre. Az 1950/51 tanévtől kezdődően politikai gazdaságtan és a marxizmus-leninizmus fő kérdései voltak a kötelezőek, az 1951/52 tanévtől a marxizmus alapjai, a politikai gazdaságtan, valamint a tudományegyetemen a dialektikus és történelmi materializmus, heti négy órában. 1950-től kötelezővé vált az orosz nyelv tanulása három éven keresztül. Ez természetesen megváltoztatta a képzés belső szerkezetét is. Vagy növelte az egyébként is magas óraszámot, vagy pedig a szakmai tárgyaktól vett el időt. A képzés másik negatívuma volt, hogy a tanított tananyag nem haladta meg a dogmatikus vulgármarxizmus szintjét. Nem az volt a fő cél, hogy tudományos érvekkel támasszák alá a rendszer által favorizált nézeteket, hanem egyszerűen a szlogenek szintjén erőszakkal tették ezt meg. A megszokott jelszavakat mindenki visszhangozta, de az, hogy megérintette-e mélyebben a hallgatókat amit tanultak, nem érdekelt senkit. A különböző rendeletek, leiratok bornírt módon szorították minimálisra az oktatók önállóságát, az 1950/51-es tanévben a fő jelszó a „folyamatos tanulás” volt. Előírták kormányzati szinten, hogy egy félévben hány dolgozatot kell íratni a hallgatókkal, milyen módon kell azt értékelni. Előfordult az is, hogy a szakmai kérdéseket is szabályozták. A különböző tanulási kampányok, tanulópárok, szovjet gyorstanulási módszerek, versenyek sokasága vette el az időt az elmélyült tanulástól.

A szovjet rendszer mechanikus másolása további újításokat hozott karunk szervezetében. A párt- és állami vezetés külön figyelmet fordított az Egyetemi Orosz Intézetre. 1951 januárjában a minisztérium úgy rendelkezett, hogy az intézet tulajdonképpen kari jelleggel működjön tovább, az intézet igazgatója dékáni jogkörrel intézte az ügyeket. Az intézet fokozatosan át is alakult, az orosz szakos képzés mellett egyre in-

kább a Párt káderképzőjévé vált, sorra jöttek létre új tanszékek: magyar és nemzetközi párttörténet, a bolsevik párt története, marxista filozófia. 1952-től Lenin Intézetként működött tovább, egy időre még az ELTE kereteiben, majd 1954-ben egyetemről független, önálló intézménnyé vált.

A kar egyre nehezebb helyzetbe került a Múzeum körüli épületeiben. A TTK dinamikus fejlesztése egyre több helyet kívánt, ezért a bölcsészkarnak helyet kellett keresni. Az fel sem merült, hogy építenek egy új bölcsészkart. Megürült, elsősorban egyházi épületeket kerestek. Először a Rákóczi út 5.-be az egykori Pannónia Szállóba költöztek tanszékek, de ez nem volt megoldás. Aztán felmerült a Szent Margit és a Szent Imre Gimnázium épülete a Villányi úton, de végül a Piarista Rend Gimnáziumának (Piarista köz 1–3.) épülete lett a kar új otthona a 2000-es évek elejéig. Ezek az épületek természetesen nem egyetemi célokra épültek, ezért csak nagyobb átalakítások után lehetett használni őket, és végleges megoldásnak nem voltak jók.

Az Egyetemi Orosz Intézet, majd Lenin Intézet elhelyezése is problémát okozott. Előbb a Mikszáth téren a Sophianum épületében, majd a Szabadság téren az akkori Tözsdepalotában helyezték el.

A hallgatók

A hatalom fő célja egy új értelmiségi elit létrehozása volt. A felsőoktatás tömegesedése ezt eleve magával hozta, de hazánkban az ötvenes évek elején az ország gazdasági erejét meghaladóan növelték a hallgatói létszámot. Ehhez a hallgatók szociális összetételét is meg kellett változtatni. Ennek megfelelően a karon növelni kellett a munkás és parasztszármazású hallgatók arányát. Ezt a szakértetségük számának emelésével és a felvételi vizsgarendszer bevezetésével lehetett megtenni. A szülők foglalkozását az 1938 előtti vonatkozóan is igazolni kellett, nem csak a felvételi időpontjában. 1949/50-ben az első évfolyamon már 56,5% volt a munkás és dolgozó paraszt származású hallgatók aránya, amely a következő években 60%-ra nőtt, de a tervekben már a 70% elérése volt a cél. Erőltetett és a társadalom szerkezetét nem tükröző volt ez a növekedés. Sok olyan diák is bekerült az egyetemre a származása okán, aki nem volt méltó arra. Ez az oktatás színvonalát is csökkentette. Az ötvenes évek elején a korábban létező egyetemi szervezetek megszűntek, helyüket átvette az egységes ifjúsági szervezet, a DISZ. A fiatalok számára kötelező volt a DISZ-tagság, igaz a szervezet működése a karon is sematikusá vált, de egyben veszélyes is volt. A korszak a folyamatos ellenségkeresés, a folyamatos éberség, egyben a kizárások, a kötelező

önbírálatok kora. Ez a hallgatóságot is érintette. A rítusba a többi hallgató előtti megalázás is beletartozott. Kutakodtak a származás után, a változó szabályok miatt valaki hirtelen szegényparaszti származásból kulákka válhatott, becsapta a pártot, népi demokráciát stb. Kizárás, de lehet, hogy a ma még kizáró, holnap maga is kizárttá vált. Részt kellett venni mindenféle megmozdulásokon, versenyeken, ajánlott volt felajánlásokat tenni. MHK, Ifjú Gárda, népnevelői munka stb. A Párt és a DISZ minden erőfeszítése ellenére 1952-ben az MDP egyetemi bizottsága megállapította: „az ifjúság tetemes része politikailag passzív, ellenséges ideológiák ütik fel a fejüket”. Lefordítva: az egyetemi ifjúság nem volt hajlandó teljesen a Párt szája íze szerint viselkedni.

Az ötvenes évek elején felszámolták a kollégiumokat mint közösségi intézményeket, diákszállóvá alakították őket. Az Eötvös Collégium is megszűnt létezni korábbi formájában. Az ideológiai meggyőző munka hevesége ellenére mégis ez az egyetemi ifjúság vált a rendszer egyik sírásójává, hiszen az 1956-os forradalom előkészítésében a bölcsészkar hallgatói tevékeny részt vállaltak.

A tanári kar, tanszéki szervezet

Az 1948/49-es reform a bölcsészkar esetében a tanári kar átalakításával is járt. Alkalmat adott a kormányzat számára, hogy a neki nem tetsző tanárokat eltávolítsa, és helyükre az MKP által megbízhatónak tartottak lépjenek. Távozni kényszerült 1949-ben Hajnal István, nyugdíjazták Várkonyi Dezsőt, Prohászka Lajost, Lukinich Imrét, elhagyta az országot 1947-ben Alföldy András, 1948-ban Deér József. 1951-ben nyugdíjazták Laziczius Gyulát, Trócsányi Zoltánt. 1950-ben letartóztatták Szalai Sándort. A karra került ekkor Andics Erzsébet, Molnár Erik, Bóka László, Tolnai Gábor, Trencsényi-Waldapfel Imre, Bárczi Géza, Kardos László. Azok a régi tanárok, akik maradhattak, kötelező ideológiai oktatásban részesültek, még orosz nyelvet is kötelezően tanulniuk kellett.

Az oktatás szovjetizálásának eredményképpen, hat szovjet oktató került a karra, akik marxizmus-leninizmust, politikai gazdaságtant, a Szovjetunió földrajzát és természetesen orosz nyelvet és irodalmat tanítottak. 1950-ben sor került az egyetemi magántanári és nyilvános rendes tanári címek eltörlésére, ami újabb oktatók kiválásával is járt. 1951-ben vezették be az egyetemi tanári és egyetemi docensi fokozatot. A dinamikus hallgatói létszámnövekedés az oktatói kar emelkedését is magával hozta. 1951-re 151 oktatója lett a karnak.

1949-ben a karon tíz intézetet hoztak létre, ezek élén igazgató állt két-három tagú igazgatótanáccsal (filozófia, történelem, magyar, görög-római, orosz, német, román, szláv nyelv és irodalomtudományi, muzeológiai, földrajz), 1952-ben megszüntették őket és visszaállították a tanszékeket, de az intézetek fele megmaradt.

Az egyes tanszékek helyzete, az oktatás struktúrája jelentős változáson ment keresztül. Az 1949-es reform a legfontosabbnak az ideológiai tárgyak, főleg a marxizmus-leninizmus tanítását tartotta. Ezért felállították a Központi Marxizmus-Leninizmus Tanszéket az ELTE keretében. Ennek illetékessége kezdetben az egész magyar felsőoktatásra kiterjedt. Ez az időszak 1950–1952 közé tehető. A feladat végrehajtása, amit el kellett látnia abban az időszakban, amit a személyi kultusz legkeményebb korszakának nevezünk hazánkban, szinte lehetetlen volt. Nem volt megfelelő tanári kar, a legtöbb oktató a marxizmust pártfőiskolán gyorsított ütemben végezte, finoman szólva sem túlságosan magas szinten, általános műveltségük és a kar profiljának megfelelő ismereteik hiányosak voltak. Egy kisebb részük frissen végzett egyetemi hallgatókból került ki: ők viszont a marxizmusból voltak kevésbé képzettek, és politikai tapasztalatuk is kevés volt. Ebből következően az oktatás színvonala elég alacsony volt, az anyagot az SZKP történetének rövid tanfolyama képezte a marxizmus-leninizmus alapjaiból, a politikai gazdaságtant a középiskolás tankönyvből, a filozófiához semmilyen tankönyv nem volt. Ehhez még a korszakban kötelező Sztálin-cikkek és -tanulmányok járultak. A hallgatók a korszak légkörében kénytelen-kelletlen elvégezték a tárgyakat, de kevésbé lettek tudói e tudományoknak. 1954 szeptemberétől három tanszéket hoztak létre az egy tanszékből: a Marxizmus-Leninizmus Alapjait, a Politikai Gazdaságtan Tanszéket, valamint a Filozófia Tanszéket. Mód Aladár, Vilmos József és, a kor szellemének megfelelően, Ivanov szovjet professzor vezetésével. E tárgyak szolgálták a minden egyetemi hallgató számára kötelező ideológiai képzést. A kötelező marxizmushoz szükség volt a szakképzett tanárok képzésére is. Ezért az 1951/52-es tanévtől marxizmus-leninizmus szakot létesítettek. A szak célja propagandisták és marxista oktatók képzése. 100 hallgatóval indult, tanulmányi idejét 6 évre tervezték. Ez a szak azonban csak kevés ideig maradt a bölcsészkaron az önálló Lenin Intézet megalakulásával odakerült át. Ott viszont nappali, esti, és levelező tagozat is volt belőle. A marxizmus mellett magyar, valamint egyetemes történelmet, illetve magas óraszámú orosz is tanultak. A tanári kar zömét szovjet professzorok alkották.

Ugyancsak idekapcsolták a filozófiatanárok képzését is, Fogarasi Béla vezetésével. A tanári gárda tag-

jai Lukács György, Mátrai László, Molnár Erik, Szalai Sándor, Szigeti József voltak. 1953/54-től a bölcsészkaron megszakadt a filozófiaképzés, és a Lenin Intézetben folyt tovább. Szigeti József félállásban ott is tanított.

A marxizmus egyéb helyekre is betört. Az Esztétika Tanszékre 1945-ben Lukács Györgyöt nevezték ki. Ő maga alakította ki a tanszék profilját. Tanársegédként, majd docensként Szigeti József működött mellette, aki később Lukács nyugdíjazása/eltávolítása után, 1959-től vezette is a tanszéket, melynek 1945 és 1960 között munkatársa volt Füst Milán.

A Szociológia Tanszék ugyan 1942-ben megalapításra került, de az élére kinevezett Dékány Istvánt 1946-ban kényszernyugdíjazták, még ebben az évben Szalai Sándor kapott kinevezést, akit 1950-ben letartóztattak és bebörtönöztek, koncepció perben. 1956 szeptemberétől újra tanított 1957 tavaszi félévének végéig, majd az Egyetemi Könyvtárban dolgozott, a tanszék hosszú ideig nem működött.

Az 1949-es ún. reformig az egyetemi bölcsészképzés és a tanárképzés külön szervezeti egységekben zajlott, ezért szervezett pedagógiai és pszichológiai képzés nem volt. Az önálló Pszichológia Tanszék létesítésére 1947-ben került sor. A tanszék vezetője Várkonyi Dezső ny. rendes tanár lett. A Lélektani Intézet vezetésére Kardos Lajos egyetemi docens kapott megbízást. Várkonyit 1949-ben nyugdíjazták. Az 1949/50-es években azonban a pszichológusképzés a megszűnés határára került, csak két pszichológus hallgató volt a negyedik évfolyamon, és az újabb fellendülés csak 1953-ban következett be.

A Pedagógiai Tanszék 1945 utáni sorsát alapvetően a tanárképzés és az önálló pedagógia szak megindítása határozta meg. 1948-ig Prohászka Lajos vezette a tanszéket, akit akkor a Párt javaslatára/utasítására nyugdíjaztak. 1949 és 1953 között a pedagógiában folyó viták miatt sűrűn változott a tanszék vezetése. Először Vajda György Mihály, majd Lázár György vezette a tanszéket, majd Szokolszky István, 1952-től Ágoston György, aki 1959-ig töltötte be a tisztséget.

A kar számára minden korszakban igen fontos volt a magyar nyelv és irodalom művelése. Így volt ez 1945 után is. A magyar nyelvészetet az 1945 utáni kezdeti időszakban két tanszék képviselte. A Magyar Nyelvtudományi Tanszék élén 1937-től Pais Dezső állott, 1959-ben történt nyugdíjba vonulásáig. A Finnugor Tanszék vezetője Zsirai Miklós 1932-től haláláig, 1955-ig. A II. sz. Magyar Nyelvtudományi Tanszéket 1952-ben létesítették, Bárczi Géza vezetésével. A II. sz. Finnugor Tanszék 1953-ban jött létre, vezetője Beke Ödön lett. A tanszék 1962-ig működött, akkor két tanszék összevonásával jött létre a Finnugor

Nyelvtudományi Tanszék. Az Általános Nyelvészeti és Fonetikai Tanszékét 1938-ban állították fel, és 1949-ben történt megszűnéséig Laziczius Gyula vezette.

Az irodalom tanítását ellátó tanszékek a háború utáni időkben sokáig nem változtak. Az átalakítást itt is az 1949-es reformhoz és annak ún. továbbfejlesztéséhez lehet kötni. A Magyar Irodalomtörténeti Tanszékét id. Horváth János vezette 1923-tól 1948-ig, majd 1949-ben Waldapfel József követte. A „második” Magyar Irodalomtörténeti Tanszéknek Alszegehy Zsolt volt a vezetője, akinek távozását a Párt követelte, ezért 1949-ben nyugdíjazták. A „harmadik” Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetését ellátó Bisztray Gyula szintén rajta volt azon a Párt- (akkor még MKP) listán, amely az eltávolítandókat tartalmazta. Őt is 1949-ben küldték el a karról. 1949/50-ben átalakították a struktúrát. Az egyes irodalomtörténeti korszakokkal foglalkozó tanszékek szétváltak. Négy tanszék hoztak ekkor létre. Az újabb elnevezéseket, amelyek az adott korszakot jelölték 1954-ben kapták meg. 1950-ben az I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszék (1954-től Felvilágosodás- és Reformkori Irodalomtörténeti Tanszék) Waldapfel József, 1949-től 1968-ig haláláig vezette, a II. számút (1954-től XX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék) Bóka László 1950-től 1964-ben bekövetkezett haláláig vezette, a III. számút (1954-től XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék) Sőtér István 1952-től 1968-ig vezette, akkor távozott az egyetemről, a IV. számút (1954-től Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék) Tolnai Gábor vezette 1950-től 1980-ig. Az Összehasonlító és Világirodalmi Tanszékre Kardos László kapott egyetemi tanári kinevezést és vezette azt 1950-től 1972-ig.

A modern nyugati idegen nyelvek igen nehéz helyzetbe kerültek a Rákosi-korszak egyetemén. Már e nyelvek tudása is a megbízhatatlanság egyik jellemzőjévé vált, emiatt a fokozatos visszafejlesztés várt rájuk az ötvenes évek első felében. Az Angol Nyelv és Irodalom Tanszékét két évig 1945 után is az 1914-ben kinevezett Yolland Arthur Battishill vezette. Őt 1947. január 1-jén saját kérésére nyugdíjazták. A tanszék vezetésére kiírt pályázatról csak 1947 márciusában született döntés: Szenczi Miklós lett a vezető. A politikai változások azonban hamar közbeszóltak: Szenczi professzor is azok között volt, akiknek távozását a Párt követelte. 1949-ben teljesen váratlanul nyugdíjazták. Fokozatosan 100-ról 20 főre csökkent a hallgatók létszáma, az angol idegen nyelv szak gyakorlatilag megszűnt. 1949-től Lutter Tibor lett a mindössze három főből álló tanszék vezetője. Igen rövid ideig működött Amerikai Intézet (1946–1948) Lassovszky Károly csillagász professzor vezetésével. A politikai fordulat azon-

ban elsodorta ezt az intézetet is. A karon a 19. század végétől működött német nyelv és német irodalom tanszék. A Német Irodalomtörténeti Tanszék vezetését 1947-ben történt külföldre távozásáig Thienemann (Tass) Tivadar látta el. A Német Nyelvészeti Tanszék élén Schwartz Elemér állott 1935-től nyugdíjazásáig 1948-ig. A politika őt sem kedvelte. Távozása után a két tanszékét összevonták Német Nyelv és Irodalom Tanszékké. Vezetője a baloldal által támogatott Turóczi-Trostler József lett 1961-ig.

A francia nyelv tanítása már a 18. században megindult, de az ötvenes évek elején e nyelv sem tartozott a kedvezményezettek körébe. A Francia Nyelv és Irodalom Tanszékét igen hosszú időn keresztül (1923-tól 1958-ig) a nagy szakmai tekintélynek örvendő Eckhardt Sándor vezette. Az italianisztika oktatását a korszak kezdetén két tanszék látta el. Az Olasz Nyelv és Irodalom Tanszékét Zambra Alajos irányította 1920-tól 1947 decemberében bekövetkezett haláláig. Az 1936-ban felállított Olasz Kultúra Története Tanszékét Rodolfo Mosca vezette, aki 1950 decemberében távozott Magyarországról. Ez a tanszék ekkor beolvadt az Olasz Nyelv és Irodalom Tanszékbe, amelyet Zambra után Kardos Tibor vezetett 1948-tól 1973-ig. A hispanisztika oktatása a korábbi évtizedekben is zaklatott volt. A korszakban 1953-tól kezdődött újra a spanyol nyelv és irodalom tanítása, 1957-től vált önállóvá a spanyol tanári szak.

A Rákosi-korszak hivatalosan igen fontos szerepet tulajdonított a szomszéd népek nyelvének és irodalmának megismerésének. Azonban ez nem járt együtt valódi fejlesztéssel. 1947-ben ugyan felavatták a Mocsáry Lajos Kollégiumot, de az csak rövid ideig működött, és elvileg az internacionalizmus jegyében a román–magyar megbékélést szolgálta, mégis a fordulat évében, 1948-ban a működése megszűnt. A Román Tanszék élén Tamás Lajos állt 1936 és 1972 között. A Szláv Filológia Tanszék élén 1941-től 1965-ben bekövetkezett haláláig Kniezsa Istvánt találjuk. Nem volt könnyű időszak a tanszék számára a korszak. A Jugoszlávia és Magyarország közötti viszony megromlása alaposan befolyásolta az ott folyó munkát. A lengyel nyelv és irodalom tanári szakká vált 1950/51-től.

Az orosz nyelv megjelenése az egyetemi képzésben Magyarországon 1945 után történt. Két részre kell bontani a képzést. Egyrészt a minden egyetemi hallgató számára kötelező orosz nyelvoktatásra, másrészt az orosz szakképzésre. A kötelező orosz nyelvoktatást a felsőoktatás 1948/49-es reformja vezette be, de ennek az Orosz Filológiai Tanszékhez nem volt köze. 1945 és 1950 között a PPTE Bölcsészeti Karának Orosz Nyelv és Irodalom Tanszékét Trócsányi Zoltán vezette. A politika által igen erősen szorgalmazott gyors hall-

gatói létszámnövekedéssel igyekezett lépést tartani a tanszék, de megfelelő, a tudományos munkában és az egyetemi oktatásban egyaránt otthonosan mozgó tanárokból hiány volt. A szakos oktatás tömegesedése az 1949/50-es tanévtől történt meg, amikor az első évfolyam létszáma mintegy tízszeresre nőtt. A hallgatókat természetesen válogatták, megbízható munkás és paraszt fiatalokból. A következő évben az orosz tanári képzés egyszakossá vált. Igen jelentős fejlesztés következett a már említett Egyetemi Orosz Intézetben (a VIII. ker. Mikszáth tér 1. alatt). Az intézet gyakorlatilag kari rangot kapott, és élére P. D. Krajevskij személyében szovjet vendégprofesszort neveztek ki, és igen jelentős számban szovjet oktatók érkeztek. 1952-ben az orosz szakosok nagyobb részének átszakosításával megindult a marxizmus–leninizmus oktatók képzése. Ezzel bővült és meg is változott az Orosz Intézet jellege és egyben új szervezet a jött létre az ELTE Lenin Intézete, kari jelleggel, amelynek vezetője Erdődi József lett. 1954-ben a Lenin Intézet kivált az ELTE kereteiből és önálló egyetemi rangra emelkedett, Kassai Géza irányításával. Mindezzel együtt járt, hogy a Lenin Intézetben az orosz nyelvi és fordítói képzés háttérbe szorult, az intézet fő profilja a párttörténet- és filozófusképzés lett. Felvetődött, hogy az orosz szakos képzést vissza kell vinni az akkor megosztott Bölcsészkar Nyelv- és Irodalomtudományi Karára. 1955/56-ban ezért a kétszakossá tett képzést már ezen a karon hirdették meg. 1956/57-es tanév őszi félévében a Lenin Intézet orosz tanszékeiből Orosz Filológiai Tanszék lett Kardos László vezetésével. Az orosz szakos képzés vándorútja itt véget ért.

Sajátos helyzetben volt egy külön szakként az ukrán és az Ukrán Nyelv és Irodalom Tanszék. Ukrajna akkor a Szovjetunió része volt és ekként nem igazán támogatták a külön ukránoktatást. A magyarázata igen érdekes. Még 1919-ben jött létre Bonkálót Sándor irányításával ukránképzés. Bonkáló az 1919-es kommun bukása után a karról eltávolították. 1945-ben tulajdonképpen rehabilitálták, és újra megkapta az ukrán tanszékét, hogy még abban a tanévben antiszovjet propagandával vádolja meg egy túlbuzgó vagy provokátor hallgató. Bonkálót rendelkezési állományba helyezték, majd nyugdíjazták és megszűnt a tanszék is 1948-ban. Önálló ukrán tanszékét csak a Szovjetunió szétesése és az önálló Ukrajna létrejötte után szerveztek a BTK-án.

A történelem szakos képzés a kar egyik legnagyobb és tudományos eredményeit is tekintve legszínvonalasabb képzése volt 1945-ben. Igen kiváló a saját szakterületükön nemzetközileg is elismert tudósok tanítottak. 1945 tavaszán hét tanszéke volt a történelemnek. Ezek közül kettő magyar történelemmel foglalko-

zott. A Középkori Magyar Történeti Tanszékét Mályuszt Elemér vezette 1934 óta. Mályuszt igaztalanul megvádolták és az igazolóbizottság nem igazolta ezért 1945. október 22-én nyugdíjazták. 1946-ban Deér József nyert kinevezést, de ő 1948-ban elhagyta az országot. A tanszékét, ahogy az egyetemnek küldött levelében Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter írta, meghívás útján a magyar marxista történetírás kiváló alakjával kell betölteni. 1949-ben Molnár Erik kapott kinevezést, aki 1957-ig állott a tanszék élén, őt Elekes Lajos követte, aki korábban Lenin Intézet illetékes tanszékét vezette. Elekes 1982. május 21-én bekövetkezett haláláig volt tanszékvezető.

Az Újkori Magyar Történeti Tanszékét 1925-től Szekfű Gyula vezette, 1949-ig. Mivel Szekfű 1945-től moszkvai nagykövet volt, helyettes tanárként Kosáry Domokos és Ember Győző oktatott. 1949-től a marxista magyar történetírás reprezentánsa, Andics Erzsébet kapott kinevezést. A forradalom után Andics 1957 és 1960 között a Szovjetunióban tartózkodott, ezt az időszakot leszámítva 1972-ig vezette a tanszékét. A Magyar Művelődéstörténelem Tanszékét 1914-től Domanovszky Sándor vezette 1948. április 1-jei nyugdíjazásáig. A tanszék ekkor megszűnt. Domanovszky Sándor a karnak dékánja, az egyetemnek rektora volt és az egyetemet a magyar parlament felsőházában is képviselte. A Középkori Egyetemes Történeti Tanszék élére 1942-ben Váczy Péter nevezték ki, 1953-ig vezette a tanszékét. Őt Gyóni Mátyás követte. Gyóni 1955-ben önkézzel vetett véget életének, 1955-től Székely György kapott megbízást, és 1982-ig vezette a tanszékét.

Az Újkori Egyetemes Tanszék vezetője Hajnal István 1930-tól az 1949-ben bekövetkezett teljesen méltánytalan kényszernyugdíjazásáig. Hajnal professzor a legnehezebb időszakban 1944 és 1947 között dékánként vezette a kart. 1951-től Bolgár Elek, 1953-tól Gerő Ernőné Fazekas Erzsébet kapott tanszékvezetői kinevezést, aki 1955-től szabadságon volt, majd 1957-ben nyugdíjba ment. 1955 és 1958 között Incze Miklós mb. tanszékvezető.

A Kelet-Európa Története Tanszék több változáson esett át a korszakban. Lukinich Imre a tanszék felállításától 1929-től vezette azt, 1949-es nyugdíjazásáig. A tanszék vezetői tisztet ekkor nem töltötték be. 1953-ban Szovjetunió Története Tanszékét alapítottak A. Ny. Kitusin vezetésével. Ugyancsak ebben az évben jött létre az Európai Népi Demokratikus Országok Története Tanszék I. Tóth Zoltán vezetésével. I. Tóth Zoltán 1956. október 25-én halálos lövést kapott az Akadémia utcai MDP-székház előtt. 1957-ben a két tanszékét összevonták és visszakapta eredeti nevét. Az 1945-től Történelem Segédtudományai (korábban oklevél- és

címertan) Tanszéket 1923-tól Szentpétery Imre vezetete 1950-ben bekövetkezett haláláig. Őt Lederer Emma követte 1969-ig. Szentpétery Imre írta meg a kar történetének első 300 évét. A munka ma a kar történetének forrásértékű alpműve.

A régészeti tanszékek sorsa is rendkívül változatos volt a korszakban. Az Érem- és Régiségtan Intézetet Alföldi András vezette 1930-tól 1947-ig, amikor, a sajátos politikai helyzetben, külföldre távozott. 1949-ig még helyettesek – Banner János, Szilágyi János – tanítottak, de nem neveztek ki tanszékvezetőt, így a tanszék megszűnt, mondván ezekre a tudományokra nincs szükség. Az Ősrégészeti Intézetet 1940-ben Tompa Ferenc ny. rendes tanári kinevezésével nyert önállóságot. Tompa azonban az ostrom alatt 1945-ben meghalt, utóda Banner János lett, aki 1961-ig vezette a tanszéket. A Klasszika Archeológiai Tanszék Hekler Antal 1940-ben bekövetkezett halála után 1945-ig a betöltetlen volt. Ekkor Oroszlán Zoltán kapott kinevezést, és 1961-ig vezette a tanszéket. Új tanszékként 1957-ben került felállításra a Népvándorlás és Középkori Régészeti Tanszék László Gyula professzor vezetésével. A Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Tanszék 1949-ig Gerevich Tibor vezetésével működött. 1949-ben a régészeti profil megszűnt. A régészeti oktatást 1961-ben megreformálták, ami strukturális változásokat hozott.

A művészettörténet oktatása a korszak kezdetén két tanszék hatáskörébe tartozott. A Művészettörténeti és Klasszika Archeológiai Tanszék Hekler halála után 1945-ig betöltetlen volt. 1945 és 1949 között a régész Oroszlán Zoltán vezette és ezzel régészeti profilt nyert. A másik művészettörténeti tanszék a Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Tanszék volt Gerevich Tibor vezetésével, ez 1949-től a Művészettörténeti Tanszék néven működött tovább. 1951-től Fülep Lajos vezetésével. Az újabb átalakítás 1958-ban következett.

A néprajz a budapesti egyetemen 1934-ben nyert egyetemi rangú katedrát Györfly István kinevezésével és alakult meg a Néprajzi Tanszék. Györflyt Viski Károly követte, aki 1945 szeptemberében bekövetkezett haláláig vezette a tanszéket. 1946-ban töltötte be az egyetem a megüresedett tanszéket Ortutay Gyula kinevezésével. A tanszék ebben a formában 1951-ig működött, akkor kettévált. Megalakult a Folklore Tanszék (vezetője Ortutay Gyula 1968-ig) és a Tárgyi Néprajzi Tanszék (vezetője Tálasi István 1980-ig).

A korszakban eddig nem működött tanszékek létrehozására is sor került. Az 1949-es reform bízta meg a bölcsészettudományi kart a könyvtárosok egyetemi szintű képzésével. Ehhez tanszékre is szükség volt. 1949-ben Varjas Béla irodalomtörténész az OSZK akkori igazgatója volt a Könyvtártudományi Tanszék el-

ső vezetője. 1952-től Haraszthy Gyula a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárának vezetője kapott megbízást a tanszékvezetésre, őt 1955-ben Szauder József követte, majd 1956-ban Kovács Máté, aki 1972 augusztusában bekövetkezett haláláig vezette.

A szocializmust építő magyar nép, de leginkább párt (MDP) számára szükség volt jól képzett és a szocializmus iránt elkötelezett új újságíró nemzedékre. Ennek érdekében született meg a döntés, hogy az ELTE-n egyetemi szintű újságíró szakot kell indítani. Az Újságíró Tanszék felállítására 1953-ban került sor a Nyelv- és Irodalomtudományi Karon. A tanszék vezetője hivatalosan Mihályfy Ernő lett, aki „másodállásban” látta el a feladatot. (Főállásban éppen népművelési miniszterhelyettes, parlamenti képviselő, Elnöki Tanács-tag volt). 1957-től Kardos László vezette a tanszéket 1960. évi megszüntetéséig.

A klasszika-filológia és az ókortudomány a kar megalakulása óta fontos szerepet játszott annak életében. A Rákosi-korszak azonban nem kedvezett e tudományok művelésének, nem a klasszikus műveltség kialakítása volt a politikai hatalom fő törekvése. A Latin Filológiai Tanszéket Huszti József vezette, egészen 1949-ig, amikor a Párt kívánságára nyugdíjazták, az akkor szokásos módon. 1950-ben Trencsényi-Waldapfel Imrét a szegedi egyetemről áthelyezték, ő vezette a tanszéket 1970-ben bekövetkezett haláláig. Egyben 1950-ben az egyetem rektora is lett. A Görög Filológiai Tanszék Moravcsik Gyula irányítása alatt működött. Moravcsik 1936-ban kapott nyilvános rendes tanári kinevezést, és 1967. évi nyugdíjba vonulásáig vezette a tanszéket. A korszakban az ókortudomány körébe sorolták az ókor történetével foglalkozó tanszéket, illetve tanszékeket is.

Az Ókori Történeti Tanszéket Förster Aurél irányította 1942 és 1947 között, majd utódként a Marót Károly, aki 1962-ig állt a tanszék élén. 1953-ban, amikor a bölcsészettudományi kart két külön karra bontották sajátos módon oldották meg az ókortörténeti tanszékek helyzetét. A Marót Károly vezette tanszék Ókori Történeti Intézet néven a Nyelv- és Irodalomtudományi Karon működött, a Történettudományi Karon vele párhuzamosan létrehozták az Ókori Egyetemes Történeti Tanszéket Borzsák István vezetésével. Ez a helyzet 1956 végéig állt fenn, akkor a két kar újra egyesült. 1957-ben Marót Károly lett mindkét tanszék vezetője. Az újabb változás 1958-ban következett be.

A bölcsészeti kar hagyományosan magas színvonalú képzést biztosított az orientalisztika területén hazánkban. A korszakban is egyedülálló módon csak ezen a karon folyt az orientalisztika egyes területein kép-

zés. Az egyes tanszékek vezetői, tanárai a maguk tudományterületén az egész tudományos világ elismert kutatói voltak. Az Indoeurópai Nyelvtudományi Tanszék elődjeként működő Indogermán Összehasonlító Nyelvészet Tanszék 1924 óta szünetelt. 1947-ben ugyan kinevezték Szemerényi Oszvaldot a tanszékre, de ő 1948-ban külföldre távozott. 1952-ben újrainyitották a tanszéket, amelyet 1987-ig Harmatta János vezetett. A török filológia és a török történelem, valamint a magyar-török kapcsolatok művelésére jött létre a Török Filológia Tanszék, amelyet megalakulásától 1918-tól 1965-ben történt nyugállományba vonulásáig Németh Gyula vezetett. A Belső-Ázsia Tanszéket 1938-ban állították fel Ligeti Lajos vezetésével, aki 1972-ig állt a tanszék élén. A Kelet-ázsiai Nyelvek és Irodalmak Tanszékét 1923-ban állították fel, Pröhle Vilmos vezetésével, aki 1942-ig vezette. Utóda Ligeti Lajos lett helyettesként 1957-ig, amikor a két tanszéket egyesítették Belső- és Kelet-ázsiai Intézet néven, majd 1958-ban ismét szétvált az intézet. A Sémifilológia Tanszék Kmoskó Mihály halála (1931) után betöltetlen maradt. Helyettesek Pröhle Vilmos, majd 1942-től Czeglédy Károly oktatták az arab nyelvet. 1945 és 1957 között a Török Filológiai Tanszék keretében folytat a tanítást. Az iranisztika e korszakban nem kapott önálló tanszéket, Telegdi Zsigmond tartott iranisztikai előadásokat és a nyelvtani gyakorlatokat.

A természettudományok a még egységes bölcsészeti karon 1945 és 1949 között is a meghatározó tudománysszakok között voltak. 1945-ben a karon két matematika tanszék működött. Az Analízis (II. Mennyiségtani) Tanszék vezetője Fejér Lipót 1911-től 1959-ig, a Geometria Tanszéké Kerékjártó Béla 1938-tól 1946-ig. Mindketten szakterületük kiemelkedően elismert tudósai. Kerékjártó megüresedett tanszékét csak 1949-ben töltötték be Hajós György kinevezésével. A matematika a korszakban újabb tanszékeket kapott, illetve az üresedésben lévő tanszékek betöltése történt meg. Először 1945 decemberében az 1922 óta üresedésben lévő I. Mennyiségtani Tanszékre hívták meg Riesz Frigvest a szegedi egyetemről, egyben a tanszék nevét is megváltoztatták, Felsőbb Függvénytani Tanszékre. Riesz haláláig, 1956-ig vezette a tanszékét. 1949-ben már az új TTK-ra kapott kinevezést Turán Pál, akinek újonnan létesített tanszéke az Algebrái és Számelméleti Tanszék.

A fizika tudománya a karon nagy hagyományokra tekinthetett vissza. 1945-ben a Gyakorlati Fizikai Intézetet/Tanszéket 1941 óta Békésy György vezette, aki 1946-ban a stockholmi Karolinska Intézetbe ment, és onnan már nem tért vissza Magyarországra. 1961-

ben orvosi Nobel-díjjal tüntették ki. A tanszék vezetését helyettesként Rybár István látta el. Rybár 1922 és 1940 között a Gyakorlati Fizika Tanszéket 1940 óta a Kísérleti Fizika Tanszéket/Intézetet vezette. 1949-ben nyugdíjazták. Szerepelt a Párt által szerkesztett azon listán, amelyen az eltávolítandó személyek voltak. Az Elméleti Fizika Tanszék vezetője Ortway Rudolf 1945. január 2-án Budapest ostroma alatt meghalt. 1945 decemberében Novobátzky Károly kapott tanszékvezetői kinevezést, és azt haláláig 1967-ig vezette.

A csillagászat tanítása már 17. században is a kar feladata volt. 1945-ben a Csillagászati Tanszéket Lassovszky Károly vezette. Lassovszky emellett a rövid életű Amerikai Intézetet is vezette, jó amerikai kapcsolatainak köszönhetően. Ez a jó kapcsolat lett a veszte. A politikai fordulat után Lassovszkyt is kényszernyugdíjazták. 1956-ban Amerikába távozott.

A kémia szakterületén 1945–1949 között több változás történt. A Szerves és Gyógyszerészeti Kémiai Tanszék (I. Kémiai Tanszék) élén Széki Tibor állt, aki 1934-ben neveztek ki, és 1949-ben kényszernyugdíjazták, a Párt nyomására. Az Általános Kémiai Intézetet Gróh Gyula vezette 1950-ig, amikor nyugdíjazták. A Szervetlen és Analitikai Kémiai Intézetet 1939-ben állították fel, 1944-től 1964-ig Schulek Elemér vezette. Az 1944-ben önálló tanszékké emelt Kolloidkémiai és Kémiai Technológiai Tanszék vezetésére Buzágh Aladár kapott megbízást és 1962-ben bekövetkezett haláláig vezette.

A Növényrendszertani és Növényföldrajzi Tanszék irányítására Andreánszky Gábor 1945 decemberében kapott kinevezést, és 1952-ig vezette. A Növényélettani Tanszék élén Gimesi Nándor állt 1952-ig. Az Általános Állattani és Összehasonlító Bonctani Tanszék vezetője 1945 decemberétől Wolsky Sándor lett. Wolsky 1947-ben Nyugatra távozott. Az Állatrendszertani Tanszéket Dudich Endre vezette 1936-tól 1966-ig. Az Általános Biológiai Tanszéket 1948-ban állították fel, Faludi Béla vezetésével, aki 1974-ig állott a tanszék élén.

A geológiai területén három tanszék működött 1945-ben. A Földtani Tanszék élén Papp Károly állt 1946. január 1-jéig, helyét Vadász Elemér vette át 1964-ig. Az Őslénytani Tanszékre 1947-ben Telegdi-Róth Károly kapott kinevezést, haláláig, 1955-ig vezette. Az Ásvány- és Kőzettan Tanszéket Mauritz Béla irányította 1949-ig. A Légkörtani és Éghajlattani Tanszéket 1945-ben hozták létre Száva-Kováts János egyetemi tanári kinevezésével, aki 1953-ig állt a tanszék élén. Az Általános és Fizikai Földrajzi Tanszéket Bulla Béla, az Emberföldrajzi Tanszéket Mendöl Tibor vezette.

A nyitás, kísérlet az egyetemi jelleg helyreállítására, 1953–1956

Az MDP Központi Vezetése 1952-ben újra foglalkozott a felsőoktatás időszerű kérdéseivel. Összedőlőni látszott a felsőoktatás rendszere. A magyar állam képtelen volt finanszírozni a megindított állami nagyberuházásokat és a mesterségesen felemelt egyetemi hallgatói létszámot. Nem volt megfelelő számú és megfelelő színvonalú végzős középiskolás, akit be lehetett volna iskolázni. A szakértetségével bejutók színvonala egyre alacsonyabb lett, a túlhajszolt ipari beruházásoktól nem lehetett elvonni munkaerőt. Drasztikus hallgatói létszámcsökkentést határoztak el a következő évekre. A KV 1956-ig a hallgatói létszám kb. 40%-os csökkentését javasolta. 1954-ben az ELTE tanárképző karai az előző évi 1235-tel szemben 400 hallgatót vehettek fel, 1955-re újabb 20%-os csökkentést indítványoztak. Megvalósult a KV javaslata, 1956-ra 47%-kal csökkent az első éves hallgatók létszáma az ELTE-n. Ez magával hozta a tanári létszám csökkentését is. Oktatói normatívákat vezettek be, az egyetemeken heti átlag 8,5 órát tettek kötelezővé. Az oktatói létszámcsökkentés keretében, 160 fő beralapját törölték az ELTE-n. Az extenzív fejlődés a visszajára fordult, 1953–1956 között 20%-kal csökkent a felsőoktatás költségvetési támogatása.

Az újabb reform, amelynek a pártközpontban a decentralizálás álnevet adták, a kar további szétbontását eredményezte 1953 nyarán. Két karra vált szét a BTK: Történettudományi és Nyelv- és Irodalomtudományi Karra. Ez persze csak azt jelentette, hogy egyes tantervek az egyik karhoz, egyesek a másik karhoz kerültek, de mindkét kar egy épületben működött. A Nyelv- és Irodalomtudományi Kar 31 oktatási szervezeti egységből állt 878 nappali tagozatos hallgatóval, a Történettudományi Kar 13 egységgel és 430 hallgatóval alakult meg. A szétválasztás megint magával hozta

az egyszakosságot, míg aztán 1954/55-ben ismét visszaállították a kétszakos képzést. Követetlenné vált, hogy ki milyen képzésben vesz részt.

1954 februárjában újabb párthatározat született az egyetemi munkáról. Ez a létszámok csökkentése mellett elrendelte, hogy meg kell szüntetni a nem egyetemi jellegű tanítási és tanulási módszereket, a hallgatót önállóságra kell nevelni, hogy gondolkodva tanuljanak, és meg kell tanítani a tudományos munka módszereit. Tömören: egyetemre kell tenni az egyetemet újra. Ez mindenképpen igen jelentős előrelépés volt az előzőekhez képest.

Rákosi újbóli megerősödése 1955-ben egy újabb párthatározatot hozott, amely ismételt repressziókat indított el az egyetemeken, a tanév során mintegy 200 hallgatót zártak ki, új káderfejlesztési tervek készültek, sok fiatal beosztott oktatót távolítottak el, akik az „új szelet” hozták az egyetemekre. 1956 februárjában azonban összeült az SZKP XX. kongresszusa, és ez új helyzetet teremtett. Új tervek születtek, lázas viták folytak az egyetemeken, legfőképpen az ELTE két bölcsészkarán. Tervezetek készültek a kötött tanterv feloldására, a szabadabb egyetemi irányításra, valamiféle korlátozott tanszabadságra. 1956 tavaszán karunk hallgatói tevékenyen részt vettek a Petőfi Kör munkájában, spontán március 15-i megemlékezést tartottak, ami a korszakban a hatalom elleni nyílt lázadást jelentette. A pártvezetés nem igazán ismerve fel az egyetemeken kialakult helyzetet, úgy gondolta, hogy a nyári szünet ezt a forrongást lecsillapítja, és ősszel majd nyugodtan indulhat a korlátok közé terelt reform. Tévedés volt.

Jegyzetek

- 1 ELTE története 1635–2002. 215–316. p.
- 2 ELTE története 1635–2002. 318. p.
- 3 ELTE története 1635–2002. 323 p.

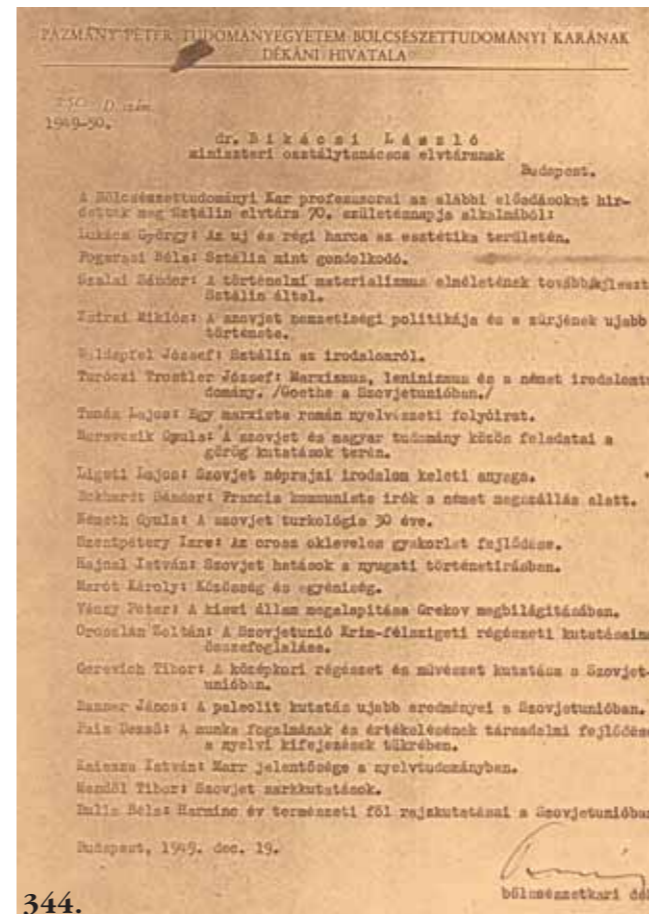
343. Tamás Lajos nyelvész, egyetemi tanár 1949–1951 között a Bölcsészettudományi Kar dékánja, 1953–1956 között az egyetem rektora.

344. Tamás Lajos bölcsészkarai dékán levele Bikácsi László miniszteri osztálytanácsosnak Sztálin 70. születésnapja alkalmából tartandó előadásokról, 1949. december 19.

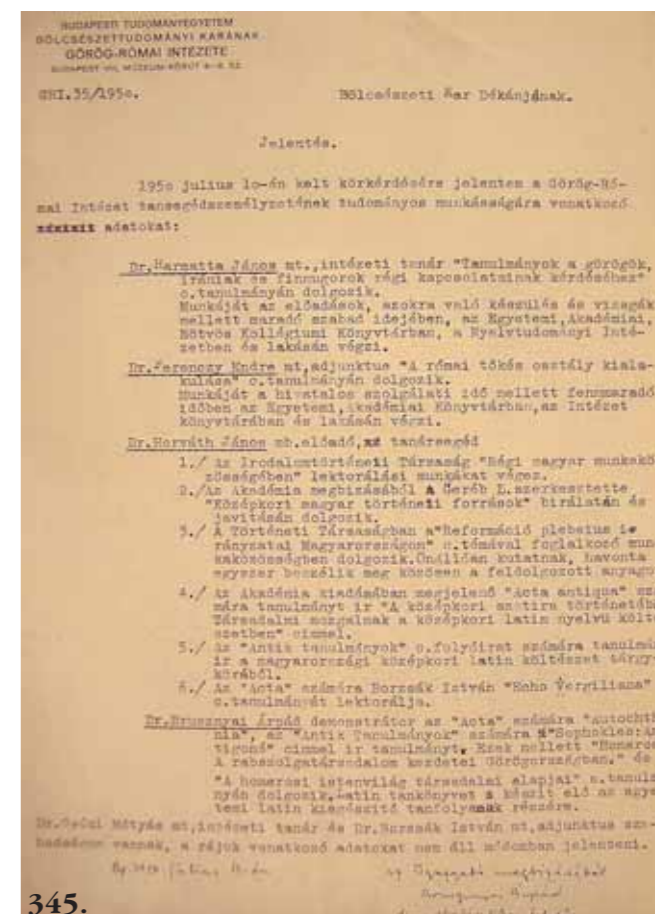
345. A Görög–Római Intézet jelentése Tamás Lajos dékánnak a tanársegédekről, 1950

343.

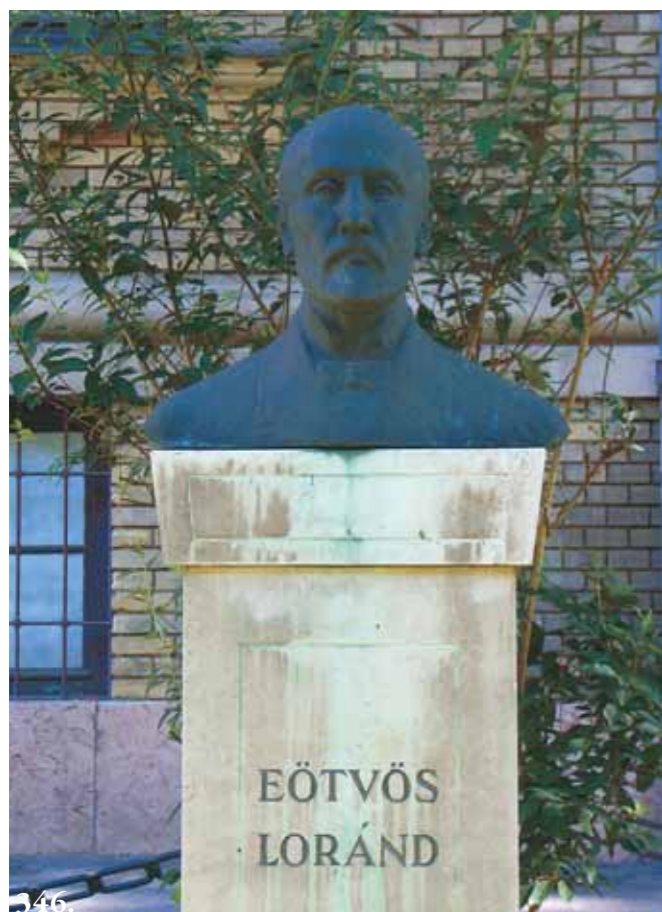

344.

345.

346.

347.

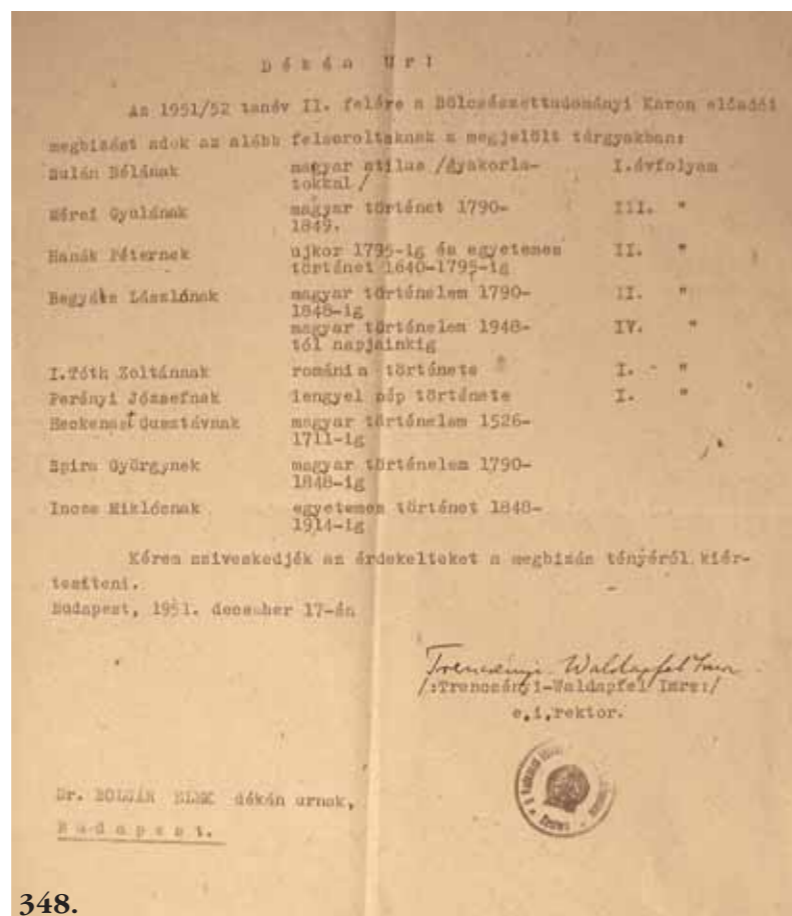
346. Eötvös Loránd szobra. Múzeum körút, Trefort-kerti campus
1950-ben az egyetem felvette Eötvös Loránd nevét.

347. Bóka László író, irodalomtörténész, egyetemi tanár
1952–1953 között a Nyelv- és Irodalomtudományi Kar dékánja.

348. Trencsényi-Waldapfel Imre rektor levele Bolgár Elek dékánhoz előadói megbízások ügyében, 1951

349. Pesti Barnabás utca 1. Homlokzat
1953-tól 2002-ig a Bölcsészettudományi Kar, jelenleg a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola épülete.

350. A Bölcsészettudományi Kar épületének Duna felőli homlokzata

348.

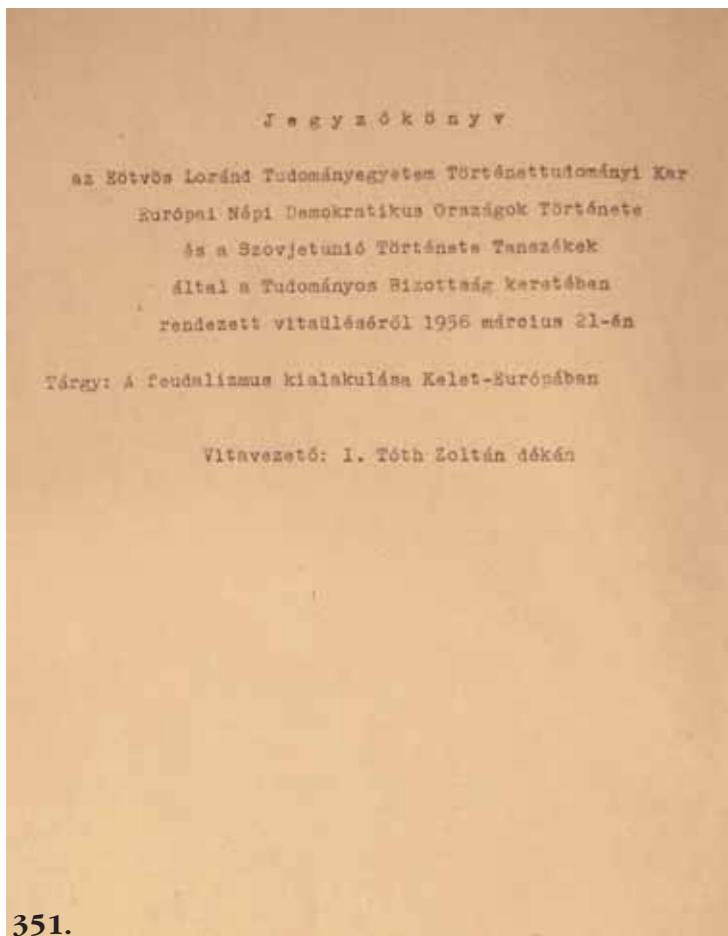

349.

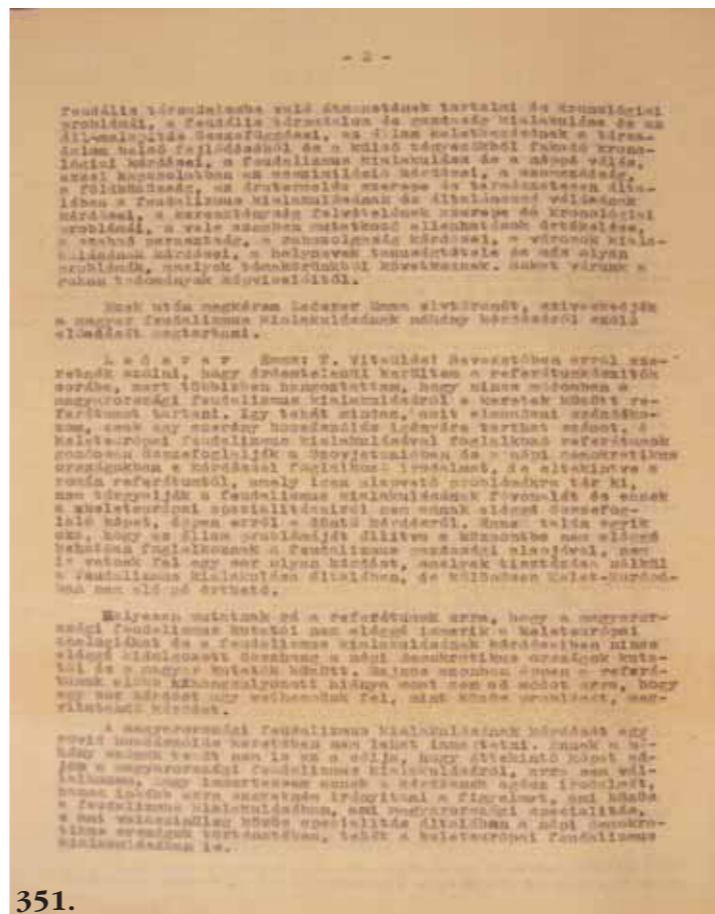
350.

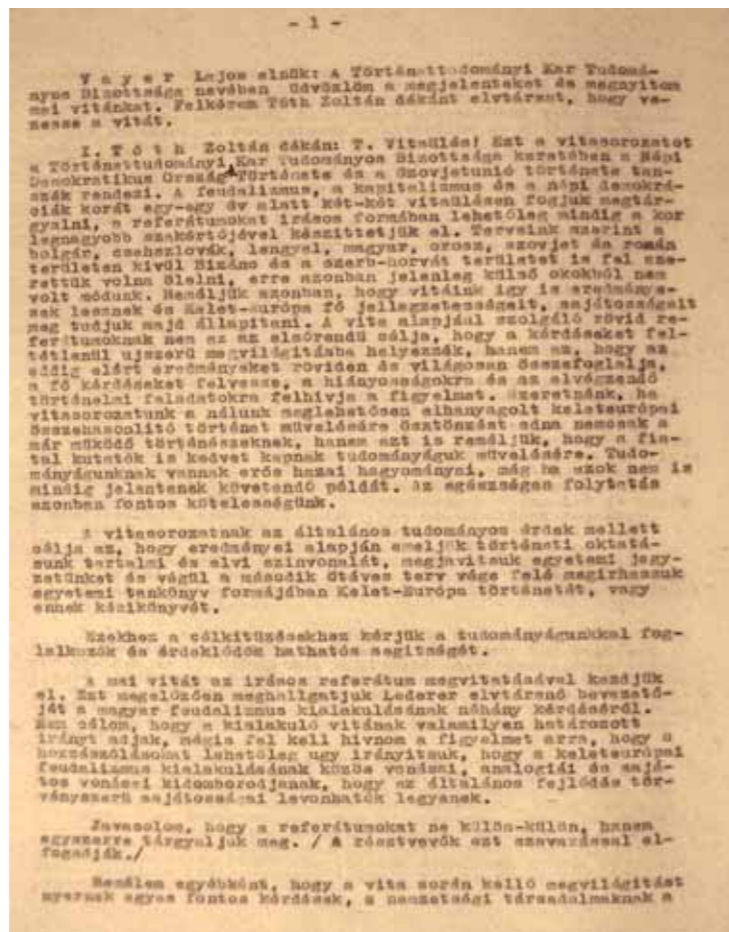

351.

351. Jegyzőkönyv vitautlásról, vitavezető: I. Tóth Zoltán dékán, 1956. március 21.

351.

352. Székely György történész, egyetemi tanár (jobb oldalon) a krakkói rektorral és egy bukaresti történésszel a Halászbástyán, 1956. augusztus. Székely György 1969–1975 között a Bölcsészettudományi Kar dékánja.

352.

X. Forradalom a bölcsészkaron (1956)

Az 1956-os forradalomról kialakult általánosan elfogadott értékelés szerint a forradalom a Műegyetemről indult el. Ezt a vélekedést az elmúlt évtized visszaemlékezései, a kialakult legendárium is táplálta. Az ELTE, a megítélés szerint, szinte csak mellékszereplő volt a folyamatokban. Ez azonban nem teljesen fedi a valóságot. A kar történetének ezen fejezete nem járt utakat követ, és megpróbál átfogó képet adni a történekről, azzal a kitételrel, hogy további kutatások és az oral history eszközei adhatnak teljes képet az akkor történekről.

Az ELTE tanári kara és ifjúsága 1956 tavaszán kezdeményezője és lelkes támogatója volt az SZKP XX. kongresszusa után kibontakozó vitáknak és egyik kezdeményezőjévé vált a változásoknak. Az oktatók a Petőfi Kör rendezvényein vagy a karokon szervezett társaságokban tárgyalták a jövő lehetőségeit. Alapvetően megváltozott az egyetem légköre, a kezdeti sablonosnak szánt viták egyre élesebbek lettek, alapvető változásokat akartak. Az egyetemi hallgatóság az Egyetemi Ifjúság című lapban adott hangot elégedetlenségének. Szó került az ideológiai válságról, az egyetemi DISZ formális szerepéről, többen írtak egy új vagy régi egyetemi szervezet felállításáról. Érdekes vita folyt tavasszal az ELTE DISZ-szervezetének munkájáról az Egyetemi Ifjúság oldalain. „Nálunk az ifjúság szervezete átalakult ülésező, bélyeget nyálazó tagsággá. Úgy látszik, sokszor elfelejtjük, hogy a DISZ az MDP tartalékcsapata. Hogyan akarjuk az MDP-t erősíteni, ha politikailag nem képezzük az egyetemistákat?”¹ Az egyetemi DISZ-vezetés igyekezett a maga módján befolyásolni a vitákat, de a megszokott módszerek – az erőltetett önkritika, az ellenséggel való fenyegetés stb. – már nem használtak, az egyetemi ifjúság fokozatosan a saját útját kezdte járni. A tavaszi szemeszter vége egy időre lélegzethez juttatta a politikai vezetőket, de a nyári események – Rákosi leváltása stb. – újabb várakozásokat támasztottak az őszi félévre vonatkozóan. Az Egyetemi Ifjúság szeptemberi, októberi számaiban tovább folyt a vita. A cikkek egyre bátrabban, nyíltabban foglalkoztak az egyetemi lét visszásságaival. A szeptember 12-i számban Harsay György az oktatókat és hallgatókat is irritáló jelenséget bírálta: „Egyes nagy tudású régi oktatók tekintélye és szava néha nem jelentett többet, ta-

lán annyit sem, mint néhány DISZ-titkár véleménye. A DISZ-ben előtérbe kerültek a kevesebb önálló gondollal rendelkező, de sok citátumot ismételtető emberek.”²

Az ELTE-n az 1956/57-os tanév egyben új rektor beiktatását is jelentette Világhy Miklós jogászprofesszor személyében. Az egyetem hagyományainak megfelelően az új rektor székfoglaló beszédet mondott a saját szakterületét felhasználva, de a szokásnak megfelelően általános érdeklődésre is számot tartó témakörben. Világhy az állam és a humánium viszonyáról értekezett, ami az adott korszakban szokatlan és veszélyes vállalkozás volt. Világhy eszmefuttatásának első részében és történeti elemzésében a korszak ideológiájának megfelelően eljutott oda, hogy az államhatalom egyetlen humánus formája a szocialista demokrácia. A beszéd második része azonban igen éles kritikát fogalmazott meg a sztálinizmussal és annak magyar válfajával szemben. Noha az előadás tudományos jellegű volt, nem lehet nem észrevenni annak üzenetét. „Az utolsó két évtized tapasztalatai arra figyelmeztetnek, hogy a szocialista demokratizmus, s ezzel szoros összefüggésben a szocialista humanizmus gyakorlatában bizonyos körülmények között súlyos törések állhatnak elő. [...] Ami az állami funkcionáriusok választásának és visszahívásának kérdését illeti, nem lehet kérdéses, hogy ez az állami gépezet demokratizálásának alapvető biztosítéka. Ezen a téren különösen el vagyunk maradva. [...] A szocialista tulajdoni rend azonban csupán lehetőséget teremt a teljes és következetes demokratizmusra, de nem teszi szükségtelenekké, sőt megköveteli a szocialista demokratizmus állami biztosítékait. E biztosítékok lényege az, hogy fokozatosan meg kell szüntetni az állami gépezetnek a társadalomtól történő elkülönülését, s a társadalom fölé rendelődését. Ennek érdekében az állami életet a dolgozók természetes közösségei, a területi és munkaközösségek önállóságára kell építeni, kevés, de fontos funkciót tartva fenn a központi igazgatásra.”³ Az új rektor székfoglalója is jelezte, hogy most már nemcsak a hallgatóság, hanem az egyetem vezetése is másképpen gondolkozik a jövőről. A rektor gondolatait a hallgatóság is osztotta, később e gondolatok egy része belekerült az októberben megfogalmazott követelések

zása értelmiség reprezentánsai közé tartozott, a hallgatók többsége vidéki származású volt, többnyire az Eötvös Kollégium, akkor éppen diákszálló lakója. Az összetartó erő is ez, a vidéki származás, az otthon szerzett tapasztalatok, a propaganda és a falusi, vidéki városi valóság közötti kiálló ellentét. Benne van a nagyvárosi urbánus értelmiség vélt vagy valós idegenkedése is a vidékről jöttekkel szemben. A körhöz tartozók egyike-másika, a visszaemlékezésében már-már a hagyományos urbánus-népi ellentétet is vizionálja. Más visszaemlékezők abszolút nyitott, mindenkit befogadó társaságnak látták a Kolhoz.

A tagság első jelentősebb önálló lépése az 1956. március 15-i ünnepség volt. Ezt az ún. Régi Országház nevű vendéglőben tartották a Várban, az Országház utcában. Más, a korszakban megszokottól jelentősen eltérő megemlékezés volt, és szokatlan is, hogy egyetemi hallgatók oktatóikkal együtt a hivatalostól eltérő megemlékezést tartottak. A tavasz és az őszi folyamán még több összejövétel is történt, ahol a körhöz nem szorosan kötődők is megjelentek. Azt, hogy ez egy olyan szerveződés volt, amely tudatosan készült az eljövendő forradalomra az általam ismert visszaemlékezések egyike sem támasztja alá.

A Kolhoz legnagyobb hatású akciója az 1956. október 6-i történelmi séta/tüntetés volt. Erről az eseményről is több visszaemlékezés, interjú szól, sőt 2005-ben az Eötvös címmel készült dokumentumfilm is feldolgozta. A sétát a Kolhoz Körben már azelőtt elhatározták, hogy Rajk László és társainak temetését az MDP erre a napra kitzúta. A végső soron mintegy 200–250 hallgatót megmozgató séta a Kerepesi temetőből indult. A hallgatók felkeresték a Sztálin-szobrot, egyes visszaemlékezések szerint elénekelték Erkel Hunyadi Lászlójából a Meghalt a cselszövő c. operarészletet, majd Kelemen Elemér visszaemlékezése szerint „körbevizelték” a szobrot. Innen a szemben levő jugoszláv nagykövetség előtt a jugoszláv–magyar barátságot éltették, majd az Andrássy út 60. elé vonultak. Itt egyes visszaemlékezések szerint Kelemen Elemér elszavalta József Attila „Levegőt” című versét, más visszaemlékezés szerint Gömöri György, megint mások szerint Lázár Ervin volt, aki szavalt. A legtöbb emlékezés Kelemen Elemért említi. A hallgatók csoportja innen a Batthyány-örökmécshez ment, ahol újabb szavaltatok hangzottak el Kelemen Elemér (József Attila), Román Károly (Ady Endre) szájából, illetve Ladányi Mihály erre az alkalomra írt verse is elhangzott. Varga János mondott ünnepi beszédet, megkoszorúzták az emlékművet, majd visszatértek az egyetemre.

Az, hogy ennek a tüntetésnek nem volt jelentősebb következménye, a hatalom gyengülésének volt a jele, és mire a következményekkel számolni lehetett volna,

közé. A rektor mellett mások is sürgették a változást. I. Tóth Zoltán a Történettudományi Kar dékánja az Egyetemi Ifjúság október 3-i számában az egyetemi oktatás kérdését taglalva fejtette ki: „A tudományos gondolkodás magában foglalja a gondolkodó szabadságát. Az elmúlt három-négy évben nagy jelentőségű szellemi fejlődés ment végbe. [...] A dogmatizmus és a szektarizmus bilincseitől megszabadított marxista gondolkodás talaján formálódik az értelmiség lényegi egysége [...] Egyetemmé az egyetem akkor tud válni igazán, ha a fakultatív oktatást az adottságok mértéke szerint minél hamarabb bevezetjük, illetve kiterjesztjük.”⁴ A dékán a Petőfi Kör május 30-án tartott történevszvitáján is kifejtette az egyetemi oktatásról nézeteit, élesen bírálva az addigi politikát, amely az egyetemek legfőbb ismérvét – a tudományos kutatás és az egyetemi oktatás harmóniáját – sorvasztotta el, és szinte középiskolává degradálta az egyetemeket. Az oktatói kar egy része és a hallgatóság változást akaró nagyobb tömegei fokozatosan egymásra találtak 1956 őszének kezdetén. A kormányzat kapkodó lépésekkel megpróbálta az egyetemi ifjúság és az oktatók szimpátiáját megnyerni, de ezek – fizetésemelés az oktatóknak, a hallgatók szociális helyzetének javítása, tantervi reformok hirdetése, a rehabilitációk újabb, vontatott megindítása stb. – nem nyugtatták meg a hallgatóságot. Visszatértek (visszatérhettek) a katedrára olyan tanárok, akiknek a nevét eddig csak szitokszóként lehetett hallani.

Ebben a légkörben lehetőség adódott más, az eddigiektől eltérő megemlékezésekre, szerveződésekre. Ilyen volt a két bölcsészkar hallgatóit megmozgató, de egyértelműen a Történettudományi Karhoz köthető Kolhoz Kör. A körrel, klubról, szerveződésről sokak, sokat írtak, még többen írták meg emlékeiket, számos visszaemlékezés látott napvilágot. A Kádár-korszakban megjelent 1956-ot „ellenforradalomról” szóló munkák a forradalom előkészítőjének tekintették, az „ellenforradalmi erők élcsapatának”, míg más munkák jelentéktelen mellékvonálnak. A magukat a körhöz tartozóknak tekintők közül vannak, akik szervezett csoportként, vannak, akik vitatkozó alkalmi társaságként definiálják szerepüket. Eredeti írásos forrásunk nincs, nem is lehet a csoportról, ezért a visszaemlékezések alapján lehet megpróbálkozni egyfajta képet adni a szerveződésről. Az gyakorlatilag minden visszaemlékezésből, írásból kiderül, hogy a központi alakja a csoportnak Molnár József, a Történelem Segéd tudományai Tanszék tanársegéde volt (aki 1956-ban 25 éves), a legtöbb visszaemlékező a tanárok közül a csoporthoz sorolja még Tóth Ede tanársegédet, Varga János dékánhelyettest, Szabad Györgyöt és végső soron a kar vezetőjét I. Tóth Zoltán dékánt is. Az oktatók nagyobb része az új munkás-paraszt száma-

kitört a forradalom. A tüntetésen egyes résztvevők szerint már osztogatták a Tiszta szívvel címen megjelentetni kívánt folyóirat első számát, amiből több aztán nem is jelent meg több. Más források szerint a folyóirat október 10-én látott napvilágot. A folyóiratot főszerkesztője Máté Imre finnugor szakos hallgató volt, a szerkesztőbizottság: Román Károly felelős szerkesztő, ifj. Domokos Pál Péter, Kabdebó Lóránt, Szakács Sándor, Veres Károly. A tagok gyakorlatilag a Kolhoz Körhöz tartozó hallgatók közül kerültek ki. A Prológust Szakács Sándor írta, a szerzők: Máté Imre, Szakács Sándor, Román Károly, Tóth István, Balogh Lajos, Sz. Nagy Lajos, Harsay György, E. Fehér Pál, Kabdebó Lóránt, Dobszay László, Alföldy Géza, Kőhegyi Mihály. A fejlécen, az „Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karai Irodalmi és Tudományos Diákköreinek folyóirata” megjelölés szerepelt.

A folyóiratban: tanulmányok, költemények, oktatási javaslatok jelentek meg. Idézet a Prológusból, Szakács Sándor tollából „Nem több a mi vágyunk, mint tiszta szívvel a fényre jutni, és bemutatkozni, megmutatni, hogy az ember nem vesztheti el önmagát, ha szorosan kapcsolódik nemzedékek hitéhez, ha tudja nemcsak önmaga, de nemzete számára sincs új genezis. [...] Azt mondták rólunk, nekünk nincsenek céljaink, eszményeink, mi elveszett nemzedék vagyunk. Nem igaz! Sőt, ami kiesett sokaknak egy évtized fogalmi tárából, visszahozzuk, megpróbáljuk a tökély, az emberség tökélyének távolságát mérni önmagunkon, az időtől nem remegve, gerincben élni, s gerincben meghalni. Ki tudja jobban, mint az idősebbek, mit jelent az emberek számára ez, ha nincs. Azt hirdették rólunk, nincs politikai öntudatunk, a sémák, a képletek szülöttei vagyunk. Cáfoljam, minek? [...] Magunkon érezzük: csak a társadalmi szükséglet indíthat életrevaló ifjúsági mozgalmat, s indít ma is. [...] A szükség, a felelősség tudata hozta életre ezt a lapot is, melynek célja nem kétséges már: tömöríteni mindenkit, aki a tiszta szív híve, egységbe hívni mindenkit, aki tudja a mai ifjúság feladatát: vállalva harcolni a politikai életében is az idősebb generációval, mely nem kevesebért harcol, mint az ország igaz megújulásának kiteljesedéséért, és tanulni teljes erővel, hogy ne hozzunk szégyent a fejlődésre, ha a harc csak a mi vállainkra nehezedik majd.”⁵ Veretes mondatok, majdnem látónoki szavak. A további írások is rendkívül érdekesek a megjelenés időpontjának és a későbbi történések fényében. Román Károly Vihar és Nyírség című verse, Máté Imre Zörgessetek és megnyitattik vagy A szent tehének című verse.

Az Egyetemi Ifjúság hasábjain folyt a vita az oktatás korszerűsítéséről, amiben minden kar igényei benne szerepeltek. A Petőfi Kör vitáin nagy számban

megjelentek a hallgatók, létrejöttek új egyetemi vitaforumok, például a Jogi Karon a Hajnóczy Kör. A bölcsészkarok is új vitaforumot terveztek. Pezsgő hangulat volt az októberi napokban, ami furcsa módon – az iratokból – nem érzékelhető sem a karok, sem az egyetem hivatalos fórumain. Az egyetemi tanács október 19-i ülésén abszolút bagatell dolgokról tárgyalt, a Nagy Október megünnepléséről, és az egyetemi kiadványokról, ha mai szemmel az események ismeretében nézzük. Biztosan mondható, hogy forradalomra nem készültek az október első napjaiban. Az azonban biztos, hogy az október 6-i séta után megfogalmazásra kerültek bizonyos követelések. A Magyar Diákok kezdetű politikai röplap jutott el Szegedre október 10-e után. Ma már tudjuk, hogy a levelet, amiben ez a röplap szerepelt Román Károly írta szegedi joghallgató barátjának, Alexa Helmutnak. (Román Szegeden kezdte tanulmányait a Jogi Karon, később iratkozott át az ELTE-re.) Idézet a röplapból: „a mostani oktatási rendszer szellemi nyomorékokat nevel. Tenni kényszerülünk. [...] Felhívunk benneteket, hogy október 22-én lépjete velünk egységesen sztrájkba az orosz nyelv fakultatív tételéért.” A MEFESZ megalakításában jelentős szerepe van ennek a levélnek. A szegediek felhívása az ELTE esetében nem talált azonnal helyeslésre. Vita alakult ki a DISZ megreformálásáról akarók és az új diákszervezetre vágyók között. Ebből azt a következtetést is levonták egyesek, hogy az ELTE hallgatói nem támogatják az új szervezetet. Ez azonban ebben a formában nem volt igaz. A bölcsészkarok ifjúsága október második felében változást akart, de vita volt arról, hogy ezt miképpen lehet elérni.

A leírt események is mutatják, hogy a forradalom kitörése előtt az ELTE különböző karain lázas viták folytak a változások szükségességéről, de a kiutat egyelőre senki sem látta. Az egyetemi DISZ-szervezet, amely eddig nem sokban tudott hozzájárulni a változásokhoz megpróbált az események elé menni, nem sok sikerrel. Október 6. után felgyorsultak az események az egyetemen. Október 9-én az Egyetemi Színpadon ankétot rendeztek a fiatal értelmiség problémáiról Lukács György vezetésével, ahol ugyancsak a megújulást követelték a résztvevők. Október 17-én a jogi karon tartottak gyűlést, ahol már a követelések pontokba szedése is megtörtént. Az Egyetemi Ifjúság beszámolója szerint: „A gyűlés a Hajnóczy Kör, a jogi kar vitaforumára alakuló ülésének nyilvánította magát és a következő határozatokat fogadta el: 1. Március 15-e nemzeti ünnepé nyilvánítása; 2. Az orosz nyelv és a szovjet jogi oktatás fakultatív tételé; 3. A honvédelmi oktatás megszüntetése; 4. Tiltakozás a középiskolai módszerek alkalmazása ellen az egyetemen.”⁶ Ezek a követelések többnyire megmaradtak az egyete-

mi oktatás keretei között. Az ELTE hallgatói részt vettek a MEFESZ szegedi első ülésén, de nem csak ebben a szervezetben látták az egyetlen járható utat. A DISZ megreformálását is szorgalmazták elsősorban azért, hogy ne lehessen megbontani az egyetemi ifjúság soraikat. Október 21-én az ELTE bölcsészkarain DISZ-értekezletet tartottak, és itt hivatalos fórumon először hangzottak el olyan követelések, hogy a nem szak tárgyakat (elsősorban az orosz nyelv, a marxista tárgyak, katonai ismeretek) fakultatívvá kell tenni, fel kell emelni az ösztöndíjakat, a kezdő tanári fizetéseket, javítani kell a kollégiumi ellátást – ezek egyetemi ügyek –, de követelik már Farkas Mihály felelősségre vonását is. Az ülés határozatot hozott a DISZ újjászervezéséről és egy új vitakör, a Március 15-e Kör megalakításáról. A vitakört a MEFESZ és az újjáalakuló DISZ közös vitafórumának szánták. A bölcsészek mellett a jogi karon és természettudományi karokon is megindult hasonló vitafórumok szervezése. A fő központ azonban érthető módon a társadalomtudományokkal többen foglalkozó bölcsészkarokon volt. A Március 15-e Kör október 22-i alakuló ülése azonban átalakult a másnapi, a lengyel eseményekkel szimpatizáló tüntetés szervező ülésévé. A kb. 400-500 fős hallgatóság egyértelműen amellelt foglalt állást, hogy részt vesz a tüntetésen, a szervezést a DISZ vállalta fel. A másnapi újságok közölték ugyan, hogy az Írószövetség elhatárolódik a tüntetéstől, de a bölcsészkaron mindez hatás nélkül maradt, mindenki készült a délutáni tüntetésre. A tüntetés gyülekezési helye a bölcsészkar épülete melletti Petőfi-szobornál volt. A bölcsészek úgy döntöttek, hogy nem néma tüntetést tartanak, hanem jelszavakkal vonulnak fel. Az egyetemen ezen a napon gyakorlatilag nem volt tanítás, a különböző gyűlések egymást követték. 12 órakor gyűlést tartottak az Egyetemi Színpadon, ahol az ELTE Pártbizottságának az MDP Központi Vezetőségéhez írt levelét ismertették, s közben érkezett a hír, hogy az ELTE Rektori Tanácsa határozatot hozott, amelynek értelmében az ELTE oktatói részt vesznek a felvonuláson.

A Rektori Tanács október 23-i ülésén a következő határozatot hozta: „A rektori tanács foglalkozott az október 23-án délután 3 órára tervezett felvonulás kérdésével, és – mérlegelve a helyzet különféle oldalait – arra a meggyőződésre jutott, hogy bár a veszélyek, melyek ilyen tömegdemonstrációból szükségképp adódnak, reálisak, ennek ellenére az ilyen tömegtüntetést megakadályozni nem lehet, és ez nem is volna helyes. Az egyetemi, állami szervek ez irányú beavatkozása csak szakadást idézne elő a hallgatóság és az oktatók, illetve az egyetem között, és az egyetemet nehezen javítható helyzetbe hozná. Éppen ezért az egyetem rektori tanácsa azt tartja helyesnek, ha az egyetem állami,

párt- és DISZ-szervei egyaránt részt vesznek ezen a megmozduláson, és igyekeznek befolyásukat úgy érvényesíteni, hogy az helyes követelések irányába hasson, és ne adjon teret sem jobb, sem bal felé semmiféle kilengésnek. Ezért a rektori tanács egyrészt helyesli azt, hogy a pártbizottság a megfelelő kari szervekkel való együttműködésben megszervezi ma déli 12 órakor a pártbizottság határozatainak ismertetését, és ilyen módon közreműködik a helyes közvélemény kialakításában, másrészt felkéri a dékánokat, biztosítsák a főgyűléseken és felvonuláson a hallgatók között minél több oktató részvételét, hogy ilyen módon is érvényesítsék józan befolyásuk a hallgatók véleményének kialakulására. A felvonuláson az egyetem vezetése – a rektorral az élén – részt fog venni.”⁷ A rektori tanács a jegyzőkönyvek tanúsága szerint kemény vitában hozta meg döntését a részvétel ügyében. Nem az volt a gond, hogy a tanács tagjai nem értették egyet a tüntetés követeléseivel, sokkal inkább az, hogy féltették hallgatóikat. Kiszámíthatatlan volt a hatalom reakciója, szinte mindenki tartott az ÁVH provokációjától és egy esetleges véres leszámolástól. Az államhatalom köreiben egyesek még mindig abban a hitben éltek, hogy lehet tiltani a tüntetést, s amikor Piros belügyminiszter ezt megtette, az ELTE vezetése a rektorral az élén a pártközpontba ment a betiltás feloldása végett. Ezt sikerült elérniük, így az eredeti terveknek megfelelően az egyetemi vezetőkkel az élén vonult fel az ELTE ifjúsága az október 23-i tüntetésen. A Bem-szobortól a hallgatók egy része a Kossuth térre vonult, kisebb csoportok azonban ott voltak Rádióúton, illetve a Sztálin-szobor ledöntésénél is.

Másnap hajnalban a bölcsészkaron elkészültek az első forradalmi röplapok, amelyek a pillanatnyi helyzetet tükrözték. Olyan követelések fogalmazódtak meg, hogy „A központi vezetőség és a kormány azonnal adja ki a Tűzet szüntess! jelszót az ÁVH-soknak. [...] Szólítsa fel a kormány a szovjet csapatokat, hogy 24 órán belül hagyják el a főváros területét.”⁸ A forradalom november 4-ig tartó időszakában az adott politikai helyzetnek megfelelően az ELTE hallgatói és oktatói folyamatosan készítettek újabb és újabb röplapokat, amelyek tájékoztató jellegűek voltak. Az egyetemen gyakorlatilag október 24-től szünetelt az oktatás a rendkívüli helyzetnek megfelelően. Az oktatói kar és a hallgatóság is kibontakozást várta, a követeléseinek teljesítését, és aktívan, sokszor kezdeményezőként részt vett a forradalom budapesti eseményeiben. A rendkívüli, átláthatatlan események közepette a bölcsészek és a többi kar hallgatói, oktatói olyan helyzetbe kerültek, hogy aktív résztvevői, alakítói lehettek az eseményeknek. Az események szereplőinek visszaemlékezései, a későbbi megtorlások során felvett jegy-

zőkönyvek tanúsága szerint az egyetemi hallgatókra az új államhatalom számított, a jól szervezett egyetemistákra az utca békéjének a helyreállításában is szükség volt. Ebben az ELTE hallgatói is jelentős szerepet játszottak. A forradalom lendületében október 25-én megalakult az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság a Műegyetem Bartók Béla úti kollégiumában. A feladata az egyetemi forradalmi bizottságok munkájának koordinálása, és a magyar egyetemek politikai képviselése. A bizottság országos diákszövetséget összehívását kezdeményezte, amelyre végül november 1-jén került sor. Október 26-án megalakult a bölcsészkaron is az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság (Pozsár István vezetésével), amelyben a kar hallgatói és oktatói is képviseltették magukat. Október 25-én tragikus esemény történt az egyetem életében. Az egyetem oktatóinak küldöttsége az Akadémia utcai pártközpontba ment, hogy az ELTE követeléseit átadja a pártvezetésnek és tárgyaljon azok megvalósításáról. I. Tóth Zoltán, a Történettudományi Kar dékánja – aki a közlekedési nehézségek miatt késve érkezett az egyetemre – csatlakozni kívánt a küldöttséghez és két másik oktatóval (Hanák Péter, Kató István) az Akadémia utcába sietett, a pártközpontnál kitört lövöldözésben életét veszítette.⁹ (Tiszteletére emléktáblát állított a kar a forradalom 50-ik évfordulóján a Múzeum krt. 6-8. előcsarnokában, és az ő nevét viseli a Történeti Intézet legnagyobb előadóterme.) A harcokban október 25-én és 26-án két bölcsészhallgató (Kovács Mária, Nimsz Béla) is életét veszítette.¹⁰ A kar vezetését I. Tóth Zoltán halála után Varga János egyetemi docens, dékánhelyettes vette át, akit a karon működő Egyetemi Diákbizottság tagjának is megválasztottak. Október 28-án megalakult a bölcsészkaron a nemzetőrség, amely a rend fenntartását tartotta fő feladatának, de a szervezett egyetemista csoportot más feladatok ellátására is igénybe vették.

Az ELTE többi kara is szerepet vállalt a forradalom védelmében, de a kezdeményezések elsősorban a bölcsészkar hallgatóira és társadalomtudományi képzésben részt vevő hallgatókra hárultak. A jogi kar épületében is megalakult a nemzetőrség és fegyveres szolgálatot is láttak el a kar környezetében. Az egyetem vezetése ezekben a napokban, arra helyezte a hangsúlyt, hogy a hallgatóit és az egyetemet megvédje minden atrocitástól és terveket készítsen az elkövetkező időkre. A rendkívüli helyzetben, amikor a központi államhatalom sem tudott megfelelő instrukciókat adni, hatalmas felelősség hárult a rektorra és munkatársaira. Normális egyetemi munkára nem volt lehetőség, az utcákon zavaros volt a helyzet, az egyetem kollégiumaiban rekedt hallgatókról gondoskodni kellett, meg kellett oldani élelemmel való ellátásukat, megakadályozni minden atrocitást. Ennek a felelősségteljes feladatnak az egyetem és a karok akkori vezetése megfelelt. Október 31-én összeült az ELTE Rektori Tanácsa, október 23-a óta először. A tanács tagjai egyhangúan úgy gondolták, hogy megszűnt jogcímük az egyetem vezetésére, ezért „A rektori tanács kimondja, hogy a forradalmi helyzet következtében megbízását megszüntetnek tekintve, s ezennel lemond. Az egyetem vezetését a karokon alakított forradalmi bizottságok és az ezekből alakított összkari egyetemi forradalmi bizottság vegye át. A rektori tanács ugyanakkor kijelenti, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel támogatja a Forradalmi Bizottságokat munkájukban.”¹¹ Az ELTE Központi Forradalmi Bizottsága 1956. november 2-án alakult meg.¹² A rektori tanács lemondásával és a hozott határozattal gyakorlatilag legalizálta a kialakult helyzetet és elismerte a kari forradalmi bizottságokat. Ezen a napon és a következő napokban létrejöttek minden karon a bizottságok. Az ELTE oktatói ugyanakkor nyilatkozatot adtak ki „Egyetemi szabadságot” címmel, amelyet az Egyetemi Ifjúság és Magyar Nemzet közölt. Ebben a tanítás és a tanulás szabadságát, az egyetemi autonómia megerősítését, a tudományos fokozatok adásának az egyetemre történő visszaadását, az egyetemi oktatás anyagi alapjainak a megerősítését, szabad ifjúsági szervezetek alakítását követelték.¹³ Október 28-án megalakult a Jogi Karon a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága, amelynek több egyetemi oktató is tagja volt. A konszolidálódó helyzetben 1956. november 3-án ült össze a Budapesti Diákszövetség a bölcsészkar Pesti Barnabás utcai épületében, ahol megválasztották az Országos Egyetemi Forradalmi Diákbizottságot, amelynek zömét a bölcsészkar diákjai alkották, de amelyet már nem mindenki fogadott el az egyetemi diákság legitim képviselőjének. A bizakodó hangulatban már készült, a közben napilappá alakult Egyetemi Ifjúság november 4-i száma, amelynek címlapján a „Megállt a szovjet áradat” címmel megjelenő cikk a Tökölön folyó magyar-szovjet tárgyalásokról tudósított volna, bízva abban, hogy ezek eredményesek lesznek. Tragikus tévedés volt.

A fegyveres harcot november 4. után az egyetemi nemzetőrség bölcsészkar egysége értelmetlennek látta és feloszlott. Az egyetem központi épületében lévő fegyveres csoport megpróbálkozott az ellenállással, de ennek sem volt értelme.¹⁴ A központi épület és a Múzeum körüli épületek is több belövést kaptak. November 4. után a tanítás szünetelt és csak 1957 februárjában indult újra meg. A pillanatnyi benuháztalás után a forradalomban jelentős szerepet játszó közül azok, akik nem kényszerültek emigrációra, újraélesztették az Egyetemi Forradalmi Bizottságot és a MEFESZ-t. A december 9-e utáni időszakban a MEFESZ

működését fenn lehetett tartani, ennek a szervezetnek a vezetését aztán fokozatosan azok vették át, akik a kádári konszolidáció hívei voltak, és 1957 májusára fokozatosan megszűnt létezni. Az újonnan létrehozott KISZ-be tömörítette a kormányzat az egyetemi ifjúságot is. Nem volt reális lehetőség arra, hogy egy független egyetemi ifjúsági szervezet fennmaradjon. Az egyetemen azonban még működtek a korábban létrehozott új szervek. 1956 novemberében gyakorlatilag kettős hatalom alakult ki az ELTE-n. Az egyetemen dolgozott az Egyetemi Forradalmi Bizottság és a Gazdasági Osztály Forradalmi Bizottsága, amely átszervezéseket, áthelyezéseket kezdeményezett. Mellette újra működni kezdett a Rektori Tanács.¹⁵ A tanács 1956. november 26-án ült össze, ahol intézkedtek arról, hogy a minisztérium és az egyetemi személyzeti osztály káderanyagait ki kell osztani, de egyéb intézkedések megtételére a tanács nem tartotta magát jogosultnak.¹⁶

A Rektori Tanács a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 6/1956. (XI. 12.) határozatának megfelelően a forradalmi bizottságokat tanácsadó testületként ismerte el. A karok közül legaktívabb – az ekkora már újra egyesített – Bölcsészettudományi Karon 1956. november 30-án került sor a végleges forradalmi bizottság megválasztására. A kari Forradalmi Bizottság elnöke Pais Dezső professzor, titkára Szabó Dénes docens lett.¹⁷ Az Oktatási Minisztérium a szovjet beavatkozás után 1956. november 30-án hívta össze a felsőoktatási intézmények vezetőit. Világhy Miklós rektor beszámolója szerint¹⁸ Kónya Albert kormánybiztos ígéretet tett az egyetemi autonómia megteremtésére és tiszteletben tartására, a hatáskörök decentralizálására, az egyetemi és kari tanácsok jogainak és szerepének a növelésére, a forradalmi bizottságokat az egyetemi vezetés munkáját kiegészítő politikai tanácskozó testületként jelölte meg. A rektorok közös nyilatkozatot tettek a tanácskozás után, miszerint addig nem indulhat meg az egyetemi munka, amíg a hallgatók személyi biztonságát illetően az egyetemek biztosítékot nem kapnak. Ekkor már történtek letartóztatások az ELTE hallgatói közül is. A Rektori Tanács ülésén határozatokat hoztak az egyetemi oktatás alapvető követelményeinek megteremtéséről és arról, hogy az oktatást 1957. január 7-én meg kell kezdeni, amennyiben garantálható a hallgatók személyes biztonsága és biztosítani tudják az épületek fűtését.¹⁹ (A tanítás nem indult meg január 7-én.)

Az autonómia egyik jelentős megnyilvánulása volt, hogy a két bölcsészkar tanácsa 1956. december 7-i külön-külön tartott ülésén döntött arról, hogy a két kart egyesíti.²⁰ Az egyesített kar élére Kniezsa István professzor személyében dékánt is választottak. A karok egyesítését az Elnöki Tanács az 1957. évi 33. tvr-rel

erősítette meg. 1956. december 9-én a Kádár-kormány statáriumot hirdetett ki, a forradalmi bizottságok működése lehetetlenné vált. Az ELTE bölcsészkar forradalmi bizottsága reformbizottsággá, illetve rehabilitációs bizottsággá alakulva működését a következő évben is fenntartotta. Ez az időszak 1957 nyarán ért véget. Az egyetemi oktatók e bizottságokban igyekeztek képviselni korábbi elképzeléseiket. A reformbizottság elsősorban a Világhy Miklós rektor nevével fémjelzett egyetemi autonómiatervezetet kívánta sikerre vinni, s ez a kezdeti időszakban úgy tűnt, hogy megvalósul. Az OM a tervezetet még országos vitára bocsátotta, de a megtorlások időszakában levették a napirendről, sőt később a Világhy ellen indított vizsgálatok egyik vádpontja lett, az „egyetemi autonómia felelőtlen felvetése”. Világhy Miklóst 1957. június 19-én írásbeli megrovásban részesítette Kállay Gyula művelődési miniszter,²¹ majd nem sokkal később leváltották az ELTE rektori posztjáról.

Az ELTE hallgatói és oktatói ellen a forradalom leverése után szinte azonnal megindultak a különböző eljárások. Ezek főként a forradalomban és az ELTE életében is vezető szerepet játszó bölcsészkar hallgatóit érintették. Az ELTE 1957-es statisztikája szerint 316 hallgatóval kevesebb hallgató fejezte be az 1956/57-es tanévet, mint ahány kezdte 1956 szeptemberében. Ez a szám a forradalom után külföldre távozott, a forradalomban elesett és a forradalomban való részvétel miatt kizárt hallgatókat is jelenti. Az oktatói karból is többen távoztak külföldre. Azt, hogy a megtorlás során az eljárások alatt hány hallgatót és oktatót távolítottak el az egyetemről, teljesen pontos adatok hiányában nem tudjuk. Adataink az elég hiányosan megmaradt azon iratokból származnak, amelyek a fegyelmi eljárások alatt keletkeztek. Ezekben sok esetben különböző számokat adnak meg, és a Művelődési Minisztérium a hozott döntéseket több esetben felülbíráltta. Az adatok szerint 42 bölcsészhallgató ellen folyt eljárás (a kar létszáma ekkor 940 volt), ebből 29 hallgatót büntettek meg, közülük 16 főt zártak ki az ország összes egyeteméről, 4 főt az ELTE-ről, 2 főt ideiglenesen zártak ki, 5 fő szigorú megrovásban részesült, 2 fő szóbeli fegyelmezésben.²² A bölcsészkar oktatói közül 15 fő ellen indítottak eljárást (az oktatói létszám 240 fő volt). Közülük 6 oktatót bocsátottak el azonnali hatállyal, 7 fő kapott írásbeli megrovást, 2 fő még az elbocsátás előtt távozott a karról.²³ A többi karon a megtorlás kevesebb hallgatót és oktatót érintett. Az ÁJK két oktatója ellen indult eljárás (a külföldre távozottak e számban nem szerepelnek) a TTK-án ez öt oktatót érintett. A hallgatók közül az ÁJK-n 34 fő volt, zömük levelező tagozatos hallgató, akik ellen a munkahelyük indított vizsgálatot és ennek következtében kellett egyetemi

vizsgálatot is kezdeményezni) a TTK-án 9 hallgató ellen indítottak vizsgálatot.²⁴ Ezek a megtorlások 1957. június–július hónapokra lezajlottak, de néhány esetben a személyes bosszútól vezérelve elhúzódtak 1958-ig is, a Művelődési Minisztérium az utolsó elbocsátásokat 1958 augusztusában hagyta jóvá. Az elbocsátott hallgatók többsége a későbbiek során elvégezhetette az egyetemet, az oktatók egy része a hetvenes–nyolcvanas években más egyetemeken folytathatta oktatói tevékenységét, jó néhányan az ELTE-re is visszakerültek már az 1960-as években is, még többen az 1980-as években. Teljes rehabilitálásukat az ELTE az 1990-es években tette meg, és 2006-ban az ELTE szenátusa ünnepélyes határozatban követte meg minden oktatóját és polgárát, akit 1956-os szerepéért bármilyen bántódás ért.

A forradalom után az oktatás az Állam- és Jogtudományi Karon és a Természettudományi Karon 1957. február 4-én, a Bölcsészettudományi Karon február 11-én kezdődött meg. Az ún. „konszolidáció” gyakorlatilag csak az 1957/58-tanévtől indult meg az egyetemeken. 1957 elején az egyetemen is létrejöttek az MSZMP egyes szervezetei, de térnyerésük a korábbi évek rossz tapasztalatai miatt nehezen ment. A MEFESZ fokozatos felszámolása megteremtette a hatalom számára a lehetőséget az új, egységes ifjúsági szervezet, a KISZ egyetemi szervezetének a megteremtésére. Az adott politikai körülmények között másra az egyetemek ifjúságának és tanári karának nem volt lehetősége. Az új helyzetben meg kellett találni azt az utat, amiben egy az '50-es években kialakultnál jobb egyetemi struktúra és magasabb szintű képzés jöhet létre. Az új kormányzat nem alkalmazta az egyetemeken a korábbi gyakorlatot, egy, a korszaknak megfelelő, a korábbinál szabadabb és tudományosabb egyetem kialakítására volt lehetőség. Ez persze közel sem jelentette az egyetemek hagyományos autonómiájának, és a tanszabadságnak a teljes visszaállítását.

Jegyzetek

- 1 Egyetemi Ifjúság, 1956. április 18.
- 2 Beck Tibor–Germuska Pál: Forradalom a bölcsészkaron. Bp. 1997. 21. p.
- 3 Világhy Miklós rektori székfoglalója = Eötvös Loránd Tudományegyetem értesítője 1955/56. 27. p.
- 4 Beck–Germuska: i. m. 25. p.
- 5 Tiszta szívvel, 3. p.
- 6 Egyetemi Ifjúság, 1956. október 17.
- 7 ELTE Levéltár Rektori Hivatal 1/i, 1956. 6. doboz.
- 8 1956 plakátjai és röplapjai. Bp. 1991. Szerk. Izsák Lajos – Szabó József–Szabó Róbert. 53. p.
- 9 Hanák Péter: Szobrok –Töredék fiaimnak. = Ragaszkodás az utópiához. Bp. 1992. Liget, 51–56. p.
- 10 Beck–Germuska: i. m. 80–81. p.
- 11 ELTE Egyetemi Levéltár Rektori Hivatal 1/i., 6. doboz, 1956. okt. 31-i ülés.
- 12 ELTE Egyetemi Levéltár Rektori Hivatal Iratai 1/i., 6. doboz, 1956. november 2-i ülés.
- 13 Beck–Germuska: i. m. 105–106. p.
- 14 Beck–Germuska: i. m. 119. p. Román Károly visszaemlékezése.
- 15 eck–Germuska: i. m. 128. p.
- 16 ELTE Egyetemi Levéltár Rektori Hivatal Iratai 1/i. 6. doboz, 1956. november 26-i ülés, illetve annak határozatai. ELTE Levéltár I/b kötet.
- 17 ELTE Egyetemi Levéltár Rektori Hivatal iratai 1/i. 6.doboz, Jegyzőkönyv az ELTE BTK Forradalmi Bizottságának megválasztásáról.
- 18 ELTE Levéltár Rektori Hivatal Iratai 1/i. 6. doboz, Rektori Tanács 1956. december 3-i ülésének jegyzőkönyve.
- 19 Uo.
- 20 ELTE Egyetemi Levéltár 9. a. NYIK Kari tanácsülési jegyzőkönyvek 1. doboz, 1956. dec. 7., 10.a. Történettudományi Kar, Kari tanácsülési jegyzőkönyvek 1.doboz, 1956. dec. 7.
- 21 ELTE Egyetemi Levéltár 1/h. Fegyelmi ügyek, Tanári ügyek, 2.doboz, 1957.
- 22 Beck–Germuska: i. m. 183. p.
- 23 Uo. 182. p.
- 24 ELTE Egyetemi Levéltár 1/h. Fegyelmi ügyek, 2. doboz.

353.

354.

353. Rajk László újratemetésére induló bölcsész hallgatók, 1956. október 6.

354. Bölcsész és képzőművész hallgatók tüntetése a Hősök terén, 1956. október 6.

355. Az egyetem hallgatóinak felvonulása a Margit hídon 1956. október 23. délután

356. Tiszta szívvel, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karai Irodalmi és Tudományos Diákköreinek folyóirata. Címlap

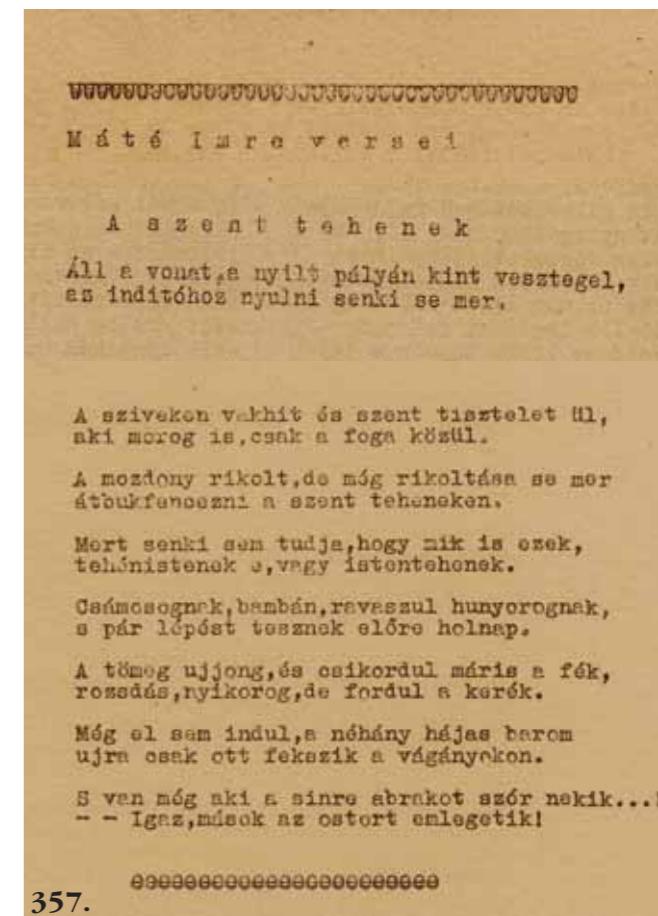
357. Máté Imre: A szent tehének. (Tiszta szívvel, 1956, 9-10.)

355.

356.

357.

358. I. Tóth Zoltán emléktábla, 1992. Múzeum krt. 6-8. Előcsarnok

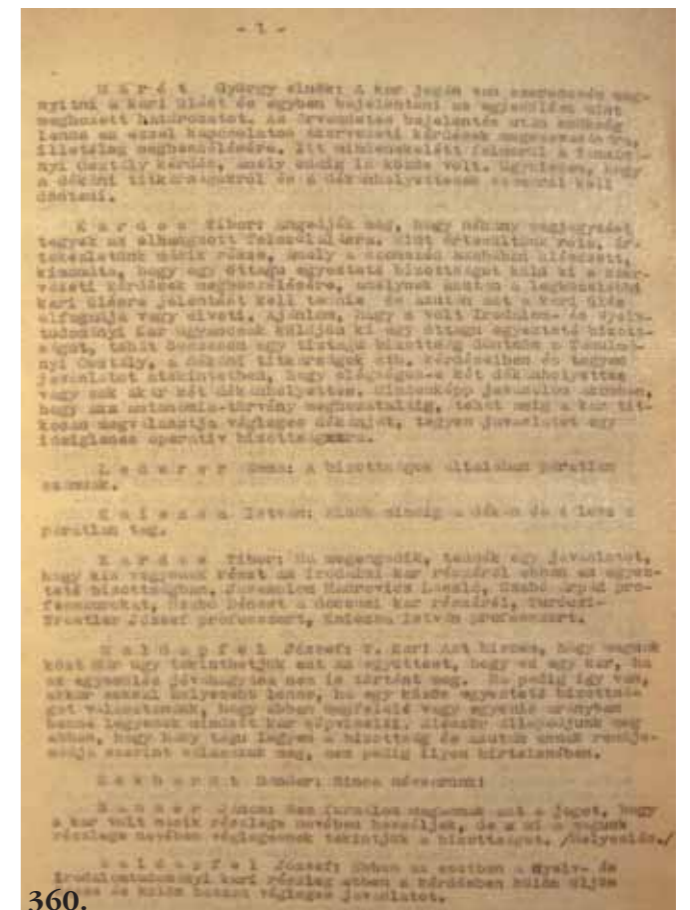
358.

359.

359. Kniezsa István nyelvész, nyelvtörténész, szlavista, egyetemi tanár 1956. december–1957 között a Bölcsészettudományi Kar dékánja.

360. Jegyzőkönyv az ELTE BTK tanácsüléséről, 1956. december 7.

360.

361.

361. Kari Tanács ülésének jegyzőkönyve, 1956. december 7.

XI. A Kádár-korszak bölcsészkarja (1957–1989)

A szétválasztott bölcsészkar egyesülését az új határolom is jóváhagyta, így 1957-ben már ezen a karon indult újra az oktatás. Az 1954-ben az egyetemből kivált Lenin Intézet megszűnt, oktatási feladatait, oktatóit karunk vette át. Megszűntek az egyetemi katonai tanszékek (1951-ben jöttek létre). Az 1953/54-ben kialakított Újságíró Tanszéket 1960-ban szüntették meg. Az ideológiai képzésre létrehozott, rektori irányítás alatt működő központi tanszékeket a karokra telepítették. Karunk „kapta” a Dialektikus Materializmus és Logika Tanszéket, a Történelmi Materializmus Tanszéket és a Tudományos Szocializmus Alapjai Tanszéket, míg a Politikai Gazdaságtan Tanszék egyelőre a Jogi Karon maradt.

1957 januárjától a képzési időt újra öt évre emelték. A tanárképzésben ismét következetesen a két-szakos képzést vezették be, lehetővé téve az idegen nyelvvél való és a történelem-földrajz párosítást is. Tanári szak mellé nem tanárit is lehetett választani. Az új képzési rendszerben a negyedik és nyolcadik félév végén szigorlatot, a tizedik félév végére államvizsgát írtak elő. Az oktatók nagyobb szabadságot kaptak az előadások terén, lehetővé vált párhuzamos előadások tartása, a szemináriumi választék kiterjesztése, a hallgatók számára a választás lehetősége. Visszaállították a kötelező orosz tanulást, amelyet a negyedik félév végén kötelező vizsga zárt, de utána szabadon lehetett más nyelveket tanulni. Lehetővé vált, hogy a tudományos utánpótlás nevelésére egy-szakos képzést is lehessen folytatni, erre a kar adhatott engedélyt, kiváló tanulmányi eredmény alapján. (A szakon tanulók 5%-a kaphatta ezt meg.) 1958-ban visszaállították az egyetemi doktori fokozat megszerzésének jogát, a tudományos minősítés így három-fokozatúvá vált. A „kisdoktori” azonban szerényebb értékkel bírt, mint a kandidátusi és az ún. nagydoktori fokozat, amit továbbra is a Magyar Tudományos Akadémia adott, vagyis maradt a szovjet minta.

1961-ben új tanterv jelent meg, ezt fokozatosan vezették be a hatvanas évek első felében. Természetesen ez is félig kötött, félig szabad tanterv volt. Félévenként meghatározták, hogy milyen tárgyakat kell felvenni és miből kollokválni, de lehetővé tette a szemináriumok és speciális kollégiumok szabad

felvételét. Maximálta a heti óraszámot 22 órában, a 9. és a 10. félévben heti 10-ben. A legjobb hallgatók specializálódási lehetőségét öt százalékról tízre emelte. Speciális tanulmányok között szerepelt pl., hogy a történelem mellé levéltár szakot vagy tudományos szocializmust, a magyar mellé finnugort lehetett választani. Valamelyest csökkent az ún. általánosan kötelező tárgyak (orosz nyelv, tudományos szocializmus, politikai gazdaságtan, történelmi materializmus) óraszámja. Az oktatói szabadság a hirdetett előadásokban szabadabbá vált, de továbbra is voltak tabunak számító témák, ami a teljes tanszabadság hiányát jelezte. 1961 októberében jelent meg a III/1961. törvény az oktatási rendszerről, ennek folyományaként a 22/1962. törvényerejű rendelet a felsőoktatásról. Ez az intézmények igazgatásáról, az oktatók kötelesegeiről, az egyetemeken folyó kutatásról rendelkezett.

1963-ban megváltozott a felvételi rendszere. Megszűnt a származás szerinti megkülönböztetés, már nem kellett az 1938 előtti foglalkozást feltüntetni, de a fizikai dolgozók gyermekeit azonos pontszám esetén előnyben kellett részesíteni. Ezenkívül egyes kitüntetésekhez előnyöket biztosítottak a kitüntetettek gyermekeinek. A növekvő létszámú korosztályokból egyre nehezebb volt az egyetemre bekerülni, meghonosodtak az olyan kifejezések, hogy helyhiány miatt elutasítva, előfelvételis stb.

1967-ben a karon tanított szakokat három csoportba osztották: A), B), C) szakokat különböztetve meg. A) szakok lettek a középiskolában tanított nyelv és irodalom, a magyar, a történelem és a pszichológia. A B) és C) szakokat a második vagy negyedik félév után lehetett dékáni engedéllyel és kiváló tanulmányi eredmény után felvenni. B) szakok lettek a középiskolában nem tanított nyelvek, általános és alkalmazott nyelvészet, filozófia, pedagógia, művészettörténet, néprajz, régészet, ezek gyakorlatilag teljes képzési időt igényeltek, de az akkori álláspont szerint nem lehetett belőlük felvételizni, mert a középiskolában nem tanították őket. C) szakokat az ötödik félévtől lehetett felvenni, mondván elég hároméves képzési idő az elsajátításukhoz. Idetartozott a könyvtár, levéltár, finnugor, tudományos szocializmus, történelmi muzeológia, ukrán, eszperantó, népművelés. 1969-

nisztikai–Romanisztikai, Orientalisztikai, Muzeológiai–Közművelődési, Neveléstudományi és Lélektan (1985-ben megszűnt), 1984-ben alakult a Pszichológiai Intézet.

A Kádár-korszak egyetemének bölcsészettudományi karán is kiemelt feladat volt az ideológiai képzés. Ezt a feladatot az egyetemi közbeszédben marxista tanszékek látták el. 1957-ben a korábban központosított tanszékek egyes karokra kerültek. A bölcsészkarra került ún. ideológiai tanszékek az általános képzés mellett a szakos képzés feladatát is ellátták. A filozófia szakos tanárok és a filozófia szakos bölcsészek képzése is ismét a kar feladata lett. 1957-ben a alakult meg a Dialektikus Materializmus és Logika Tanszék Fogarasi Béla vezetésével. Fogarasi 1959-ig vezette a tanszéket, majd Sándor Pál követte. A Történelmi Materializmus Tanszéket szintén 1957-ben állították Molnár Erik számára, aki 1966-ig, haláláig vezette. Molnár Erik halála után egyesítették a két tanszéket Filozófiai Tanszék néven Sándor Pál irányításával, aki 1968-ig állt a tanszék élén, őt Földesi Tamás követte egy évig, majd Simonovits Istvánné, 1973-ig, amikor átszervezték filozófiai oktatás struktúráját. Létrejött az Filozófia I. Tanszék Szigeti József vezetésével, aki 1991-ig vezette. A Filozófia II. Tanszék élén 1973 és 1977 között Lukács József, majd 1983-ig Ancsel Éva, 1983-tól Kelemen János állt. A Filozófia II. Tanszéket Kelemen János vezette 1989-ig, akkor a tanszék Tudomány Filozófia és Etika Tanszékké változott Kelemen János vezetésével. Az 1973-ban felállított Filozófiatörténeti Tanszéket 1985. december 31-ig Hermann István vezette, őt Nyíri János Kristóf követte, 1995-ig. Az önálló Logika Tanszék 1973-ban létesült, Erdei László irányításával. Szimbolikus Logika Tanszéki Szakcsoport 1982-ben jött létre Ruzsa Imre vezetésével, és vált 1986-ban önálló Szimbolikus Logika és Tudományelméleti Tanszékké. Ruzsa Imre 1989-ig vezette. Az Esztétika Tanszéket 1959-ben Szigeti József kapta meg, 1973-ig vezette, őt Zoltai Dénes követte 1978-ig, majd Almási Miklós 1997-ig. A tanszéken tanított professzorként a korszakban Maróthy János, Poszler György. Az ötvenes években száműzött szociológia 1966-ban alakult újja csoportként a Filozófia Tanszék keretében, Balogh József, majd 1969-től Huszár Tibor vezetésével. 1970-ben önállósult Szociológiai Tanszékként, 1982-ben kivált a karból Szociológiai Intézet és Továbbképző Központ néven. A Politikai Gazdaságtan Tanszék 1961-ben került át a karra Vilmos József vezetésével. A tanszék ezen a néven 1990-ben megszűnt, Közgazdaságtan Tanszékké alakult. A Tudományos Szocializmus Tanszéket a kor szellemének megfelelően hozták létre 1957-ben Mód Aladár számára. Mód

ben a könyvtárat és a népművelést B) szakká nyilvánították.

Az 1967-es miniszteri utasítás 10 A), 20 B) és 8 C) szakot hagyott jóvá. Emellett lehetővé vált természettudományos szakok felvétele is, igaz csak korlátozottan, matematikát és biológiát pszichológiával, történelem, német, angol, francia, orosz mellé földrajzot lehetett felvenni. A szakválaszték növelése mellett a tudósképzés érdekében a speciális tanulmányok folytatását is lehetővé tették. A szabadabb képzés azt is jelentette, hogy az ún. A) szakokon is lehetővé vált a bölcsész oklevél megszerzése. A korábbi évtizedhez képest az is változás volt, hogy az államvizsgákon jóval nagyobb súlyt kaptak a szaktárgyak.

Az 1960-as évtized végén érezte úgy a kormányzat, hogy lehetőség van új szervezeti és működési szabályok megalkotására. 1969-ben jelent meg a művelődésügyi miniszter rendelete e tárgyban, majd még ugyanebben az évben megjelentek a tantárgyi irányelvek. Ezek alapján dolgozták ki a tanszékek az egyes szakok tanterveit, amelyeket a kari tanácsok és az egyetemi tanács hagytak jóvá. Ezeket 1972-ben nyomtatásban is megjelentette a kar. Kisebbségi módosításokkal két évtizedig meghatározta a kari képzés kereteit. Az egyes tantárgyak tartalmát a tanszékek a fejlődésnek megfelelően folyamatosan korszerűsítették.

A kari szervezet változásai

A konszolidáció évei alatt, a korábban megszüntetett tanszékeket újraindítottak, pl. általános nyelvészet, fonetika, fokozatosan növekedett a tanszékek száma. A kezdeti negyvennégy hatvanra növekedett, új szakok indítása, egyes szakok differenciálódása újabb szervezeti egységek felállítását eredményezte. Az ideológiai tanszékek kivételével az új tanszékek a humán tudományok differenciálódása mentén, azok szerves fejlődéseként jöttek létre. Az egyes szakterületek munkájának összehangolására az 1960-as, 1970-es évek fordulóján tanszékcsoportok kialakítását határozták el. Ekkor tíz tanszékcsoport alakult, amelyek működését 1972. január 1-jével a Művelődésügyi Minisztérium is megerősítette. A tanszékcsoportok elnöke és titkára három évre kapott megbízást a dékántól. A létrejöttüktől kezdve viták tárgyává váltak, és mintegy tíz esztendőnek kellett eltelnie, hogy a végleges forma megszilárduljon 1983-ban a tanszékcsoportokat A és B típusúakra osztották. Az A) típusúakat alkották a szorosabban összetartozó tanszékek, a B) típusúakat a többiek. 1970-ben a következő tanszékcsoportok jöttek létre: Marxizmus-Leninizmus, Történettudományi, Magyar Nyelvészeti, Irodalomtudományi, Szláv, Ókortudományi, Germa-

haláláig, 1973-ig állt az élén, őt Szakács Kálmán követte 1990-ig. A tanszék ezen a néven 1990-ben megszűnt.

A Kádár-korszakban a magyar nyelv és irodalom tanítását ellátó tanszékek is átalakultak. Az átalakulást a tudomány differenciálódása indokolta. A Magyar Nyelvstudományi Tanszék vezetését Benkő Loránd vette át 1960-ban. A tanszék nevét 1971-ben Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszékre változtatták. Benkő professzor 1991-ig látta el a tanszék vezetését. A korszak kiemelkedő magyar nyelvész tudósa. A II. sz. Magyar Nyelvstudományi Tanszék vezetését 1970-ig Bárczi Géza látta el. Nyugállományba vonulása után Szathmári István követte, 1984-ig, a munkát Fábrián Pál vitte tovább 1990-ig. A tanszék neve 1971-től Mai Magyar Nyelvi Tanszék. Az általános nyelvészet önálló tanszéke 1949 és 1960 között szünetelt. Az újalakult Általános Nyelvészeti és Fonetikai Tanszéket Telegdi Zsigmond vezette 1973-ig, amikor Balázs János követte 1979-ig. 1979 és 1985 között Zsilka János. 1985. júliusban Antal László, akinek Nyugatra távozása után 1986. január 1-jétől Papp Ferenc kapott kinevezést, és 1988-ig állt a tanszék élén, őt újra Zsilka János követte 1995-ig. A Fonetikai Tanszék 1971-ben nyert önálló tanszéki státuszt Molnár József vezetésével, majd őt 1986-ban Bolla Kálmán követte, 1995-ig. A Kádár-korszak elején 1962-ig két finnugor tanszéke volt a karnak. Beke Ödön nyugalomba vonulása után, 1962-ben a két tanszéket összevonták, és Lakó György vezette a Finnugor Nyelvstudományi Tanszéket 1973-ig. Őt Bereczki Gábor (1973–1986) majd Hajdú Péter (1986–1992) követte.

Az irodalomtudomány tanszékei a Kádár-korszakban is meghatározó szerepet töltek be a kar életében. A kar és tanszékei ebben a korszakban is kiemelkedő szerepet játszottak a magyar próza és költészet alakításában. A hagyományoknak megfelelően a magyar irodalom jelesei közül igen sokan voltak hallgatói karunknak. (A teljesség igénye nélkül pl. Ágh István, Kukorelly Endre, Pinczési Judit, Tandori Dezső, Rakovszky Zsuzsa, Bächer Iván, Spíró György, Bereményi Géza, Sumonyi Zoltán, Utassy József, Szentmihályi Szabó Péter, Turczi István, Békés Pál, Bella István, Fábry Péter, Lengyel Péter, Mezey Katalin, Ördögh Szilveszter, Müller Péter Sziámi, Lőrincz L. László). A Régi Magyar Irodalom Tanszéket 1980-ig Tolnai Gábor vezette, őt Tarnai Andor követte 1991-ig. A Felvilágosodás- és Reformkori Magyar Irodalomtörténeti Tanszéken Waldapfel József 1968-ig, haláláig volt tanszékvezető. 1968-ban Kardos (Pándi) Pál követte 1983-ig, majd 1983 és 1994 között Weber Antal. A XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék irányítását 1968-ig Sötér

István látta el. 1968 és 1986 között Mezei József, 1987-től 1992-ig Németh G. Béla volt a tanszék vezetője. A XX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszéket 1964-ig Bóka László, 1964-től 1988-ig korszak emblematikus irodalomtörténész, Király István, majd 1988-tól 1994-ig Czine Mihály vezette. Az Összehasonlító és Világirodalmi Tanszék irányítója 1972-ig Kardos László, 1985-ig Nagy Péter, 1985-től Szávai János. 1983-ban alakult az Irodalomtörténeti Módszertani Tanszéki Szakcsoport Sipos Lajos vezetésével.

A történelemoktatás a magyar mellett a korszakban a karon belül meghatározó volt. Az ókor a korszak kezdetén 1957-ben két tanszék volt az újra egységes bölcsészkaron. Mindkét tanszéket Marót Károly vezette. 1958-ban aztán, az akkor már Ókori Keleti Történeti Tanszéket Dobrovits Aladár, az Ókori (görög-római) Történeti Tanszéket Marót Károly irányította. Marót Károly utódként 1962-től Hahn István lett tanszékvezető 1983-ig. 1983-ban Mócsy András kapott tanszékvezetői megbízást 1986-ig, őt Sarkady János követte 1995-ig. Dobrovits 1970-ig vezette az Ókori Keleti Történeti Tanszéket, 1970–1972 között Hahn István megbízottként, 1972-től Kákossy László lett a tanszék irányítója. 1983-tól a tanszék neve Egyiptológia Tanszék lett. 1980-ban jött létre az Assziriológiai Tanszéki Szakcsoport Komoróczy Géza vezetésével, amely 1989-ben kapott önálló tanszéki rangot.

A Középkori Egyetemes Történeti Tanszéket 1955-től 1982-ig Székely György vezette, 1982 és 1985 között H. Balázs Éva, 1985 és 1995 között Sz. Jónás Ilona volt a tanszékvezető. A Középkori Magyar Történeti Tanszék élén 1957-től 1982-ben bekövetkezett haláláig Elekes Lajos állt. Elekes után 1982–1983-ban Unger Mátyás volt tanszékvezető, majd 1984 és 1993 között R. Várkonyi Ágnes. A tanszék professzorai voltak: Gerics József, Sinkovics István. A tanszék keretében működött a Történelem Szakmódszertani Tanszéki Szakcsoport 1983-tól Unger Mátyás, majd Kardos József vezetésével. Az Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszéket 1949-től vezette Andics Erzsébet, aki 1957 és 1960 között „szabadságon” volt, ezalatt Mód Aladár látta el a tanszék vezetését. Visszatérte után 1972-ig állta újra a tanszék élén. 1972-ben Pölöskei Ferenc követte 1995-ig. A korszakban Szabad György, Balogh Sándor, Galántai József, Siklós András kapott professzori kinevezést. A tanszéken 1980-ban alakult Új- és Legújabbkori Történeti Muzeológiai Szakcsoport Glatz Ferenc vezetésével.

Az Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszéken vezetése igen érdekesen alakult a forradalom leverése után. G. Fazekas Erzsébet nyugállomány-

ba vonult, Incze Miklóst aki 1955-től állt tanszék élén megbízottként, 1958-ban eltávolították az egyetemről. Ekkortól Szamuely Tibor vezette a tanszékot 1960-ig, amikor Zsigmond László kapott kinevezést és 1978-ig állott annak élén, 1978-tól 1995-ig Diószegi István irányította a tanszékot. Beosztott egyetemi tanárként Kiss Aladár, Urbán Aladár és Salgó László dolgozott a tanszéken. Salgó vezetésével 1980-tól Afroázsiai Tanszéki Szakcsoport működött.

A Kelet-Európa Története Tanszék 1957-ben formálisan újjáalakult (Szovjetunió Története és Európai Népi Demokratikus Országok Története tanszékek összevonásával), és Perényi József személyében új vezetőt kapott. Perényi 1980-ig vezette a tanszékot, őt Palotás Emil követte 2001-ig. A korszakban Arató Endre, Dolmányos István és Niederhauser Emil volt a tanszék professzora. A Történelem Segédtudományai Tanszéken az 1949-ben kinevezett Lederer Emma 1969-ig volt tanszékvezető. Őt Sinkovics István követte 1980-ig, majd Kállay István 1997-ig. A tanszék professzora volt Szilágyi Loránd.

Hosszú szünet után (a Magyar Művelődéstörténet Tanszék 1948-ban szűnt meg) 1981-ben alapította a kar a Művelődéstörténeti Tanszékét Németh G. Béla vezetésével, aki hat évig állt a tanszék élén, őt Kósa László követte 1987 és 2007 között.

A régészet oktatásában az 1961/62-es tanévben történt nagyobb strukturális változás. Az Ősrégészeti Tanszék addig Banner János vezette. A Klasszika Archeológiai Tanszékét Oroszlán Zoltán, az 1957-ben alapított Népvándorláskori és Középkori Régészeti Tanszékét László Gyula irányította. A három tanszék Régészeti Tanszék néven egyesült, Banner János vezetésével. Ő 1967-ig irányította a régészképzést. Utóda László Gyula lett 1977-ig, majd Mócsy András 1987-ben bekövetkezett haláláig. 1987-től Bóna István lett tanszékvezető.

A művészettörténet oktatásában 1957-től 1962-ig megmaradt a két tanszék. 1958-tól I. sz. Művészettörténeti és II. sz. Művészettörténeti Tanszék néven. Előbbi továbbra is Fülep Lajos, utóbbi Vayer Lajos vezette. Fülep 1961-ben történt nyugalmába vonulása után Vayer kapott megbízást mindkét tanszék vezetésére. 1962-ben egyesítették a két tanszékot, és Vayer 1979-ig vezette a Művészettörténeti Tanszékot. 1979-től Németh Lajos lett tanszék vezetője. A tanszéken a korszakban Zádor Anna és Aradi Nóra kapott még professzori kinevezést.

A Néprajz Tanszék már az előző korszakban kettévált. A Folklore Tanszékét Ortutay Gyula vezette 1968-ig, majd Dömötör Tekla követte 1979-ig. Ettől kezdve Voigt Vilmos volt a tanszék vezetője. A Tárgyi Néprajz Tanszékét Tálasi István 1980-ig vezette, utó-

da Barabás Jenő lett. A Könyvtártudományi Tanszékét 1972-ben bekövetkezett haláláig Kovács Máté irányította, utóda Kiss István 1978-ig, majd 1980-ig Babiczky Béla, 1980-tól 1986-ig Dán Róbert, 1986-tól Fülöp Géza.

A magyar felsőoktatásban követett gyakorlatnak megfelelően a karon is bevezették a közművelődési szakemberek képzését. A Könyvtártudományi Tanszék keretében létrejött 1962-ben a Közművelődési Tanszéki Szakcsoport és megindult a népművelés szakos hallgatók képzése. Először Bencze László, majd Fodor József volt a csoport vezetője. 1970-től Maróti Andor, 1983-tól Marciszovszky János irányította a szakcsoportot.

A modern nyugati idegen nyelveknek az 1950-es években politikai nyomásra történt háttérbe szorítása a Kádár-korszakban fokozatosan megszűnt, jelentős fejlesztésükre azonban csak az 1980-as években került sor. Az Angol Nyelv- és Irodalom Tanszék élére visszahívták az 1949-ben politikai okok miatt eltávolított Szenczi Miklóst, aki 1967-ig irányította az újjáalakuló angol szakos képzést. Szenczit Kéry László követte 1968 és 1973 között, majd 1973 és 1977 között Bati László, 1977. július és 1978. január 31. között Sarbu Aladár, 1978 és 1982 között Egry Péter, majd 1982-től újra Sarbu Aladár irányította az angol szakos képzést.

A Német Nyelv és Irodalom Tanszékét Turóczi-Trostler József vezette 1961-ig, majd 1964-ig Kramer Jenő, 1964-től Mádl Antal. 1971-ig, 1971–1976 között Mollay Károly, 1976-tól újra Mádl Antal lett a tanszékvezető 1988-ig, majd Hessky Pálné 1989-től 1991-ig.

1979-ben jött létre a Germanisztikai és Romanisztikai Tanszék, az Általános Germanisztikai Tanszéki Szakcsoport és az Újlatin Összehasonlító Nyelvtudományi Csoport összevonásával. A tanszék működésének ideje alatt Manherz Károly vezette. A Francia Nyelv és Irodalom Tanszékét 1958-ig Eckhardt Sándor, 1958 és 1964 között Gyergyai Albert, az 1964/65-ös tanévben Tamás Lajos (megbízással), 1965 és 1970 között Köpeczi Béla vezette, 1970-től Süpek Ottó volt a tanszékvezető 1990-ig. Az Olasz Nyelv és Irodalom oktatásának vezetője 1973-ig Kardos László. Halála után Sallay Géza irányította a tanszékot 1991-ig. Az önálló Spanyol Nyelv és Irodalom Tanszék 1973-ban jött létre, vezetője Horányi Mátás lett. Az Olasz Tanszék kötelékében 1978-ban jött létre a Portugál Tanszéki Szakcsoport, amely 1984-ben vált önálló Portugál Nyelv és Irodalom Tanszékké. A tanszékot Rózsa Zoltán vezette. A Román Filológiai tanszék vezetését igen hosszú ideig (36 év) Tamás Lajos látta el, aki dékán és rek-

tor is volt az 1950-es években. 1972-ben távozott a tanszék éléről. Őt Domokos Sámuel követte 1978-ig, majd Nagy Béla 1986-ig. Süpek Ottó megbízottként vezette a tanszékot 1986 és 1989 között. 1989-től Miskolczy Ambrus a tanszékvezető.

Az orosz szakos képzés 1956 szeptemberétől került vissza karunkra. Ekkor állították fel az Orosz Filológiai Tanszékot, ennek megbízott vezetője Kardos László lett. 1957-től Sipos István, 1965-től Balczyk Emil, 1981-ben bekövetkezett halála után Péter Mihály vezette a tanszékot.

A Szláv Filológiai Tanszék – amely magában foglalja a cseh, szlovák, szerb, horvát, bolgár – szakos képzést 1965-ig Kniezsa István, 1965-től Hadrovics László, 1974 és 1987 között Király Péter, 1987-től Nyomárkay István vezette. A tanszéken egyetemi tanárként oktatott még Gregor Ferenc és Dobossy László.

A Lengyel Filológiai Tanszék elődje, a tanszéki szakcsoport 1975-ben alakult a Szláv Tanszéken. 1979-ben nyert önálló tanszéki jogot Sipos István vezetésével, őt 1983-ban Banczerowski Janusz követte, aki 23 évig állt a tanszék élén.

A Latin Nyelv és Irodalom tanszékét 1970-ben bekövetkezett haláláig Trencsényi-Waldapfel Imre vezette, 1967-től Latin–Görög Filológiai Tanszék néven. 1970/71-ben B. Révész Mária megbízott tanszékvezető volt, majd 1971-től Horváth János irányította a tanszékot (Latin Filológiai Tanszékként) haláláig, 1977-ig. 1978-ban a karra visszahívott Borzsák István vette át a vezetést, 1985-ig. 1985/86-ban Harmatta János bízta meg a tanszék ideiglenes vezetésével, majd Ritoók Zsigmond lett tanszékvezető 1986-tól.

A Görög Nyelvi és Irodalom Tanszékét Moravcsik Gyula irányította 1967-ig, akkor a tanszékot összevonták a Latin Tanszékkel. 1971-ben újra önállósították és 1971/72-ben B. Révész Mária kapott megbízást a vezetésre. 1972 és 1983 között Falus Róbert irányította a tanszékot, 1983/84-ben Borzsák István bízta meg a vezetéssel, majd 1984-től Szepessy Tibor állt a tanszék élére. Az Indoeurópai Nyelvtudományi Tanszékét 1952-ben történt újjáalakulásától kezdve 1987-ig Harmatta János vezette, őt Töttösy Csaba követte a tanszék élén.

Magyarország egyetlen Török Filológiai Tanszékét 1918-tól 47 évig Németh Gyula professzor vezette, aki 1931/32-ben és 1935-ben dékánja volt a karnak, 1947 és 1949 között rektora az egyetemnek. 1965 és 1971 között Ligeti Lajos állt a tanszék élén, őt Kakuk Zsuzsa követte 1989-ig. 1989-től pedig Káldy-Nagy Gyula lett a tanszékvezető.

A Belső-Ázsiai Tanszékét 1972-ig Ligeti Lajos vezette, őt Kara György követte a tanszék élén. A

Kelet-Ázsiai Tanszék több változáson ment keresztül. 1962-ig Ligeti Lajos irányította a tanszék munkáját. 1957-ben a két tanszék egyesült és Belső-Kelet-Ázsiai Intézet néven működött. 1958-ban azonban újra szétváltak és két intézet jött létre, Belső-Ázsiai Intézet és Kelet-Ázsiai Intézet. Utóbbi 1959-től Kínai és Kelet-Ázsiai Tanszék nevet vett fel. 1962-től Csongor Barnabás, 1983-tól Galla Endre irányította 1995-ig.

A Sémi Filológiai majd 1966-tól Sémi Filológiai és Arab Tanszék Kádár-kori története igen változatos. 1958-ban jött létre az Arab Irodalmi és Mohamedán Művelődéstörténeti Tanszék Germanus Gyula vezetésével, amely 1962-től Arab Irodalmi és Művelődéstörténeti Tanszékként működött, és 1966-ban vette fel új nevét. 1964 és 1984 között Czeglédy Károly, 1984-től Fodor Sándor vezette.

Jelentős változások történtek a pszichológia szakterületén is. 1974-ben alakult a Fejlődés- és Nevelépszichológia Tanszék, 1984-től Társadalom- és Nevelépszichológia néven működött tovább. 1974-ben létesült a Kísérleti Pszichológia, 1984-ben a Személyiség és Klinikai Pszichológia Tanszék. Az Általános Pszichológia Tanszék élén 1956-tól Kardos Lajos állt 1971-ig nyugdíjba vonulásáig. 1971-től Barkóczy Ilona volt a tanszékvezető 1984-ig, majd Pléh Csaba. A Fejlődés- és Nevelépszichológiai Tanszékét 1974-es felállításától 1982-ig Salamon Jenő vezette. Őt Hunyady György követte a tanszék élén, amely 1984-től a Társadalom- és Nevelépszichológia nevet vette fel. A Kísérleti Pszichológiai Tanszékét 1984-ben Illyés Sándor számára hozták létre, aki 1988-ig állt a tanszék élén. A Személyiség- és Klinikai Pszichológiai Tanszék 1984-ben létesült Kulcsár Zsuzsa vezetésével. A Neveléstudományi Tanszékét 1959-től 1978-ig Nagy Sándor, 1978-tól Szarka József vezette. 1985-ben tíz tanszékcsoporthoz tartozott és két tanszékot, a Neveléstudományit és a Művelődéstörténetit nem sorolták tanszékcsoporthoz. Az oktatói létszám a szakok számának és hallgató létszám növekedésének megfelelően nőtt. 1980-ban 477 főállású oktatója volt a karnak.

Karunk ebben a korszakban is a magyar felsőoktatás egyik legszínvonalasabb bölcsészettudományi karának mondható szinte minden tekintetben. Oktatóinak tudományos minősítése, eredményei kiemelkedőek voltak, a hallgatók a különböző tudományos konferenciákon a bölcsészkarok között kiemelkedő eredményességről tettek tanúbizonyságot. A felvételik eredményei, a karra történő bejutás mind alátámasztják a mondottakat. Mindezt korántsem ideális körülmények között sikerült elérni. A Piarista közbe karunk kényszerből került, az épület

nem egyetemi célokra épült, a növekvő hallgatói létszám az 1970-es évek közepére az épület kereteit kinőtte. A hallgatói létszám folyamatosan 3000-4000 fő között mozgott. A megoldásra több terv is készült, de ezek realizálására a Kádár-korszakban nem került sor. Az 1970-es évek végétől kezdtek tervezni arra az esetre, ha a Természettudományi Kar kiköltözik a Trefortkertből. Erre azonban a rendszerváltozásig kellett várni. Az égető helyhiányt átmeneti megoldásokkal igyekeztek enyhíteni, így került sor a Pszichológiai Intézet átköltöztetésére az Izabella utcába, átmenetileg néhány tanszék a Szerb utcában kapott helyet, de használta a kar a Pollack Mihály téri Festetics-palotát (ma Andrassy Gyula Egyetem), és órákat tartottak a Ludovika épületében is.

A hallgatóság

A Kádár-korszakban a tervgazdálkodás időszakában az egyetemi hallgatók létszáma is hosszú távú tervezés alapján dőlt el. A karon az első évek száma a nappali tagozaton 300-400 körül volt, ehhez az esti és a levelező tagozatosok kb. 100 fős létszáma társult. Átlagban három-négyszeres volt a túljelentkezés aránya, de ez szakonként változott. 1982/83-ig a felvételi során 20 pontot lehetett elérni, 10 pontot lehetett hozni a gimnáziumból és 10 pontot lehetett szerezni. Általában 19-20 ponttal lehetett a karra bekerülni. 1982/83-tól a felvételin összesen 120 pontot lehetett szerezni, 60 pontot hozhattak a felvételizők, és 60-t szerezhettek. Egészen 1988-ig lehetősége volt a művelődésügyi miniszternek a fellebbezések során még hallgatókat felvenni az egyes intézményekbe. 1988-tól már csak jogszabálysértés esetén lehetett fellebbezni.

A kormányzat továbbra is előnyben kívánta részesíteni az ún. fizikai dolgozók gyermekeit. Azonos pontszám esetén őket kellett első helyen felvenni. A hátrányuk ledolgozását a Studium Generale keretében kívánta megoldani a kormányzat. Ezek egyetemi előkészítők voltak, ahol egyetemi hallgatók segítették a hátrányos helyzetű középiskolások felkészítését az egyetemi felvételre. A munkás-paraszt származású hallgatók aránya azonban ennek ellenére csökkent, ami a korszak ideológiájával került ellentmondásba. 1973-ban az MSZMP KB határozatot hozott, hogy a tehetséges szakmunkások egyetemre mehessenek. Az üzemek által kijelölt szakmunkások egyéves előkészítő tanfolyam sikeres elvégzése után felvételt nyerhettek egyes egyetemekre. Ez karunkat is érintette. 1976-tól tanulhattak ún. SZET-es hallgatók karunkon. A tapasztalatokat tíz év után 1986-ban értékelték, s azt kellett megállapítani, hogy az erőfeszítés ellené-

re a bölcsészkaron a fizikai dolgozó származású hallgatók aránya csökkent, az összes hallgató 26%-a volt. A rendszerváltozás előszeleként 1988-ban változtatták meg a felvételi rendszert úgy, hogy minden korábbi kedvezményt, párt- és állami beavatkozási lehetőséget kizártak.

Az 1957-től megalakított egységes ifjúsági szervezet, a KISZ a karon is létrehozta szervezeteit. A párt és a KISZ is igyekezett vonzóvá tenni programjait a hallgatóság számára, és merőben más módszerekkel akarta ezt elérni, mint elődjei. Az is tény azonban, hogy egyéb ifjúsági szervezet alapítására 1988-ig nem volt lehetőség. A társadalomtudományokkal foglalkozó hallgatókat azonban nem lehetett elzárni különböző hatásoktól. Az 1960-as évek végén, ha nem is a nyugat-európai mozgalmakhoz hasonló mértékben, de a hallgatóság karunkon is változásokat próbált elérni. A korszakban a korlátozott szabadság nem tette lehetővé új ifjúsági szervezet létrehozását. A változás egyetlen lehetősége a kari KISZ-szervezet vezetésének megszerzése és a KISZ-munka átalakítása. Ezt a kar akkori hallgatósága megtette. A magyarországi politikai életet is megmozgató esemény, a Kari KISZ 1969. április 28-án – du. három órától 29-én hajnali ötig, vagyis 14 órán át tartó vitában érlelt – vezetőségválasztó küldöttgyűlésével vette kezdetét. A gyűlésen megfogalmazott célok, elképzelések, a kari KISZ különböző szervezetiben felmerülő a Párt által tűzönak talált követelések – pl. a hallgatói képviselőket a döntéshozó szervezetekben 1/3 arányban – felkeltette a politika figyelmét. „Hirtelen” az ELTE-re látogatott Kádár János, az MSZMP első titkára (ez volt az egyetlen látogatása a rendszer fennállása alatt), a kar az egyetemi és a felsőbb szintű pártszervezetek figyelmének középpontjába került. Az adott helyzetben veszelyes példa lehetett volna a többi egyetem számára is a bölcsészkar KISZ. Az új kari vezetés elleni harc, az 1969. október 11-i kari gyűlés kapcsán éleződött ki. A kari KISZ-vezetés a kari gyűlést állandó fórummá kívánta kiépíteni, ahol a hallgatók széles köre fejthette volna ki véleményét. Demokratizálni szerették volna a kar életét, és követeléseiket a az egyetemi élet megújítását szorgalmazó hivatalos állásponhoz kapcsolták. A kar élete felbolydult, az ún. „szocialista demokrácia továbbfejlesztése” jelszó megfelelő volt arra, hogy ennek leple alatt komoly változásokat lehessen elérni. Az alapszervezetek küldötteket választottak, előzetesen megtárgyalták a kari változtatásokat. A KISZ Budapesti Bizottsága azonban a kari gyűlést csak tanácsko生ó fórumnak és nem pedig döntéshozó fórumnak ismerte el. Határozata a KISZ működési szabályai szerint kötelező volt. A kari gyűlés ugyan megszavazta a hallgatók 1/3 arányú képviselő-

tét a Kari Tanácsban, ez azonban nem valósult meg. A gyűlést bezárták, és a folytatására már nem került sor. A kísérlet elbukott, a kari gyűlés nyomán megtorló egyetemi párthatározat született. A következő évben új kari KISZ-vezetést választottak. A kar hallgatósága azonban nem felejtett, a bölcsészhallgatók részesei voltak az 1972-es és az 1973-as március 15-i, rendszerellenes, az akkori állam által „nationalista” zavargásoknak nyilvánított tüntetéseknek. Azt is hozzá kell tenni persze, hogy közben éltek az egyetemi hallgatók mindennapi életét.

Az 1972–1973-as tapasztalatok után kezdték kialakítani a hallgatói képviselők rendszerét (HKR) amely formálisan a KISZ-től részben független volt, és amely 1975-ben öltött formát. Megszervezték a rendszeresen összeülő ifjúsági parlamenteket, ahol intézkedési tervek születtek, de legtöbbször nem valósult meg, majd a parlamentek fokozatosan formálissá váltak, kivéve az utolsó, 1988-as parlamenteket, amelyek már a rendszerváltozás jegyében zajlottak.

Az 1980-as évekre a KISZ-szervezetek tevékenysége formálissá vált, a hallgatók nagy többsége nem tulajdonított jelentőséget annak, hogy tagja-e vagy sem a szervezetnek.

A bölcsészkar hallgatósága mindig és minden helyzetben megtalálta a sajátos formáját annak, hogy olyan szerveződések hozzon létre, ahol a tanuláson kívül a közélet szereplőjévé is válhat. Ilyen volt a tudományos munka, az Egyetemi Színpad, különböző alternatív művészeti csoportok, vitakörök, klubok.

A kari hallgatóság számára mindig nagy jelentősége volt a hallgatói tudományos munkának. A diákköri mozgalom egyik alapítója volt az ELTE bölcsészkar. A Kádár-korszakban is lehetőség volt arra, hogy a tehetséges hallgatók kiemelkedjenek, és magas szintű tudományos tevékenységet folytassanak. A diákkörök igen sikeresen szerepeltek az országos konferenciákon, karunk ötven éve őrzi vezető helyét a humántudományok témakörében.

362.

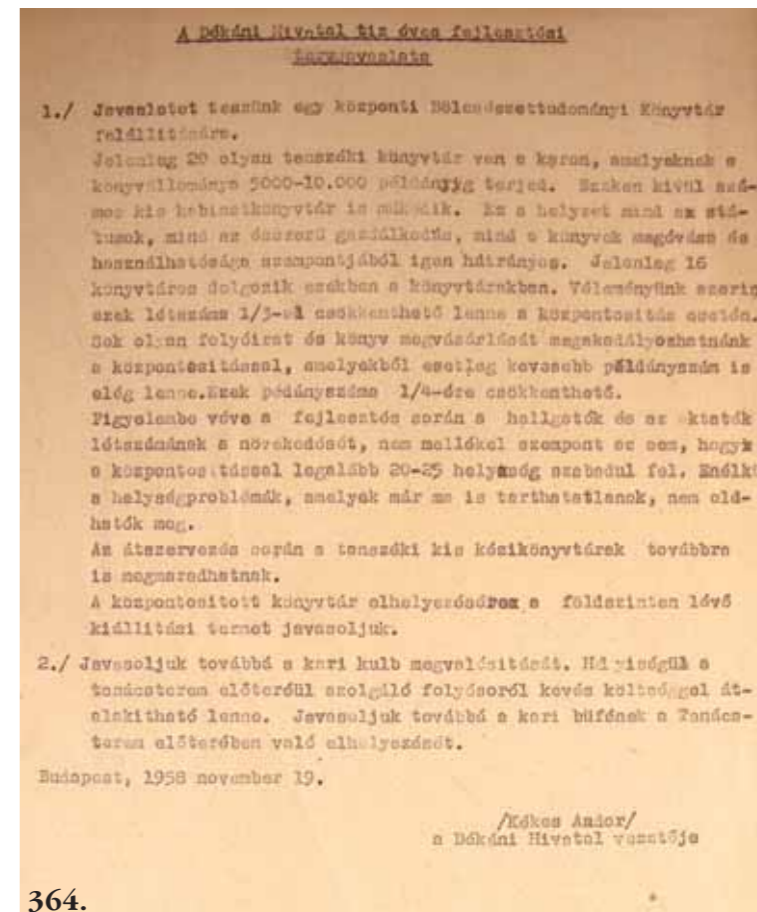
362. Kodály Zoltán díszdoktorrá avatása, 1957. december 6.

Eötvös-kollégistaként Kodály a budapesti egyetem magyar-német szakán 1905-ben tanári, 1906-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1957-ben az egyetem díszdoktorává avatta.

363. Turóczi-Trostler József irodalomtörténész, egyetemi tanár

1957-1958-ban a Bölcsészettudományi Kar dékánja.

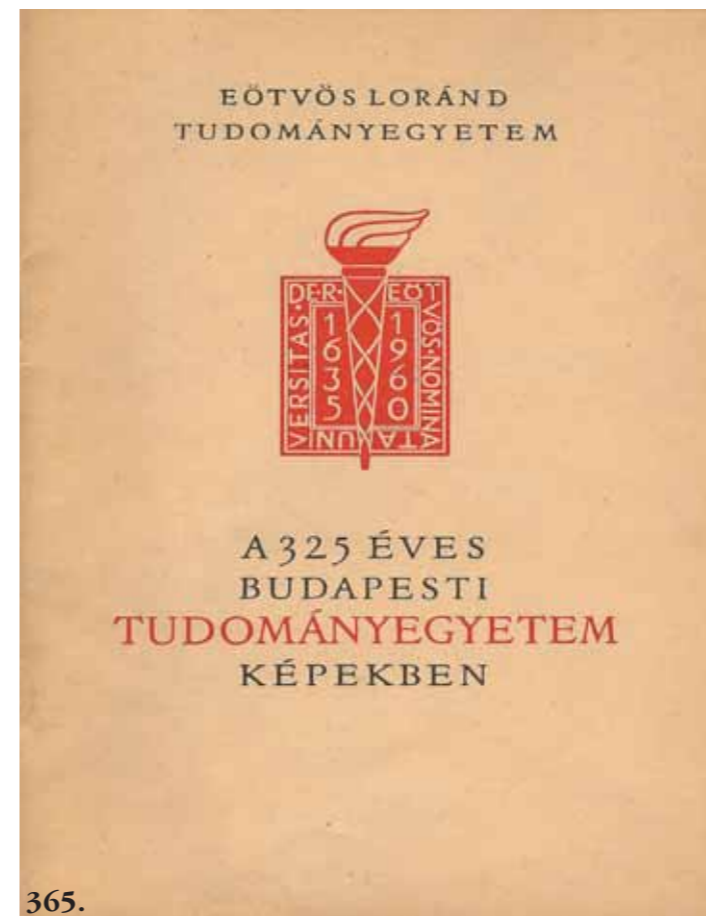
364. A Dékáni Hivatal fejlesztési tervjavaslata

364.

363.

365.

365. Az egyetem fennállásának 325. évi jubileumi kiadványának címlapja, 1960

366. Jelentés a hallgatók ideológiai politikai nevelésének kérdéseiről tartott tanszéki vitáról, 1964

Jelentés
a hallgatók ideológiai politikai nevelésének kérdéseiről tartott tanszéki vitáról.

A tanszéki vita alapját a Bölcsészettudományi Kar, 1964. Apr. 9-1 tanácsülésének a kérdései tartott referátuma és vitája képezte. A tanszéki vita három fő kérdés köré szerveződött.

- 1./ Milyennek látják a tanszék oktatói a hallgatók ideológiai, politikai fejlettségét,
- 2./ az egyetemi oktatás felkészíti-e megfelelően a hallgatókat az életre, világnézeti és politikai tekintetben,
- 3./ milyen főbb feladatokat látunk a tanszék és az egyetem előtt a hallgatók nevelésének hatékonyabb tétele érdekében.

A fenti kérdésekben a következő vélemény alakult ki: Hallgatóink világnézeti, politikai fejlettsége egészen véve biztosított. Nagy többségük - ha nem is szilárdan - a marxizmus-leninizmus alapján áll és a felmerülő problémákra is ezen a talajon igyekezik magyarázatot keresni, a aktív politikai, bár egy része eléggé későbbre a politikai kérdések iránt. Az utóbbi időt nemzetközi eseményei és belső problémái ellen visszahangot keltettek sorakban. Egészében véve nem látszik pozitívabbnak a mostani hallgatók a néhány év előttihez és alapvetően negatívabbnak sem a tekintetben. Sem a túlzott pesszimizmus, sem a túlzott optimizmus nem indokolt. Az aktivitás tekintetében a korábbival ellentétben úgy látjuk, hogy a hallgatók pozitívabb része hátrébb esik előrelépés és a negatív vélemények inkább hangot kapnak, mint a pozitívak. Előrelépés ugyan, főleg magánbeszélgetéseken egészen negatív vélemények is felismerésre kerülnek / a kommunizmus csúcsba jutott, a marxizmus-leninizmus idejét múlt ideológia, a vallás az egyetem biztos talaj és időtállóbb a marxizmusnál, stb./.

366.

FODOR JÓZSEF
adjunktus

1917. augusztus 11-én született Cigándon. 1937-ben sírópatákon tanítói oklevelet szerzett. 1937-41-ben magyar-történelmet tanított főiskolai, egyetemi tanárként folytatott a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán és a Perencs József nevére Horváth Miklós Tudományegyetemen. 1941-43-ben ugyanezeneken a szakokon előlegezte a Tanítóképző-Intézet tanárjelöltjeit Apponyi Kollégiumán, a 1943-ban szerzett tanítóképző-intézet tanári oklevelet. 1945. december 15-én kelt állami tanítóképző-intézet tanári kinevezéssel került a szarvasi tanítóképző-be, amelynek 1950-ig tanára, 1950-53-ban igazgatóhelyettese, 1954-59-ben igazgatója volt. 1959. július 15-től 1962. november 15-ig a szarvasi felsőfokú Óvónőképző Intézet igazgatóhelyetteseként dolgozott, 1962. november 16-tól 1964. szeptember 15-ig a Népművelési Intézet elméleti és oktatási osztályát vezette. 1964. szeptember 16-tól az ELTE Bölcsészettudományi Kar Népművelési Tanszéki Csoportjának adjunktusa. 1962. június 3-án az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetését kapta.

Pártonkívüli, tagja a Pedagógus Szakszervezetnek, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak.

Oktatói munkáját a népművelési szak napi, esti és levelező tagozatán alapos felkészültséggel, kiváló pedagógiai adottságokkal és a tudatos nevelő biztonságával végzi. Oktatja a Bevezetés a népművelési ismeretekbe, a népművelés története 1919-től napjainkig, A tudományos ismeretterjesztés módszertana e. tárgyakat, népművelési szeminariumokat tart. Megbízható pontossággal állítja a Népművelési Tanszéki Csoport vezetését. Sok oktatási-nevelési elfoglaltsága mellett is eredményes kutató munkát folytat. A kandidátusi fokozat megszerzéséhez A Horváth-korának népi tömegek felé forduló sejtőjének népművelési törekvései címmel kíván kandidátusi disszertációt készíteni. Céljai megvalósításához megegyező támogatást kérelmez.

Budapest, 1965. október 12.

Kovács Máté
/Dr. Kovács Máté/
tanszékvezető egyetemi tanár

367.

367. Kovács Máté tanszékvezető: Fodor József adjunktus felterjesztése kitüntetésre, 1965

Egyetem: 1947/65.
Címzett: Sinkovics István elvtárs, dékán
Budapest V.
Hivatás: Hivatalból igazgató
Festéi Ernő utca u.l.

A Művelődésügyi Minisztérium márciusban mellékkelt 48472/1965.VI. számú iratában tájékoztatta Egyetemünk rektorát az Egyetem francia ösztöndíj-jelölésével kapcsolatban szerzett tapasztalatokról. E tapasztalatok meglehetősen kedvezőtlenek és arra mutatnak, hogy Egyetemünk esirányú javaslatának előkészítése ebben az évben nem történt kellő gondossággal. A jelöltek egy része úgy látszik nem kívánt ösztöndíjat igénybe venni, más része pedig a pályázatot meglehetősen komolytalanul fogta fel. Először általános volt végül az a tapasztalat, hogy a jelöltek a szükséges nyelvismeretekkel nem rendelkeznek.

Ezekre a sorozatosan tapasztalt hibákra Dékán Elvtárs figyelmét felhívom és a hibák kiküszöbölése végett a következőket kérem.

- 1/ Nemcsak a francia, hanem valamennyi ösztöndíjas kérelem előkészítése során sziveskedjék megfelelően biztosítani, hogy az illető tanszékvezető a jelölttel személyesen folytatson beszélgetést és győződjön meg a javaslat személyi indokoltságáról. Dékán Elvtárs külföldi ösztöndíjra vonatkozó javaslatot csak a tanszékvezető véleményének birtokában terjeszessen fel és meglehetősen győződjön meg arról, hogy az a beszélgetés megtörtént-e.
- 2/ A külföldi ösztöndíjra pályázóknak - a pályázat elbírálása előtt - nyelvismeret köli tenniük a Bölcsészettudományi Kar Idegen Nyelvi Lektorátusán. A nyelvismeretük megvizsgálásául szolgál, vajon a pályázó bírja-e az idegen nyelvet olyan fokon, amelyet az ösztöndíj célja indokol /tehát pl. nyilvánvalóan magasabb fokú előzetes nyelvtudást kell megkövetelni olyanoknál, akik a kérdéses külföldi ország irodalmát vagy társadalmi jelenségeit kívánják tanulmányozni, mint olyanoknál, akik természettudományi jellegű kutatómunkát kívánnak külföldön folytatni. Nem kell nyelvismeret tenniük azoknak, akik
  - a/ nyelvtanári diplomával rendelkeznek a szükséges nyelvből;
  - b/ a megfelelő idegen nyelven oktató intézményben szerettek egyetemi, illetve főiskolai diplomát vagy érettségi bizonyítványt;
  - c/ korábban ugyanezen pályázat érdekében eredményes nyelvismeret vizsgát tettek a kívánt nyelvből;
  - d/ nyelvpótlékkal járó közép- vagy felsőfokú illami nyelvismeret vizsgát tettek.

Megjegyzésként, hogy a minisztériumi iratban név szerint is említett Kovács József adjunktus és Horváth Sándor tanársegéd a Természettudományi Kar, Velus Géza joghallgató az Állam- és Jogtudományi Kar, Kocsis László és Lederer Pál pedig a Bölcsészettudományi Kar javaslatára került jelölésre. Kérem Dékán Elvtársat, sziveskedjék a vesztés előtt álló Karon előfordult, ilyen eseteket egyenként megvizsgálni és a hibás javaslat előkészítéséért felelős személyt vagy

368.

1. sz. melléklet.

	Tanszékvezető	Tanszékvezető	Tanszékvezető	Egyetemi	docens	adjunktus	tanár s.	gyakornok	hallg.								
	száma	egy. tanár	docens	tanár	össz. p.t.	össz. p.t.	össz. p.t.	össz. p.t.	össz. p.t.								
Állam és Jogtud.	15	10	7	5	4	16	10	14	10	21	11	11	9	2	-	704	10
Bölcsészkar:	39	36	19	3	2	45	15	66	20	100	45	45	37	3	2	2100	25
TTK.	34	30	4	4	3	45	6	53	9	115	24	118	41	17	7	2320	8
Marxista tsz.	6	3	3	3	3	3	3	13	13	30	30 ⁺	17	17	1	1	-	-
Összesen:	94	79	33	15	12	109	34	146	52	266	110	191	104	23	10	5124	49

Megjegyzés: ⁺ 12 főtállásos - munkahelyén párttag.

369.

368. A Rektori Hivatal levele Sinkovics István dékánnak az egyetem francia ösztöndíj-jelöléseiről, 1965

369. Az MSZMP Budapesti VB ülésének jegyzőkönyve. Statisztikai melléklet arról, hányan párttagok az egyetemi karok oktatói és hallgatói közül, 1966

370. Elekes Lajos dékán: Minősítés Népköztársasági Tanulmányi Ösztöndíjhoz, 1968

KISZ BIZTOSÍTOTTUDOMÁNYI KAR
M I N Ö S Í T É S
Népköztársasági Tanulmányi Ösztöndíjhoz

V A D Á S J Ó Z S E F
IV. éven magyar-történelem szakos hallgató

Budapesten született 1946. június 13-án. Anyja: Kálmán Ágnes bedolgozó a Főv. Kézműipari Vállalatnál, apja: Vadás József testnevelő tanár.

1964-ben érettségizett a budapesti Bolyai János Gimnáziumban jeles eredménnyel. A középiskolában a rezsizsakkör vezetője volt, tehetségesen rajzol, kiállításokat rendezett. Munkájával az egész iskola kulturális életének lendületet adott. 1964-ben nyert felvételt Karunkon magyar-történelem szakra, eredetileg magyar-művészettörténet szakra kívánt jelentkezni, de mivel ez nem indult a magyar-történelmet választotta.

Az átlagból messze kiemelkedő képességű, különösen elemző képessége fejlett. Szorgalmas és képes a történelem, esztétika és filozófia vonatkozásában egyaránt megmutatkozni. A művészettörténet iránti érdeklődését megőrizte, rendszeresen résztvevő művészettörténeti előadásokon a gyakorlatokon. Két éve tagja az irodalmi tudományos diákkörnek, részt vett a debreceni Tudományos Diákköri Konferencián, a "Bokrok a magyar szövegekben" c. dolgozatával III. díjat nyert. Jóllehet végleges tudományos célkitűzést még nem alakított ki, de szívesen láthatóan tudományos pályára törekszik, és tanárai véleménye szerint alkalmaznak lehetnek arra. Ebben az évben Késői Lajos hagyatékában végzett kutató munkát. Irodalmi érdeklődése mellett aktívan foglalkozik a festéssel is. Az elmúlt tavaással képzési kiállítását rendezte az Eötvös Kollégiumban.

A KISZ szervezetnek 1961 óta tagja, társadalmi munkából kivonni részét. Alapszervezete bizalmából a tavasszal megtartott vezetőségválasztó taggyűlésen a jelölt bizottság elnöke volt. Tanulmányi csoportvezető, ezt a munkáját is igen lelkiismeretesen, pontosan végzi.

Az elmúlt tanévben a Népköztársasági Tanulmányi Ösztöndíj II. fokozatában részesült.

Fentiek alapján a Népköztársasági Tanulmányi Ösztöndíj II. fokozatának elnyerésére javasoljuk.

Budapest, 1968. július 17. dr. ELEKES LAJOS ak dékán

370.

372. Szervezeti szabályzat, 1968

Az egyetemnek irányítási és szervezeti kérdéseiről, a tanulmányi-, vizsga- és foglalmi szabályzatról készült tervezet ELTE Bölcsész-tudományi Kar megvitatásán során felmerült észrevételek, módosító és kiegészítő javaslatok

I
A szervezeti és működési szabályzatról

Általános megjegyzések

1. A tervezet nem számol eléggé azokkal a lényeges eltérésekkel, amelyek Egyetem és Főiskola, valamint az egyes Karok strukturájában megmutatkoznak. A funkcióbeli különbség feltétlenül kihatással van a szervezeti felépítésre és az irányítás formáinak megválasztására.
2. Bár a tervezetben az azik / és másutt is meghatározást nyert / a szakképzés előjárói, jellegéről, mégis helyesebb lenne, ha a Szabályzat ebből indulna ki és ennek alarúndóan határozná meg a felsőoktatás szervezeti formáit a legkisebb oktatási-nevelési egységtől a legmagasabb irányító-ellenőrző szervezetiig. A különböző szervezeti egységek felcsorolása, a felsőoktatás mechanizmusában elfoglalt helyének, funkciójának világosabb meghatározása jó kiindulópontul szolgálna az egyetem saját működési szabályzatának az elkészítéséhez.
3. Szükségesnek tartjuk a Minisztérium és az Egyetem jogkörének pontosabb körülhatárolását.
4. Az alapszervezetek rögzítsék a társadalmi szervezetek, elsősorban a Párt és Szakszervezet, szerepét a felsőoktatás irányításában. A tervezetben a KISZ-hoz képest az MSZMP szerepe elenyészőnek tűnik.
5. A tervezet az egyetemről, mint oktató-nevelő intézményekről beszél a maximum, amit a tudományos közvélemény mond, hogy az Egyetem "A végzettséget képesek teszik... a tudomány új eredményeinek elajánlására". Az Egyetem nemcsak receptív, passzív tudományos ismereteket ad, hanem az önálló tudományos munka eleminek elajánlását is megköveteli a hallgatóktól. Az Egyetem tudományos intézmény is.
6. A Szabályzatban szabatosan kellene megfogalmazni az Egyetem működéséről, igazgatási vonatkozású feladat- és jogkörét.
7. Nem látjuk meggyőzőségeit a tisztázatlan és igazságtaljának vélekedés vizsgálatát az egyetemi mechanizmus különböző szintjein.

372.

az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatásának továbbfejlesztéséről

I.

1. Egyetemünk oktatásügye a felsőoktatási reform bevezetése óta, különösen pedig az utóbbi néhány év folyamán a kedvező fejlődés számos jelét mutatta. A reformtervek a szakok nagy többségében a korábbiaknál célszerűbb, a változó viszonyoknak, igényeknek jobban megfelelő kereteket biztosítottak a tanulmányi munka számára. Több szak viszonylatában is kísérletezések indultak korszerűbb, hatékonyabb, változatosabb oktatási és vizsgamódszerek alkalmazására. Általában megnőtt a gyakorlati oktatási formák szerepe, a szűkebben körbehatárolt szakmai képzés gyakorlati követelményei. Sok új tankönyv, jegyzet és egyéb irásbeli segédlet jelent meg, melyek az egyes szakok ismeretanyagát korszerűbb tartalommal és nagyobb mértékben jobban didaktikailag szinten közölték. Bizonyos mértékben eszélődött a tanulmányi fegyver, a jelei mutatkoznak az egyes részlegekben korábban érvényesült vizsgaliberalizmus tüneteinek is. Kedves lehetőségeket biztosít, hogy a Művelődésiügyi Minisztérium az utóbbi időben minálunkabb teret enged a helyi viszonyok ismeretén alapuló öntevékeny kezdeményezéseknek, kiadvány-tervezéseknek. Ezekkel a nagyobb felelősséggel, de ugyanakkor nagyobb hatáskörrel is járó lehetőségekkel egyetemünk oktatásügyének irányításában már élni is igyekeztünk, ösztönözve, gyarapítva elsősorban az oktató munka tartalmi vonatkozásainak a előbbrevitelét. Ez ami a tekintetben a legfontosabb a korszerűsítésre irányuló öntevékenység biztosító jelei számos szakterületen konkrét tervekben, javaslatokban, sőt részben már megvalósításokban mutatkoznak is kezdések.

2. Mivel a kétségtelen eredményeknek ellenére is egyetemünk oktatásügyének előrehaladása az említett vonatkozásokban sem egyenlő ütemű és értékű, oktatási egységeként, szakonként is eléggé változó, egyes területeken pedig nehézségek, megoldandó kérdések is bőven jelentkeznek.

3. Nehézségek egyik alapvető oka az oktatás támogatásában, pontosabban egyes úgymond "nagy szakok" támogatásában a korábbi. Félreértés ne essék, itt nem annak a hatalmas társadalmi-politikai vitáinak a kifogásolásáról nincs szó, melynek eredményeként ma a mi egyetemünk is sokszorosan nagyobb létszámú hallgatószámú, kö-

371.

371. Oktatásfejlesztési jelentés, 1968

Elekes Lajos dékán, elnök: Bizottsággal közösen a Bölcsész-tudományi Kar tanácsának megjelölt tagjai, elsősorban a minisztérium és az egyetem vezetésének megjelölt képviselőit. Bejelentem, hogy tanácskozásunk más elfoglaltságok miatt nem tudnak megjelenni Kúpeusi (Műs, Király István, Andics Kriszta, Benkő László professzorok, néhány mások pedig minisztériumi illetéges ember hasonló szintű elfoglaltság miatt)

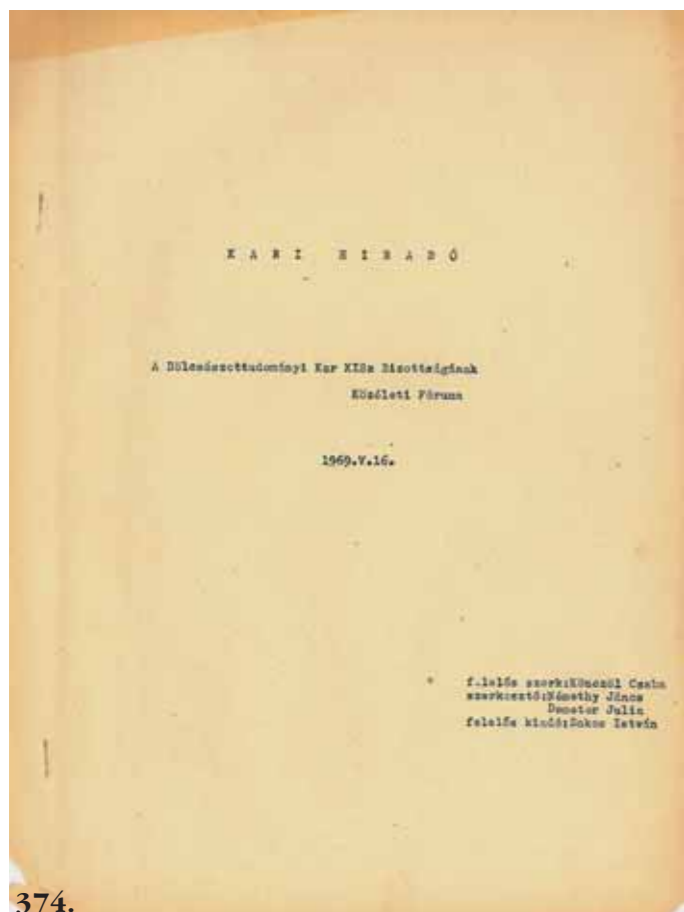
Bár a kiküldött napirendi javaslatomból nyilvánvaló, néhány kivételével egyet nem szalítva, mai tanácskozásunk egyetlen tárgya az a Leher Könyv, amelyet a minisztérium hossza előkészület után volt szíves reméltem számunkra bocsátani az egyetemi munkát érintő eddigi tevékenységünk megkövetelés, elfogadása és remélhetőleg eredményeként juttatása a érdekében.

Ezzel kapcsolatban nem kívánok sok szó vesztegetni, mert mint utaltam rá, az anyagok sokévi előmunka van és ezeknek az előmunkának jelentős része a Kar igen t. Székely előtt ismeretes. Ismeretes már csak azért is, mert a szervezeti keretrendszer és egyéb kérdésekre gondolok, tanácski, tanácskozásokról, kuri, kuri tanácsai és egyetemi szinten valótanácsos foglalkoztatunk az is, más egyetemen is és az az ilyenféle megbeszélések tanácsait a Leher Könyv készítői szemlélettel igyekeznek figyelembe venni és a lehetőségek szerint fel is dolgozni. Az is nyilvánvaló, hogy az ilyenek expressz verbis olvasható, általában a korábbi minisztériumi rendelkezési módokról, sőtval csupán olyan kezdeti kialakításra támaszkodnak, amely a közéletben egyetemen szinten az a legáltalános értelemszerű

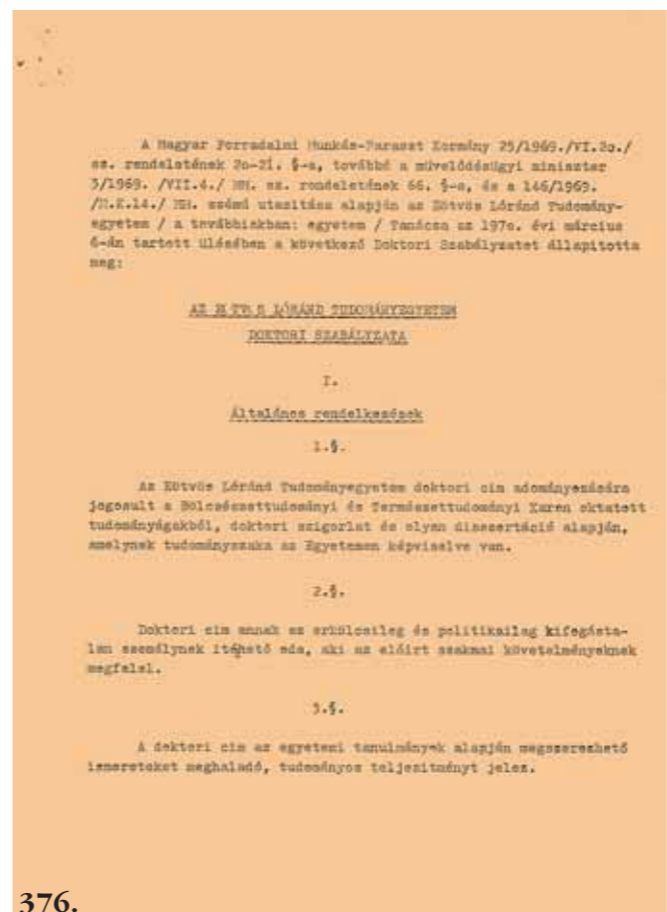
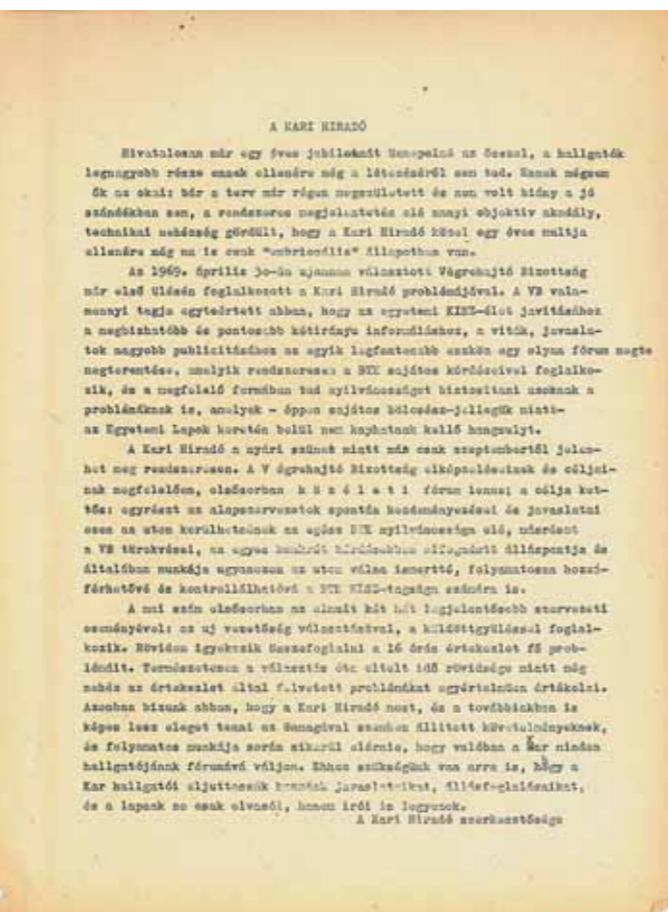
373.

373. Jegyzőkönyv az ELTE BTK tanácsüléséről, 1968. november 21.

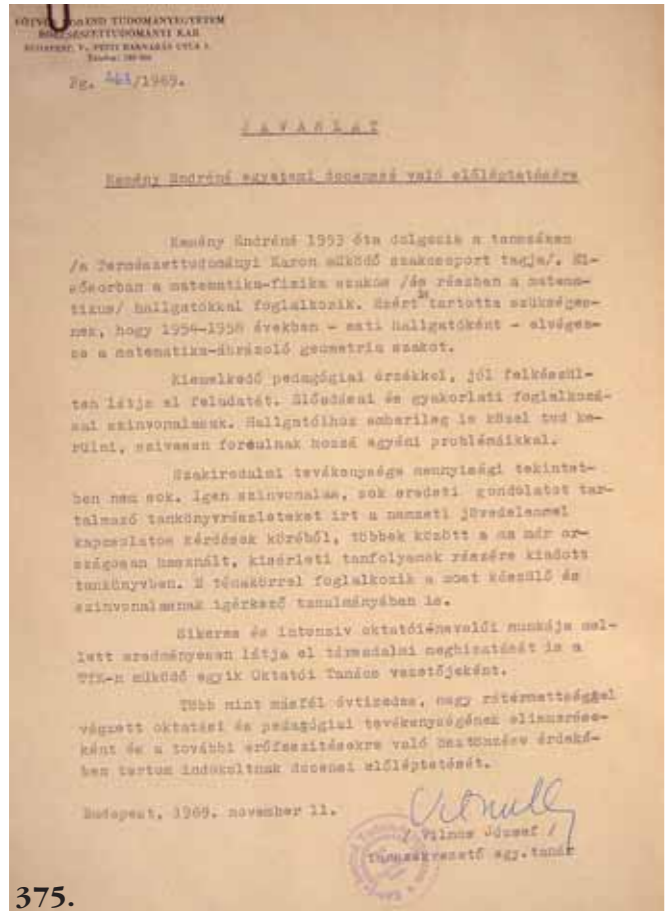
374.

376.

376. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktori szabályzata, 1970

377. Szerb u. 21-23. Homlokzat
Az 1970-es években az Olasz és Spanyol Tanszéknek adott otthont, jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Rektori Hivatal, Gazdasági és Műszaki Főigazgatóság épülete.

375.

374. Kari Híradó, a Bölcsészettudományi Kar KISZ Bizottságának Közéleti Fóruma, 1969. május 16.

375. Vilmos József tanszékvezető javaslata Székely György dékánhoz Kemény Endréné egyetemi docensé váló előléptetésére, 1969

377.

- 3 -

A választásokat nagyon alkalmasnak, jónak tartom arra, hogy eszméileg is harcolt folytatassunk az ilyen választás eltt és a karv politikáját fejtsük ki elttük és ha kell kezdünk velük szemben vitálni, ha kell harcolni is a mi igazunkért.

Frjék Hálir

Csatlakozom Pál elvtársához. Nekünk nagyon fontos lenne, hogy ezekben a kritikus helyeken megnyugtató emberek legyen a KISZ vezetése. Szükség lenne vonni azt a néhány akur pontot, pl. KISZ Nélcsoetenk stb. hogy elkerüljük azt, ami évek óta ezekben a helyeken a KISZ vezetése eltt mutatkozott. Ezeken a helyeken rendkívül hangos, izgatott a KISZ vezetése, és közben kiapoltgati az összes gyereket kezdve kezdve a teljes kari vezetést. Gyúszonnal a KISZ elvtársak azt, hogy az adott pártvezetéstől való függetlenséget hangsúlyozzák. Ebből persze bele járnak az ottani pártvezetést vezetőkbe, a fiatalokkal való bizonyos foglalkozás is. Meg kellene keresni ezeket a pontokat és nem bevárni hogy ugyan ez legyen az eredmény, hanem ezekben a helyeken erőteljesen koncentrálni, segíteni a mi szubjektív.

Horváth István

A KB. számára reménytelenül jelentőségű, hogy Budapestben hogy folynak az előkészületek. Budapesti miya igen jelentős, hiszen 800 ezer KISZ fiatal van itt, tehát a tagok és az alapszervezetek 1/4-e itt van, tehát ha itt sikerül hozni a politikai előkészületeket, akkor nagyjából azt mondhatjuk, hogy országosan megoldottuk a választásokat. A nagyobb része persze a munkának meg elttük van. Mi szeretnénk segítséget a feladatunkhoz igényelni, de nem egyszerűen megismételni a korábbi gyakorlatot hanem kialakítani a KISZ vezetést, hanem az elttük és az alapszervezetek elttük kritikus vitáinak fogja elttük. Nekünk nagyon fontos, hogy a pártvezetéstől milyen irányú segítséget kapunk. Ilyenkor látszik, hogy a budapesti pártvezetést nagyon foglalkoztat a KISZ munkájával. Nem értjük kibangulyesulni, hogy a KISZ a párt ifjúsági szerve, tehát közvetlen felelős a KISZ irányítás.

Azonnal kapcsolatban, amit Pál elvtárs vetett fel: szerencsére kevés helyen van ilyen tapasztalatunk, de sokkal nagyobb figyelmet érdemlne és a dolga. Arra a néhány problémára helyre kell minden politikai munkát fordítani. De az ezt meg kell tudni megvalósítani, - ebben a párt segítséget is erőteljesebben kell igényelnünk.

Kelen Miklós

A jelenlegi helyzet olyan, hogy sorozatos megfigyelések, nyilvános, voltak egyidőben. Az egész apparátus tudja, hogy mit kell csinálni, megis félek attól, hogy rutinszerű lesz,

378.

378. Az MSZMP Budapesti VB ülésének jegyzőkönyve a KISZ-vezetésről, 1971. április 9.

306/1975. 375

M E G H Í V Ó

a Bölcsészettudományi Kar Tanácsa 1975. február 27-én /csütörtökön/ du. 14 órakor a kari Tanácssteremben

k a r i t a n á c s ü l é s t

tart, melyre Elvtársat tisztelettel meghívom.

Napirend:

1. Tájékoztató a felsőoktatási intézményekben folyó idegen nyelvek oktatásáról kiadott miniszeri utasításról. /Nem-essakosok nyelvoktatása/.
előadó: Szathmari István dékánhelyettes
2. A komplex államvizsgák tapasztalatai és az ezzel kapcsolatos feladatok.
előadó: Szathmari István dékánhelyettes Sinkovics István professzor, a Módszertani Bizottság vezetője
3. Javaslát az Irodalomtudományi Tanszékcsoport Vitézkárának személyére.
előadó: a dékán
4. Javaslát Voigt Vilmos adjunktusnak az Elnöki Tanács gyűlésével történő avatására.
előadó: Szathmari István dékánhelyettes
5. Mondatások és egyéb bejelentések.

Az írásos anyagot a P. ~~...~~ napirendi ponthoz póciólag küldöm.

Budapest, 1975. február 20.

Dr. SZÉKELY GYÖRGY a.k.
dékán

380.

380. Székely György dékán: Meghívó az ELTE bölcsészettudományi kari tanácsülésre, 1975

133/1975. 47

KÖNYVÉS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSEZETTUDOMÁNYI KAR
BUDAPEST, V. PÉCSI BARNABÁS UTCA 1.
Télfoni: 18998

Dr. Székely György
egyetemi tanár
dékán elvtársnak

Helyben

Tudomásomra jutott, hogy a M.M. Kiadói Főigazgatósága 1973. május 3-án 102.620/73. sz. átiratával értesítette az egyetem oktatási rektorhelyettesét: a nyugati könyvek miniszteri ártámogatása 1973. szeptember 1-vel megszűnik, de az idegennyelvi tanszék oktatói és hallgatói számára még biztosítani a tanszék által megrendelt segédkönyvek feláron való beszerzését. A Kar idegennyelvi tanszékei május 10-án 1391/1973. /Szabó Ferencé/ sz. értesítést kaptak, mégpedig május 30-i határidővel, csak a Német Tanszék nem kapott ilyen értesítést. Mivel a jelzett kedvezményre a Német Tanszék is igényt tart, kérem Dékán Elvtársat, sziveskedjék intézkedni, hogy a többi idegennyelvi tanszékhez hasonlóan a Német Tanszék is adhaszon le kedvezményes rendelést az idegennyelvi könyvesboltba.

Meg kívánom jegyezni, hogy a multhoz hasonlóan most is csak segédkönyvek rendeléséről van szó, amelyeket hallgatóink egyetemi tanulmányaik alatt is, pályájuk során is állandóan használhatnak /pl. Duden-sorozat stb./.

Budapest, 1973. július 12.

Mollay Károly
Dr. Mollay Károly/
tanszékvezető egyetemi docens

379. Mollay Károly docens levele Székely György dékánnak az idegen nyelvi tanszék segédkönyvrendeléseiről, 1973

379.

St.szám: 77/35
Pócióny: 252

HAGYAR KOMMUNISTA IFJUSÁGI SZÖVETSÉG
KISZ RTK VEZETŐSÉGE

St.szám: 77/35
Pócióny: 252

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar ifjúsági parlamentjeinek ajánlása
1976.

381.

381. A kar ifjúsági parlamentjeinek ajánlásai, 1976

St.szám: 77/15
Pócióny: 200

HAGYAR KOMMUNISTA IFJUSÁGI SZÖVETSÉG
KISZ RTK VEZETŐSÉGE

B e j e g z é s

Az alább következő "Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar ifjúsági parlamentjeinek ajánlása 1976." című dokumentum karunk ifjúságpolitikai megvalósításában pócióra szolgál. Ahhoz, hogy valóban hatékony eszközként, elvtársul és demokratikusan használhassuk fel, legalább röviden ismertetnünk kell a dokumentum keletkezésének feltételeit és körülményeit, a ennek alapján jellemezt. előlét.

I. Az egész országban minden szinten lezajlott ifjúsági parlamenteket /IP/ karunkon nézőre, /a két évvel ezelőtthez képest is megváltozott rendszerben és módosult tartalommal/ rendeztük meg.

Már ilyen gondos és gondosra is volt az előkészítés /Alisai és KISZ részről egyaránt/, hiába terjedt ki irásbeli alkalmi beszédre és KISZ-vezetőségi referátumra, könyvöltés szervezésre, meghívásos propagandára, felsőké kérdéskiválasztásra, stb. - ami az új rendszerrel parlamenti szervezést még nem tudtuk igazán hatékonyan hasznosítani.

Az országos gyakorlatnak megfelelően szintén minden ifjúságpolitikai, oktatási- és tudománypolitikai frontot érintő kérdést kapott a parlamentekben.

A középszerint parlamenti szinten 600, a kari parlamenten körülből 200 hallgató, és fiatal doktori /oktató és nem oktató/ volt részt - még évaton beelőse szerint is. Nemcsak ezek a fiatalok éltek a lehetőséggel /összesen több, mint 250-en adták fel/, de a parlamenteken 1000 mint 600 oktatónk /legidősebb karunk vezető oktatója/ is elmondta véleményét. Minden területen konstruktív javaslátot eredményezett, a kari állami és közbéli szinten minden esztendőre szintjét érintve.

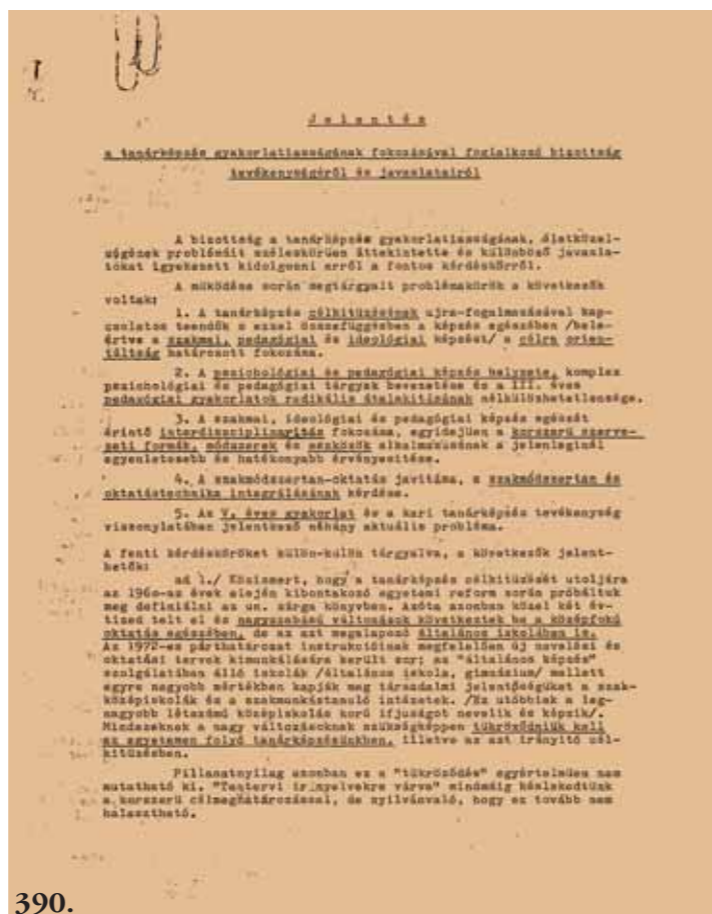

390. Jelentés a tanárképzés gyakorlatiasságának fokozásával foglalkozó bizottság tevékenységéről és javaslatairól, 1979

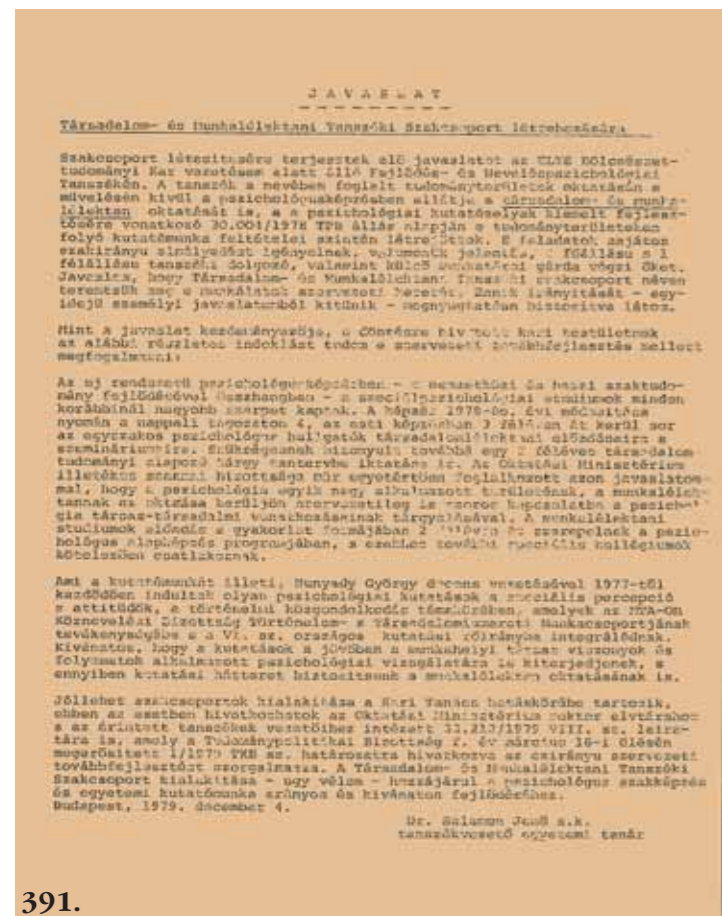

390.

392. Izabella utca 46. Homlokzat 1979–2003 között a Pszichológia Tanszékek, jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógia és Pszichológia Kar épülete.

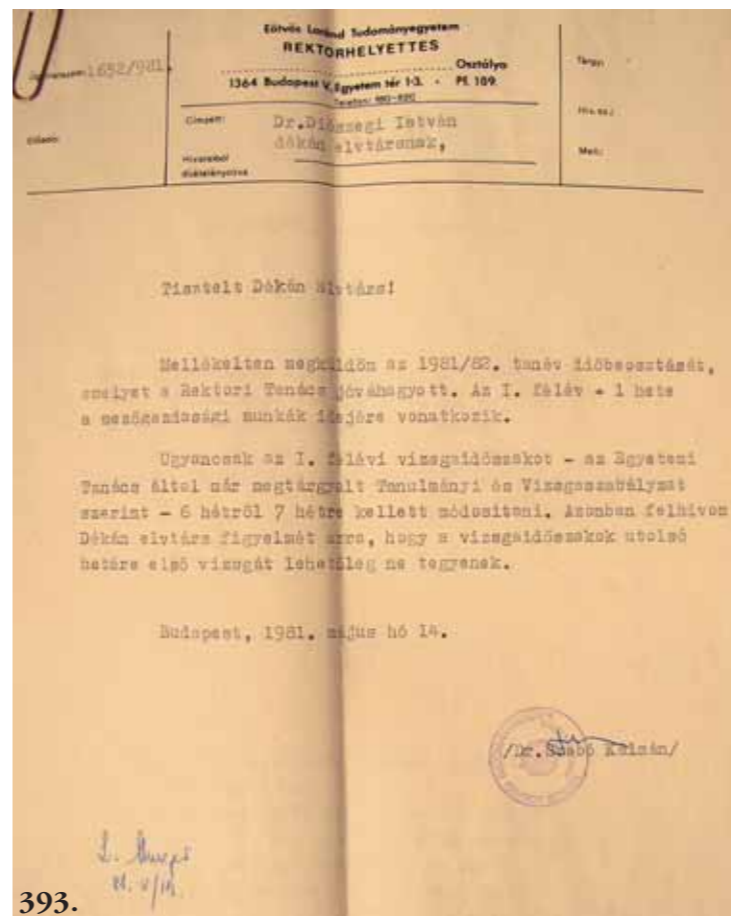

392.

391.

391. Javaslát a Társadalom- és Munkalélektani Tanszéki Szakcsoport létrehozására, 1979

393.

393. Szabó Kálmán rektorhelyettes levele Diószegi István dékánnak a tanév időbeosztásáról, 1981

Előterjesztés a régészet "B" szakká való nyilvánításáról.

A sok éven át jól bevált "B" szakos rendszer visszaillesztését több megfontolás és tapasztalat indokolja. Mivel a régészet nem középiskolai tárgy, a felvételi vizsgák ábrázolhatóság ismereteket nem lehet számolni; néhány olvasmány viszonylagosan nem alkalmas a rátermettségnek és az érdeklődés megalapozottságának az elbírálására. Ezzel szemben "B" szak esetében rendelkezésre áll az alapozó év, amely bővebben lehetőséget nyújt arra, hogy a hallgató hűdőről és a törés nélküli felbontás, a tanszék pedig elbírálhassa az érdeklődést és a rátermettséget. A régészet világszerte elterjedt, a tulajdonképpen ezért iránt. Kíváncsi felvételtől "A" szak/ lehetetlen a társadalmi nyomasztó különféle módjai elhárítani, aminek következtében az északon évi 6-8 fő helyett általában háromszorosa iratkozik be, jórésük az amitől okokból kell tájékozódás nélkül. Az ország felvevőképessége optimista számítás és több évtizedes tapasztalat szerint nem több, mint 4-6 fővel, ezzel szemben az "A" szakos közvetlen felvétellel évente 20-25 hallgató került be és csaknem ugyanennyi végzett. Hallgatóink száma az elmúlt években elérte az ország összes betöltött /II/ főosztályának számát. A "B" szak idejében kb. annyian kezdtek az alapozó évet, mint ahányan az "A" szakos rendszerben évente végeztek, de az "A" szakos végzettségek csak kb. annyi bizonyul alkalmasnak, mint amennyi a "B" szak idejében végzett /mondanunk sem kell, hogy a kevés állás betöltésénél ez a minőségi arány fordítva jelentkezik/. Az "A" szak rendszerében már felvették a tanulmányi idő alatt való minőségi szűkítést, azaz az oktatás, hogy a fennmaradóhoz szükséges minimumot mindenki teljesíteni tudja /már a pótszorgalmat vagy ismétlést/, másrészt pedig az, hogy emberileg sem könnyű az érdeklődés és a rátermettség hiányát beismerni, szakot változtatni vagy kimaradni. Ezt a kérdést az az alapozó év természetesen szűkítésként megoldja. Tapasztalat az is, hogy az első évben kiharcolt szakválasztásnak nagyobb értékű, ösztönző ereje van, ami kihat a további teljesítményre is.

Hegyrészként talán nem felesleges kitárni arra, hogy mit értünk rátermettséggel: milyen adottságok és hajlamok szükségesek, amelyek nem az irásbeli, sem a szóbeli felvételi vizsgán nem mérhetők a amelyek meglétéről a jelentkező sem mindig tájékozott. Szükséges elsősorban bizonyos fokú vizuális, vizuális emlékezőképesség; némi gyakorlati érzék, beleértve minimális rajzolás, mérési és számítási hajlamot, továbbá kedvet és alkalmasságot teremtésre. Ezen kívül a reprodukáló képességben túlságos kvalitásokat kell elvárni. Mindezzel szemben "A" szakos régészhallgatóink igen jelentős része /beleértve maximális felvételi pontszámot elértüket is/ a felsorolt adottságokkal - bevilátozott - nem rendelkezik; teremtésére annyira sincsen kedve, hogy átalakítsa, teremtésére nem jár, a muszáj raktári munkát /leltározás, revízió stb./ lenni. Ez diákparlamenteken és a tanszéken végzett több-szövegi felmérések is kiderült, és indokolja a mellékelt tanterv egyik irányát, amely - muszájnak ilyen értelemben kívánásának is eleget tőve - nagyobb gyakorlati képzést ír elő a Karunkon szokásosnál. A mondottakkal természetesen nem hallgatóink egy részének megatartását kívántuk megnevelni minősíteni, csupán nyomatékosítani kívántuk azt, hogy a közvetlen felvételi a régészet esetében megoldhatatlan emberi és szakmai problémákhoz vezet.

Budapest, 1981. szept. 7.

MÓCSY ANDRÁS s.k.
tanszékvezető egyetemi tanár

394.

394. Mócsy András: Előterjesztés a régészet „B” szakká való nyilvánításáról, 1981. szeptember 7.

Előterjesztés az ELTE Szociológiai Tanszék egyetemi intézeté szervezésének tárgyában

A Tudomány-Előterjesztés Bizottság 1077/30.001. számú, a szociológiai oktatás fejlesztéséről szóló határozata alapján az Oktatási Minisztérium 24.051/1980. számú levele az ELTE SZK Szociológiai Tanszék - a megnevezésű feladatával kapcsolatban - szociológiai Tanszék, Laboratórium és Továbbképzési Központ szervezése út. A Minisztérium leveleiben meghatározta az új szervezeti egység legfontosabb funkcióit és szervezeti feladatát. Egyben előírta, hogy a mellékelt irányelvek alapján az egyetemi szinten az ELTE Szociológiai Tanszék, Laboratórium és Továbbképzési Központ részletes működési és szervezeti szabályzatot. Az Oktatási Minisztérium leveleiben foglaltaknak megfelelően a szervezeti és működési szabályzatot az ELTE Szociológiai Tanszék, Laboratórium és Továbbképzési Központ részletes működési és szervezeti szabályzatot. Az Oktatási Minisztérium leveleiben foglaltaknak megfelelően a szervezeti és működési szabályzatot az ELTE Szociológiai Tanszék, Laboratórium és Továbbképzési Központ részletes működési és szervezeti szabályzatot. Az Oktatási Minisztérium leveleiben foglaltaknak megfelelően a szervezeti és működési szabályzatot az ELTE Szociológiai Tanszék, Laboratórium és Továbbképzési Központ részletes működési és szervezeti szabályzatot.

1. Céltézések

- a. Az 1979/80-as tanévtől újra beindult a nappali tagozaton a B szakos szociológiai szakokozás. Az első évben tapasztalati alapján a szakokozásban hamarosan a Bölcsészettudományi Kar hallgatói részének részét, hanem az önkormányzat felkutatásánál az ELTE TK-ról, az ELTE Jogi Karról illetve más egyetemek /Műszaki Egyetem, Közgazdasági Egyetem/ hallgatóit.
- b. Vélhetően folyik a három éves esti képzésű tagozatu szociológiai szakokozás. A hallgatók jelentős hányada eredetileg jogi, közgazdasági, orvosi, műszaki diplomával rendelkezik.
- c. A Bölcsészettudományi Karon az Általános szociológia hallgatói 1980/81-es tanévtől kezdődően minden hallgató számára kötelező. A Természettudományi Karon a következő években bevezetésre kerül az Általános szociológia oktatása.
- d. Az új szervezeti egység feladata az egyetemi végzettség, szociológiai tudományok oktatás, szociológiai szakokozással nem rendelkező és az Általános szociológia oktatására kijelölt fiatal oktatás későbbi intenzív nappali szakos szociológiai szakokozás, jelenleg második évfolyamra történő felvétel és a kötelezettség, jelenleg második évfolyamra történő felvétel és a kötelezettség. Minisztérium vezetéséről és továbbképzési intézkedésekben konzultálni le.

395.

395. Huszár Tibor: Előterjesztés az ELTE Szociológiai Tanszék egyetemi intézeté szervezésének tárgyában, 1981. szeptember 21.

TÁJÉKOZTATÓ
a minisztériumi irányelvekről és a minisztériumi szakbizottságok munkájáról

1. Az új minisztériumi irányelvek kiadásának előzményei

A Bölcsészettudományi Karok nappali tagozata számára - az 1960/69-es felsőoktatási rendeletükön foglaltak alapján - először 1965-ben adott ki tantervi irányelveket a Kövelőbizottsági Minisztérium.

Az Oktatási Minisztérium - miután az új tantervek szerinti első oktatási ciklus 1974-ben lezáródott - 1975-ben hozták ki a központi rend és a tantervek egy új dokumentumban, az irányelvek új fogalmazásban való előkészítéséhez és megjelentetéséhez. Az OK' szerint ezt a kezdeményezést indokolta: "a társadalmi igények miatt egyre összetettebb képzési struktúra" illetve "a képzési folyamat szervezésében elengedhetetlenül szükséges folyamatosság jobb feltételének a megteremtése."

Az irányelvek újrafogalmazásához - az OK' felhívására - a mi Karunk is bekapcsolódott. A véleményezésre megküldött tervezetnek szövegtervezetet - a témának kijáró alappozícióval - megteremtették a tanszék, a tanácsokozottak, a foglalkozottak vagy a Kari Tanács. A Kar javaslatait a Kari Tanács előkészítve 1976 januárjában összegezte. A főhatóság ezzel párhuzamosan arra kérte a dékánt, hogy "a tantervek, tantervprogramok, vizsgakövetelmények stb. kidolgozására irányuló munkálatok minél több beinduljanak és a tervezett oktatási dokumentumok az 1976/77-es tanév kezdetére elkészüljenek és bevezetésre kerülhessenek."

Az új tantervi munkálatokhoz alapul megküldött irányelvek azonban erre az időre még el nem készülték a jöjjel 1978-ra a dokumentum alapnyelvére végző formáját, de nem kértük meg a minisztériumi jóváhagyást.

Az így keletkezett - tanügyi arány - állapotban, a reformok együtt részben egy minisztériumi bizottság részben a Kar dékánjának kezdeményezésére próbáltuk előbbre vinni. A dékánok kerébe került minisztériumi bizottság a Bölcsészettudományi Karok társult felkutatásait lehetőségeivel foglalkozott. /Közvetlenül a Felsőoktatási Szabvány Bizottságban foglaltuk össze./ A Kar viszont - 1979 márciusában - azt a célt tűzte maga elé, hogy - addig is míg a minisztériumi dokumentum megjelenni - legálisan a legszűkebb körben kidolgozott munkálatokat elvégezték a Kari Tanácsok irányításával. A Kari Tanácsban, a az egyes tanszékben a tanszékvezetőknél - a hallgatók aktív közreműködésével - folyó munka eredményeképpen 1981 tavaszán a részletes kidolgozott tantervi programok a Kari Tanácsok plénuma előtt kerültek.

396.

396. Unger Mátyás: Tájékoztató a minisztériumi irányelvekről és a minisztériumi szakbizottságok munkájáról, 1982. november

397.

397. Pölöskei Ferenc történész, egyetemi tanár, 1982 és 1990 között a Bölcsészettudományi Kar dékánja; Pölöskei Ferenc: Meghívó az ELTE Bölcsészettudományi kari tanácsülésre, 1983

ELTE LE 810 86 (401)
Az ELTE Bölcsészettudományi Karok nappali tagozata számára - az 1960/69-es felsőoktatási rendeletükön foglaltak alapján - először 1965-ben adott ki tantervi irányelveket a Kövelőbizottsági Minisztérium.

Az Oktatási Minisztérium - miután az új tantervek szerinti első oktatási ciklus 1974-ben lezáródott - 1975-ben hozták ki a központi rend és a tantervek egy új dokumentumban, az irányelvek új fogalmazásban való előkészítéséhez és megjelentetéséhez. Az OK' szerint ezt a kezdeményezést indokolta: "a társadalmi igények miatt egyre összetettebb képzési struktúra" illetve "a képzési folyamat szervezésében elengedhetetlenül szükséges folyamatosság jobb feltételének a megteremtése."

Az irányelvek újrafogalmazásához - az OK' felhívására - a mi Karunk is bekapcsolódott. A véleményezésre megküldött tervezetnek szövegtervezetet - a témának kijáró alappozícióval - megteremtették a tanszék, a tanácsokozottak, a foglalkozottak vagy a Kari Tanács. A Kar javaslatait a Kari Tanács előkészítve 1976 januárjában összegezte. A főhatóság ezzel párhuzamosan arra kérte a dékánt, hogy "a tantervek, tantervprogramok, vizsgakövetelmények stb. kidolgozására irányuló munkálatok minél több beinduljanak és a tervezett oktatási dokumentumok az 1976/77-es tanév kezdetére elkészüljenek és bevezetésre kerülhessenek."

Az új tantervi munkálatokhoz alapul megküldött irányelvek azonban erre az időre még el nem készülték a jöjjel 1978-ra a dokumentum alapnyelvére végző formáját, de nem kértük meg a minisztériumi jóváhagyást.

Az így keletkezett - tanügyi arány - állapotban, a reformok együtt részben egy minisztériumi bizottság részben a Kar dékánjának kezdeményezésére próbáltuk előbbre vinni. A dékánok kerébe került minisztériumi bizottság a Bölcsészettudományi Karok társult felkutatásait lehetőségeivel foglalkozott. /Közvetlenül a Felsőoktatási Szabvány Bizottságban foglaltuk össze./ A Kar viszont - 1979 márciusában - azt a célt tűzte maga elé, hogy - addig is míg a minisztériumi dokumentum megjelenni - legálisan a legszűkebb körben kidolgozott munkálatokat elvégezték a Kari Tanácsok irányításával. A Kari Tanácsban, a az egyes tanszékben a tanszékvezetőknél - a hallgatók aktív közreműködésével - folyó munka eredményeképpen 1981 tavaszán a részletes kidolgozott tantervi programok a Kari Tanácsok plénuma előtt kerültek.

EGYETEMI LAPOK

XXVI. ÉVFOLYAM,
13-14. SZÁM,
1984. SZEPTEMBER 24.
ÁRA: 1,40 FORINT

AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM LAPJA

A háromszázötvenedikről

JUBILEUMI TANÉVNYITÓ

„HAGYOMÁNYTISZTELET. NYITOTTSÁG. KORSZERŰSÉG”

Történelmi évfordulóra virradt egyetemünk szeptember 3-án reggel, mert immáron a 350. alkalommal gyűltek össze tudoraink és deákjaink, hogy új tanévet köszöntsenek együtt. Az egybegyűlteket új rektorunk, Fülöp József üdvözölte.

A tanévnyitón a díszvendégek sorában megjelent: Sári István, az MSZMP PB tagja, a Minisztériumok elnökhelyettese; Köpeczi Béla, művelődési miniszter; Puzsai Ferenc, a Magyar Szocialista Munkáspárt Budapesti Bizottságának titkára; Szűcs Istvánné, a Magyar Szocialista Munkáspárt V. kerületi Bizottságának első titkára, valamint Szantner Iván, a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottságának titkára.

Ezek után Eörsi Gyulának, eddigi rektorunknak adta át a szót, aki ezekkel a gondolatokkal ruházta át a rektori láncot utódjára:

„Az egyetem: társadalom a társadalomban. A költővel elmondhatjuk róla: minő csodás keverése össze a nemesek.

Jobbításra kell törekednünk.

Meggyőződésem, hogy a jobbítás legbecesebb biztosítéka a jó emberi minőség.

Le nem írt magatartási, szemléleti kódexünk fontos eleme a tolerancia, amely nem téveszthető össze az évtelen közönnyel, a demokrácia, amelyet érdemes kivívni azokkal szemben is, akiknek nem kényerük, és azokkal szemben is, akik visszaélnék vele.

Védelmezni kell a kivétel jogát. Különbözök vagyunk. Csak a jó emberi minőség tud megkülönböztetni, jól

élni a kivétel jogával. Minden ügy egyedi ügy — és közügy is. Nagy figyelemmel kell lenni az egyedi ügyekre, mert fontos az egyén, és mert fontos az ügyében résztvevő közügy. Egyetemünkön védeni és szolgálni kell a jó emberi minőséget, amely — Goethevel szólva — komolyan veszi önnön művelését, szakadatlanul

gát; ezért kisdiktatúrát vagy kritikátlan lanyhaságot honosítanak meg birodalmuk határai között. Az egyetemi társadalomban minden mellékszempont felvetésével érvenyvesíteni kell a suum cuiusque gyakorlatát. Társadalomellenes az a tendencia, amely elmosza a különbségeket az oktatói, emberi színvonal kérdésében.

sésére. „Még mielőtt meghalok, szeretnék rájönni arra, hogy mi is a szín” — mondotta Picasso. Kis társadalmunk kötelessége a nagy társadalommal szemben ennek a gondolkodói, kutatói alázatnak az érvényesítése.

Hadd szóljak most azokhoz, akik munkánkban támogattak. Éleltre szóló élmény volt velük dolgozni. A szó legnemesebb értelmében az igazi barátság élményét kaptam tőlük. Ezt a barátságot viszem magammal, és gazdagnak érzem magam.

Es most, Fülöp József rektor, akadémikus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tradícióját követve, átadom a rektori láncot. Szívből kívánom, hogy egyetemünk szolgálatában tevékenykedve terjedtet meg tudt valóságát, és örömet lelj ebben a felelősségteljes munkában.

Az új rektor a „hagyománytisztelet, nyitottság, korszerűség” hármas jelszavában foglalta össze szándékait, és ezt így fejtette ki:

A rektori tisztség szimbólumának hagyományvesztését lekor mindenképp köszönetet mondok az egyetem tanácsának, valamint az illetékes párt- és állami szerveknek a bizalomért, hogy alkalmasnak ítélték a feladat megoldására. Kiváló elődeim példáját követve, minden erőmmel azon leszek, hogy egyetemünk előrelépjen hivatásának betöltésében. Erősíteni és képviselni kívánom az egyetem oktatási, széles körben tapasztalt törekvését, hogy megőrizzük haladó hagyományainkat, nyitottak legyünk a társadalom

(Folytatás a 2. oldalon)

Eörsi Gyula átadja a rektori láncot Fülöp Józsefnek (Nagy Györgyné felv.)

dolgozik önmaga nemesítésén.

A társadalom egyik fontos funkciója a tisztviselők kiválasztása. Ha a kiválasztás megfelelő, akkor a gondok az elkerülhetetlen minimumra csökkennek, ha viszont nem figyelünk eléggé, akkor szabad az út az olyan vezetők előtt, akiket döntéseikben a pozícióféltség, a hatalom akarása igaz-

ALMACSATA A LEGBOLDOGABB FÖLDÖN

A jurátusok és filozok szüretjéről

„Az a legboldogabb föld, ahol a legtöbb gyümölcs érkei.” Ezt még a vén mosolygó bölc Voltaire mosolyogta nekünk. A keleti kurucnevelő almásdorádó Szabolcs-Szatmár és a Nyírség síkjain vetette be egyetemünk elővendő tisztsit és jurátust, hogy kicsit kóstolják meg az életet, teljenek el a gyümölcsösökbe zárt napfényvel, készüljenek a golyószóra. A bölcész golyókat Lugosi Győző tanár úr vezérletével Bur Gábor és Tátra Gábor tanár urak hadseregletével látta vendégül a rakamaz Győzelem tisz, hogy a magyar emberek áldásos munkáját büszsán megfizető alkalmát az ő munkáját szabadsága megédes terhükől, Bur tanár úr így összegzi a tapasztalatokat:

— A rendkívül kényes és érzékeny bölcészhallgatók milyennek találták a szállási körülményeket?
— Három helyen laktunk, az BMÁSZ-Üdülőben, a tölgyi kempingben és a rakamazi úttörő táborban. Ezek egymás után gyöngyfüzérként feküdtek a szőke Tisza partján. Munka után azonnal strandolhattunk mert aztán kútya meleg volt, a meleg víz a lányoknak szerencsére elegendő volt.

— A vendéglátók miféle földi jókat tölthettek meg munkásait bendőjét?
— Egy szó panaszunk nem lehet, bár kissé túlzottan ragaszkodtak az ősi egészség-örző jelszóhoz: reggel királyi ételt, délelőtt már szerényebben kóstoltunk, este meg csak kapargattuk a tányér alját. Viszont a bűcsüvacsora mindent kárpótol és befűt a múltat, még azt is, hogy a szátkacsnó megcsapta a hús felét.

— Hogyan szerepeltek a bölcész golyók odakint a földeken?
— A fiúk most szerették a katonaságtól, így élt még bennük a lendület, bár a normán túl nem túl sokat voltak hajlandók leszedni. És azonnal megágyartak a fák alatt. A norma különben napi 2 métermázsa volt, ami egy oly esélyes mennyiség, hogy senkinek sem szakadtak bele az inai, míg ezt teljesítette. Sajnos volt három brigád, amelyek napi 50 kilogrammot „eredményeztek”, ezeket bűcsüt kellett venniük. Magyarán hazazavartuk őket.

— A kereset?
— A legkevésbé napi 7 forintot, a legtöbb összesen 700 forintot fizettünk ki a munka teljesítményeképpen, a gazdaság 2500 forint célprémiumot és 5 üveg barackpálinkát ajándékozott nekünk.

— Összegyűjtve milyen volt a hangulat odalent?

— Leszámítva a fent említett kellemetlen momentumokat, nagyon kellemes és összerázó hatású 108 óra volt mindnyájunk számára. A szabad időben jókat szórakoztunk, mentek a nagy kitalációk, eszünkent táborlázunk.

— A rakamaz almászatában az elvárak szerint villogtatta meg önmagát a bemutatkozó golyódfolyam.

— Odakünn a határszélén a nyírmegyei Petőfi Matsz-ban szüretelték az elővendő jurátusok, nekiknek egyike Puzsai Agnes így emlékszik vissza a kezdődő 100 napos almásföldön töltött pillanataira.

— Milyen elszállásoldási körülményeket biztosított a vendéglátó?
— Egy hatalmas nagy kőházban 24-29 agyas szobákban Nyárádán koedukáltan laktunk, ami néha megboszultta magát, ugyanis a trissen lezserelt fiúk magukkal hozták a székességi hajlamukat, és az anének gyakorlata megzavarták az éjszakai nyugalomukat. Ezek a sűrű véru fiúk taccsversenyt tartottak a tussolóban és egy kicsit belekavartak az elfogadható körülményekbe.

— A munkáról mondanál néhány szót?
— Fejenként 6 láda volt a napi normánk, a bölcészekhez viszonyítva jól kerestünk, amit mi sem bizonyít jobban, hogy nálunk több mint 9000 forint prémiumot osztott szét a gazdaság. Ha jól emlékszem, senkit sem küldtek haza.

— A kosztal meg voltatok elégedve?
— Leszámítva az olyan sportszerűségeket, hogy néhányan többször „elmaradtak” és így néhányunknak gyakorlata korgó gyomorral kellett munkába állni. Meg az is tetézte a gondokat, hogy megcsatt, az ételt tányérostul, talástul, evőeszközösül kivágták a kollektívák a kukába.

— A tábor vezetéséről mi volt a táborozók véleménye?
— Bodnár Zoltán, Agg Péter és Pomogyi László tanár urak mindent megtettek, amit meg lehetett tenni a mi érdekében, eszenként diákokot enyhítettek az unalmat és egy csodaszép táborúzzal zárult a munkahét.

— A jogászok bizonyítványra nem annyira lehangoló, mint a testrekaré, értékek bukkantak föl a munkapillanatokban, ezekre kell alapozni az elővendő közösségi munkát.

Schlett István

készült az Assziológiai Tanszéki Szakcsoport 1989. június 28-i ülésén

Jelen vannak: Dr. Földes Ferenc egyet. tanár, dékán,
Dr. Ritoók Zsigmond egyet. tanár, az Ókortudományi Tanszék vezetője, a dékán úr meghívására vendégként,
Dr. Komoróczy Géza egyet. tanár, a Szakcsoport vezetője,
Krisz Gábor egyet. tanársegéd,
Dezsa Tünde tud. tevénytud. tanársegéd,
Turán Tünde tud. s.-munkatárs,
Zólyomi Gábor hallgatói képviselő,
Dr. Philipp Katilla jkv.-vezető

Dr. Földes Ferenc tájékoztatja a szakcsoport kollektíváját, hogy a művelődési minisztérium megmélyezte a Bölcsészettudományi Karon Hibernisztika azok létesítését, egyben eredményes munkát kíván az új szék működéséhez.

kéri, hogy a szakcsoport kollektívája foglaljon állást az Assziológiai (és Hibernisztikai) Tanszéki szakcsoport szervezeti hovatartozást és vezetőjének személyét illetően.

A kollektív egyhangúlag javasolja, hogy az új szék mint önálló Assziológiai és Hibernisztikai Tanszék működje, és egyidejűleg kerüljön át az Ókortudományi Tanszékhez.

A tanszék vezetőjéről egyhangúlag dr. Komoróczy Géza ügyetesi tanárt javasolták.

398. A háromszázötvenedikről. Jubileumi tanévnyitó. „Hagyomány, nyitottság, korszerűség”

399. Schlett István: Almacsata a legboldogabb földön. A jurátusok és filozok szüretjéről

400. Jegyzék az Assziológiai Tanszéki Szakcsoport 1989. június 28-i ülésén

XII. A rendszerváltozástól napjainkig (1989–2010)

A rendszerváltozás évei a felsőoktatási törvény megszületéséig, 1988/89–1992/1993

1988 őszén már érezni lehetett a változások kezdetét, a bölcsészkar hallgatói az oktatási rendszer reformját, átalakítását követelték. Tanszabadságot kértek, az ún. kötelező tárgyak óraszámának csökkentését, az órák szabad megválasztásának lehetőségét, az oktatási szerkezet kötöttségének oldását, demokratikusabb intézményi irányítást, a hallgatók nagyobb beleszólását a kar életének irányításába és szervezésébe. A hallgatók igényeit támogatták a kar többségében szintén változásokat igénylő oktatói is. Az 1980-as évek második felének elinduló, majd leálló reformelképzelései ismét a figyelem középpontjába állították a változásokat. Az 1988 tavaszán összehívott kari, intézményi ifjúsági parlamenteken nemcsak az oktatás átalakításának igényét fogalmazták meg a hallgatók és oktatók, hanem az akkori politikai rendszer kritikáját, átalakításának szükségességét is. 1988. április 23–24-én ülésezett Veszprémben az országos felsőoktatási ifjúsági parlament, ahol döntés született arról, hogy új, független ifjúsági szervezet létesülhet az egyetemeken és főiskolákon. A parlamenten az ELTE küldöttei jelentős szerepet játszottak a javaslatok elfogadtatásában. A Bibó István Szakkollégiumban 1988. március 30-án megalakult az első független ifjúsági mozgalom (a Fidesz), amelynek tagjai között bölcsészek is voltak. Rendkívül intenzív munkát fejtett ki az átalakult hallgatói képviselőlet. 1988. november 23-án országos demonstrációt tartottak az egyetemeken és főiskolákon. A BEAC-pályán összegyűlt ezerkétszáz hallgató állást foglalt a főiskolai és egyetemi diákságot összefogó érdekvédelmi szervezet megalakításáról. Ezzel egy időben felhívás született, hogy az ország felsőoktatási intézményeiben alakuljanak meg a hallgatói önkormányzatok. Az OFÉSZ (Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség) megalapítására 1989. május 6-án az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának tanácstermében került sor, az ország tizegynéhány különböző pontjáról érkező felsőoktatási intézmény hallgatói képviselőinek jelenlétében. Az elsődleges cél az országos összefogás lehetőségének megteremtése volt egy olyan szervezet-

tel, amelyben lehetnek platformok, de a pártpolitizálás egyértelműen kívül marad. Az országos szervezet első székhelye az ELTE BTK épületében lévő HÖK-iroda volt. A hallgatók követelték az egyetemek tárgyi és anyagi feltételeinek javítását, egyetemi autonómiát, tanszabadságot akartak. A kar hallgatói kezdeményezői és résztvevői voltak az első hallgatói tüntetéseknek, és ismételen kezdeményezői a független országos hallgatói érdekvédelmi (OFÉSZ) létrehozásának. Az OFÉSZ hivatalos bejegyzésére csak szeptember 25-én került sor. A BTK ebben az időszakban több szinten is serkentően hatott a változásoknak. A kar oktatói az alakuló ellenzéki pártokban is kezdeményező és sok esetben vezető szerepet vállaltak. Az egyetemi élet megújulása minden szinten támogatókra talált. Az ELTE 1989 nyarán az átalakuló oktatási struktúrában is szerepet vállalt. Az ELTE kezdeményezője volt az egyetemek érdekszövetsége, a Magyar Rektori Konferencia megalakításának.

1989-ben gyakorlatilag megszűnt az MSZMP beleszólása az egyetemi ügyekbe, fokozatosan visszaállt, illetve megszületett az egyetemi autonómia. Az új helyzet jelentős változásokat hozott a kar életében is. A kar vezetése 1990-ben visszaadta mandátumát, és 1990 májusában új kari vezetés került az ELTE BTK élére, és kari tanácsot választott a kar 1990 őszén. Az új vezetés – Hunyady György dékánnal az élén – a kar oktatási rendjének és az egész karnak a radikális megújítását, reformját tűzte ki célul. Az 1980-as évek végén elindított reformok új lendületet kaptak. A kar az átalakulások megindításával és az elképzelések megvalósításának gyors bevezetésével messze megelőzte a kormányzat által végrehajtani kívánt változásokat. Sajátos jogi és politikai helyzet állott elő. Az 1985-ben életbe lépett oktatási törvény elvben még hatályban volt, de nyilvánvaló volt az is, hogy új, a felsőoktatást újraszabályozó felsőoktatási törvény előkészületei folynak az illetékes minisztériumban. Ebben a furcsa helyzetben indultak meg azok a reformmunkálatok, amelyek radikális változtatásokat hoztak a bölcsészkar életében. Mit is jelentettek ezek a reformok?

A kar életének minden szeletét érintették a változások. Az oktatás területén a félévi szakos óraszámot 10-re maximálták, a karon bevezették az egyszakosságot, a

szakok önállóságát, és 1991-től egy szakra lehetett felvételizni az ELTE BTK-án, de továbbra sem zárták ki a kétszakosság lehetőségét. A karon felvételizni az ún. „A” szakokra lehetett, akkor is, ha a hallgató már más szakon a kar hallgatója volt. Az ún. „B” szakokra azonban más karok hallgatói is bekerülhettek, ez a szakot oktató tanszékek kapacitásától függött. A képzés köztársaságát oldotta a kar, és az 1990/91-es tanév végére elkészültek az új tanegységlisták. A karon az oktatás alaprészévé a tanegység vált. Radikálisan új helyzetet adott a képzésben a tanárképzés szerkezetének átalakítása. Annak kimondása, hogy a tanári szak társítható a szakos képzés mellé, új helyzetet teremtett, mintegy megfordította az addigi gyakorlatot. A karon a szakos bölcsészdiploma megszerzése vált alappá, és aki tanári oklevelet is akart kapni, az önkéntes választás alapján a tanári modult végezhetette el, míg korábban a tanárképes szakokon mindenki tanárszakra felvételizett, és ha bölcsész diplomát akart szerezni, akkor azt engedéllyel tehetette meg. A tanárképzés átalakítása magával vonta a Tanárképző Intézet kialakításának igényét, de ebben a reform első szakaszában nem sikerült előrelépni. A kar a képzés szerkezetének átalakításában magasabb szintű célokat is kitűzött. Ez a kétszintű képzés megvalósítása volt. A korábbi évek reformbizottságai már foglalkoztak a hároméves BA- és a kétéves MA-képzés bevezetésének gondolatával. A reform első évében ismételen felmerült ez a gondolat, de ennek a törvényi feltételei nem álltak rendelkezésre. A kar által elkészített új tanulmányi és vizsgaszabályzat rendkívül sok támadásnak volt kitéve az akkor átalakuló új rendszerben. A felügyelő minisztérium sok kifogást talált, és végül csak ideiglenesen hagyta jóvá a szabályzatot. Ahogy az illetékes államtitkár írta, a vizsgaszabályzat alkalmazását mint egyedi kísérlet folytatását a felsőoktatási törvény hatályba lépéséig engedélyezi. A levél, amelyben erről az egyetem vezetését értesítette, 1992. június 29-én kelt. A reformok gyors bevezetésének a karon voltak hívei és voltak ellenzői is. A képzés átalakítását sokan támogatták, de az ennek folyamánként bevezetett egyéb intézkedéseknek sok ellenzője akadt. A Kari Tanácson belül többen nem értettek egyet egyes elemekkel és azzal sem, hogy mindez a felügyeletet el látó minisztérium rosszállásával találkozott.

A kar foglalkozott a doktori képzés lehetőségével is. A rendszerváltozás forrágában felmerült és elfogadást is nyert, hogy az egyetemeknek vissza kell kapniuk a tudományos fokozat adásának jogát. Az MTA és az egyetemek között folytak erről megbeszélések. Ezek azonban ebben az időszakban a végső eredményt nem hozták meg. 1989-ben az ún. általánosan kötelező tárgyak közül megszűntek a kifejezetten ideológiai tárgyak (tudományos szocializmus, politikai gazdaságtan,

dialektikus materializmus) és az orosz nyelv oktatása. Az orosz kötelezősége az általános és középiskolákban is megszűnt. Az orosz tanárok átképzésének egyik központja az ELTE BTK lett, ez ideiglenesen új feladatokat rótt a modern idegen nyelveket oktató tanszékekre. Az oktatási kormányzat emellett a hiányzó idegennyelv-tanárok gyors pótlására létrehozta a hároméves nyelv-oktatói képzést. Karunkat ez két területen érintette. Létrejött az Angol és a Német Tanárképző Központ.

A Természettudományi Kar úgy döntött, hogy Neveléstudományi Tanszékét a Bölcsészkarhoz adja át, így a kialakítandó Tanárképző Intézet előképe is megtehető. A karnak foglalkoznia kellett a képzési kínálatának alakításával is. A népművelés szak, a közművelődési hálózat átalakulásával, erős reformra szorult. A Kari Tanács azonban nem találta elfogadhatónak azokat a koncepciókat, amelyeket a szakcsoport kidolgozott. Ugyancsak gondolkodás tárgyát képezte az akkor kommunikátornak, illetve médiatanak nevezett tömegkommunikációs szakemberképzés kérdése. A Szociológiai Intézet is aspirált erre a képzésre, de végül az a megegyezés született, hogy ez a BTK feladata.

A rendszerváltás egyértelműen változtatást kívánt a tudományos szocializmus szak képzésében. A Bölcsészkar azt nem vállalta, hogy egyszerűen átkereszteli politikaelméletre a szakot, de arra igényt tartott, hogy egy megújított, összetett arculatú politikaelméleti képzés legyen a BTK-án. A kérdés azonban 1990 és 1992 között nem oldódott meg. A karon ebben az időszakban indult el „B” szakon a kulturális antropológusok képzése. A politikai gazdaságtan – mint szakterület – oktatása megszűnt. A tanszék teljes személyi állománya megújult és új néven Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszékként működött tovább, a Történettudományi Tanszékcsoporthoz került, a Történettudományi Tanszékcsoporthoz került, a Történettudományi Tanszékcsoporthoz került, a Történettudományi Tanszékcsoporthoz került. Jelentős átalakuláson ment keresztül a filozófia szakterülete is. A tanszékcsoporthoz került Bence György vette át és Metafizika és Ismeretelméleti Tanszék, valamint Tudományfilozófia Tanszék alakult.

A kar szervezeti struktúrájának tervezett átalakítása is elkezdődött. 1992-ben két intézet létrehozását határozták el. A Germanisztikai és a Magyar Irodalomtörténeti Intézetét. Az intézeti forma újnak számított a karon. Az intézet az eddig meglévő tanszékcsoporthoz eltérően szorosabb szakmai együttműködést és koncentráltabb vezetést jelentett. A folyamat elindult és a 2000-es években zárult le.

A rendszerváltás elhozta az önszerveződés lehetőségét is a karon belül. Ennek keretében hozták létre kar egyetemi tanárai a Professzori Tanácsot. Megalakulásakor 88 tagja volt a tanácsnak. A professzorok felelősségüket érezve a karért és a karon folyó oktatá-

A kar története az egyetemi integrációig és a kar újabb átalakulásáig, 1993–2003

Az 1993. január 1-jétől hivatalba lépett új dékán, Manherz Károly 12 éven keresztül állt a kar élén. Az első hat évet egy év megszakítás követte, ezalatt Fodor Sándor volt a kar dékánja, majd újra Manherz Károly. Ezek az évek a kar életében a folyamatos fejlődés, a hallgatólétszám növekedésének, a kar belső strukturális átalakulásának, az oktatás egyre színesebbé válásának az időszaka. Az új vezetés 1993-ban történt hivatalba lépése azonnal újabb változásokat hozott. Életbe lépett 1993-ban az új felsőoktatási törvény. Hazánkban először szabályozta külön törvény a magyar felsőoktatást. A törvény meghatározta az egyetemi oktatás rendszerét, szerkezetét, az egyetemi autonómia tartalmát, a finanszírozás kérdését, kijelölte a magyar felsőoktatás további útját. A törvény előírásainak megfelelően új szervezeti és működési szabályzatot alkotott a kar. Az előző években megindított reformokat tovább lehetett vinni, új szakok, új képzési programok születtek. Az egyes tanegységlistákon az első évek tapasztalatai alapján szükséges változtatásokat végrehajtották a tanszékek, tanszékcsoporthoz.

Az 1993-as felsőoktatási törvény lehetővé tette az egyetem számára a tudományos fokozat adását. A philosophiae doctor (PhD) képzés kidolgozása, majd akkreditálása a törvény életbe lépése után azonnal megindult. A létrejövő ideiglenes Országos Akkreditációs Bizottság feladata lett a beadott doktori iskolai pályázatok elbírálása. A törvény bevezette a habilitációt az egyetemeken, amely az egyetemi tanári kinevezés feltétele lett az ELTE-n. A karon is létre kellett hozni ennek szervezeti hátterét.

Az oktatásszervezésben, szervezeti struktúrájában a legfőbb változást az intézeti rendszer további kialakítása jelentette. Az intézeti forma létrejöttével az addig önálló tanszékek intézeti tanszékekké váltak. 1992-ben létrejött a Germanisztikai Intézet, amely a szorosan vett német egyetemi szakos képzést, a skandináv nyelvek oktatását és a nederlandszika művelését látta el. Ezen kívül a hároméves németnyelvtanár-képzést is az intézet kereteiben folytatták tovább. Az ELTE BTK a nyelvtanár szakot végezettek számára lehetővé tette, hogy tanulmányaikat az egyetemi szakon folytassák tovább és ötéves egyetemi diplomát szerezzenek. A Magyar Irodalomtörténeti Tanszékcsoporthoz szintén 1992-ben határozta el intézeti alakulását. 1992 szeptemberétől a tanszékcsoporthoz addigi tanszékei alakították meg az intézetet. 1994-ben a dinamikus fejlődő és egyre nagyobb hallgatói létszámot tanító angol és amerikanisztikai szakterület oktatói határozták el, hogy

sért nagyobb beleszólást kívántak a kar ügyeibe. A vezetés átalakította a kar tanulmányi és gazdasági szervezetét, új funkciókat hozott létre. A reformok lendülete, gyorsasága azonban a kar kezdetben egységesnek tűnő támogató álláspontját megváltoztatta és ez az 1992-ben esedékes dékánválasztáson mutatkozott meg. A kari tanács két jelölt között fele-fele arányban megosztott volt. A Professzorok Tanácsa ebben a helyzetben úgy foglalt állást, hogy Manherz Károly dékánját támogatja. Az ELTE rektora ezt az állásfoglalást olyan súlyúnak tekintette, hogy a másik jelöltet, az addigi dékánt, Hunyady Györgyöt nem kívánta akkor sem kinevezni, ha a Kari Tanács támogatná. A Kari Tanács ebben a helyzetben lemondott. A karon új választások kiírására került sor, és ideiglenesen Fodor Sándor dékánhelyettes kapott megbízást a kar vezetésére. Az újonnan felálló Kari Tanács 1993. január 1-jétől Manherz Károlyt választotta meg a kar dékánjává. A reformok az új dékán irányításával is folytak, a felbolydult kari helyzet normalizálódott. A rendszerváltozás folyamatában úgy tűnt, hogy a kar évtizedek óta megoldatlan épületgondjai enyhülnek, de annak a lehetősége, hogy ez egy olyan campuson oldódjon meg, amelyen a kar összes tanszéke egy helyen elfér nem tűnt reálisnak. Hosszú tárgyalások után eldőlt, hogy a megszűnő Politikai Főiskola épületét és kollégiumát a Bölcsészettudományi Kar kapja meg, 1990-ben a Germanisztika–Romanisztika Tanszékcsoporthoz német részlege és az Angol Nyelvi Tanszék, valamint a Neveléstudományi Tanszék költözött az Ajtósi Dürer sorra és mintegy 16 000 m²-rel növekedett az oktatási terület. A kar ugyancsak megkapta a Pest megyei pártbizottság továbbképző központjának épületét, az Amerikai út 96. számban, ahol a Francia Tanszék elhelyezése történt meg. A Könyvtártudományi Tanszék a Múzeum krt. 6–8. épületben, a Filozófia Tanszékcsoporthoz, amely korábban a Pollack Mihály téren a Festetics-palotában kapott helyet, visszaköltözött a Pesti Barnabás utcába. Mindez az elhelyezési gondokon időszakosan enyhített, de egyben széttagoltabbá tette a kart. Immáron Budapest öt, egymástól jelentős távolságban lévő pontján voltak tanszékek, napközbeni utazásokra kényszerítve a hallgatókat, oktatókat. Az épületek nem egyetemi oktatásra épültek, és ez további nehézségeket okozott. A rendszerváltozás egyben azt is jelentette, hogy azokat az épületeket, amelyek 1950 előtt egyházi épületek voltak az egyházak jogos tulajdonuként visszaigényelték. A kar központi épületét a Piarista közben a katolikus egyház igényelte vissza. A helyzet megoldását a lágymányosi természettudományi campus építése oldhatta csak meg. Különböző okok miatt ez egyre késett. A karon azonban megindult annak tervezése, hogy a Trefort-kertben, melyik tanszék hova fog költözni.

intézeti formában működnek tovább. Ez négy tanszék és az Angol Tanárképző Központ egy egységben történő működését jelentette.

1995 a Régészettudományi Intézet megalakulásának éve, amelyet három tanszék hozott létre. Kisebbségi szünet után, az 1990-es évek végén került sor a karon szorosabb szakmai közösségben működő tanszékcsoportok intézetté alakulására. A Szláv és Balti Filológiai Intézet három tanszékkal 1998-ban jött létre.

A Pszichológiai Intézet három tanszéke és két központja, a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet négy tanszéke és Központi Magyar Nyelvű Lektorátus döntött az intézeti forma mellett 1999. tavaszi félévében. Ugyanebben az évben ősszel alakult intézetté a Filozófiai Intézet négy tanszéke és az Orientalisztikai Intézet négy tanszéke és egy központja, a Történeti Intézet tíz tanszéke és egy központja.

A magyar kormányok az 1990-es évek közepétől tervbe vették az egyetemek és főiskolák integrációját, hogy ésszerűbb munkamegosztással nagyobb egyetemeket hoznak létre. Ezzel költséghatékonyabb intézmények alakulnak. Az integrációs tervek megvalósítására 1999/2000-ben került sor. Az ELTE önmagában is integrált egyetem volt, de hosszú tárgyalások után végül a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola és Budapesti Tanítóképző Főiskola integrálódott az ELTE kötelékébe. Az akkor életbe lépett rendelkezések szerint az egyetemek szervezetében nem maradhattak ún. „rektorközvetlen” intézetek. Így a Szociológiai-Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ 2000. január 1-jétől a Bölcsészettudományi Kar részeként működött tovább. A többi intézettől eltérően azonban gazdasági és tanulmányi ügyekben is teljesen önálló maradt. Az új, hallgatói létszámában és tanszékeiben megnövekedett karon tovább folytatódott az intézetek kiépítése.

2001. január 1-jétől alakult meg a Művészetelméleti és Médiakutatási, a Művészettörténeti, a Neveléstudományi, a Néprajzi, az Ókortudományi és a Romanisztikai Intézet. Ekkortól a kar 17 intézettel és 78 tanszékkal és központtal rendelkezett. Az oktatott szakok száma (a szociológiai szakok nélkül) 61, az önálló programok száma 34, a nem önálló (pszichológia, régészet) programok száma 19 volt. Az egyre növekvő nappali tagozatos hallgatói létszám elérte és esetenként meghaladta a 6000 főt.

Az összevonás és a folyamatos költözések okán a kar 1993–2003 között igen sajátos helyzetbe került. A következő épületekben működött ekkor. A kar központja 2002-ig az V. kerület Pesti Barnabás utcában volt. A Piarista Rend az egész épületet visszakérte és a rend döntése értelmében a Sapientia Szerzetesi Főiskola költözött a felújítás után az épület B szárnyába. Ezt az

épületszárnyat a kar tanszékei 2000 szeptemberében hagyták el. A kar egyes tanszékei az 1990-es évek elejétől kezdtek visszaköltözni a Múzeum körúti (vagy Trefort-kerti) campusra, amely az egyetemi tanács döntése alapján a Bölcsészettudományi Kar végleges helye lett. Először a Könyvtártudományi, a Régészeti, az Orientalisztikai, Művészettörténeti Tanszékek, valamint az Esztétika Tanszék foglalták el helyüket, majd a Romanisztika Tanszékcsoport olasz, portugál, spanyol részlegei. A többi, Pesti Barnabás utcai tanszék abban az ütemben költözhetett, amilyen ütemben a TTK Lágymányosi campusa felépült. Bonyolította a helyzetet, hogy a Trefort-kertben a Semmelweis Egyetem is rendelkezett tanszékekkel. A Trefort-kert mellett három intézet az Ajtói Dürer soron működött, a Pszichológiai Intézet az Izabella utcában, a Fordító és Tolmácsképző Központ 2001-ig az Amerikai út 96-ban, a Francia Tanszék szintén ott.

2000 tavaszi félévében a Román, a Török Tanszékek, valamint a Szláv és Balti Filológiai Intézet és az Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, a D épületbe költözött. 2000 nyarán és őszén további intézetek és tanszékek (a Történeti Intézet, valamint a Néprajzi Intézet) kerültek új helyükre, a Múzeum krt. 6–8. épületbe. 2000 őszén az újonnan létrehozandó Andrassy Gyula Német Nyelvű Egyetem kapta meg a Szociológiai-Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ Pollack Mihály téri épületét. Ezért az intézet ismét költözni kényszerült. Több, később elvetett ötlet után a Természettudományi Kar Pázmány Péter sétány 1/a épületébe költöztették őket. Az Assziriológia és Hebraisztika Tanszék és a Kulturális Antropológia Szakcsoport az V. kerület Magyar utca, Kecskeméti utca sarkán lévő épületben kapott helyet. Ezek a körülmények közel sem voltak ideálisak. A kar Budapest öt különböző helyén egymástól több kilométerre működött. Egy olyan hallgató, aki pl. angol-történelem szakon tanult 1996–2001 között, járt az Ajtói Dürer sorra, járt a Pesti Barnabás utcába, és utolsó szemeszterében a még Múzeum krt.-ra is. Ha véletlenül tanárszakos is lenne, akkor még az Izabella utcában is lehetett órája, és természetesen a tanulmányi ügyeit a Pesti Barnabás utcában intézhette.

A kar véglegesen 2002-ben hagyta el a Pesti Barnabás utcai épületet. A Magyar Irodalomtörténeti és a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet a Múzeum krt. 4/a-ba költözött, a kar hivatalaival együtt, a Filozófiai Intézetet pedig a Puskin u 3.-ban helyezték el, ami szintén a Trefort-kertben van. A kar elhagyni kényszerült az Amerikai úton lévő épületet, így Francia Tanszék, a Fordító és Tolmácsképző Központ is beköltözött a Múzeum krt.-ra. A Semmelweis Egyetem épületei nem készültek el a megadott időpontra, ezért a

Múzeum krt. 4/F épületet nem lehetett birtokba venni. Az Ókortudományi Intézet tanszékei az Egyiptológia kivételével a Kecskeméti utcában maradtak, illetve oda költöztek, ugyanitt kapott helyet a Közművelődési Tanszéki Szakcsoport is.

A kar újabb igen jelentős változást 2003 szeptemberében élt át. Többéves előkészület és hosszú tárgyalások után az Egyetemi Tanács úgy döntött, hogy három új kart hoz létre. A Pedagógiai és Pszichológiai Kart, a Társadalomtudományi Kart és az Informatikai Kart. A Tanács másik döntése értelmében megszűnt a Tanárképző Főiskolai Kar. A Bölcsészettudományi Kart az Informatikai Kar létrehozása kivételével minden intézkedés érintette. A Pedagógiai és Pszichológiai Kar létrejöttével a bölcsészkar Neveléstudományi és Pszichológiai Intézete az új kar része lett. A Társadalomtudományi Kar gerincét a Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ alkotta, részévé vált a Kulturális Antropológia Szakcsoport kiválva a Néprajzi Intézetből, valamint Politikaelméleti Tanszék a Történeti Intézetből. Ezzel részben új, de részben a kart nagyon régóta alkotó tanszékek váltak ki. A kar egyúttal elveszített olyan képzéseket, amelyek jelentős anyagi bevételeket hoztak.

A Tanárképző Főiskolai Kar megszűnésével, azok a képzések, amelyek a humán szakterületet jelentették, átkerültek a BTK-ra. Így a kar 2003 őszétől főiskolai okleveleket is kiadott, ezen képzések kifutásáig. A képzések átvétele együtt járt azoknak a főiskolai oktatóknak az átvételével, akik ezeket a szakokat tanították. Az egyes intézetekben létrejöttek a főiskolai tanszékek. A kar képzési kínálata egy új szakterülettel bővült, az ének-zene és karvezetés szakkal és a Zenei Tanszékkal. A változás egyben azzal is járt, hogy két épülettel kevesebb helyen folyt a kar élete. A Pázmány Péter sétány és az Izabella utca már nem tartozott a karhoz. Így már csak három ún. telephely maradt: a Trefort-kert, az Ajtói Dürer sor és a Kecskeméti utca. Az új karon új élet kezdődött.

Az oktatási szerkezet változásai 1993–2003

A Bölcsészettudományi Kar 1990–1992 között úttörő szerepet vállalt az új képzési rendszer bevezetésével. A létrehozott tanegységrendszer a kreditrendszerű képzés előképének volt tekinthető. A kezdeti ellenállás és a felsőbb szervek meg nem értése az 1993-ban elfogadott felsőoktatási törvénnyel okafogyottá vált. A kar a kilencvenes évek középső időszakában a szükséges korrekciókat elvégezte, a képzés szerkezetét és tartalmát folyamatosan korszerűsítette. A tudományterületek differenciálódása, a munkaerő-piaci köve-

telmények, új szakok indítására ösztönözték a kart, új tanszékek jöttek létre. A modern nyugati nyelvcsalagos tanárok hiánya indította el a nyelvtanárképzést, elsősorban angol és német szakokon, meghonosodott a kulturális antropológia, „A” szakká vált a kommunikáció és a médiatudomány. A kar oktatói kapacitásának kihasználása, egyes részterületek magasabb szintű művelésére teremtődtek meg a nem szakos programok, amelyek általában 20-30 tanegységnyi nagyságot értek el. A kar képzési kínálata egyre színesebb, egyre vonzóbb lett a hallgatók számára, annak ellenére, hogy 1995-ben az ún. Bokros-csomag jelentős forrásvesztéssel járt és a kart – amely a magyar felsőoktatás legnagyobb, leggazdagabb kínálatával rendelkező kara volt – arra kényszerítette, hogy oktatóktól váljon meg.

Az 1993. évi törvény létrehozta az Országos Akkreditációs Bizottságot (OAB), és kötelezővé tette az egyetemek akkreditációját. Az ELTE intézményi akkreditációjára 1999-ben került sor. A szükséges munkát a kar elvégezte, és az OAB a kar egészét és minden szakját akkreditálta, a legtöbb szakot kiváló minősítéssel.

A magyar felsőoktatásban 1990-től törekvés volt arra, hogy az európai trendnek megfelelően bevezesse a kreditrendszerű képzést. Az ELTE BTK, mint korábban említettük, a tanegységrendszer bevezetésével ennek alapjait már megteremtette. A bölcsész- és társadalomtudományi képzés szakembereinek régi adóssága volt a képesítési követelmények meghatározása. A magyar kormány 2001-ben kormányrendeletben adta ki a képesítési követelményeket. A 129/2001. (VII. 13.) kormányrendelet a felsőoktatásban a bölcsészettudományi és egyes társadalomtudományi alapképzési szakok képesítési követelményeiről, minden egyes szakon meghatározta a képzés tartalmát, a képzés szerkezetét az adható oklevél nevét stb. A karon 2002-ben a rendeletnek megfelelően átdolgozták az egyes szakok tanegységlistáját, mintatanterveit. 2002-ben kormányváltás történt Magyarországon és a következő kormányrendeletben szabályozta, hogy 2003-tól minden egyetemen át kell térni a kreditrendszerű képzésre. Ez újabb, de csak kisebb korrekciókat jelentett a képzés szerkezetén. Az 1993-as felsőoktatási törvény ismét lehetővé tette az egyetemek számára a doktori (PhD) fokozat adásának jogát, és előírta a hat féléves doktori iskolai képzést. 1993 és 1997 között a bölcsészkar létrehozta és akkreditáltatta a doktori iskoláit. Az ország legnagyobb kínálattal rendelkező doktori iskolai szerkezete jött létre.

A kar hallgatósága, hallgatói szervezetek

Az 1989–1990-ben bekövetkezett változások azt jelentették az egyetemi hallgatói mozgalmak életében, hogy a politikai pártok és azok ifjúsági szervezetei ki-

szorultak az egyetemekről. Azóta törvény tiltja, hogy a pártok szervezeteket hozzanak létre az egyetemeken. A rendszerváltáskori hallgatóság megteremtette a független hallgatói érdekképviseletet, a hallgatói önkormányzatokat. Az ELTE BTK kezdeményezője és egyben motorja is volt ennek a munkának. Ez egyben azt is jelentette, hogy a karon igen erős hallgatói érdekvédelem, érdekérvényesítés jött létre. A megalakuló HÖT már kezdetekkor érvényesíteni tudta azon törekvéseit, hogy jelentős mértékben befolyásolja a kar belső életét, partnere legyen a kari vezetésnek a reformok végigvitelében, és hatékony a hallgatói érdekek védelmében. A HÖT, majd az átalakulás után HÖK kialakította saját belső intézményi szervezetét, a törvények biztosította keretek között képviselői jelent voltak és vannak a kar tanácsában és a kar szervezeti egységeiben. Az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzata ebben a korban is hatékonyan tudott működni. 1993 őszén 5897 hallgatója volt a karnak. A bekövetkezett változások ezt a létszámot a 2000-es évek elejére 7000–8000 közé emelték, majd a az új karok 2003-as létrejöttkor átmeneti csökkenés állott be. A kar 2003-ig tartó „vándorlása” Budapest különböző területein igen nehezzé tette a hallgatók számára egyetlen közösségi tér létrehozását. Az Ajtói Dürer sor, a Pesti Barnabás utca, majd egyre inkább a Trefort-kert fokozatosan lehetővé tették az egyetemi élet, hallgató közösségi terek kialakítását.

A közelmúlt és a jelen, 2003–2010

A szervezet változásai

A 2003-ban létrejött új helyzetben a kar újabb átalakulásra kényszerült. Új képzési formák, új hallgatók, új tanszékek érkeztek a karra. A főiskolai képzések az akkori döntés szerint kifutó képzések voltak és új évfolyamokat előbb csak korlátozott mértékben, majd egyáltalán nem lehetett felvenni. A főiskolai tanszékeken dolgozó oktatókat hosszabb távon be kellett integrálni az egyetemi tanszékekbe, a Zenei Tanszék kivételével. Erre 2005-ben került sor. A kar újabb intézetet hozott létre 2004-ben, az Informatikai és Könyvtártudományi Intézetet, amelybe a Könyvtártudományi és az Informatikai Tanszékké alakuló Informatikai és Oktatástechnikai Központot, valamint a főiskolai Könyvtár Tanszékét integrálta. E tanszék a következő évben megszűnt, de az intézet keretébe került az Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. 2006-ban megszűnt a Közművelődési Tanszéki Szakcsoport, az andragógia művelése a Pedagógiai és Pszichológiai Karra került. 2005-ben, az korábban a Magyar

Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetébe kihelyezett Elméleti Nyelvészeti Szakcsoport a Filozófiai Intézetbe tagolódott. A szervezeti változások 2008-ban folytatódtak. Az Orientalisztikai Intézetből a szaktudományok fejlődését követve kiváltak a Távol-Kelettel foglalkozó tanszékek és létrejött a BTK Távol-keleti Intézete, amely a Kínai Tanszékből, a Japán Tanszékből, a Belső-Ázsiai Tanszékből és a 2009-ben létesített Koreai Tanszékből áll. A tanárképzés bolognai rendszeren belüli átalakulása tette szükségessé a Szakmódszertani Központ létrehozását 2008-ban. Az ELTE BTK oktatási feladatot ellátó szervezetei 2010-ben a következők voltak: 16 intézet, 69 tanszék, 1 központ, 2 intézeti, illetve tanszéki munkacsoport. A BTK az MTA–ELTE megállapodásban tíz MTA–ELTE kutatócsoportot tart fenn. Ezzel Magyarország legnagyobb bölcsészettudományi képzéssel és kutatással foglalkozó intézménye.

A kar elhelyezése, 2003–2010

A kar 2003 és 2010 között is jelentős változáson ment keresztül, hosszú idő után pozitív kihatásokkal. Amikor 1990-ben az Ajtói Dürer sori épületeket sikerült megszerezni, úgy tűnt, hogy ez hosszú távú megoldás lesz. 1990-ben azonban nem volt lehetőség ezeknek az épületeknek a felújítására. Az épület eredetileg a Sacré Coeur rend tulajdona volt, de nem kérte vissza a rend. A felújítása a 2000-es évek elején időszerűvé vált. Az egyetem azonban nem rendelkezett ehhez forrásokkal, másrészt a kar széttagoltsága sem volt kedvező. Ebben a helyzetben született meg az a döntés, hogy a hosszú ideje üresen álló és korábban egyetemi célokat szolgáló Rákóczi 5. számú épülete felújításával megoldható lenne a két Ajtói Dürer soron lévő intézet beköltözése a Trefort-kertbe. Így elérhetővé vált az a régi kíváncsi, hogy a kar több mint ötven év után újra egyetlen campuson működjön.

A felújítás és a campus működtetése ún. „PPP” beruházás keretében zajlott le. A Rákóczi út 5. felújítása mellett megújult a Gólyavár, amely így egyben konferenciaközponttá is válhatott. A Múzeum krt. 6–8. épülete belső udvarának beépítésével méltó elhelyezést nyert az Angol–Amerikai Intézet és a Germanisztikai Intézet Könyvtára.

A Semmelweis Egyetem a Trefort-kert F épületének még általa használt területét átadta és a felújítása után, a Kecskeméti utcában lévő tanszékek is elfoglalhatták helyüket. A felújított épületekbe 2007-ben költözhetek be az illetékes tanszékek. Több mint ötven év után újra a Trefort-kerti campus lett a bölcsészkar remélhetőleg végleges otthona.

A kari szervezet 1990–2010

Az 1989/1990-es tanév jelentős változásokat hozott a kari szervezetben. Megszűntek az ideológiai tanszékek. A Filozófiai Tanszékeket 1990-ben átszervezték és megújították. Létrejött a Metafizika Tanszék Steiger Kornél vezetésével. A tanszék 1999-től az Ókori és Középkori Filozófia nevet vette fel. A tanszék Steiger Kornél vezeti 1990-től. A Szimbolikus Logika és Tudománymetodológiai Tanszék Madarász Imréné vezette 1993-ig. 1994-től Bodnár István, 1997-től Máté András lett tanszékvezető. A tanszék neve 1999-től Logika Tanszék. A Társadalomfilozófia és Etika Tanszék 1990-től Bence György vezette, 1999-ig. 2000-től Kelemen János lett a tanszékvezető. 2001-től Általános Filozófia Tanszék néven működött tovább. Kelemen János 2008-ig állt tanszék élén. Őt Orthmayer Imre követte. A Filozófiatörténeti Tanszék élén 1990-től Fehér M. István állt 1996-ig, őt Tengelyi László követte 2001-ig. A tanszék 1999-től Új- és Legújabbkori Filozófiatörténeti Tanszék, 2001-től Új- és Jelenkori Filozófiai Tanszék, 2001-től Boros Gábor vezetésével. A filozófiai tanszékek 2000-ben alakultak Filozófiai Intézetté. 2000-től 2008-ig Kelemen János, 2008-tól Bodnár István az intézet igazgatója. Az Elméleti Nyelvészeti Szakcsoport élén 1990-től Kiefer Ferenc, 1995-től Bánréti Zoltán állt. E szakcsoport – létrehozásától kezdve – az MTA Nyelvtudományi Intézetébe kihelyezett csoportként működött. 2006-tól Elméleti Nyelvészet ELTE–MTA Kihelyezett Tanszék. A Filozófiai Intézet tanszéke, vezetője Bánréti Zoltán.

A Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék vezetője Benkő Loránd professzor 1991-ig látta el e posztot. 1991-től Kiss Jenő követte, aki 2007-ig állt a tanszék élén. A tanszék 1999-től Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai Dialektológiai Tanszékként folytatta munkáját. 2007-ben Juhász Dezső lett a tanszék vezetője. A Mai Magyar Nyelvi Tanszék élén 1990-től Keszler Borbála állt 2004-ig, őt Balázs Géza követte. A Fonetikai Tanszék vezetője 1986-tól Bolla Kálmán 1995-ig. 1995-től 2000-ig Hajdú Mihály, 2000–2002 között megbízottként Kiss Jenő, 2002-től Gósy Mária. A Finnugor Nyelvtudományi Tanszékét Hajdú Péter irányította 1986-tól 1990-ig. Az új vezető megválasztása körül 1990–1991-ben kisebb válság alakult ki, 1992-ben Domokos Péter személyében került új tanszékvezető a tanszék élére. Domokos professzor 2002-ig töltötte be a posztot. A tanszék 1997-ben nevet változtatott, akkortól Finnugor Tanszék a neve. Domokos Pétert 2002-ben Havas Ferenc váltotta a tanszék vezetésében. A Magyar Nyelvtudományi Szakmódszertani Szakcsoport élén 1994-ig Fülöp Lajos, 1994–1995-ben Kozocsa Sándor állt. Az intézet létrehozáskor a

szakcsoport megszűnt. Az Általános Alkalmazott és Nyelvészeti Tanszék Zsilka János vezette 1995-ig. Halála után 1997-ben Gecső Tamás kapott kinevezést a tanszék vezetésére, és 2009-ig vezette azt. 2009-ben Ladányi Mária lett a tanszékvezető. A tanszék 2005-ig önálló tanszékként közvetlenül a mindenkori dékán irányítása alá tartozott. 2005-ben az Informatikai és Könyvtártudományi Intézethez csatolták. 2009-ben a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet részévé vált. A Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetet a Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport tanszékei 1999-ben hozták létre. Az intézet igazgatója 1999–2008 között Kiss Jenő, 2008-tól Juhász Dezső. A Magyar Nyelvi Lektorátus a nem magyar anyanyelvű hallgatók magyar nyelvi képzésének feladatát látta és látja el, valamint a magyar mint idegen nyelv szakos tanárok képzésének helye. 1990-ben Éder Zoltán vezette a lektorátust, majd 1997-től Szili Katalin. 1999-től Központi Magyar Nyelvi Lektorátus az elnevezése.

A Régi Magyar Irodalom Tanszék Tarnai Andor 1993-ig vezette. A Felvilágosodás- és Reformkori Magyar Irodalomtörténeti Tanszéken 1983 és 1993 között Wéber Antal volt a tanszékvezető. A XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék irányítását 1987-től 1992-ig Németh G. Béla, 1992 és 1994 között Szegedy-Maszák Mihály látta el. A XX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék 1988-tól 1994-ig Czine Mihály, 1994-től 2004-ig Kenyeres Zoltán, majd 2004-től Tverdota György vezette. Az Összehasonlító és Világirodalmi Tanszék irányítója 1990-től 1993-ig Bécsy Tamás, 1994-től 2008-ig Szegedy-Maszák Mihály. 1983-ban alakult az Irodalomtörténeti Módszertani Tanszéki Szakcsoport Sipos Lajos vezetésével. Az irodalomtudományi tanszékek 1992-ben kezdeményezték a Magyar Irodalomtörténeti Intézet megalakítását. Az intézet igazgatója Kenyeres Zoltán lett, aki 2004-ig töltötte be ezt a posztot. 2004 és 2006 között Szabó B. István, 2006-tól Kulcsár Szabó Ernő az intézet igazgatója. Az intézet neve 2007-től Magyar Irodalom és Kultúratudományi Intézet. Az intézeti tanszékeket 1994-ben átszervezték. Akkortól a következő tanszékek alkották az intézetet. Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék: vezetője Kovács Sándor Iván 2002-ig, őt Horváth Iván követte 2009-ig, 2009-től Orlovsky Géza. A XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetője 1994–2002 között Bíró Ferenc, 2002-től Margócsy István. A Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetője 1994–2004 között Kenyeres Zoltán, 2004-től Tverdota György. Az Összehasonlító Irodalomtörténeti Tanszék vezetője 1994–2008 között Szegedy-Maszák Mihály, 2008-tól Kulcsár Szabó Ernő. A tanszék 1995-től Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék, 2007-től Összehasonlító

Irodalom- és Kultúratudományi Tanszék. Az Irodalomtudományi Módszertani Tanszéki Szakcsoport vezetője 1994 és 2004 között Sipos Lajos, 2004–2008 között Szabó B. István, 2008-tól Molnár Gábor Tamás. 1996-tól Alkalmazott Irodalomtudományi Szakcsoport, 2007-től Főiskolai és Szakmódszertani Munkacsoport. 2003-ban a tanárképző főiskolai kar megszűnése után Főiskolai Irodalomtudományi Tanszék alakult az intézetben Dukkon Ágnes vezetésével. A tanszék 2005-ig működött.

Az Ókortörténeti Tanszéket 1987 és 1995 között Sarkady János, 1995 és 2007 között Puskás Ildikó, 2007-től Németh György vezeti. A Középkori Egyetemes Történeti Tanszéket 1985 és 1995 között Sz. Jónás Ilona irányította, 1995 és 1997 között Klaniczay Gábor volt a tanszékvezető, 1997-től Poór János. A tanszék 1995-től Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszék. A Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék élén 1984 és 1993 között R. Várkonyi Ágnes állt. Őt 1993-ban Bertényi Iván követte, 2002-ben Izsák Lajos intézetigazgató megbízottként vezette a tanszéket, 2003-tól Solymosi László, 2005-től Horn Ildikó a tanszék vezetője. Az Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszéket 1972-től Pölöskei Ferenc 1995-ig vezette. 1995 és 2009 között Gergely Jenő, 2009-től Erdődy Gábor áll a tanszék élén. A tanszék neve 2000-től Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék. Az Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszéken 1978-tól 1995-ig Diószegi István irányította a munkát. 1995 és 2004 között Balogh András, 2004 és 2007 között Székely Gábor, 2007-től Majoros István a tanszék vezetője. A tanszék neve 2000-től Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék. A Kelet-Európa Története Tanszéket 1980 és 2001 között Palotás Emil irányította, utóda 2002-től Krausz Tamás. A Történelem Segéd tudományai Tanszéken 1980-ban Kállay István kapott tanszékvezetői kinevezést és 1997 vezette azt. Őt Kardos József követte 1997 és 1999 között. Kardos utóda, Bertényi Iván 2004-ig állott a tanszék élén. 2004-ben Borsodi Csaba kapott tanszékvezetői kinevezést, és azóta vezeti a tanszéket. A Művelődéstörténeti Tanszék 1990-től tartozik a Történettudományi Tanszékcsoporthoz, majd a Történeti Intézet kötelékébe. 1987 és 2007 között Kósa László, 2007-től Tőkéczi László vezeti. 1990-ben került sor a Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék alapítására. Tanszéket 1990 és 1995 között Bácskai Vera irányította, 1995-től Gerő András a tanszék vezetője. 1997-ben létesült a Ruszisztikai Központ Szvák Gyula vezetésével, a központ 2005-től Történeti Ruszisztikai Tanszék. 2002-ben jött létre a Magyar–Francia Társadalomtudományi Központ Granasztói György vezetésével, akit 2004-ben Sonkoly Gábor követett a központ élén. A központ 2005-ben

alakult tanszékké Európai Társadalomtudományi és Historiográfiai Tanszék néven. Az 1990-ig működő Tudományos Szocializmus Tanszék ezen a néven megszűnt. A tanszék átalakulása több évet vett igénybe. Az új tanszék 1990-től tartozott a Történettudományi Tanszékcsoporthoz. A Politikaelméleti Tanszék vezetője 1990–1993 között Jordán Gyula, 1994-től 1998-ig Bayer József, 1999–2001 között megbízottként Izsák Lajos tanszékcsoporthoz vezető, majd intézetigazgató, 2001-től Vida István. A tanszék 2003-tól a Társadalomtudományi Kar része lett. 2003-ban az intézet keretében létrejött a Főiskolai Történelem Tanszék, amely 2005-ig működött, vezetője Salamon Konrád volt. A történelem tanszékek 1999 őszén határoztak a Történeti Intézet felállításáról, az intézet a működését 2000-ben kezdte meg. Az intézet igazgatójává a tanszékcsoporthoz 1994-től irányító Izsák Lajos választották, aki 2008-ig vezette azt. 2008-ban Borsodi Csabát választották igazgatóvá.

Az Ókori Régészeti Tanszék vezetője 1990-ben Szabó Miklós volt, akit 2006-ban Borhy László követett a tanszék élén. 1990-ben a Magyar Középkori és Kora Újkori Régészeti Tanszék élén Kubinyi András állt, őt 1994-ben Laszlovszky József követte 1999-ig, majd Bartosiewicz László 2007-ig. 2007-től Feld István áll a tanszék élén. Az Ős- és Koratörténeti Régészeti Tanszéket 1990-ben Bóna István irányította, akit Raczkó Pál követett 1995-ben.

2003-ban Archeometriai és Régészeti Módszertani Tanszéket alapítottak. Élén 2003 óta Bartosiewicz László áll. A Régészeti Intézetet a tanszékek 1995-ben hozták létre. Igazgatója Szabó Miklós professzor lett, őt 2005-ben Raczkó Pál követte.

A Művészettörténeti Tanszék élén 1991-ben bekövetkezett haláláig Németh Lajos állt. 1992-től Kelényi György megbízottként vezette a tanszéket, 1994-ben Passuth Krisztina kapott tanszékvezetői kinevezést és 2002-ig állt annak élén. A tanszék 2000-ben alakult Művészettörténeti Intézetté. 2002-ben Kelényi Györgyöt választották Passuth Krisztina utódává igazgatónak. Őt 2008-ban Rényi András követte.

A Folklore Tanszéket Voigt Vilmos vezette 2005-ig, őt Verebélyi Kincső követte 2010-ig.

A Tárgyi Néprajz Tanszéket 1990-ben Paládi-Kovács Attila vezette 1995-ig, akkor Mohay Tamás lett a tanszék vezetője és irányította 2008-ig, amikor Kocsis Gyula követte. A Kulturális Antropológia Program, majd 1994-től Szakcsoport vezetését. Boglár Lajos látta el 1997-ig, 1997-től Bujdosó Dezső, 1999-től Sárkány Mihály, 2001-től Csepeli György irányította a szakcsoportot. 2003-tól a Kulturális Antropológia a Társadalomtudományi Kar része lett. A néprajzi tanszékek 2001-ben hozták létre a Néprajzi Intézetet, igazgatója Voigt Vilmos lett, 2005-ig. Őt Verebélyi Kincső

követte 2010-ig. 2010-től Mohay Tamás kapott intézetigazgatói kinevezést.

Az Esztétika Tanszéket 1978-tól, Almási Miklós vezette 1997-ig. 1997-től Bacsó Béla áll a tanszék élén. Az esztétika, az esztétikából kinövő kommunikáció és médiatudomány, valamint a filmtudomány művelői 2000-ben hozták létre a Művészetelméleti és Médiatudományi Intézetet. Az igazgató, Bacsó Béla 2010-ig állt az élén. 2010 szeptemberétől György Péter lett igazgató. Az intézetben belüli intézeti tanszékek létrehozására 2009-ben került sor. Az Esztétika Tanszék vezetője Bacsó Béla, a Filmtudomány Tanszéket Kovács András Bálint, a Kommunikáció és Média Tanszéket György Péter vezeti.

A Könyvtártudományi-Informatikai Tanszéket 1990-ben Fülöp Géza vezette. Posztját 1994-ig töltötte be. 1994 és 1997 között Voit Krisztina, 1997-ben Bak Borbála, 1998-tól Sebestyén György lett a tanszékvezető. A tanszék 1996-tól Könyvtártudományi Tanszék. A kar felismerve az informatikai tudás fontosságát, az 1990-es évek elején Informatikai és Oktatástechnikai Központot hozott létre, és az Ajtósi Dürer soron Számítástechnikai Oktatási Osztályt. Előbbit Szedlay Péter, utóbbit Lóth László vezette. 2003-ban jött létre az Informatikai és Könyvtártudományi Intézet. A megalakuláskor négy egységből állt. A Könyvtártudományi Tanszékből, Sebestyén György vezetésével, az Informatikai Tanszékből, amelynek élén Lóth László állt, a főiskolai Könyvtár-Informatika Központból, élén Ládi Lászlóval és az Informatikai és Oktatástechnikai Központból. 2005-re csak az Informatikai és a Könyvtártudományi Tanszék maradt, és csatlakozott hozzájuk az Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék Gecső Tamás vezetésével. Az intézet igazgatója 2003 és 2006 között Lóth László, 2006–2007-ben megbízottként Borsodi Csaba dékánhelyettes, 2007-től Sebestyén György. 2009-ben az Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék kivált az intézetből.

Az Angol Nyelv- és Irodalom Tanszéket 1990 és 1992 között Nádasdy Ádám vezette, őt 1994-ig Kniezsa Veronika követte. Az Amerikanisztika Csoport élén Kövecses Zoltán állt 1990 és 1994 között, az Angol Tanárképző Központot Medgyes Péter vezette. Az angol szakos oktatás átszervezésére 1994-ben került sor. Létrejött az Angol–Amerikai Intézet. Az intézetben új tanszéki struktúra szerveződött. A következő tanszékek alakultak: Az Amerikanisztika Tanszék vezetője 1997-ig Kövecses Zoltán, 1997-től Bollobás Enikő. Az Anglisztika Tanszék: vezetője 1994 és 1997 között Péter Ágnes, 1997 és 2000 között Takács Ferenc, 2001 és 2005 között Géher István, 2005 és 2009 között Ferencz Győző, 2009-től Friedrich Judit. Az Angol Nyelvészeti Tanszék vezetője 1994-től Varga

László, 1997-től Nádasdy Ádám, 2003-tól Törkenczy Miklós. Az Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék vezetője 1994-től Holló Dorottya, 2005-től Kontra Edit. Az Angol Nyelvtanárképző Központ vezetője 1996-ig Medgyes Péter, 1997-ben Christopher Ryan, 1998-tól 2002-ig Medgyes Péter, 2002–2005 között Major Éva, 2005-től Uwe Pohl. A központ 2006-tól Angol Nyelvpedagógiai Tanszékként működik. 2003-ban a Tanárképző Főiskolai Kar megszűnése után az intézetben főiskolai Angol Tanszék alakult Nádasdy Ádám vezetésével, 2004-ben Thun Éva vette át a vezetését, 2005-ben a tanszék megszűnt. Az Angol–Amerikai Intézet igazgatójának 1994-ben Frank Tibort választották, őt 2002-ben Kállay Géza követte, távollétében a 2004/2005-ös tanévben Péter Ágnes helyettesítette. 2006-tól Frank Tibor az igazgató.

A Német Nyelv és Irodalom Tanszéket 1990-ben Hessky Pálné vezette. Az akkor alakult Német Nyelvtanárképző Központot Tóth Pál. A Germanisztikai Intézet létrehozását 1992-ben határozták el. Ez egyben a német szakos képzés átalakítását is jelentette. Az intézetben új tanszékek jöttek létre. Az intézet ekkor következő tanszékekből és központokból állt. A Német Nyelvészeti Tanszék vezetője Hessky Pálné 1996-ig, 1996-tól Komlósiné Knipf Ezsébet. A Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke vezetője Tarnói László 1999-ig, 1999-től Orosz Magdolna. A Skandináv Nyelvek és Irodalmak Tanszéke vezetője 2000-ig Masát András, 2000-től Mádl Péter. A Néderlandisztikai Központ (2006-tól tanszék) vezetője 1996-ig Mollay Erzsébet, 1996-tól Gera Judit. A Német Nyelvtanárképző Központ vezetője 2000-ig Hajdú Erzsébet, 2002-től 2005-ig Bácskai Anna. A Német Szakdidaktikai Központ vezetője 1994-ig Tóth Pál, 1994-től Szabály Anna, 1997-től Árkossy Ottóné. 2005-ben összevonják a két központot Német Nyelvtanárképző és Szakdidaktikai Központ néven, vezetője Markóné Bácskai Anna. 2006-ban tanszékké alakul, 2007-ben Feldné Knapp Ilona lesz a tanszékvezető. 2006-ban Német Nemzetiségi Központ alakul Manherz Károly vezetésével, amely 2007-ben Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központja, majd 2008-ban Német Nemzetiségi Központ lesz Erb Mária vezetésével. 2003-ban főiskolai Német Nyelv és Irodalom Tanszék alakul Dávid Csaba vezetésével, majd 2005-ben megszűnik.

A Francia Nyelv és Irodalom Tanszéket 1990-ben Vörös Imre vezette, tanszékvezetősége 1995-ig tartott. 1995-től Bárdosi Vilmos vezeti a tanszéket. Az Olasz Nyelv és Irodalom tanszéket Sallay Géza irányította 1991-ig. 1991-től 1997-ig Szabó Győző, 1997-től Giampaolo Salvi. Az önálló Spanyol Nyelv és Irodalom Tanszék 1973-ban jött létre, vezetője Horányi Mátyás 1995-ig irányította a tanszéket, 1995-től 1999-ig Scholz

László, 1999-től 2007-ig Faluba Kálmán, 2007-től Scholz László. A Portugál Nyelv és Irodalom Tanszékét 1990-ben Rózsa Zoltán vezette, 1991 és 1994 között Pál Ferenc, 1994-ben Rózsa Zoltán, 1995–1997 között Giampaolo Salvi, 1997-től Pál Ferenc. A Román Filológiai Tanszékét 1987-től Miskolczi Ambrus vezeti. 2003-ban a Tanárképző Főiskolai Kar megszűnése után főiskolai Francia Nyelv és Irodalom Tanszék alakult Tóth Réka, és a főiskolai Olasz Nyelv és Irodalom Tanszék Friedl Ilona vezetésével. 2005-ban megszűntek. A romanista tanszékek 2001-ben hozták létre a Romanisztikai Intézetet, igazgatónak Giampaolo Salvit választották, aki 2005-ig töltötte be posztot. 2005-ben Bárdosi Vilmos kapott intézetigazgatói kinevezést.

Az Orosz Filológiai Tanszékét 1990 és 2002 között Zoltán András vezette. A tanszék 1995 és 2007 között Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszék néven működött. 2007-től Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék. 2002-től Jászay László, 2010-től Kroó Katalin a tanszék vezetője. A Szláv Filológiai Tanszékét 1987-től, 2003-ig Nyomárkay István vezette, őt 2003 és 2008 között Lukács István követte, majd 2008-tól Kiss Szemán Róbert. A Lengyel Filológiai Tanszék vezetője 1983-tól Banczerowski Janus, aki 23 évig állt a tanszék élén. 2007-től Ráduly Zsuzsa a tanszék vezetője. 2003-ban került sor az Ukrán Filológia Tanszék újjáalapítására. A tanszékét Zoltán András vezeti alapítása óta. 2003-ban a Tanárképző Főiskolai Kar megszűnése után főiskolai Orosz Nyelv és Irodalom tanszék alakult Vihar Judit vezetésével. A tanszék 2005-ben megszűnt. A Szláv és Balti Filológiai Intézet 1999-ban jött létre. Első igazgatója Nyomárkay István lett, aki 2003-ig állt az intézet élén. 2003-tól 2007-ig Banczerowski Janus, őt Jászay László követte az igazgatói poszton.

A Latin Nyelv és Irodalom Tanszékét 1991-ig Ritoók Zsigmond, 1991-től 2002-ig Adamik Tamás, 2002-től Déri Balázs vezeti. A Görög Nyelv és Irodalom Tanszék élén 1984-től Szepessy Tibor állt 1994-ig, őt 1994 és 1998 között Kapitánffy István, 1998-tól Bolonyai Gábor követte. A tanszéken 1994-ben Újgörög Tanszéki Szakcsoport alakult Mohay András vezetésével. Az Indoeurópai Nyelvtudományi Tanszékét 1987-től Tóttósy Csaba irányította 1997-ig, 1997 és 2000 között Bollók János, 2000-től Négyesi Mária lett a tanszék vezetője. Az Assziológiai és Hebraisztikai Tanszékét megalakulásától, 2002-ig Komoróczy Géza vezette, 2002-től Zólyomi Gábor a tanszékvezető. Az Egyiptológiai Tanszéken 1998-ig Kákósy László, 1998-tól 2005-ig Gaál Ernő, 2006-tól Bács Tamás a tanszékvezető. Az ókortudomány tanszékei 2000-ben hozták létre az Ókortudományi Intézetet. Első igazgatója Bollók János lett, aki 2002-ig vezette az intézetet. Őt Gaál Ernő követte 2005-ig, 2005-ben Déri Balázs, 2008-ban Zólyomi

Gábor lett az intézet igazgatója. A Török Filológiai Tanszéken 1989-től Káldy-Nagy Gyula lett a tanszékvezető 1994-ig, 1994 és 1997 között Dávid Géza, 1997 és 1999 között Vásáry István, 1999-től ismét Dávid Géza a tanszék vezetője. A Belső-Ázsiai Tanszékét 1972-től 2001-ig Kara György vezette. 2001-ben Birtalan Ágnes lett a tanszékvezető. A Kínai és Kelet-Ázsiai Tanszék 1983-tól Galla Endre vezetése alatt állt 1995-ig. 1995 és 2001 között Kara György volt a tanszék vezetője. 2001-től Hamar Imre. A Sémi Filológiai és Arab Tanszék vezetője 1984-től 2006-ig Fodor Sándor volt. 2007 és 2010 között Iványi Tamás, 2010-től Ormos István vezeti a tanszékét. 1997-től Japán Tanszéki Szakcsoport alakult Yamaji Masanori vezetésével, akit 2007-ben Szerdahelyi István követett. 1999-től a korábban az Ókortudományi Tanszékcsoporthoz tartozó Iranisztikai Tanszéki Szakcsoport, Iranisztikai Központ néven az Orientalisztikai Tanszékcsoporthoz tartozó részévé vált. A Központ vezetője Jeremiás Éva volt. A központ 2006-ban tanszéki rangot kapott. Az Iranisztikai Tanszék vezetője 2006-tól Jeremiás Éva. Az Orientalisztikai Intézetet 2000-ben alapították. Első igazgatója Fodor Sándor lett, aki 2006-ig töltötte be ezt a posztot. 2006-ban Vásáry István, 2010-ben Dávid Géza kapott intézetigazgatói kinevezést. 2008-ban az Orientalisztikai Intézetből kiváltak a Távol-Kelet kutatásával és oktatásával foglalkozó tanszékek és létrehozták a Távol-keleti Intézetet. Az intézetet az alábbi tanszékek alkotják: Belső-Ázsiai Tanszék Birtalan Ágnes vezetésével, Japán Tanszék, Szerdahelyi István vezetésével, Kínai Tanszék (vezetője Hamar Imre), Koreai Tanszék (vezetője Hamar Imre). Az intézet első igazgatója Hamar Imre.

A karon továbbra is vannak olyan tanszékek, amelyeket nem lehet intézetekbe sorolni. Ezek a következők: A Fordító és Tolmásképző Tanszék a tanszéki jogállást 2005-ben kapta meg a korábbi Fordító és Tolmásképző Központ. Ennek elődje a Fordító és Tolmásképző Csoport. Ezek élén 1998-ig Lieber Péter állt. A központ 2001 óta működik. A tanszék jelenlegi vezetője Klaudy Kinga 1998-tól állt a csoport, majd központ élén, és ő a tanszék alapítója és vezetője 2005-től. A Zenei Tanszék 2003-ban a Tanárképző Főiskolai Kar megszűnése után került karunkra. A zenei képzéssel bővült karunk oktatási kínálata. A tanszék élén 2003 és 2007 között Zongorné Juhász Irén állt, jelenleg Bodnár Gábor vezeti.

2003-ig a Bölcsészettudományi Karon működtek a pedagógiai és pszichológiai tanszékek is. Ezek a tanszékek, intézetek ma az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának részei. Az Általános Pszichológia Tanszék élén 1985 és 1999 között Pléh Csaba állt. 1999-ben megszűnt. Társadalom- és Nevelépszichológiai Tanszékét 1983-tól Hunyady György vezette. A Kísérleti

Pszichológiai Tanszékét 1988-tól 2002-ig Bányai Éva vezette. 2002-ben megbízottként Varga Katalin vette át a tanszék vezetését. A Személyiség- és Klinikai Pszichológiai Tanszék 1984-ben létesült Kulcsár Zsuzsa vezetésével, aki 1999-ig vezette azt. Akkor a tanszék megszűnt. A Pályaszocializációs és Munkapszichológiai Tanszéki Szakcsoportot Ritoók Pálné vezette. 1999-ben megszűnt. A Pszichológiai Intézet 1999-ben létesült, amely az addigi tanszékek átszervezését is magával hozta. Megszűnt az Általános Pszichológiai Tanszék önálló tanszékként. Kísérleti Általános Pszichológiai Tanszék létesült Bányai Éva irányításával. A Személyiség- és Egészségpszichológiai Tanszékét Oláh Attila vezette. Társadalom- és Nevelépszichológiai Tanszékét 1983-tól Hunyady György vezette.

A Pszichológiai Tanácsadás Központot Ritoók Pálné vezette 2002-ig, akkor Perczel-Forintos Dóra kapott megbízást a vezetésre. A Kihelyezett Pszichofiziológiai Központot Molnár Márk vezette. A központ az MTA Pszichológiai Intézetében működött. A Pszichológiai Intézetet megalakulásától Hunyady György vezette. A Neveléstudományi Tanszékét 1990-ben Bábosik István irányította. A tanszék 2000-ben alakult Neveléstudományi Intézetté. Igazgatója Bábosik István lett.

A karon 1997-ig folyt népművelés szakos hallgatók képzése. A képzés háttérét a Közművelődési Tanszéki Szakcsoport biztosította, 1994-ig Marczisovszky János, majd 1997-től Bujdosó Dezső vezetésével. A szakcsoport 2006-ig működött.

A képzési rendszer változása, 2003–2010

A kreditrendszerű képzés 2003-ban történt bevezetése csak rövid időszakra jelentett nyugalmat a képzési rendszer 1990 óta tartó folyamatos változásában. Magyarország 2004-ben belépett az Európai Unióba. Már korábban (2000) hazánk is aláírta a bolognai nyilatkozatot, amelyben az európai felsőoktatási térség része lett, és vállalta a többszintű képzési rendszer bevezetését. A rendszer bevezetését a 2002-ben hatalomra került új kormány kezdte meg 2004-ben, azzal a célkitűzéssel, hogy 2006-ban már csak az új rendszerű képzés indítható el a magyar felsőoktatásban. Óriási munkával, de kellő mértékű előkészítés nélkül a kar elkészítette és akkreditáltatta az alapszakokat és a szak-

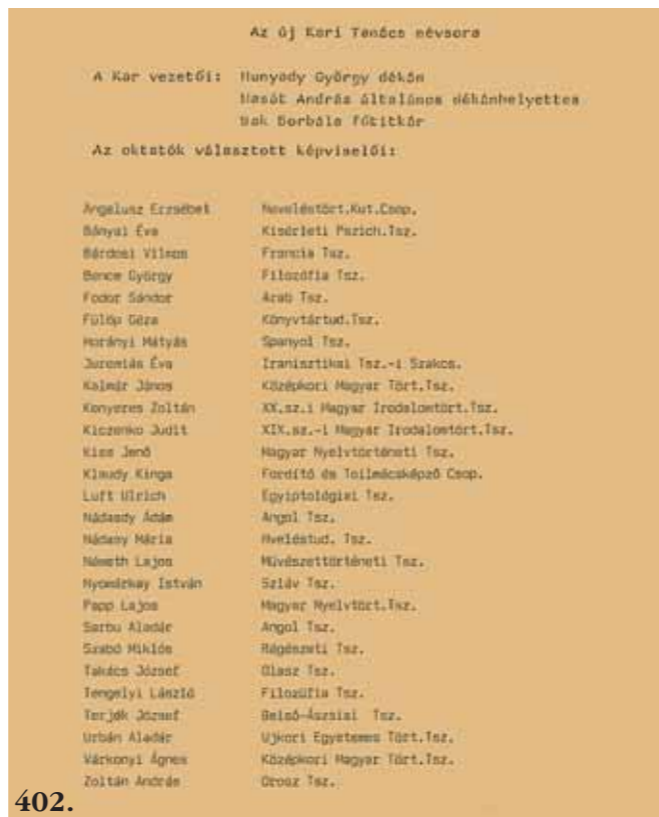
irányokat. Ezek a munkálatok az alapszakok esetében ún. konzorciumi formában folytak, sok esetben figyelmen kívül hagyva az ELTE BTK sajátosságait. A kar a bölcsész képzési terület tíz alapszakján (magyar, történelem, néprajz, anglisztika, germanisztika, romanisztika, szlavisztika, ókori nyelvek és kultúrák, keleti nyelvek és kultúrák, szabad bölcsészet) a társadalomtudományi képzési terület két alapszakján (informatikus könyvtáros, kommunikáció), a művészetközvetítési képzési terület egy alapszakján (ének-zene), és ezek 59 szakirányán folytat BA-képzést. Ez a kínálat kiegészül 25 specializációval. A bolognai rendszer második szakasza a mesterképzés. A kar jelenleg három típusú mesterképzést kínál a leendő hallgatóknak: a) diszciplináris mesterszakok (pl. magyar, történelem, német nyelv, irodalom és kultúra) b) tanári mesterszakok (pl. angoltanár, magyartanár, némettanár stb.), c) interdiszciplináris mesterszakok (pl. reneszánsz tanulmányok, ruszisztika, iszlám tanulmányok). Mesterszakjaink száma 77, amely szám kiemelkedően magas a magyar felsőoktatásban. Karunk olyan széles kínálatot nyújt, ami nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló. Egyes alap- és mesterszakjainkat idegen nyelven is kínáljuk leendő hallgatóinknak. Azon tehetséges hallgatóink számára, akik doktori képzésre kívánnak jelentkezni, példa nélküli számban kínálunk doktori képzéseket. A kar hat doktori iskolájában közel hetven programot valósítunk meg. A 2006-ban indult alapképzések a lehetőségek igen széles skáláját nyitották meg hallgatóink számára. Új korszak kezdődött a kar életében. A változás megújulást kényszerített ki a kar 2006-ban újjáalakult vezetéséből. A Trefort-kerti campus felújítása, az új lehetőségek színesebbé tették a kar belső életét. A kar újraindította a Gólyavári esték rendezvényeit, kialakította az alumnusok számára is hozzáférhető lapját, a Trefort Kertet. Rendezvények, konferenciák sokasága kapott helyett a karon az elmúlt években.

A kar évszázados hagyományát a magas színvonalú képzést az új rendszerben is sikerült fenntartani. Erről árulkodnak azok a felmérések, amelyek alapján büszkén mondhatjuk, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara ma – amikor alapításának 375. évfordulóját ünnepli – hazánk legjobb egyetemi kara, és ezt a büszke címet már négy éve őrzi.

401.

402.

404.

401. Hunyady György pszichológus, szociálpszichológus, egyetemi tanár 1990–1992 között a Bölcsészettudományi Kar dékánja.

402. Az új Kari Tanács névsora, 1990

403. Pollack Mihály tér 3. Homlokzat 1990–2000 között otthont adott a Filozófia, majd a Szociológia Tanszéknek, jelenleg az Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem épülete.

404. Amerikai u. 96. Homlokzat 1990–2001 között otthont adott a Francia Tanszéknek és a Fordító és Tolmácsoló Központnak, jelenleg a Magyar Táncművészeti Főiskola épülete.

405. Ajtósi Dürer sor 19–21. Homlokzat 1990–2007 között otthont adott az Angol–Amerikai és Germanisztikai Intézetnek, 1990–2003 között a Neveléstudományi Tanszéknek, illetve Intézetnek.

403.

405.

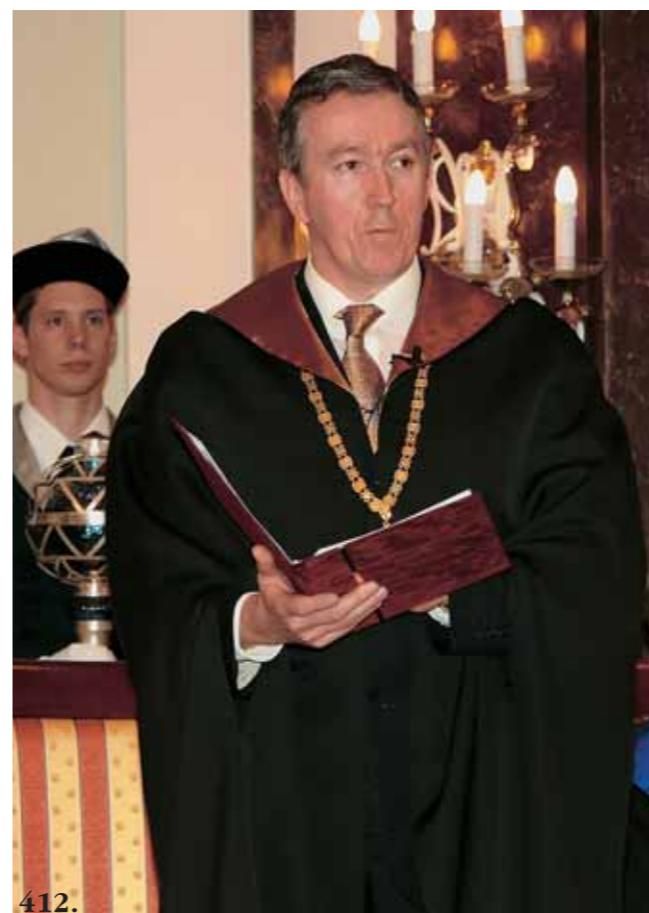

410.

412.

410. Keckeméti u. 10–12. Homlokzat
 2000–2007 között otthont adott a Latin, a Görög, az Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszéknek, jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar épülete.

411. Múzeum körút 4/A. Felújított homlokzat, részlet

412. Dezső Tamás assziriológus, régész, habilitált egyetemi docens, 2006-tól a Bölcsészettudományi Kar dékánja

413. Trefort-kerti Campus. Múzeum körút 4–8. Homlokzat

411.

413.

414. Trefort-kerti campus. Múzeum körút 4/C. Homlokzat

414.

415. Trefort-kerti campus. Múzeum körút 4/D. Homlokzat

416. Trefort-kerti campus. Múzeum körút 4/I épület. Lotz Károly freskója; Trefort-kerti campus. Múzeum körút 4/F. Homlokzat

417. Trefort-kerti campus. Múzeum körút 4. Gólyavár. Homlokzat

416.

415.

417.

418. Múzeum körút 6-8.
Felújított homlokzat

419. Múzeum körút 6-8.
Felújított homlokzat,
részlet

418.

419.

420.

420. Trefort-kerti campus. Múzeum körút 6-8.
Előcsarnok

421. Trefort-kerti campus. Múzeum körút 6-8.
Az Angol-Amerikai és Germanisztikai Intézet könyvtára

422. Trefort-kerti campus. Rákóczi út 5. Homlokzat

421.

422.

423.

424.

423. Tanévnyitó, 2009. szeptember 4.

424. Ritoók Zsigmond klasszika-filológus, egyetemi tanár díszdoktorrá avatása, 2009. november 13.

425. PhD doktori avatás, 2010. április 18.

425.

426.

426. PhD doktori avatás, 2010. április 18.

427. HVG Diploma 2007–2010 különszám, címlap
Az ELTE BTK az ország 169 kara közül 2007–2010-ben az abszolút első helyezett a diplomák munkaerő-piaci megítélése és az oklevél értéke szempontjából az OFIK és a HVG Diploma című felsőoktatási melléklete szerint.

427.

A kar dékánjai

1635/36–1636/37	Jászberényi Tamás	1704/05–1705/06	Szerdahelyi Gábor
1637/38	Klingenperger Márton	1706/07–1707/08	Samalovics Pál
1638 áprilisa óta	Pethő István	1708/09–1709/10	Tapolcsányi Lőrinc
1638/39	Palkovics Márton	1710/11	Zanki József
1639/40–1640/41	Rolinus Lénárd	1711/12	Pécsi Ferenc
1641/42–1642/43	Tanyi Mihály	1712/13	Samalovics Pál
1643/44	Mogilniczky Zsigmond	1713/14	Rajcsányi György
1644/45–1645/46	Dembster Ferenc	1714/15	Perbegg József
1646/47–1647/48	Herdingk Henrik	1715/16–1716/17	Kiss Ferenc
1648/49	Zergoll Antal	1717/18–1719/20	Janessich Ferenc
1649/50–1650/51		1720/21	Lewenberg Weichard
1. félév	Dembster Ferenc	1721/22	Roys Ferenc
1650/51 2. félév	Jászberényi Tamás	1722/23	Kazy János
1650/52	Topos Ferenc	1723/24–1724/25	Bossányi Farkas
1652/53	Hainau Dániel	1725/26	Roys Ferenc
1653/54–1654/55	Zboski Vencel	1726/27–1728/29	Görgei Imre
1655/56	Gazeczky Szaniszló	1729/30	Pock Mátyás
1656/57	Steyrer Kristóf	1730/31	Mindszenti Antal
1657/58	Gazeczky Szaniszló	1731/32–1732/33	Némethi Ferenc
1658/59	Zboski Vencel	1733/34	Dobner István
1659/60	Sitarovich Márk	1734/35–1736/37	Kornely János
1660/61–1662/63	Tallat János	1737/38–1738/39	Árvey György
1663/64 és 1664/65-ben	az egyetem működése szünetelt.	1739/40	Grueber Antal
1665/66	Geraldini Boldizsár	1740/41	Grueber Antal,
1666/67–1667/68	Sennyey László	1741/42	Thomschiz József
1668/69	Vid László	1742/43	Obermayr Ferenc
1669/70–1670/71	Sennyey László	1743/44	Répszeli László
1671/72	Griboczi Mihály	1744/45	Carina Ferenc
1672/73	Szentiványi Márton	1744/45	Szegedi Mihály
1673/74	Bánki János	1745/46–1746/47	Prileszky János
1674/75–1676/77	Madochani Zsigmond	1747/48	Dollenz Károly,
1677/78	Miller Boldizsár	1748/49	Terstyánszky János
1678/79–1680/81	Szentiványi Márton	1749/50–1750/51	Jambresich András
1681/82	Cseles Márton	1751/52–1752/53	Szegedi Mihály
1682/83 és 1683/84-ben	az egyetem működése szünetelt.	1753/54–1755/56	Szegedi János
1684/85–1686/87	Weczker Kristóf	1756/57–1757/58	Splényi József
1687/88	Szluka András	1758/59	Schotter János
1688/89–1689/90	Meleghy Ferenc	1759/60	Jászlinszky András
1690/91	Sembler Ambrus	1760/61	Vajkovich Imre
1691/92–1692/93	Pathatic János	1761/62	Tricarics Ferenc
1693/94	Sembler Ambrus	1762/63–1763/64	Ádány András
1694/95	Pathatic János	1764/65	Benkő Miklós
1695/96	Berzeviczy György	1765/66	Kenyeres József
1696/97–1698/99	Kiss Péter	1766/67–1767/68	Horváth Mihály
1699/1700–1700/01	Dubovszky János	1768/69	Platthy Mátyás
1701/02–1703/04	Podhorányi László	1769/70	Szerdahelyi József
		1770/71–1771/72	Bernolák András
			Weiss Ferenc

1772/73	Eisenpeitl Máté	1859/60 2. félév-	
1773/74	Horváth János	1862/63	Petzval Ottó
1774/75	Katona István	1863/64–1864/65	Toldy Ferenc
1775/76	Gyurkovics Ferenc	1865/66	Margó Tivadar
1776/77	Mitterpacher József	1866/67	Than Károly
1777/78	Handerla Ferenc	1867/68	Szabó József
1778/79	Szerdahelyi György	1868/69–1869/70	Nékám Sándor
1779/80	Dugonics András	1870/71–1874/75	Télfy János
1780/81	Püspöky Ferenc	1875/76	Hunfalvy János
1780/82	Schönvisner István	1876/77–1878/79	Kerékgyártó Árpád
1782/83	Katona István	1879/80	Greguss Ágost
1783/84	Horváth János	1880/81–1882/83	Kondor Gusztáv
1784/85	Schaffrath Lipót	1883/84–1886/87	Lengyel Béla
1785/86	Rausch Ferenc	1887/88–1889/90	Heinrich Gusztáv
1786/87	Werthes Frigyes	1891/92–1894/95	Beöthy Zsolt
1787/88	Koppi Károly	1895/96–896/97	P. Thewrewk Emil
1788/89	Kreil Antal	1897/98–1899/1900	Fröhlich Izidor
1789/90	Schwartner Márton	1900/01–1901/02	Medveczky Frigyes
1790/91	Mitterpacher Lajos	1902/03	Pauer Imre
1791/92	Pasquich János	1903/04	Ballagi Aladár
1792/93	Dugonics András	1904/05	Lóczy Lajos
1793/94–1795/96	Domin József	1905/06	Pasteiner Gyula
1796/97	Schedius Lajos	1906/07	Hegedús István
1797/98	Trenka M. Alajos	1907/08	Lánczy Gyula
1798/99	Bruna Ferenc	1908/09	Asbóth Oszkár
1799/1800	Szűts István	1909/10	Szinnyei József
1800/01	Schönvisner István	1910/11	Békefi Remig
1801/02–1802/03	Stipsics A. Emanuel	1911/12	Beke Manó
1803/04	Schmidt György	1912/13	Fináczy Ernő
1804/05	Tomcsányi Ádám	1913/14	Mágócsy-Dietz Sándor
1805/06–1808/09	Stipsics A. Emanuel	1914/15	Alexander Bernát
1809/10	Schedius Lajos	1915/16	Petz Gedeon
1810/11–1811/12	Hadai Hadaly Károly	1916/17	Kövesligethy Radó
1812/13–1813/14	Keresztury József	1917/18	Goldzieher Ignác
1814/15–1815/16	Szarka József	1918/19–1919/20	Angyal Dávid
1816/17–1817/18	Krobot János	1920/21	Haraszti Gyula
1818/19–1819/20	Faliczky Mihály	1921/22–1922/23	Siegescu József
1820/21	Popol Ágoston	1923/24	Kuzsinszky Bálint
1821/22	Weszerle József	1924/25	Áldásy Antal
1822/23–1824/25	Wolfstein József	1925/26	Yolland B. Artur
1825/26–1826/27	Imre János	1926/27	Domanovszky Sándor
1827/28–1828/29	Wolfstein József	1927/28	Méhelő Lajos
1829/30	Schmidt György	1928/29	Hekler Antal
1830/31	Weszerle József	1929/30	Mauritz Béla
1831/32–1833/34	Reseta János	1930/31	Papp Károly
1834/35–1836/37	Degen János	1931/32	Heinlein István
1837/38–1839/40	Verner (Verney) József	1932/33	Németh Gyula
1840/41–1842/43	Horvát István	1933/34	Kornis Gyula
1843/44–1845/46	Petzval Ottó	1934/35	Gombocz Zoltán
1846/47–1848/49	Jedlik Ányos	1934/35	Németh Gyula
1849/50–1860. február 1.	Reisinger János	1935/36	Melich János
		1936/1937	Rybár István
		1937/1938	Császár Elemér

1938/1939	Eckhardt Sándor	1953–1956.	I. Tóth Zoltán a Történettudo- mányi Kar dékánja
1939/1940	Szentpétery Imre		
1940/1941	Gerevich Tibor	1956. december 7-én a két kar egyesül	
1941/1942	Zambra Alajos	1956. december–1957	Kniezsa István
1942/1943	Szekfű Gyula	1957/1958	Turóczy-Trostler József
1943/1944	Lukinich Imre	1958/1959	Kardos László
1944–1947	Hajnal István	1959–1963	Tálas István
1947–1949	Zsirai Miklós	1963–1966	Sinkovics István
1949–1951	Tamás Lajos	1966–1969	Elekes Lajos
1951/1952	Bolgár Elek	1969–1975	Székely György
1952–1953	Bóka László	1975–1979	Szathmári István
1953-ban a Bölcsészettudományi Kar kettévált Nyelv- és Irodalomtudományi illetve Történettudományi Karra		1979–1982	Diószegi István
1953–1955	Bóka László a Nyelv- és Irodalomtudományi Kar dékánja	1982–1990	Pölöskei Ferenc
		1990–1992	Hunyady György
		1993–2000	Manherz Károly
		2000–2001	Fodor Sándor
1955–1956	Kardos Tibor a Nyelv- és Irodalomtudományi Kar dékánja	2001–2006	Manherz Károly
		2006–	Dezső Tamás

Felhasznált irodalom

- Tolvay Imre: Ortus et progressus Almae Archi-episcopalis S. J. Universitatis Tyrnaviensis, a primis illius initiis ad annum usque 1660. Tyrnaviae, 1725.
- Kazy Ferenc: Historia Universitatis Tyrnaviensis Societatis Jesu. Tyrnaviae, 1737.
- Fejér György: Historia academiae scientiarum Pazmanianae archi-episcopalis ac M. Theresianae regiae literaria. Budae, 1835.
- Pauler Tivadar: A budapesti Magyar Kir. Tudomány-Egyetem Története. Budapest, 1880.
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái I–XIV. Budapest, 1891–1914.
- A Pallas nagy lexikona I–XVI. Szerk. Bokor József. Budapest, 1893–1900.
- Magyar zsidó lexikon. Szerk. Ujvári Péter. Budapest, 1929.
- Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635-1935. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története 4. Budapest, 1935.
- Szénássy Barna: A magyarországi matematika története (A legrégebb időktől a 20. század elejéig). Budapest, 1974.
- Papp József: Hagyományok és tárgyi emlékek az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Budapest, 1982. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 7.)
- Egyetemünk történetének levéltári és kéziratári forrásai: tematikus repertórium, 1635–1970. Szerk. és a bevezetést írta Szögi László. Budapest, 1982. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 8.)
- Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–1985. Szerk. Sinkovics István. Budapest, 1985.
- Matricula Universitatis Tyrnaviensis, 1635–1701. A nagyszombati egyetem anyakönyve, 1635–1701. Sajtó alá rend. Zsoldos Attila. Budapest, 1990. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből, 11.)
- Magyar katolikus lexikon I–. Főszerk. Diós István. Szerk. Viczián János. Budapest, 1993–.
- Új magyar irodalmi lexikon I–III. Főszerk. Péter László. Budapest, 1994.
- Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig. Főszerk. Nagy Ferenc. Budapest, 1997.
- Borsodi Csaba: A fordulat a Budapesti (Pázmány Péter) Tudományegyetemen 1948–1950. In: Fordulat a világban és Magyarországon 1947–1949. Szerk. Feitl István – Izsák Lajos – Székely Gábor. Budapest, 2000. 334–347.
- Új magyar életrajzi lexikon I–VI. Főszerk. Markó László. Budapest, 2001–2007.
- Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–2002. Szerk. Szögi László. Budapest, 2003.
- Magyar művelődéstörténeti lexikon. Középkor és kora újkor. Főszerk. Kőszeghy Péter. Budapest, 2003–.
- Schultheisz Emil: A nagyszombati egyetem orvostanáriai. Budapest, 2004.
- Külföldi hallgatók magyar felsőoktatási intézményekben. I. rész 1635–1919. Szerk. Heilau Zsuzsanna. Budapest, 2006.
- Borsodi Csaba: Forradalom az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 1956-ban. In: Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések V. Budapest, 2009. 8–70.
- Szögi László: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története képekben. Budapest, 2010.

A képek forrása

1. Ismeretlen festő: Pázmány Péter. 17. század. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 27
2. A nagyszombati egyetem alapító oklevele, 1635. május 12. ELTE Egyetemi Levéltár, 1/c-III. Rektori Hivatal iratai. Alapítólevelek
3. Stefano della Bella: II. Ferdinánd. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1319
4. II. Ferdinánd császár egyetemalapítást megerősítő oklevele, 1635. október 18. ELTE Egyetemi Levéltár, 1/c-III. Rektori Hivatal iratai. Alapítólevelek
5. A nagyszombati egyetem első zászlaja. 17. század. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Aula Magna
6. A nagyszombati egyetem bölcsészettudományi karának peduma. 17. század. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Társaság, Ötvös-gyűjtemény, ltsz. 1949.20
7. A nagyszombati egyetem pecsétje
8. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Coll. Prayana tom. 30.
9. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Coll. Prayana tom. 4.
10. Martin Bernigeroth: Lippay György. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1853
11. Justus van der Nypoort: Nagyszombat látképe. 1692 előtt. Rézkarc. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. T3697
12. Ismeretlen mester: A nagyszombati egyetemi templom. 1671 előtt. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. T1088
13. Fotó: Tüskés Anna
14. Jeremias Gottlob Rugendas: Lósy Imre. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2948
15. Székely Miklós: Exercitatio Philosophica Ill-mo Ac Rev-mo Archiepiscopo Strigoniensi Emerico Losi &c. Dicata, Ac in Alma Universitate Tyrnaviensi Societatis Jesu, pro Supremo in Philosophia Gradu Consequendo publice instituta... Praeside Martino Palkovich... Posonii, 1637. Téziskönyv, címlap. RMK II 79
16. Ismeretlen mester: Forgách Ádám. 17. század második fele. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1369
17. Pieter Claesz Soutman után Pieter van Sompel: III. Ferdinánd. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 290
18. A nagyszombati egyetem bölcsészettudományi kara promóciós könyvének egyik oldala. 17. század
19. Mihotsa Mihály: Vniversa Philosophia, Sub Auspiciis Celsissimi Atque Illustrissimi Domini Achatii Barczai, Dei Gratia Principis transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domini & Sicvlorum Comitibus &c. ... Defensio a ... Tyrnaviae, 1659. Téziskönyv, címlap. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, RMK II 156
20. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 44, ff. 15–16
21. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, RMK I 294
22. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Coll. Prayana tom. 8.
23. Leopold Schmittner: Esterházy József. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1194a
24. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, RMK I 408
25. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, RMK I 407
26. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms A 38
27. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 75
28. Johann Lorenz Haid után Georg Philipp I. Rugendas és Christian Rugendas: Norssich Imre tézislappja. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 73.118
29. Vacat
30. Ismeretlen 17. századi mester után Doby Jenő: Bercsényi Miklós. Rézkarc. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 5707
31. Ismeretlen német mester: A nagyszombati ütközet II. Rákóczi Ferenc és Heister tábornok arcképével. 18. század eleje. Rézkarc. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 9731
32. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms Ab 123
33. Elias Mögel után Joseph Kreutzer: Perbegg József. 18. század második fele. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3614
34. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 6678
35. Nicolas I. Bonnart: III. Károly. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 418
36. Zeller Sebestyén: Amadé László. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 616
37. Andeas és Joseph Schmutzer: Bél Mátyás. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 850
38. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Gc 4r 81
39. Franz Leopold Schmittner: A nagyszombati egyetem allegóriája. 1742. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. T.1089
40. Ismeretlen festő: Mária Terézia. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 53.75

41. Wenzel Pohl után Johann Gottfried Haid: Hell Miksa. Mezzotinto. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10626
42. Johann Ernst Mansfeld: Gerhard van Swieten. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3976
43. Andeas Miller után Zeller Sebestyén: Csáky Miklós. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1026
44. Ehrenreich Ádám: Barkóczy Ferenc. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 239
45. Franz Mesmer után Jacob Schmutzer: Joseph von Sonnenfels. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 84.102
46. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms Ab 124
47. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms Ab 125
48. Lacza Endre: Katona István. 1856. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 77
49. Czetter Sámuel: Kovachich Márton György. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 74
50. Johann Ernst Mansfeld után ismeretlen mester: Tobias Philipp Gebler. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10.1939 Gr
51. Sebastian Mansfeld: Fekete György. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1408
52. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 116-120-ból kiválogatva
53. Tischler Antal: Horányi Elek. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1707
54. Id. Friedrich Lieder: Kluch József. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 9876
55. Gottfried II. Eichler után Johann Georg Lorenz I. Rugendas: XIV. Kelemen. Mezzotinto. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.3323
56. Karl Guttenberg: A szerzetesrendek feloszlása Bécsben. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10.432
57. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m. Bölcsészettudományi Kar iratai. Vegyes iratok
58. Donát János után Johann Ernst Mansfeld: Ürményi József. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1855
59. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 844
60. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 844
61. Carl Schwindt után Leopold Zechmeyer: A budai királyi palota, mint az egyetem épülete. Acélmetszet. Fejér György: Historia academiae scientiarum Pazmaniana archi-episcopalis ac M. Therseniana regiae literaria. Buda, 1835.

62. A nagyszombati egyetem bölcsészettudományi karának pecsétje. 1780. A Diploma Inaugurale részlete
63. Jakob Mathias Schmutzer nyomán: Az egyetem felavatása Budán, 1780. június 24. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 61.250
64. Jakob Schmutzer tusrajza után ismeretlen mester: Az egyetem Budára költözésének ünnepe, 1780. június 25. Képeslap. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, Gyn/1032.
65. Joseph Hickel után Johann Caspar Schnab: II. József. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 305
66. Vlachó Bukovac: Katanchich Péter Mátyás. Tollrajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10522
67. Donát János: Mitterpacher Lajos. 1814. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 88
68. Ismeretlen festő: Szerdahelyi György Alajos. 1800 körül. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 57
69. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 20
70. Ismeretlen bécsi mester: Pray György. 19. század első fele. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 54.331
71. Johann Hieronimus Löschenkohl: Hoffmann Lipót Alajos. Rézmetszet és tusfestés. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1688
72. Czetter Sámuel: Dugonics András. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1099
73. Id. Carl Rahl: Schwartner Márton. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3997
74. Weyde Vilmos után Zollner Lajos: Markovics Mátyás. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 91
75. Falka Sámuel: Cornides Dániel. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1023
76. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 101
77. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 117
78. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 72
79. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 24. doboz
80. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 22
81. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 49
82. ELTE Egyetemi Levéltár, Kézikönyvtár
83. Czetter Sámuel: Schedius Lajos. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 112
84. Johann Bosch után Franz Valentin Durmer: I. Ferenc. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 32
85. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 162
86. Marastoni József után Reiffenstein és Rösch: József

- főherceg. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 5948
87. Ehrenreich Sándor Ádám: Révai Miklós. 1830. Pontozó modorú rézmetszet. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz. G.94.46
88. Ismeretlen festő: Szerdahelyi György Alajos. 1800 körül. Olaj, vászon. Részlet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 57
89. Marsovszky után Ehrenreich Ádám: Marczibányi István. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3328
90. Ismeretlen mester: Stáhlly Ignác. Vízfestmény. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1454
91. Barabás Miklós: Döbrentei Gábor. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 25
92. Barabás Miklós: Horvát István. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1727
93. Ehrenreich Ádám: Fejér György. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 6569
94. Flór Antal után Johann Joseph Neidl: Alexandra Pavlovna. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8
95. Vacat
96. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 53
97. Steimle Károly: Schmidt György. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3995
98. Leopold Zechmeyer metszete Carl Schwindt rajza után: Az egyetem központi épülete a 19. század elején. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, Gyn/1593
99. ELTE Aula Magna. Fotó: P. Nagy Gabriella
100. Michael Hoffmann: Imre János. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 9869
101. Ismeretlen mester: Tognio Lajos. 19. század első fele. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 61.334
102. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Tár, Ötvösgyűjtemény, ltsz. 19.1.12/1949
103. Franz Eybl: Mednyánszky Alajos. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 459
104. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 26. doboz
105. Franz Wolf: Cziráky Antal. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1044a
106. Böhm József Dániel: Vert érem a budapesti egyetem 50 éves ünnepére. 1830. Ezüst. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 56.938-P. (5604)
107. Marastoni József: Szaniszló Ferenc. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 4123
108. Adolf Dauthage: Petzval József. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3694

109. Barabás Miklós: Virozil Antal. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 4589
110. Folnesics József: Toldy Ferenc. 1834. Krétarajz. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz. 1939-3374
111. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 862
112. Johann Ender: Verner József. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10.331
113. Szakmáry József: Nachtigall Jakab. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 79.324
114. ELTE Egyetemi Levéltár, Kézikönyvtár
115. Budapesti Egyetemi Könyvtár
116. Th. Hoffmann: Wenzel Gusztáv. 19. század vége. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 11.380
117. Vacat
118. Barabás Miklós: Petzval Ottó. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3550
119. Légrádi testvérek: Jedlik Ányos. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 5943
120. Marastoni József: Lenhossék József. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8275
121. Barabás Miklós: Balassa János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7549
122. Ismeretlen mester: Arányi Lajos. 19. század második fele. Fametszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.43
123. Pollák testvérek: Rupp János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8202
124. Mücke Ferenc: Juhász György egyetemi quaestor. 1848. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Galéria, Festészeti Osztály, ltsz. F.K.6105
125. Anton Zampis: Egy hallgató 1848. október 31-én. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. T.6724
126. Pesti Hírlap, 1848. március 18.
127. Barabás Miklós: Eötvös József. Színes litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 288.1952 Gr
128. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, Gyn/699
129. Barabás Miklós: Garay János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1562A
130. Marastoni József: Cziráky János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1070
131. Eduard Kaiser: Korizmic Antal. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7159
132. Barabás Miklós: Peregriny Elek. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3689
133. Grimm Rezső: Csányi László. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 119.1952 Gr

134. Eduard Kaiser: Leo Thun-Hohenstein. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.2701
135. Eduard Kaiser: Id. Szögyény-Marich László. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 489
136. Vacat
137. Barabás Miklós: Nogáll János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3416
138. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 24. doboz
139. Marastoni József: Szabó József. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8309
140. Gondy Károly: Grynaeus Alajos. 1850-es évek. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1592
141. Barabás Miklós: Pauler Tivadar. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 3539
142. ELTE Egyetemi Levéltár, Kézirattár
143. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 26. doboz
144. Vacat
145. Ismeretlen mester: Hunfalvy Pál. 19. század második fele. Fametszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7110
146. Marastoni József: Than Károly. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 5244
147. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/59
148. Barabás Miklós: Horváth Cyrill. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1763
149. Ifj. Marastoni József: Hatala Péter. 1870-es évek. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10110
150. Franz Xaver Hoffmann után Johann Stadler: Erdélyi Vazul. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 53.5
151. Marastoni József: Riedl Szende. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7412
152. Fénykép után ismeretlen mester: Stoczek József. 19. század második fele. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7/1943 Gr
153. Margó Tivadar. Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtára
154. Barabás Miklós: Rómer Flóris. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8917
155. Légrády-Pollák testvérek: Somhegyi Ferenc. Litográfia. 19. század második fele. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 6163
156. Ruzs Károly: Bartal Antal. 1860–1870-es évek. Fametszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.161
157. Marastoni József: Vámbéry Ármin. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 5706

158. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 230/81
159. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/61
160. Faragó Géza: Császár Károly. 19. század második fele. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 11090
161. W. Lerch: Hunfalvy János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 59.927
162. Ismeretlen bécsi mester: Szepesi Imre. 19. század második fele. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1919
163. Marastoni József: Greguss Ágost. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 6294
164. Barabás Miklós: Schvarcz Gyula. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 4075
165. Vacat
166. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 24. doboz
167. Fotó: Divald Károly. A királyi magyar egyetemek épületei. 1. kötet. Budapest, Magyar Királyi Tudományegyetemi Nyomda és Divald Károly Műintézete, 1900. ELTE Egyetemi Levéltár, Kézirattár 0860
168. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 12. doboz, 10.
169. Trefort Ágoston. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz. 2091
170. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/58
171. Pollák Zsigmond: Budenz József. Fametszet. 1872. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.239
172. Marastoni József: Henszmann Imre. Rézmetszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8246
173. Doby Jenő: Péterfy Jenő. Rézkarc. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 11151
174. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 12. doboz, 9.
175. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 12. doboz, 8.
176. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 26. doboz
177. Giehsz Alfonz: Ponori Thewrewk Emil. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.2699
178. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 278
179. Ismeretlen mester: Heinrich Gusztáv. Fametszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.842
180. Haske Ferenc és Pollák Zsigmond: Bálint Gábor. Fametszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.140
181. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/6
182. Barabás Miklós: Arany János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 630
183. Barabás Miklós: Arany János. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 630

184. Vacat
185. Marastoni József: Gyulai Pál. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8242
186. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 262
187. Márton Ferenc: Márki Sándor. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.104
188. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 12. doboz, 11.
189. Giehsz Alfonz: Eötvös Loránd. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8192
190. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/10
191. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 285
192. Josef Anton Bauer: Heinrich Alajos. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10953
193. Ismeretlen mester: Beöthy Zsolt. 19. század második fele. Fametszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.194
194. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 149/4c/1
195. Ismeretlen mester: Simonyi Zsigmond. 20. század első fele. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.2444
196. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény
197. Wülsche Emil: Szily Kálmán. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7380
198. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/52
199. Oserna Károly: Kelety Károly. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 53.575
200. Johann Baptist Clarot: Pulszky Ferenc. 1840-es évek. Színezett litográfia. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz. G89.3
201. Roskovics Ignác: Rudolf főherceg. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 10573
202. Kertész József: Ballagi Aladár. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2128
203. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 230/2
204. Giehsz Alfonz: Hantken Miksa. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 6106
205. Aba-Novák Vilmos: Pasteiner Gyula. 1933. Rézkarc. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz. G. 64.1
206. Ismeretlen mester: Csáky Albin. Litográfia. 19. század második fele. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 967
207. Magyar Természettudományi Múzeum, Könyvtár
208. Ellinger Ede fényképe után Morelli Gusztáv: Semsey Andor. Fametszet. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.2517
209. Giehsz Alfonz: Wlassics Gyula. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8610

210. Henri Guérard: Pulszky Károly. Tollrajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 54.301
211. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.4324/381
212. Márton Ferenc: Ifj. Szinnyi József. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.111
213. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/55
214. a) Békefi Remig. Zirc, Ciszterci Apátság / b) Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 59.1056
215. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 24. doboz
216. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/5
217. Jules Etx: Apponyi Sándor. Vízfestmény. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 55.1740
218. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/38
219. Barabás Miklós: Jókai Mór. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2398
220. Telcs Ede: Marczali Henrik. 1904. Bronz, öntött érem. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 56.1306-P
221. Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtára
222. ELTE Egyetemi Levéltár, 50/h Vegyes iratok, Szabályzatgyűjtemények
223. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5321/2
224. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/3
225. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a.04.441 1897–1899
226. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, Gyn/1272
227. Márton Ferenc: Finácz Ernő. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 63.11
228. Ismeretlen mester: Schönherr Gyula. 19. század vége. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.2494
229. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/16
230. Pásztor János: Entz Géza. 1912. Bronz, vert plakett. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 56.1570.-P (6641)
231. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 34. kötet
232. Országos Széchényi Könyvtár
233. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a.08.127
234. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 29. doboz
235. Márton Ferenc: Hodinka Antal. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 67.56
236. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/7
237. MTA KTM Csillagászati Kutatóintézet Könyvtára; Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/30
238. Ismeretlen mester: Apponyi Albert. Fénynyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 145.1951 Gr
239. Márton Ferenc: Yolland B. Artur. Ceruzarajz.

Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 63.71
 240. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 24. doboz
 241. Márton Ferenc: Angyal Dávid. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.90
 242. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/2
 243. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/1
 244. Fénykép után Kozmata Ferenc: Mikszáth Kálmán. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 53.1111
 245. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a.15.274
 246. Fénykép után ismeretlen mester: Steindl Imre. Nyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.2510
 247. Hány Gyula: A régi pesti Műegyetem, majd a Természettudományos Kar, ma a Bölcsészettudományi Kar épületegyüttese. Tollrajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7741T
 248. Hány Gyula: A régi pesti Műegyetem, majd a Természettudományos Kar, ma a Bölcsészettudományi Kar épületegyüttese. Tollrajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 7742T
 249. Reményi József: Fejér Lipót. 1955. Bronz, öntött érem. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 73.35-P
 250. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.4267/1
 251. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 242/1
 252. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 149/4o
 253. Pátzay Pál: Hekler Antal. Bronz, öntött érem. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 74.2-P
 254. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/53
 255. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 269/5
 256. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 26. doboz
 257. Márton Ferenc: Zemplén Géza. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.116
 258. Marastoni József: Lévy József. Litográfia. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 8276
 259. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/1
 260. Madarassy Walter: Horváth Henrik. 1936. Bronz, öntött érem. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 56.1119-P. (4670)
 261. Ismeretlen mester: I. Ferdinánd. Nyomat. 19. század második fele. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 58.603
 262. Márton Ferenc: Förster Aurél. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.97
 263. Iványi-Grünwald Béla: Önarckép. Krétarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2/1922
 264. Than László: Popovicu József. Litográfia. Ma-

gyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 1.1926.25
 265. Országos Széchényi Könyvtár; Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/4
 266. ELTE Egyetemi Levéltár, rektori album; ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1915–16.1455–2174.24
 267. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 29. doboz
 268. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 29. doboz
 269. Ismeretlen fényképész. Budapest, 1910-es évek. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 3543
 270. Ismeretlen fényképész. Budapest, 1910 körül. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár
 271. Máté Olga. Budapest, 1910-es évek. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 8126
 272. Gábor Endre. 1915–1916 körül. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 4490
 273. Révész és Bíró. Budapest, 1910–1912 (?). Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 2895
 274. Ismeretlen fényképész. 1901. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 3926
 275. Ismeretlen fényképész. Nagyvárad (?), 1909. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 15619
 276. Ismeretlen fényképész. 1910-es évek. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 6985
 277. Ismeretlen fényképész, Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 1903
 278. Ismeretlen fényképész. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 9554
 279. Ismeretlen fényképész. 1910-es évek. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 14851
 280. Letzter József. 1906 körül. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár
 281. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5124/18
 282. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5124/18
 283. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5124/18
 284. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5124/18
 285. Várkonyi Stúdió. Budapest. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 3213
 286. Ismeretlen fényképész. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 3469
 287. Ismeretlen fényképész. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 9394
 288. Ismeretlen fényképész. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár
 289. Ismeretlen fényképész. 1920 (?). Magyar Tudományos Akadémia, Irodalomtudományi Intézet, Illyés Gyula Archivum, Kézirattár, 119/IIA/277
 290. Varga Béla. 1919 körül. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 17762
 291. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5462/192
 292. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5462/219
 293. Ismeretlen fényképész. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár

294. Ismeretlen fényképész. 1938. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 5760
 295. Földes fényképész. Budapest, 1930-as évek. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 12541
 296. Ismeretlen fényképész. Balatonboglár, 1940–1941 (?). Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 3580
 297. Ismeretlen fényképész. 1947 körül. Petőfi Irodalmi Múzeum, Művészeti Tár, 10901
 298. Fotó: Tüskés Anna
 299. Fotó: Tüskés Anna
 300. Márton Ferenc: Pauler Ákos. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.106; Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 134/25
 301. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms F 134/a
 302. Márton Ferenc: Németh Gyula. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 67.58
 303. Márton Ferenc: Melich János. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 67.57
 304. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/39
 305. Márton Ferenc: Gombocz Zoltán. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.95
 306. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 272/14
 307. Márton Ferenc: Princz Gyula. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 62.108
 308. Lühnsdorff Károly: Kornis Gyula. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 53.609
 309. Lühnsdorff Károly: Hóman Bálint. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 56.1023
 310. Petőfi Irodalom Múzeum, Kézirattár, V.5153
 311. Márton Ferenc: Klebelsberg Kuno. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 53.610
 312. Internet; Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms H 243.3
 313. Fotó: Tüskés Anna
 314. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1923–24.1808–2132.51
 315. Hoffmann Edith: Hornyánszky Gyula. Árnykép. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 56.38
 316. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 26. doboz
 317. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a.31.280 1925–1926
 318. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, Rektori album. Fotó: Brunhuber Béla, 1939/40.
 319. Szüle Péter után ismeretlen mester: Herczeg Ferenc. 20. század első fele. Szitanyomat. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 9.1933 Gr

320. Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtára
 321. Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtára
 322. ELTE Egyetemi Levéltár, 419/a Papp Károly iratai, személyi iratok
 323. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 29. doboz
 324. Budapesti Egyetemi Könyvtár, 474213
 325. ELTE Rektori Titkárság. Fotó: P. Nagy Gabriella
 326. Beck Ö Fülöp: Öntött érem a Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves ünnepére. 1935. Bronz. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 71.68-P
 327. Berán Lajos: Vert pénz a Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves ünnepére. 1935. Bronz. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 55.1105.-P. 54. 1605
 328. Berán Lajos: Vert jelvény a Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves ünnepére. 1935. Bronz. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 55.238.-P. 54.738
 329. Berán Lajos: Vert érem a Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves ünnepére. 1935. Ezüst. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 56.172.-P. 4985/172
 330. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1935–36.1401–1678
 331. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a.43.250 1937–1938
 332. ELTE Egyetemi Levéltár, 404/a. Pais Dezső iratai. Személyi iratok
 333. Hincz Gyula: Pais Dezső. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály, ltsz. 1946-3933
 334. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, Rektori album, Gyn/1272. Fotó: Brunhuber Béla, 1939/40. Részlet az 1939/40. évi rektori tanács felvételéről
 335. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Ms G 593
 336. Márton Ferenc: Lukinich Imre. Ceruzarajz. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 63.29
 337. Madarassy Walter: Ybl Ervin. 1940. Bronz, öntött érem. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 56.1738-P
 338. Reményi József: Genthon István. 1961. Bronz, öntött érem. Magyar Nemzeti Galéria, Éremtár, ltsz. 66.2-P
 339. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 29. doboz
 340. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a 398.1944/46–1945/46
 341. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a 398.1944/46–1945/46
 342. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1945–46.1207–1500
 343. MTA Könyvtár
 344. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 345. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1949–50.500–856.138
 346. Fotó: Tüskés Anna
 347. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 22. doboz
 348. ELTE Egyetemi Levéltár, Gyn/56 ltsz. 2008.272.1
 349. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, Gyn/317
 350. Fotó: Molnár József. A 325 éves Budapesti Tudományegyetem képekben. Szerk. Szelle Béla. Budapest, 1960. 5. kép.
 351. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 23. doboz
 352. ELTE Egyetemi Levéltár, Gyn/1597

353. MTI Fotó: Munk Tamás
 354. Balogh Lajos fényképe. Nagy Imre és kora. Tanulmányok és forrásközlések V. Budapest, 2009. Nagy Imre Alapítvány – Gondolat Kiadó, első borító.
 355. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, ltsz. 2009. 210.2
 356. Napút-füzetek 3. Az 1956. évi kiadás reprintje.
 357. Napút-füzetek 3. Az 1956. évi kiadás reprintje.
 358. Fotó: Tüskés Anna
 359. ELTE Egyetemi Levéltár, ltsz. 2009.10.1. Fotó: Várkonyi László
 360. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a 281.1955/56–1957/58
 361. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 362. ELTE Egyetemi Levéltár, ltsz. 2008.264.1. Fotó: MTI Fényes Tamás. A 323 éves Eötvös Loránd Tudományegyetem élete 1958. márciusában
 363. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemtörténeti Gyűjtemény, ltsz. 2009.99.8
 364. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 4. doboz, 1958
 365. A 325 éves Budapesti Tudományegyetem képeiben. Szerk. Szelle Béla. Budapest, 1960
 366. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 21. doboz
 367. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 7. doboz
 368. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1965.144
 369. Magyar Országos Levéltár XXXV. 1.a.4. 1966
 370. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 9. doboz
 371. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 3. doboz
 372. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 2. doboz
 373. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a 227.1968/69–1969/70
 374. <http://leveltar.elte.hu>
 375. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/m 5. doboz
 376. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 377. Fotó: Tüskés Anna
 378. Magyar Országos Levéltár XXXV. 1.a.4. 1971.
 379. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1973.1401-1600.210
 380. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a 070.1974/75.II
 381. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 382. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 383. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 384. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 385. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 386. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 387. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 388. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 389. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 390. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 391. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 392. Fotó: Tüskés Anna
 393. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/b 1981.1001–1300.342
 394. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 395. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 396. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 397. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/a 086.1983/84.I
 398. Egyetemi Lapok. XXXVI. évf. 13–14. szám, 1984. szeptember 24. 1–3.
 399. Egyetemi Lapok. XXXVI. évf. 13–14. szám, 1984. szeptember 24. 7.
 400. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 401. Fotó: P. Nagy Gabriella
 402. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 403. Fotó: Tüskés Anna
 404. Fotó: Tüskés Anna
 405. Fotó: Tüskés Anna
 406. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok.
 407. Fotó: P. Nagy Gabriella
 408. ELTE BTK Kari Tanácsi Iratok
 409. Fotó: P. Nagy Gabriella
 410. Fotó: Tüskés Anna
 411. Fotó: Tüskés Anna
 412. Fotó: P. Nagy Gabriella
 413. Fotó: Tüskés Anna
 414. Fotó: Tüskés Anna
 415. Fotó: Tüskés Anna
 416. Fotó: Tüskés Anna
 417. Fotó: Tüskés Anna
 418. Fotó: Tüskés Anna
 419. Fotó: Tüskés Anna
 420. Fotó: Tüskés Anna
 421. Fotó: Tüskés Anna
 422. Fotó: Tüskés Anna
 423. Fotó: P. Nagy Gabriella
 424. Fotó: P. Nagy Gabriella
 425. Fotó: P. Nagy Gabriella
 426. Fotó: P. Nagy Gabriella
 427. HVG Diploma 2007–2010, címlap

Köszönet

Ezúton is köszönjük Á. Varga László, Bakó Zsuzsanna, Balasi Ágnes, Bartos Éva, Bikádi Katalin, Csák Ferenc, Cséka György, Csorba Csilla, Emőkey István, Forrai Attila, Gróf Mária, Hessky Orsolya, Illyés Mária, Karasz Lajos, Kassa Melinda, Kelevéz Ágnes, Király Attila, Knapp Éva, Matskási István, Matuszka Angéla, Márton József, P. Nagy Gabriella, Parragi Márta, Sándor Tibor, Stauder Mária, Szilágyi Judit, Szögi László, Szücs György, Tokai Gábor, Turtóczki Tímea, Vajda László, Varga Júlia és Varga Katalin munkánkhoz nyújtott segítségét.